

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ' — ΤΟΜΟΣ 23^{ος} — ΤΕΥΧΟΣ 269

Ἀθῆναι, 1 Μαρτίου 1938

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ «Black and white» (ποίημα).
ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ Ἀπὸ τὴν Ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν Τέχνην: Θάλασσα καὶ λογοτεχνία.
Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ Χριστιανισμὸς καὶ θέατρον.
ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ Δυὸ τριχωτὰ χέρια (διήγημα).
ΑΧΙΛΛ. ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ Ὅρθογραφικά: Σβύνω ἢ σβήνω;
ΑΘΑΝ. Π. ΜΑΓΙΑΚΟΥ Στὴν Κασταλία — Ἀπόβροχο — Χρυσὸ ποτάμι . . . (ποιήματα).
ΓΙΑΝ. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ Μελέτες κοινωνικῆς ἱστορίας: Ζωὴ μικρόχαρη στὸ Αἶγαϊο.
ΚΩΣΤΗΣ ΑΛΕΞ. ΛΑΖΑΝΑΣ Ἠλιόγευμα . . . (ποίημα).
ΓΩΓΤΗΣ (μετάφρ. ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΨΑ) Φάουστ — Β' μέρος (συνέχεια).
ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ Ἡ ἱστορία τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς.
Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ Γιούγκερμαν (μυθιστόρημα, συνέχεια).
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ Ἦρθε (ποίημα).
ΧΡ. ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑΣ Οἱ ἡγήτορες τῆς ἀρχ. Ρώμης λόγιοι καὶ οἱ νεωτερισμοὶ (τέλος).
JOHN GALSWORTHY (μετάφρ. ΘΑΝ. ΠΕΤΣΑΛΗ) Τὸ τε-
[λευταῖο καλοκαίρι (νουβέλλα, συνέχεια).
JOHN KEATS (μετάφρ. ΕΛΠΙΔΑΣ ΓΚΙΝΗ) . . . Ὡδὴ σὲ
[μιά Ἑλληνικὴ Ὑδρία (ποίημα).

RODIN

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΟΥ ΚΑΛΑΙ",

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΒ' — 1938
ΤΟΜΟΣ ΒΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1938

ΤΕΥΧΟΣ 269

“BLACK AND WHITE,,

ΤΟΥ Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

Τοῦ Ἄλμπορ τὸ φανάρι πότε θὰ φανεῖ!
(Οἱ μαθήτριες σχόλασαν τοῦ Ὁδείου . . .
Φωτεινὲς ρεκλάμες τῆς ὁδοῦ Σταδίου . . .)
Γέφυρα βρεγμένη, σκοτεινή.

Μάτι ταραγμένο, μάτια σὲ κρατῶ
στὸν καιρὸν ἀπάνω τοῦ σιρόκου.
(Δούλευε τὸ φτιάρι, μαῦρε τοῦ Μαρόκου,
ποὺ μασσᾷς βοτάνια γιὰ τὸν πυρετό.)

Φεμινά! . . . «Χορὸς τῶν κεφαλῶν»
κ' οἱ Ναγκὸ χορεύουν στὴν Ἀσία . . .
(Σὲ πειράζει, μούπες, ἡ ὑγρασία
κ' ἡ παλιά σου ἀρρώστεια τῆς Τουλῶν)

Τζίντζερ ποὺ κυττᾷς μὲ τὸ γυαλί,
τὸ φανάρι τοῦ Ἄλμπορ δὲν ἐφάνη.
(Βλέπω στὸ Λονδῖνο ἐγὼ τὴ Φάννου
στὸ κρεβάτι σου ἄλλον νὰ φιλεῖ.)

Κρέας ἀλατισμένο τοῦ κουτιοῦ,
μύωπα καπετάνιο μου καὶ γέρο,
ἐνα μαγικὸ σκονάκι ξέρω,
τέλειο γιὰ τὴν κόρη τοῦ ματιοῦ.

Ἄναψε στὴ γέφυρα τὸ φῶς !
(Μέσα μου μιλεῖ ἕνας παπαγάλος,
γέρος, στραβομύτης καὶ μεγάλος,
μὰ γιομᾶτος πεῖρα καὶ σοφός.)

Μέσα μου βαθειὲς ἀναπνοὲς
(τοῦ Κολόμβου ξύπνησαν οἱ ναῦτες).
Ὅλες τὶς ρουκέττες τώρα κάφτες
καί, Μαρκόνη, στείλε τὸ S.O.S.

N. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι σὰν καράβι σὲ ταξίδι. Τῇ βοῇ τῶν κυμάτων, τὸ βαθὺ καὶ μυστικὸ μурμουρίσμα τοῦ πελάγους ἔχει γιὰ σταθερὴν, αἰώνια ὑπόκρουση στὰ ἔργα της καὶ γιὰ νανούρισμα στοὺς ὕπνους της. Νύχτα, μέρα μπουχίζεται ἀπὸ τὴν ἄρμη τῆς θάλασσας. Κι' ἂν τῇ χάσῃ γιὰ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὰ μάτια σου, λίγο ψηλότερα ν' ἀνέβῃς, θὰ ἴδῃς νὰ σοῦ χαμογελά ἡ νὰ σὲ φοβερίζει, θ' ἀκούσῃς τὸ τραγοῦδι της ἢ τὸ βογγητό της, πίσω ἀπὸ τὶς ἀσημένιες ἐλιές ἢ τὰ φουντωτὰ πευκά.

Ἡ στεριά μας εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ πρωτότυπες. Τὸ ψαχνό της δὲν ἔχει καμμιάν ἀναλογία μὲ τὴν περίμετρο. Τὸ πέλαγος, σὰ φίλος καὶ σὰν ἐχθρὸς μαζί, μπαίνει ἀπὸ παντοῦ, βαθεῖα, στὸν τόπο, ποὺ ἀρχίζει μὲ κάποιον κορμὶ ἀπὸ τὰ βόρεια, γιὰ νὰ ξεφτίσει γλήγορα, κατὰ τὸ νοτιά, σὲ πληθὸς νησιᾶ, μεγάλα καὶ μικρά, ὅμοια μὲ πέτρες ποὺ πέταξε μὲ τέχνη γίγαντας, γιὰ νὰ τὰ κἀνῃ πατήματα καὶ νᾶχῃ τὴν εὐκολία του νὰ περνᾷ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τῆς Μεσογείου στὴν ἄλλη.

Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ τέτοια γεωγραφικὴ θέση, ποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ θαλασσινὴ μας λογοτεχνία; Τὸ θαλασσινό μας μυθιστόρημα, τὸ θαλασσινό μας διήγημα; Ποῖα ταλέντα ξεπετάχτηκαν ἀπ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους κόλπους,

τὶς ἀτελείωτες ἀγκάλες, τὰ λιμάνια, τὰ περιγιάλια, νὰ τραγουδήσουν τὴ θάλασσα, νὰ ὑμνήσουν τὴν ὁμορφιά της, νὰ μᾶς δώσουν τὸ δρᾶμα καὶ τὸ ἔπος της, τὴν ὑποβλητικὴ της ζωὴ, τὴ μυστικὴ καὶ γραφικὴ περιπέτεια τοῦ λιμανιοῦ, τοὺς καθημερινοὺς ἥρωϊσμούς της καὶ τὰ σκοτεινὰ της ἐγκλήματα;

Ἐχομε πολὺ λίγα πράγματα: Μερικὰ διηγήματα τοῦ Μωραΐτιδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη· τὰ περίφημα «Λόγια τῆς πλώρης» τοῦ Καρκαβίτσα· τὰ διηγήματα τοῦ Ράδου· τ' ἀλειυτικά τοῦ Μπαστιᾶ, τὶς σιλουέττες καὶ τὰ πορτραῖτα τῶν βυθῶν τοῦ Ποταμιάνου, μερικὲς περιγραφὲς ταξιδιῶν μὲ ἰδιωτικὰ κότερα, ὅπως τοῦ Δεναξᾶ καὶ τοῦ Ζαλοκώστα· καὶ τελευταῖα, τοὺς «Σίφουνες καὶ τὶς Ἀλκυονίδες» τοῦ Παναγῆ Κατηφόρη.

Εἶναι πολλὰ, γιὰ ἕναν τόπο ποὺ ζῇ μὲ τὴ θάλασσα καὶ σχεδὸν ἀπὸ τὴ θάλασσα — γιὰ μιὰ χώρα ποὺ εἶναι σὰν ἕνα πελώριο παράθυρο ἀνοιχτὸ στὸ κύμα; Κάθε ἄλλο. Ἡ παραγωγή ποὺ ἀνάφερα παραπάνω εἶναι ζήτημα ἂν θὰ μπορούσε νὰ συνοψισθῇ σ' ἑπτὰ - ὀκτῶ τόμους. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀναιμικὴ μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ποσοῦ. Ἐπιφυλάξεις — καὶ μάλιστα σοβαρὲς — θὰ μπορούσε νᾶχῃ κανεὶς καὶ γιὰ τὸ

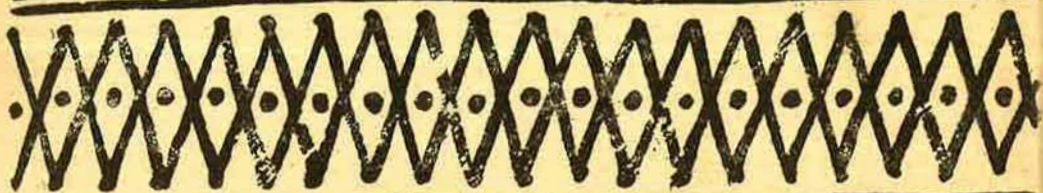
ποιόν. Τό μεγαλείτερο μέρος τῆς θαλασσίνης μας παραγωγῆς εἶναι ἀκόμα περιγραφὴ καὶ ἠθογραφία. Καί, μερικὲς φορές, μιά καλογραμμένη πραγματογνωσία. Τὰ ἔργα συνθέσεως λείπουν ἀκόμα. Καί, χωρίς ἄλλο, θὰ μπορούσαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατί, χωρίς ἀμφιβολία, εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες πηγὲς ἐμπνεύσεως.

“Ὅταν τὴ βλέπω, γαλήνια ἢ τρικυμώμενη, γελαστή σὰ βρέφος ποὺ κοιμάται στὸ λίκνο του ἢ ἄγρια, φουρτουνιασμένη, σὰν ξεμαλλιασμένη μαινάδα, συλλογίζομαι πάντα δύο τύπους, τὸν ἕνα πανάρχαιο, τὸν ἄλλο μοντέρνο. Τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν Τσάιλντ-Χάρολντ. Καί οἱ δύο περιπλανῶνται πάνω στὰ κύματα. Ἀλλὰ μ’ ἀντίθετες διαθέσεις κι’ ἀντίθετους σκοπούς. Ὁ ἕνας ἀποζητᾷ τὴν ἐστία του με βουρκωμένα μάτια ἐκεῖ ποὺ σμίγει ὁ οὐρανὸς τὰ πέλαγα· ὁ ἄλλος ταξιδεύει γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο παλεύουν μετ’ τὴ θάλασσα, βγαίνουν ἀπ’ τὴ θάλασσα — αὐτὴ τὴ μεγάλη μάννα τοῦ ἥρωϊσμοῦ. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο εἶναι φτιασμένο νὰ ἐμπνέῃ ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Γιατί αὐτὴ σχηματίζει τὴν ψυχὴ τῶν λαῶν, ὅπως καὶ τὰ περιγιάλια τῶν χωρῶν τους. Αὐτὴ πλάθει τοὺς τύπους μ’ ἀφάνταστο δημιουργικὸν ὄργασμό. Οἱ ναυτικοί, τί ὑλικὸ ἀνεξάντλητο! Τοὺς νιώθεις στὴ στιγμή. Ἐχουν στὴν ψυχὴ κάτι ἀπὸ τὴν τρέλλα καὶ τὸ καπρίτσιο ποὺ δέρνει τὰ πέλαγα. Οἱ κίνδυνοι τῆς θάλασσας τεντώνουν τὰ νεῦρα κι’ ἀκονίζουν τὴν ἐνέργεια. Μέσα στὸ ναυτικὸ συνδυάζονται τὰ πιὸ ἀντίθετα πράγματα: Ὁνειρο καὶ πράξη, ὁ ρεμβασμὸς καὶ τὸ ἔργο. Ὁ καπετάνιος, τὸ δειλινό, στὴ γέφυρά του, ὅταν ὁ ἥλιος βυθᾷ κι’ ἡ τελευταία φλόγα τῆς μεγάλης φωτιᾶς, ποῦ

βαλε στὰ σύννεφα, τρεμοσβύνει καὶ παίρνει νὰ μουχρώσῃ, ὁ καπετάνιος μπορεῖ ν’ ἀμφιβάλλῃ καὶ γιὰ τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξή. Μὰ δὲν εἶναι καθόλου τὸ ἴδιο, ὅταν ἡ τρικυμία μαίνεται με βρυχηθμοὺς λιονταριῶν, καὶ τ’ ἄλμπουρα τρίζουν· καὶ τὰ σχοινιά σφυρίζουν σὰν ὀχιές· καὶ τὰ πανιά σχίζονται· καὶ τὸ σκάφος βογγᾷ σὰ ζῶο, βαρεῖα πληγωμένο· καὶ δὲν ἀκούει τιμὸν· καὶ τὰ νερά ἀλωνίζουν μέσα· καὶ οἱ ἀντλίες δουλεύουν. Ὁ καπετάνιος πρέπει νὰ πάρῃ τότε ἀπόφαση· καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του καὶ γιὰ τὸν κόσμον ποὺ κρέμεται ἀπ’ αὐτόν. Πρέπει νὰ ὑπολογίσῃ ψυχραίμα ποῦ βρίσκεται καὶ ποῦ θὰ πάῃ. Ἀγρυπνο μάτι, κρῦο αἶμα, προσταγὲς σύντομες, ποῦ δὲ σηκώνουν ἀντιλογία, πείσμα δυνατό νὰ νικήσῃ τὸ στοιχεῖο ποὺ θέλει νὰ νὰ τὸν ἀφανίσῃ. Αὐτὰ ὅλα δὲ μποροῦν νὰ δώσουν τροφή στὴ φαντασία; Μὰ εἶναι ὁ ναυτικὸς μονάχα ποὺ θὰ βροῦμε στὴ θάλασσα; Χιλιάδες ἄνθρωποι, γνῶμες, ιδέες, καημοί, συμφέροντα, λογαριασμοί, πᾶνε κι’ ἔρχονται νύχτα-μέρα στοὺς ἀτέλιωτους δρόμους τῆς θάλασσας. Ὁ ἔμπορος κι’ ὁ σοφός· ὁ κυνηγὸς τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς χίμαιρας· ὁ βαγαπόντης καὶ τὸ εἰδύλλιο· ὁ περιηγητὴς κι’ ὁ ἐρευνητής· ὅλος ὁ κόσμος. Στὰ πλαίσια τῶν μεγάλων ὀριζόντων, στὴν εἰδικὴ μέθῃ τοῦ ταξιδιοῦ, οἱ τύποι παίρνουν κάτι τὸ ξεχωριστό, τὸ πιὸ ἀνάγλυφο, τὸ πιὸ συγκεντρωμένο κ’ ἐντατικὸ ἀπ’ ὅ,τι ἔχουν στὴν ξηρά. Ἀπὸ τὴ θάλασσα, λοιπόν, πρέπει νὰ βγῇ χωρὶς ἄλλο κάτι τὸ πιὸ ἐλληνικὸ καὶ συνάμα τὸ πιὸ ἀνθρώπινο, ποὺ θὰ πολιτογραφῆσῃ μετ’ τρόπο δυνατό κι’ ὀριστικὸ τὸ ἀνήσυχο στοιχεῖο στὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΔΥΟ ΤΡΙΧΩΤΑ ΧΕΡΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ «Ὠραία Σύρα» ἦταν ἓνα ξενοδοχεῖο ὑπνου σὲ μιὰ πάροδο τῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν. Εἶχε δυὸ πατώματα, μὲ δωμάτια γιὰ τοὺς πελάτες, καὶ στὸ ὑπόγειο κοιμόνταν οἱ καμαριέρηδες καὶ τ' ἄλλο προσωπικό. Τὸ χτίριο ἔμοιαζε παλιό, μὲ φαγωμένα τὰ σάνιδια, βρώμικη τὴν ταπετσαρία τῶν τοίχων, καὶ οἱ γρίλλιες στὰ παράθυρα ἦταν ἄλλες βγαλμένες κι' ἄλλες ἔτοιμες νὰ πέσουν. Πολλὰ τζάμια ἔλειπαν ἀπὸ καιρὸ, καὶ στὴ θέση τοὺς εἶχαν βάλει χοντρὸ χαρτὶ μπλέ. Μὰ καὶ τὰ τζάμια ἦταν σκονισμένα, προπάντων οἱ φεγγίτες· καὶ ἐπειδὴ ὁ δρόμος ἔπεφτε στενός, τὸ φῶς ἔμπαινε θαμπό, σκοτωμένο, μέσα στὰ δωμάτια, πάνω στὰ γέρικα ἔπιπλα καὶ στ' ἄθλια κρεβάτια.

Στὴν «Ὠραία Σύρα» δὲν ἐρχότανε νὰ κοιμηθῇ κανένας Συριανός. Ἡ ὀνομασία εἶχε μείνει ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰδρυτῆ του, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὸ Κυκλαδικὸ αὐτὸ νησί, μὰ τώρα, ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ὁ ξενοδόχος εἶναι ἓνας Θεσσαλός, ἓνας μεσόκοπος ἄνθρωπος, κοντοχοντρος, μὲ λυγδιασμένο μουστάκι καὶ μάτια ὅλο ἀγαθσύνη. Ὁ Προκόπης ὁ Γκατσούλας.

Οἱ πελάτες εἶναι ὅπως ταιριάζει σ' ἓνα τέτοιο σύνολο: Ζωέμποροι, ποὺ ἔρχονται στὴν πρωτεύουσα γιὰ τὶς δουλειές τους, φέρνοντας τὶς κάπες τους, τὰ χοντροπάπουσά τους καὶ κεῖνὴ τὴ μυρουδιά ποὺ ἔχουν πάρει τὰ ρούχα τους ἀπὸ τοὺς τράγους καὶ τ' ἄλλα ζωντανά. Νησιῶτες, ποὺ φέρνουν στὴν Ἀθῆνα τὶς ἀρρώστειες τους νὰ τὶς γιαιτρέψουν, τὰ καλάρια τους μὲ τὰ ἀποδοσιδία, καὶ εἶναι ὅλο σούρτα-φέρτα. Κάτι ἄλλα πρόσωπα, ἀμφίβολα, ἔμποροι τοῦ ποδαριοῦ, χαρτοπαίχτες ποὺ κοιμοῦνται ὅλη τὴν ἡμέρα στὴ σοφίτα καὶ ξενοχτᾶνε ποῖος ἔξερει ποῦ, καμμιά γυναικούλα ὑποπτη, κάποιον ζευγάρι παράνομο, παραπλανημένο... Τέτοια εἶναι τὰ ὑποκείμενα ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν τὰ ξύλινα σκαλοπάτια τῆς «Ὠραίας Σύρας», πηγαινοέρχονται σὰ στενόμακρα χαγιάτια τῆς, καὶ κακομοιριάζουνε κεῖ μέσα.

Πίσω ἀπὸ τὸ χτίριο, στὴ βορεινὴ πλευρά, βρίσκεται ἡ αὐλή. Ἐδῶ παλεύουνε νὰ ζή-

σουν μερικὰ δυστυχισμένα φυτά: κάτι εὐφύημα κ' ἓνας φύκος μὲ σκονισμένα φύλλα, ποὺ ψηλώνει ὁ ἔρημος, ὅλο ψηλώνει, νὰ βρῇ λιγάκι φῶς, νὰ ζήσει. Ἡ αὐλὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κοφίνια, σάπιες κασσόνες, μιὰ βούτα μὲ νερό κι' ἄλλα παλιοπράματα. Τὰ κομμάτια ἐνὸς σπασμένου καθρέφτη γυαλοκοποῦνε σὲ μιὰν ἄκρη σὰ βρώμικος πάγος. Ὅλα ἐδῶ εἶναι ἄρρωστα καὶ κρύα.

Τὰ γκαρσόνια τοῦ Ξενοδοχείου δὲν εἶναι ποτές τὰ ἴδια. Ἐξὸν ἀπὸ ἓνα γέρο, — τὸν Κυριάκο, ποὺ δούλευε καὶ στ' ἄλλο ἀφεντικό, — τὰ γκαρσόνια κάθε μῆνα ἀλλάζουν. Ἀλλοτε τὰ διώχνει ὁ ξενοδόχος, ἄλλοτε τὰ δέρνουν οἱ πελάτες καὶ φεύγουν ἀγαναχτισμένα, καμμιά φορὰ κλέβουν τὶς κουβέρτες καὶ τὰ σεντόνια καὶ χάνονται, — τέλος τὸ προσωπικό του εἶν' ἓνας κινητὸς πληθυσμός, ὅπως καὶ οἱ ξένοι ποὺ τὸ κατοικοῦν.

Ὅμως, μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἄσκημο καὶ ὅλο ἀρρώστειες καὶ βίτσια κόσμο, ποὺ εἶναι σὰν ἓνα κουβάρι ἀπὸ σκουλήκια, — νὰ κ' ἓνα ἀνθρώπινο λουλούδι, μιὰ παρηγοριά: Ἡ Φανίτσα! Ἡ κόρη τοῦ ξενοδόχου. Τὸ μόνο παιδί ποὺ τοῦ ἄφησε ἡ γυναῖκα του, πεθαίνοντας στὸ Μαιευτήριο, ἐδῶ καὶ δεκάξη χρόνια.

Στὴν ἀρχή, ὁ Γκατσούλας εἶχε παραδώσει τὸ νιογέννητο σὲ κάποια συγγένισσά του, στὴν ἐπαρχία. Μὰ σὰν παντρεύτηκε καὶ κεῖνὴ κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερική, ὁ Προκόπης ξαναπῆρε τὴ Φανίτσα κοντὰ του, σὲ κεῖνο τὸ ξενοδοχεῖο, σ' ἓνα καμαράκι τοῦ ἐπάνω πατώματος. Ἄν καὶ εἶναι ἓνας χοντρος ἄνθρωπος, ἓνας παραδόπιστος, κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ πῇ πῶς δὲν ἀγαπάει τὴν κόρη του. Φρόντισε γιὰ τὴ μόρφωσή της, τὴν καλονότει, τὴ γνοιάζεται ὁλοένα, καταλαβαίνοντας, μ' ὅλο τὸ στενό του μυαλό, πῶς αὕτη θάναί ἴσως τὸ μοναχό του στήριγμα στὰ γερατειά.

Ἡ Φανίτσα εἶναι ἴδια ἢ μάνη τῆς: παχουλὴ, μὲ γλυκὸ προσωπάκι, ἄσπρη σὰν τὸ γάλα, καὶ μὲ μιὰ φωνὴ ποὺ σὲ χαϊδεύει σὰ βελούδο. Κρίνος μέσα στὸ βούρκο.

Γλυκομίλητη σέ όλους. Τώρα πού βγαλε τὸ σκολεϊό, καὶ μάλιστα μὲ «Ἀριστα», μπορεῖ καὶ κραταίει τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ πατέρα της καὶ τὴν ἀλληλογραφία του. Ἀνακατεύεται σέ ὅλα καὶ ὅλα τὰ κουμαντάρει καὶ τὰ σιάζει. Φανίτσα πάνω, Φανίτσα κάτω, παντοῦ. Γιατὶ ἡ Φανίτσα ἔχει καλὴ καρδιά, εἶναι καὶ λιγάκι ρωμαντικὴ, διαβάζει ὅλα τὰ «ἐβδομαδιαία περιοδικά» καὶ ἄλλα βιβλία, πού τ' ἀγοράζει ἀπὸ τὰ καλαθία, καὶ ξέρεي ἕνα σωρὸ ὥραιες ἱστορίες γιὰ εὐγενικοὺς νέους κ' αἰσθηματικὲς κοπέλλες, πού τὶς ἐρωτεύονται οἱ ὥραϊοι νέοι καὶ τὶς παίρνουν, καὶ ζοῦν αὐτοὶ καλά κ' ἐμεῖς καλλίτερα.

Ἡ Φανίτσα τρελλαίνεται καὶ γιὰ τὸν κινηματογράφο. Ξέρει ὅλα τὰ «στάρ» μὲ τὰ ὀνόματά τους. Στὴν καμαρούλα της ἔχει τοὺς ἀστέρες τοῦ Χόλλυγουντ σὲ καλλιτεχνικὲς κάρτες. Εἶδε καὶ τὸ Βίλλυ Φρίτς πού ἦρθε στὴν Ἀθήνα, εἶδε καὶ τὸ Μοχίκα τὸν Ἰσπανό, καὶ μάλιστα τοῦ πῆρε κ' ἕνα αὐτόγραφο γιὰ τὴ συλλογὴ της.

Ἡ Φανίτσα δὲν εἶναι πιά ἐπαρχιωτοπούλα. Ἐχει μεταμορφωθῇ σὲ κορίτσι τῆς Ἀθήνας, μὲ τὰ γαλλικά της, τὸ περμανάντ της, μὲ ὅλη κείνη τὴν ἀθάνα κοκεταρία πού παίρνουν τὰ μοντέρνα ἐξεπαιδευμένα ἄμα φτάνουν στὴν ἡλικία νὰ παρατήσουν τὶς κοῦκλες.

Μέσα στὸ πατρικὸ ξενοδοχεῖο, πού περνοῦσε κάθε καρυδιάς καρῦδι, δὲν ἦταν ἀρσενικός πού νὰ μὴ γούρλωνε τὸ μάτι του μὲ φαῦλες ἐπιθυμίες γιὰ τὴν τριαντάφυλλένια σάρκα τῆς Φανίτσας. Καθὼς τὴ βλέπανε νὰ περνᾷ ὁμορφοντυμένη, μὲ τὸ θάμα τῶν καστανῶν μαλλιῶν της καὶ τὸ θνείροπόλα της μάτια, ὅλοι, νέοι καὶ μεσόκοποι, ἀκόμα καὶ κάτι γέροι χαλβατζήδες, μουγγρίζανε σὰ θεία τῆς ζουγκλας. Ὅμως ἡ Φανίτσα εἶχε δύο σπουδαίους προστάτες: τὸν πατέρα της, βέβαια, καὶ τὸ ρωμαντισμὸ της. Γιατὶ, εἶπαμε: Ἡ Φανίτσα ἦταν πολὺ ρωμαντικὴ. Κεῖνους τοὺς βρωμιάρηδες τοῦ ξενοδοχείου, καὶ τοὺς ἄλλους πού τὴν κυνηγοῦνε στὸ δρόμο, τοὺς ἔβλεπε μὲ περιφρόνηση, μὲ συχασιά.

Ἡ Φανίτσα ὀνειρευότανε ἕνα νέο ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς Τέχνης. Ἐνα συγγραφέα, ἕναν «ἀστέρα» τοῦ σινεμά, τουλάχιστον ἕνα μουσουργό. «ὦ, αὐτοὶ εἶναι ἄλλοι ἄνθρωποι! Ντυμένοι μὲ κείνη τὴν αἴγλη πού τοὺς δίνουν τὰ διηγήματα, οἱ αἰσθηματικὲς ταινίες, οἱ δραματικὲς τοὺς περιπέτειες.

Λοιπόν, ἡ Φανίτσα, ἡ κόρη τοῦ κύρ Προκόπη τοῦ Γκατσούλα, περίμενε τὴν περιπέτεια. Τὴν περίμενε ἀπὸ παντοῦ: ἀπὸ τὸ αἰνιγματικὸ ἄγνωστο, ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς ἀγάπης. Ἀπὸ μιὰ μεταξωτὴ ἀνεμόσκαλα, πού θὰ σκαρφάλωνε ὁ τοῦληρὸς ἱππότης μὲ τὴ βελουδένια μάσκα, φέρνοντάς της τὸ τριαντάφυλλο τοῦ ἔρωτα σὲ τὸ στόμα:

— Γιὰ σένα!...

Κεῖνον τὸν καιρὸ, πλησιάζανε οἱ Ἀπόκριες. Ἀξαφνα, στὸ ξενοδοχεῖο τους, ἦρθαν καὶ νοίκιασαν κάμαρα δυὸ καινούργιοι πελάτες: Ἦταν ἕνα ζευγάρι νιόπαντροι, ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, εἶπαν, ἕνα ζευγάρι λιγάκι ἀταίριαστο, ἀφοῦ ὁ ἀντρας θάταν ὡς τριανταπεντάρης καὶ ἡ γυναίκα δὲ φαινότανε νάχη περάσει τὰ εἴκοσι. Στὸ βιβλίο γράφτηκαν «Ὁ Κύριος καὶ ἡ Κυρία Ἰωάννου Τσοῦχλη». Μοιάζαν, ὥστόσο, πολὺ ἀγαπημένοι, βγαίνανε συχνὰ μαζί, ψωνίζανε στὰ ἐμπορικά, φερνόνταν ὅπως ὅλα τὰ νέα ἀντρόγυνα. Πηγαίνανε τὸ βράδι καὶ στὸ θέατρο. Ἡ γυναίκα ἦταν νοστιμούλα, ἔμοιαζε νοικοκυροκόριτσο, εἶχε τρόπους. Λεγότανε Πόπη.

Ἡ Φανὴ γρήγορα σχετίστηκε μαζί της, τὴν ἐσυμπάθησε, φρόντισε νὰ τοὺς ἀλλάξουνε τὸ δωμάτιο μ' ἕνα ἄλλο, καλλίτερο, νὰ τοὺς τὸ σιγυρίσουν τὰ γκαρσόνια. Καὶ σιγὰ-σιγὰ, ἡ φιλία τοὺς γίνεκε στενότερη. Ἀμα ὁ «Γιάγκος» ἔλειπε σὲ δουλειές, ἡ Φανὴ τῆς ἔκανε συντροφιά, τῆς ἐδάνειζε τὰ περιοδικά της, τὰ βιβλία της. Μερικὲς φορὲς, μάλιστα, πῆγανε καὶ στὸν κινηματογράφο μαζί, στὰ ζαχαροπλαστεία, στὸ Ζάππειο.

Εἶχαν γίνεи πιά ἀχώριστες. Ὁ πατέρας τῆς Φανῆς δὲν ἔβλεπε ἄσχημα τὴ φιλία αὐτῇ, ἀφοῦ ἡ Πόπη ἔμοιαζε φρόνιμη καὶ σεμνὴ γυναικούλα. Καὶ ἄξαφνα, σὲ μιὰ στιγμὴ ἐμπιστοσύνης, ἡ Πόπη φανέρωσε στὴ μικρὴ της φίλῃ τὴν ἀλήθεια:

— Ἀχ, καὶ μὲν Φανίτσα, πῶς νὰ στὸ πῶ; Νά, δὲν εἶμαστέ με στεφάνι...

— Ἀλλά; τέντωσε τὰ μάτια ἡ μικρὴ.

— Νά, ἔτσι εἶμαστέ... κλεμμένοι... Οἱ γονεῖς μου δὲν τὸν ἤθελαν καὶ μ' ἔκλεψε... Βλέπεις, ὁ Γιάγκος δὲν ἔχει καμμιὰ σίγουρη ἐργασία. Πασκίζει ὁ καὶ μὲνός, νὰ βρῇ. Τί νὰ σοῦ κάνῃ κι' αὐτός; Τρέχει νύχτα-μέρα, μὰ σήμερα εἶναι δύσκολα τὰ πράματα... κρίσις...

— Καὶ οἱ γονεῖς σου; Τί λένε τώρα;

Ἡ Πόπη δὲν ἀπάντησε ἀμέσως. Ἐπειτα, τὴν πῆραν τὰ δάκρυα.

— Μὴ ρωτᾷς... Μὲ ἔγραψαν... Μοῦστεῖλαν ἕνα γράμμα, «τὸ τελευταῖο» τους, λένε, καὶ μὲ καταριόνται, κι' οὕτε θέλουν πιά νὰ με ξέρουν... Ἀχ, δὲν εἶναι σάν τοὺς ἄλλους γονεῖς... Εἶναι σκληροὶ ἄνθρωποι αὐτοί, Φανίτσα μου!

Καὶ νέα δάκρυα. Ἡ Φανὴ στεκότανε ἀλαλὴ καὶ κοίταζε τὴ φίλῃ της. Πρῶτη φορὰ ἔβλεπε στὴν πραγματικότητά τὴν ἀνάποδη τοῦ ἔρωτα. Θέλησε νὰ τῆς δώσῃ κάποια παρηγοριά:

— Ναι, ἀλλ' ὁ κύριος Γιάγκος σὲ ἀγαπᾷ;

— ὦ, ἂν δὲν ἦταν καὶ ἡ ἀγάπη του! Θὰ ἤμουν πιά χαμένη. Γιατὶ, βλέπεις, τὸν ἐπῆρα μὲ τὸ χέρι μου.

Ἐ, ὅλα θὰ περνοῦσαν. Ὁ κύριος Γιάγκος

θά εύρισκε εργασία. Θάπιαναν σπιτάκι δικό τους. Θά νοικοκυρευόνταν. Τότε πιά θά γινότανε και ό γάμος τους και οι γονείς της, τί θάκαναν πιά, θά τό παραδέχονταν. Όμως και τότε αυτές οι δυό δέ θά λησμονούσαν τή φιλία τους. Ή Φανή θάρχει να τή βλέπη, και ή Πόπη πάλι έλεγε πώς δέ θά ξεχάση τούτη τήν καμαρούλα τους, τή φωλιά τους, πού δοκίμασε τά πρώτα έρωτικά ρίγη. Κ' ένώ ή κλεμμένη χαμογελούσε πονηρά, σφουγγίζοντας τά στερνά της δάκρυα, ή Φανίτσα έννοιωθε κι' αυτή τις δικές της κοριτσιάτικες ανατριχίλες, πού τις φέρνει ή προσδοκία, ή άόριστη γνώση του άπαγορευμένου καρπού, τής εύνης και φιλόητος» πού ζεσταίνει τό αίμα μέ τό μυστήριο του ένστίκτου.

— Έννοια σου, Φανίτσα μου, και θάρθῃ και σένα ή ώρα σου, θά βρεθῇ κι' ό δικός σου, τής έλεγε ή Πόπη. Φτάνει μόνο νά ναι στέρεα πράματα, καυμένη, νάχη δουλειά, νά τότε θέλῃ κι' ό μπαμπάς σου, γιά νά μὴν αναγκαστῇτε νά τρέχετε κι' έσεις στα ξενοδοχεία, σάν έμάς... Άγκαλά κ' έχετε τό δικό σας, έπρόσθεσε κουτά.

Ή άποκριάτικη Άθήνα βούιζε από τό γλεντοκόπι. Τά βράδια, ή κίνηση έπαιρνε μιá ζωηράδα όργιαστική. Τά χοροδιδασκαλεία ήταν κατάφωτα, γεμάτα από κόσμο μποιηκό, πολυποίκιλο. Στους δρόμους τά ντόμινα, οι άπάχηδες, οι πιερρότοι, οι κολομπίνες χαλούσανε τόν κόσμο. Κιθάρες στέναζαν στο φώς του φεγγαριού, μαντολίνα, χαβάγιες.

Στό Ξενοδοχείο τής «Ωραιάς Σύρας», πελάτες έφευγαν, άλλοι έρχόνταν—κύκλος.

Ένα Σαρβατόβραδο, παρουσιάστηκε κάτω στο χώλ ένας άνθρωπος, νέος άκόμα, μέ μαύρα ρούχα και θήκη βιολιού στο χέρι. Φορούσε πλατεία ρεπούμπλικα, φλοτάν λαιμοδέτη, γκριζό μεταξωτό κασκόλ, κ'είχε τόν άέρα κομπού και ποζάτου καλλιτέχνη.

Ζήτησε ένα δωμάτιο «μέ τό μήνα». Έδωσε τ' όνομά του: Τούλης Κέρμεσος, είπε, ρωμιός από τή Βραΐλα. Μουσικός. Θά έμνε καιρο στην Άθήνα. Ίσως και γιά πάντα. Ήθελε ένα δωμάτιο καλό, προσηλιακό, τό καλλίτερο του ξενοδοχείου, και δεχότανε νά πληρώση και προκαταβολή. Μιλούσε άργά, μέ άξιοπρέπεια, μέ κάποιον ξενικό τόνο.

Κείνη τήν ώρα ή Φανή καθότανε στο βάθος και παρακολουθούσε τή σκηνή: Τό φώς λιγοστό, μούχρωμα. Άν ήταν μέρα, ή άν έφεγγε τό ήλεκτρικό, θά μπορούσε νά ξεχωρίση πώς ό καινούργιος πελάτης δέ βρισκότανε πιά στην πρώτη του νεότητα, πώς ό κοντόσωμος έκείνος άγνωστος, ό λιγνός και λιγάκι στραβοπόδης, είχε σκυφτούς τούς ώμους και τό πρόσωπο ξεραγικανό, τό πετσι μαυροκίτρινο, τό σαγόνι σουβλερό και τό στόμα δυσανάλογα μεγάλο. Είχε τό μουστάκι ξουρισμένο, μά τά

φρύδια μαύρα και πυκνά, επάνω από μάτια πού κοιτάζανε γοργά, λοξά, όλο φωτιές. Ήταν σά μιá μαϊμού καλοντυμένη, όμως μαϊμού μέ ψυχή άνήσυχη, πού παηγνίδιζε στην κίνηση, στη ζωηρή κουβέντα, σέ κείνο τό παράξενο βλέμμα και μαγνητικό.

Μά ή Φανίτσα δέ μπορούσε νά τά προσέξῃ όλ' αυτά. Άκουσε τόν πατέρα της νά του λέῃ:

— Μάλιστα, κύριε, έχουμε ένα πολύ καλό δωμάτιο. Σήμερα ξενοικιάστηκε.

— Νά τό ιδώ.

— Άμέσως... Κυριάκο! διάταξε τό γκαρσόνι, πήγαινε τόν κύριο στο 13.

Ύστερ από λίγη ώρα, ό κύριος Τούλης Κέρμεσος έδήλωσε στον ξενοδόχο ότι ήταν σύμφωνος. Του άρεσε τό δωμάτιο. Άφησε μάλιστα τό βιολί του επάνω. Τώρα θά πάῃ νά στείλῃ τις βαλίτσες του.

— Φανή, γράψε!

Κι' όταν ό ξένος πλησίασε στο γραφείο νά δώση τά στοιχεία του στην κόρη του ξενοδόχου, ή Φανίτσα έσήκωσε τό κεφάλι και τά μάτια της δέ μόδεσαν νά μη χαμωλώσουν μπροστά σ' εκείνα τ' άλλα, πού άφηναν άλλόκοτη λάμψη, σά φωσφορισμό. Και τό μακρουλό πρόσωπο χαμοέλασε, σά μορφασμό, καθώς άφηνε μέ τό τριχωτό του χέρι τήν προκαταβολή. Ένα μονόπετρο έλαμπε στον παράμεσο του δεξιού χεριού.

— Ή δεσποινίς είναι... τής ύπηρεσίας: ρώτησε.

— Όχι, είναι ή κόρη μου, κύριε, έδήλωσε μέ καμάρι ό κύρ Προκόπης.

— Χαίρω πολύ!

Νέο χαμόγελο και βαθεία υπόκλιση. Φόρεσε πάλι τήν άτελείωτη ρεπούμπλικά του κ' έφυγε νά πάῃ νά στείλῃ τις βαλίτσες του.

Τό δωμάτιο πού νοίκιασε ό καινούργιος πελάτης ήταν τό διπλανό μέ τήν καμαρούλα τής Φανίτσας.

Τ' άλλο πρωί, τήν ξύπνησε μιá αλέγγρα μουσική, ένας καταρράχτης από τρύλλιες. Ό Τούλης Κέρμεσος δοκίμαζε στο βιολί του κάποιο κομμάτι, και τότε - τότε τό σιγοτραγουδούσε. Τά λόγια μιλούσαν γιά «φιλιά κάτω από μαύρη μάσκα», γιά έρωτα και «τρελλή Άποκρία». Συνειθισμένα πράματα γιά άλλους, όμως γιά τή μικρή Φανή τόσο γοητευτικά! Άνακάθησε στο στρώμα της και άκουγε εύχαριστημένη κείνη τή φτερωτή μελωδία, πού άντηχούσε παράξενα μέσα στο παλιό λαϊκό ξενοδοχείο. Ή κοριτσιάτικη καρδιά της γέμιζε από τρυφεράδα. Εσφίξε τις παλάμες της πάνω στα στηθάκια της. Μέ κλεισμένα τά παρθενικά της μάτια, έβλεπε τό μουσικό νά στέκῃ δρθιος μέ τό βιολί άκουμπισμένο στον ώμο του και νά παίζῃ. Τόν έβλεπε έξαυλωμένο μέσα σέ σκηνογραφία φανταχτερή - όπως τούς πρωταγωνιστές στα «μουσικοδράματα» τής όδόνης. Και τόν έβλεπε άκόμη

καί ώραϊο. Ἡ φλογερή της φαντασία τὰ ὁμόρφαινε τώρα ὅλα· καταργοῦσε τὴν ἡλικία, τὴς ἄσκημες γραμμές, τὰ τριχωτά χέρια. Καί ὁ νοῦς της ἔτρεχε... ἔτρεχε... μέσα σὲ ρόδινο φῶς.

— Σὰς ἀνησύχησα, δεσποινίς, ἴσως... σήμερα τὸ πρωῒ, τὴ ρώτησε ἀργότερα, τὴν ὥρα πού κατέβαινε καὶ τὴν ἀπάντησε στὴ σκάλα.

— Ἐμένα, κύριε... καθόλου. Ἀπεναντίας μάλιστα! ἀπάντησε ζωηρὰ ἡ Φανίτσα.

— Ἀ, σὰς ἀρέσει λοιπόν, τὸ βιολί;

— Πολύ! Εἶνε τὸ πιὸ ἀγαπημένο μου ὄργανο.

— Τότε... νάρθῃτε νὰ μὲ ἀκούσετε στὸ ντάνσιγκ πού ἐργάζομαι... Δὲν πᾶτε στὰ ντάνσιγκ; Κρίμα. Διασκεδάζει κανεὶς ὥραϊα ἐκεῖ.

Ἀχ, πόσο θάθελε νὰ πάῃ στὸ ντάνσιγκ! Μὰ ποῖος νὰ τὴν πάῃ; Ὁ πατέρας της δὲν ἦταν γι' αὐτά. Μόνη της βέβαια, ποτέ... Ἀλλά... σταθῇτε... ἔχει μιά φίλη... μιά παντρεμένη... Νά, αὐτὴ τὴν κυρία πού κατοικεῖ στὸ 17. Νά τῆς τὸ πῆ... νὰ δοῦμε... Ἀπόκριες εἶναι. Ἴσως ὁ σύζυγός της θελήσῃ νὰ πᾶνε, καὶ τότε νὰ τὴν πάρουνε κι' αὐτὴ.

— Ἀς τὸ ἐλπίσουμε, δεσποινίς Φανή. Θὰ χαρῶ πολὺ νὰ σὰς ἰδῶ. Καὶ νὰ σὰς δείξω τὴν τέχνη μου, μαζί μὲ ὅλη τὴ τζαζ... Καλημέρα σας!

Ἡ Φανὴ καὶ ἡ Πόπη κατὰστρωσαν τὸ σκεδίδι τους γιὰ τὴ δεύτερη Κυριακὴ τῆς Ἀποκριᾶς. Ὁ «κύριος» Γιάγκος δὲν ἔφερε ἀντίρρηση. Καὶ ὁ πατέρας τῆς Φανῆς, ὕστερ' ἀπὸ θερμὰ παρακάλια, εἶπε τὸ «ναί», μὲ τὴ σύσταση ὁμοῦ νὰ γυρίσουνε νωρὶς στὸ ξενοδοχεῖο.

Λοιπόν, κεῖνο τὸ βράδυ ντύθηκ' ἄν, στολιστήκαν. Τὴν ὥρα πού ἦταν νὰ ξεκινήσουν, ἡ Πόπη ἐπῆρε παράμερα τὴν κοπέλλα καὶ τῆς εἶπε:

— Φανίτσα μου... χωρὶς παρεξήγηση... ἂν ἔχῃς κανένα κομποδεμα, πάρτο μαζί σου, γιατί ὁ Γιάγκος, ξέρεις... ἔχει πολλὰ στενοχωρίες τώρα. Οἱ δουλειές του δὲν πᾶνε καλά.

— Ἐχω! Ἐχω! ἀπάντησε πρόθυμα ἡ κοπέλλα κ' ἔτρεξε στὸ κομποδῖνο της.

Ὁ τζαζμπαντίστας τοὺς περίμενε «μετὰ βαίων καὶ κλάδων», δηλαδή μὲ κομφετί, σερπαντὲν καὶ λουλούδια. Εἶχε κρατήσῃ χωριστὰ τραπέζι. Ἐφαγαν, ἤπιαν. Γινήκανε μιά ἀπὸ τὶς πιὸ τρελλὰς παρέες τῆς βραδιάς.

Κάθε φορὰ πού ἐτελείωνε τὸ κομμάτι, κεῖνος ἐρχότανε νὰ τὶς βρῇ παραγγέλλοντες νέες μῦρες.

Ἡ Φανίτσα καὶ ἡ φίλη της εἶχαν πιά ρθῇ στὰ κέφια. Ὁ «κύριος» Γιάγκος ἔπινε μὲ ἀξιοπρέπεια, φροντίζοντας νὰ μὴν παραγγέλνῃ αὐτὸς τίποτα.

Τὰ δυὸ ζευγάρια, τὸνα μπροστά, τ' ἄλλο πίσω, γύρισαν στὴν «Ὠραία Σύρα» κατὰ τὰ χαράματα. Τὸν κύρ-Προκόπη δὲν τόνε θυμήθηκε κανεὶς.

Στὸ δρόμο, ἡ Πόπη ἔλεγε τοῦ φίλου της, μὲ φωνὴ πού τρέκλιζε καὶ κείνη:

— Γιάγκο... τῆς πέφτει λιγάκι μεγάλος... ὁ «μαῖμους» τοῦ Κωλέτη... ἔ, τί λές;

— Σοῦτ! σ' ἀκοῦνε! ἔλεγε κεῖνος.

— Ἐ, δὲν πᾶν νὰ μ' ἀκοῦνε!... μαῖμους δὲν εἶναι;... Δὲ βλέπετε τὴ μούρη του;... ἂμ κεῖνα τὰ χέρια του ὅλο τρίχες... Τὴν ἐγάντζωσε γιὰ καλὰ τὴ μικρή, χὰ! χὰ! χὰ!... Ὁμοῦ κ' ἐσὺ εἶσαι ἕνα μαῖμουδάκι, ρὲ Γιάγκο!... Χὰ! χὰ! Νὰ πᾶμε στὴν κάμαρα καὶ σοῦ λέω γώ... μαῖμουδάκι!...

Καὶ κρεμότανε πάνω του καὶ χαλοῦσε τὸν κόσμο ἀπὸ τὰ χάχανα ἡ πρωτόβγαλτὴ ἐπαρ-χιώτισσα.

Εἶχε μέλλον αὐτὴ.

Δὲν τοὺς πῆρε κανεὶς χαμπάρι πού γύρισαν.

«Ο «μαϊμούς» κρατούσε στην άγκαλιά του το κορίτσι και τ' ανέβαζε σχεδόν σηκωτό στη σκάλα. Πότε-πότε έσκυβε και τη φιλούσε στο λαιμό, στο στόμα, στα βλέφαρα. Και η Φανίτσα γλάρωνε τα μάτια της αποχαλωμένη...

Μά σαν έφτάσανε στο άπανου χαγιατί, μπροστά στην κάμαρα της, η παρθένα βρήκε μια ξαφνικά δύναμη ν' αντίσταθῇ. Ένα φως άστραψε στο μυαλό της. Έκείνος θέλησε νά μπη στην καμαρούλα της, μαζί της, μά η Φανίτσα κράτησε τὸ πόμολο τῆς πόρτας και εἶπε με φωνή ἱκετευτική:

— Όχι, αγάπη μου... μὴ μπαίνεις... μὴ!

Έτρεμε ὅλο της τὸ κορμάκι. Άνοιξε τὴν πόρτα, τρύπωνε μέσα, ντράβηξε γρήγορα τὸ σύρτη, κ' ἔπεσε ἔτσι, νύκνη, στὸ κρεβάτι της. Ἡ καρδιά της χτυπούσε σφυρί, ὀλοένα. «Παραλίγο», ἔλεγε...

Έτσι τὴν ἔπῃρε ὁ ὕπνος και εἶδε ὄνειρα τρελλά, γεμάτα φῶτα, φτερά, μάσκες. Στροβιλιζότανε σ' ἕνα χορὸ ἀτελειωτο, και κείνος ποὺ τὴν ἔχόρευε ἦταν ἕνας προσωπιδοφόρος άγνωστος, ποὺ δὲν τὸν ἤξερε, γιατί ἡ Φανίτσα δὲν ἔβλεπε, λέει, παρὰ τὰ χέρια του, ξερά, κοκκαλιάρικα, σκεπασμένα με μακριές τρίχες, ὅπως τοῦ Κίγκ-Κόγκ, τοῦ τρομεροῦ γορίλλα, στὴν ταινία. Άγωνία ἀβάσταχτη. Αναρωτιότανε ποὺ τὰ εἶχε δὴ προτιήτερα κείνα τ' ἀπαίσια χέρια, ἤθελε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τ' ἀγκάλιασμά τους, ἀπὸ τὸ στρόβιλο, μὰ δὲ μπορούσε, γιατί ἐκεῖνος ὁ άγνωστος ἔσκυβε, τὴν κοίταζε κατάματα, με τὸ ἀκαταμάχητο βλέμμα του, και τὴν ἔσερνε μακριά, πέρα... Τὰ δυο τριχωτά χέρια τὴν κρατούσανε σφιχτά. Τώρα τὴν εἶχαν τραβήξει σὲ μιὰν ἀπέραντη ἄπλα, σὲ μιὰ ἐρημία, ποὺ μακρότερα βογγούσε ἡ θάλασσα φουρτουνιασμένη, και κείνος τὴν ἔσερνε στὸ γκρεμό... Κι' ὅταν φτάσανε στὸ φρῦδι τοῦ γκρεμοῦ, ἡ Φανίτσα ἔβγαλε μιὰ κραυγὴ και ἔξυπνησε.

Βρέθηκε στὸ κρεβάτι της, στραπατσαρισμένη, με τίς κλειδώσεις κομμένες, τὸ λαιμό νὰ τὴν τσούζῃ, και τὸ κεφάλι της νὰ βουίξῃ ὀλοένα, σὰ νὰ χτυπούσανε σφυριά σὲ γυφτικο, σὰ νὰ γυρίζανε ρόδες, ὀλοένα.

Γδύθηκε, φόρεσε τὴ νυχτικιά της, και ὀλόκερη κελὴν τὴν ἡμέρα ἔμεινε στὸ κρεβάτι της, σάν ἄρρωστη. Εἶπε και τῆς ἔφεραν ἐκεῖ μιὰ σοῦπα.

Πέρασε ἔτσι ἡ μέρα της. Τὴν ἄλλη, ἦταν καλλίτερα. Κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀνοίγει ἀξαφνα ἡ πόρτα της και μπαίνει μέσα μιὰ Πόπη άγνωρίστη, ἀνάστατη, ποὺ ἔκλαιγε και δερνότανε και τραβοῦσε τὰ μαλλιά της.

— Τί ἔχεις, Πόπη μου; τί σοῦ συμβαίνει; — Άχ, δυστυχία μου, διάβασε νὰ δῆς!... διάβασε!...

Και τῆς ἔδωσε ἕνα γράμμα. Ἦταν τοῦ Γιαγκου. Μὲ δυο-τρεις σειρές, γραμμένες με μολύβι, τῆς ἄφηνε ὑγεία: Δὲν τὰ βγαζε πέρα, ἡ ζωὴ στὴν Ἀθήνα εἶχε ἔξοδο. Οἱ

«γέροι της» δὲν ἔννοοῦσαν με κανέναν τρόπο νὰ στείλουν λεφτά, τὰ διαμαντικά ποὺ εἶχε πάρει μαζί της πουληθήκανε, φαγωθήκανε, λοιπὸν ἔφευγε κι' αὐτός. Ἰσαμε δῶ ἦτανε. Ἐφευγε γιὰ ὅπου θὰ τὸν ἔβγαζε ἡ ἄκρη. Ἀς ἔφρόντιζε κι' αὐτὴ νὰ τὰ βολέψῃ ὅπως μπορούσε. «Μὲ τὸν ἔρωτα δὲν πληρώνονται οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ξενοδοχοῦ.»

Μέσα σ' ὅλο τὸ γράμμα, φάνταζε μιὰ σκληρότητα, ἕνας σαρκασμὸς φοβερός. Και καθὼς «τί θὰ γίνω γῶ τώρα; τί θὰ γίνω;», ἡ Φανίτσα εἶχε ἀνασηκωθεί στὸ μαξιλάρι της και τὴν κοίταζε σιωπηλή, συλλογισμένη, ὅλη λύπηση, μὰ και φρίκη. Φρίκη γιὰ τὸν ἔρωτα, ποὺ τὸν ἔβλεπε ἀλλιώτικον τώρα, παρὰ στὸν κινηματογράφο: ὅλο πένθος και ἀπελπισία. Συλλογιζότανε τὴν προχτεσινὴ βραδιά, τὴ σκηνὴ τῆς σκάλας, ἔπειτα τὴ φυγὴ της μέσα στὴν κάμαρα, τὸ πέσιμό της στὸ κρεβάτι, τ' ὄνειρό της, τόσο φριχτό, μὰ και τόσο ἀποκαλυπτικό.

Γύρισε, εἶδε τὴ μάσκα της πεταγμένη σὲ μιὰν ἄκρη, μαζί με λίγους μαραμένους μενεξέδες— εἶδε νὰ τὴν κοίταξῃ με τ' ἄδεια της μάτια, σάν τρύπες κρανίου, κι' ἀνατρίχιασε.

— Σώπα, Πόπη μου, μὴν κλαῖς ἔτσι και σφίγγεται ἡ καρδιά μου, καῦμένη...

Μὰ δὲν εὑρίσκε λόγια νὰ τὴν παρηγορήσῃ.

Τὴν ἴδια βραδιά, ἡ Φανὴ εἶπε στὸν πατέρα της:

— Μπαμπά μου, μ' ἀγαπᾷς;

— Τὸ ρωτᾷς, κόρη μου; ἀπάντησε ὁ ἀγαθὸς κύρ-Προκόπης, παραξενεμένος.

— Λοιπὸν, θέλω νὰ με στείλῃς ταξίδι.

— Ἐ;! Χειμωνιάτικα;

— Χειμωνιάτικα. Θέλω ν' ἀλλάξω τὸν ἀέρα. Σεκετίστηκα δῶ, στὴν Ἀθήνα... Νά, θὰ ἤθελα νὰ πάω νὰ μείνω λίγον καιρὸ στὴν θειά Πολυξένη, στὴν Πάτρα.

Ὁ κύρ-Προκόπης ἐχάρηκε. Ἄλλο ποὺ δὲν ἤθελε κι' αὐτός. Κελὴν ἡ θειά-Πολυξένη ἦταν ἀδερφή του, ἀποκαταστημένη καλὰ, μὰ ἄτεκνη, ποὺ ὅλο καλοῦσε με γράμματα τὴν «ἀνηψιούλα» της, και ἡ Φανίτσα δὲν τ' ἀποφάσιζε νὰ πάῃ. Λοιπὸν, αὐτὴ ἦτανε μιὰ καλὴ σκέψη. Κελὴν ἡ ἀδερφή, κείνος ὁ θεῖος, ποὺ δὲν ἔκαναν παιδιά, ἀντιπροσώπευαν οἰγούρες ἑλπίδες κληρονομιάς. Γι' αὐτό, ὁ πατέρας ὄχι μόνο δὲν ἔφερε ἀντίρρηση στὸ ταξίδι τῆς κόρης του, μὰ βιάστηκε νὰ τῆς ἐτοιμάσῃ τὴ βαλίτσα της μιὰ ὥρα ἀρχήτερα.

— Θὰ τηλεγραφήσω στὴ θεία σου νὰ πάῃ: στὸ «σταθμό» νὰ σὲ πάρῃ, εἶπε.

Ἡ Φανίτσα ἐτοίμασε εἰς φορέματά της και τ' ἄλλα της πράματα. Στὴν πλαγιὴν κάμαρα τὸ βιολὶ ἔπαιζε ὀλοένα ρωμαντικὲς συνάτες, ἀγωνιζότανε νὰ θυμίσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ κοριτσιοῦ τὴν προχτεσινὴ τρέλλα, νὰ τὴν ὑποβάλλῃ, σκορποῦσε παθητικὰ πα-

ράποντα — μὰ ἀδίκως. Κείνη ἡ μάσκα ἦταν ἐκεῖ, νὰ τὴν κοιτάξῃ μὲ τὴν κρύα ματιά τοῦ φοβεροῦ της ὀνείρου... καὶ τὸ παράδειγμα ὁλοζώντανον κοντά της, στὴν ἄκρη τοῦ διαδρόμου, πού μιὰ παρατημένη γυναίκα ἐκλαίει προδομένη: «Τὶ θὰ γίνω τώρα γώ; ... Τί θὰ γίνω; ...»

Ἡ Φανὴ ἔφυγε μὲ τὸ πρωῒνὸ τραῖνο, χωρίς νὰ πῇ σὲ κανέναν «ἀντίο». Καὶ στάθηκε τυχερή, οὔτε τὴν Πόπη ν' ἀπαντήσῃ στὴ σκάλα, οὔτε τὸ μουσικὸ τῆς τζάζ μὲ τὰ μαγνητικὰ μάτια.

— «Ἐνα ταξί, γρήγορα! Ἐνα ταξί, μπαμπά!

Καὶ ὁ κύρ Προκόπης ἀποροῦσε γιὰ τὴν τόση βιασύνη τῆς κόρης του.

Ἡ Φανὴ βρῆκε στὴν Πάτρα θερμὴ ὑποδοχή.

«... Μπαμπά, θέλω νὰ μοῦ γράφῃς ταχυτικά. Θέλω νὰ μαθαίνω λεπτομερῶς ὅλα τὰ νέα, προπάντων γιὰ τὰ πρόσωπα τοῦ

Ξενοδοχείου μας», ἐτελείωνε τὸ πρῶτο γράμμα της ἀπὸ τὴν Πάτρα ἢ Φανή.

Κ' ἔτσι ὁ κύρ Προκόπης βρῆκε νέα δουλειά. Ἡ Φανὴ, κάθε βδομάδα, εἶχε τὸ γράμμα της. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μηνός, ἔμαθε καὶ μιὰν εἰδηση πού δὲν ἤξερε ἂν ἦταν γιὰ γέλια ἢ γιὰ κλάματα.

«... Ἐκείνη ἡ κυρία Πόπη, τὴ θυμᾶσαι; Λοιπόν, ἀφοῦ τὴν ἀπαράτησε ὁ κύριος Γιάνγκος, τὴν ἐπῆρε ὁ κύριος Τούλης καὶ φύγανε. Πήγανε σὲ ἄλλο ξενοδοχεῖο, ἢ φύγανε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ποῖος ξέρει. Ὅμως τὸ λογαριασμό τους τὸν ἐξωφλήσανε...»

— Σωστά, τί κύριοι θὰ ἦταν; συλλογίστηκε ἡ Φανίτσα καὶ χαμογέλασε μὲ τὴν ἀφέλεια τοῦ πατέρα της. Ὅμως, κείνα πού τῆς εἶχαν συμβῇ καὶ ὅσα γινήκαν τὴν ἀκόλουθῃ μέρα, δὲ θὰ μπορούσε γιὰ πολὺν καιρὸ νὰ τὰ λησμονήσῃ. Προπάντων τῇ σκηνῇ τῆς σκάλας καὶ τὰ δυὸ τριχωτὰ χέρια πού τὴν ἔσερναν στὸ γκρεμό.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΣΒΥΝΩ Η ΣΒΗΝΩ;

Τόσο δύσκολη, καὶ σὲ πολλὰ ἀμφισβητήσιμη, πού εἶναι ἡ ὀρθογραφία τῆς γλώσσας μας, ἀνορθογραφίες λίγο-πολὺ κάνουμε ὅλοι μας, καὶ ὅσοι λεγόμεστε γραμματισμένοι, πότε ἀπὸ ἄγνοια, πότε ἀπὸ ἀφηρημάδα, πότε ἀπὸ ἐσφαλμένη ἀντίληψη. Στὶς ἀνορθογραφίες τῆς τελευταίας κατηγορίας ἀνήκει καὶ ἡ τοῦ ρήματος *σβήνω*, πού ὅπως βλέπει κανεὶς, καὶ σ' ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ καὶ σὲ διηγήματα, ὅλοι σχεδὸν τὸ γράφουν μὲ *ν*. Καὶ τόση, φαίνεται, εἶναι ἡ πεποίθησις πὼς αὕτη εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ τῆς λέξεως, ὥστε, ὅταν ἐδῶ καὶ δυὸ-τρία χρόνια κάποια ἔγκριτη καθημερινὴ ἐφημερίδα ἔγραφε γιὰ τὶς ἐλλείψεις τῶν διδακτικῶν βιβλίων, προκειμένου γιὰ τὰ ὀρθογραφικά τους σφάλματα, ἐλογάριαζε μέσα στάλλα καὶ τὸ *σβήνω*, τὸ ὁποῖον εὗρισκε ὅτι ἐσφαλμένως γράφεται μὲ *η*, ἐνῶ κατὰ τὴ γνώμη της πρέπει νὰ γράφεται μὲ *ν*.

Ἀς ἐξετάσωμε τώρα, ποιά εἶναι ἡ σωστὴ γραφὴ του. Τὸ ρῆμα αὐτό, ὅπως εἶναι γνωστὸ, προέρχεται ἀπ' τὸ ἀρχαῖον *σβέννυμι* ἢ *σβεννώω*. Οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ ρήματος εἶναι *ἐσβέννυνον*, *σβέσω*, *ἔσβησα* — *ἔσβην* (γ' πληθ. *ἔσβησαν*), *ἔσβηκα*, *ἐσβήκειν* — *σβέννυμαι* κλπ. Ὅπως βλέπει καθένας, σὲ κανενὸς ἀπ' τοὺς χρόνους αὐτοὺς τῇ ριζικῇ συλλαβῇ δὲν ὑπάρχει *ν*, παρὰ ἢ *σ* (*σβε-*) ἢ *η* (*σβη-*). Τὸ *ν* ὑπάρχει μόνον στὸ λεγόμενον πρόσφυμα *νν*, πού ὑπάρχει στὴ δευτέρη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συλλαβῇ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ παρατατικού (*σβέν-νν-μι*, κλπ.).

Ἡ ριζικὴ συλλαβὴ τοῦ ρήματος λοιπὸν πουθενὰ δὲν ἔχει τὸ *ν*. Καὶ προῆλθε τὸ νεοελληνικὸ αὐτὸ *σβήνω*, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ γλωσσολογία, ἀπ' τὸν ἀρχαῖον ἀόριστο (*ἔσβην*) - *ἔσβησαν*, ὅπως π.χ. ἀπ' τὸν ἀόριστο *ἔμαθον* προῆλθε τὸ *μαθαίνω*, ἀπ' τὸν *ἔλαβον* τὸ *λαμβάνω* κλπ. Τὸ σωστὸ λοιπὸν εἶναι νὰ γράφωμε τὸ *σβήνω*, καθὼς καὶ τὰ παράγωγά του *σβήσιμο*, *σβηστός* κλπ. μὲ *η*. Τὸ νὰ γράφωμε τὸ *σβήνω* μὲ *ν*, ἐπειδὴ τὸ εἶχε τὸ *ν* αὐτὸ στὸν ἀρχαῖον ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸ στὸ πρόσφυμα *νν* (*σβέν-νν-μι*, *ἐσβέν-νν-ν*), εἶναι σὰν νὰ γράφωμε καὶ *δύχνω* ἀντὶς γιὰ *δείχνω* καὶ *μπύγω* ἀντὶς γιὰ *μυῖγω*, ἐπειδὴ κι' αὐτὰ τὸν παλιὸ καιρὸ ἦταν *δεῖκ·νν·μι*, *ἐμπήγ·νν·μι*, κ.ά.τ.

ΑΧΙΛΛ. ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ

ΣΤΗΝ ΚΑΣΤΑΛΙΑ

Ἀρχαία κρήνη, καθὼς στέκεις σιωπηλή,
στὶς ἀναμνήσεις σου τίς μακρυνὲς ὅλη δοσμένη,
μιὰ ἀνατριχίλα ὥς νὰ ἀναδίνεις μυστική,
σάν κάποια μοῖρα τραγική νὰ σὲ βαραίνει,

στὸ πένθιμο συνεφιασμένο πρωῒνὸ
μιὰν ἄφραστη σκορπᾶς μελαγχολία,
ἀρχαία πηγὴ, πού μὲ τὸ λίγο σου νερὸ
τὴν περασμένη σου θρηνεῖς τὴν ἱστορία.

Κι' ὅμως τριγύρω σου ὁ νιόβλαστος κισσὸς
μιὰ χάρη μελαγχολικὴ σοῦχει χαρίσει'
ἔτσι μὲ ἀγάπη πρὸς τὸ βράχο σου γυρτός,
στὴ μόνωσή σου κάποια γλύκα ἔχει σκορπίζει.

ΑΠΟΒΡΟΧΟ

Στὸ μυρωμένο ἀπόβροχο σφιχτὰ πιασμένοι
τὰ φιδωτὰ ἀνεβαίναμε τὰ μονοπάτια,
μύρια διαμάντια λαμπυρίζανε στὰ ἐλάτια
κι' ἡ γῆ ἀναγάλλιαζε σάν ἀπὸ θάμα ἀνανιωμένη.

Πουλιὰ ἐρωτιάρικα τιτίβιζαν μέσ' τὰ κλωνάρια,
φωνοῦλες μέθης πνίγαν στὶς βατομουριές,
σὰ φλόγες σκάζανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ οἱ κουμαριές
καὶ λάμπαν πράσινα τὰ δροσοστάλαχτα χορτάρια.

Μέσ' τίς ματιές μας σάν ἀνήσυχο πουλί
λαχτάριζε ἡ ἀγάπη κ' ἡ ψυχὴ
ὠρμοῦσε πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὴ ζωὴ,
σάν πεταλούδα πρὸς τ' ὀλάνοιχτο λουλουῖδι,
καὶ τὸ θριαμβικὸ χαιρότανε τραγοῦδι
πού ἀναδινόταν ἀπὸ τὴ λουσμένη γῆ.

ΧΡΥΣΟ ΠΟΤΑΜΙ...

Χρυσὸ ποτάμι χύθηκε τὸ φῶς στὶς φυλλωσιές,
στὸν κάμπο, στὶς ραχοῦλες, στὶς πλαγιές,
ὅλα σὲ φωτεινὴ τυλίχτηκαν εἰρήνη,
πρᾶες ἀσημοφέγγουν σὶ ἐλιές,
φῶς ἤπιανε τ' ἀμπέλια κι' οἱ βραγιές,
λές κι' ἀνοιξαν οἱ οὐρανοὶ κι' ἐχύθη καλωσύνη.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ Π. ΜΑΓΙΑΚΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΖΩΗ ΜΙΚΡΟΧΑΡΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Νησιά της Ἀσπρης Θάλασσας, ροδόφυλλα ἀνοίγμένα στῶν κυμάτων τὸν ἀφρό· περιστέρια γαλαζόφτερα, σταματημένα πᾶν ἀπὸ ταξίδι ξέμακρο, ἀπὸ χέρι μαγικὸ κρυσταλλωμένα· τρεχαντήρια τῶν παραμυθίων, αἰώνια ἐκεῖ ἀραγμένα, μὲ τ' ἀσημένια σας πανιά, τὰ χρυσοδιάφανα φτερά στὸν ἄνεμο παραδομένα, ἀσάλευτα, πανιά σας καὶ φτερούγια. Ἐσεῖς, Νησιά, ἀπὸ τῆς οὐράνιας ἄχνας τῇ μαβιά πασπάλη χνουδισμένα, ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτῃ, μοῖρα σας γλυκεῖα, παραγγελμένα, στὸν ἀγριωπὸ Βοριά, τῇ στρίγκλα τῇ Νοτιά, στὸν Πόνο καὶ στὸ Χάρο, νὰ στέκεστε ἀντιμέτωπα, ἔτσι νὰ νικάτε τῶν στοιχειῶν τὸ μάνισμα καὶ τοῦ κακοῦ τὸ μάτι, τὴν πύρα τῆς καρδιάς καὶ τὸ δριμύχολο τῆς θυμωμένης βαρυχειμωνιάς, μὲ τὰ δικά σας ἄρματα, θεῖα δῶρα, ἀνίκητα σπαθιά, μὲ τὸ γέλιο καὶ μὲ τὸ τραγοῦδι καὶ μὲ τὸ χορὸ, τρίδιπλο τοῦ Ἑρώτα δοξάρι, πανάγιο φυλαχτὸ στὸ φόβο ἐνάντια καὶ στὸ Χάρο.

Νησιά τῆς Ἀσπρης Θάλασσας, γνωρίζω ἐγὼ τὸ μυστικὸ πὺλκον τῆς ζωῆς σας ἔτσι ἀγέραστη, ἀκύμαντο τὸ χαροκόπι, πὺλκον διώχνει μακριὰ σας τὰ μάταια καὶ τὰ παραπανιστά, τοῦ πλοῦτου τὴν ἀγρύπνια, τῆς ἐπίδειξης τὴ φαντασί, τῆς ἐννοίας τὸ φαρμάκι, τῆς κακίας τὸ φοβέρισμα, τοῦ θανάτου τὸ βραχνά.

Νησιά τῆς Ἀσπρης Θάλασσας, δώστε καὶ στὴ δική μας τὴν καρδιά, τὴ σφραγισμένη μὲ τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν πεζῶν τὴν ἄλυτη σκουριά, χαρίστε τὸ κλειδί τὸ μαγεμένο, πὺλκον θ' ἀνοίξῃ τὸ ρωγί τ' ἀραχνιασμένο, καὶ θὰ διώξῃ τὴν ἀρρώστειά τοῦ κακοῦ, καὶ στὸν τόπο του θὰ βάλλῃ τὴ δικὴ ἐπίδειξη χαρὰ πὺλκον χορταίνει μ' ἕνα γέλασμα, τὴν καλωσύνη πὺλκον χαρίζει πῶς πολλὰ παρὰ πὺλκον ἀπολαβαίνει, τὴν ἀγάπη πὺλκον πλουταίνει μὲ τὴ φαντασί, τὸν Ἑρώτα πὺλκον θέλει ἕνα καλὸ ἄνθρωπο πὺλκον χαρίζει τὰ παλάτια τ' ἀκριβά.

Τί εἶναι, ἀλήθεια, ἐκεῖνο πὺλκον μαγεύει, ἐκεῖνο πὺλκον τραβάει, πὺλκον σὲ μεθάει, σὰ μελετᾷς τ' ὄνομα μονάχα τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου; Εἶναι κάτι ἀμήχανο νὰ εἰπωθῇ μ' ἕνα σου λόγο σύντομο ἢ μὲ χίλια λό-

για. Ἡ φύση τὸπλασε κι' ἡ φαντασί, μαζὶ, ἡ ποίησιν κι' ἡ ἱστορία τ' ἀνάστησε, ὁ θρύλος τὸ μύρωσε μὲ τὸ μεθυστικὸ του θυμιάτο. Ὅμως, ἀντικρύζοντας κανεὶς ἀπὸ κοντὰ τῶν νησιῶν αὐτῶν τὴν ψυχικὴ γαλήνη τὴν παραδεισιακὴ, θὰ πιθυμοῦσε νὰ πιστέψῃ πὺλκον τῆς ἱστορίας οἱ ἀνεμοζάλες ποτὲ δὲν περάσαν ἀπὸ κεῖ, εἴτε δὲν ἀφήσανε βαθιὰ γραμμένο τοῦ δρόμου τοὺς τὸ πέρασμα. Καὶ οἱ Φράγκοι, μὰ καὶ οἱ Βενετσιάνοι, οἱ Τοῦρκοι ἀκόμα, θὰ πίστευε κανεὶς, ἀφήσαν ὅχι τῆς κατάχτησής τοὺς τὰ πατήματα βαριά, παρὰ μιὰς καλωσύνης πὺλκον προστάζει σὰ νὰ παρακαλεῖ τὸ θῆμα, ἕναν κάποιο νόμο, πὺλκον δὲν ξέρει νὰ χτυπήσῃ, ἀλλὰ χαδεύει, ἐνὸς καταχτητῆ τὴν ἀρχοντιά, πὺλκον ἐνῶ παίρνει τὸν ἰδῶτα τοῦ φτωχοῦ, χαρίζει μιὰς ἀπλοχεριάς τὰ δῶρα πὺλκον μερώνουν, τὰ δῶρα πὺλκον ἐμπνᾶνε μέσ' τοῦ νοῦ τοῦ σκλάβου ἕνα καινούργιο φῶς, ζωῆς ἀγνωρίστης ὡς τότε εἰκόνα καλοπρόσδοχη. Φύγαν οἱ ξένοι, μὰ φυλάξανε τὸν ζωτικὸ τοὺς θρύλο οἱ ντόπιοι, τὴν παράδοση τῶν περασμένων ὀλοζώνταν, μέσ' τὴ δική τους τὴ ζωὴ βαθιὰ χαραγμένη, σταλαγμένη μέσ' τὴ χάρη τὴν Ἑλληνική, τὴ χάρη τὴν Αἰγαιοπελαγίτικη. Τέλος, ἀνάμεσα στὰ ρεῖπια τὰ δικά τους, πλάι στῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν παλιῶν ἐλληνικῶν, ἀφήσαν τίς συνήθειες μιὰς διαλεχτῆς, μιὰς ἀνετῆς ζωῆς χαριτωμένα ἀπομεινάρια τῶν περασμένων νομοθεσιῶν, τέλος παρατήσαν ἕνα λαὸ παραδομένο, ὅλο πνεῦμα καὶ καρδιά, στῆς εἰρηνικῆς ζωῆς τίς χάρες, στοῦ Ἑρώτα τὴν ἀγκαλιά, στοῦ τραγοῦδι καὶ τοῦ χοροῦ τὸ μέθυσμα, στὴ φτώχεια, τέλος, πὺλκον πλουταίνει μὲ τῆς φαντασίας τοὺς θησαυροὺς, καὶ τοὺς σκorpάει ἀφρόντιστα σὰν τὸν ἀνοιχτοχέρη πὺλκον ξεδεύει, ὅτι ἀπόχτησε ἄκοπα.

Ἦθελα νὰ πῶ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν ζωγαρωμένη μὲ τὴν ξένη χάρη. Στοῦ λαοῦ τοῦ Αἰγαίου τὴν πολύμορφη ζωὴ ὅλη ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται ζωγαφισμένη ἀπὸ τὰ παμπάλαια χρόνια, ὥστε ὁ παρατηρητὴς εὐκόλως θὰ ξεχωρίσῃ τὴ ντόπια τὴν παράδοση ἀπὸ τὴν ξενοφερμένη ἀπὸ τὸ χωνεμένο κρᾶμα τὸ φανταχτερό, τὸ τόσο ἰδιόρρυθμο, θὰ βγάλῃ τὰ γνωρίσματα τὰ Ἑλλη-

νικά, όπως ή φύση, ή γή κι' ο οὐρανός τὰ πλάσανε· κι' ἂν ἀφήσουμε τὰ χνάρια τὰ καθ'αυτὸ λαογραφικά, θὰ φτάναν τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ τὰ ἦθη τὰ ἡμέρα, τῆς ζωῆς ἡ ἀντίληψη παρμένη ἀπὸ τὴν πιὸ ἀλαφρὴ μεριά, ἡ γλύκα τῆς καρδιάς, ἡ καρτερικὴ στὴ μοίρα τὴν ἀνάποδὴ ἀντοχή, αὐτὸ πὺ λέμε αἰσιοδοξία, — καθολικὸ καὶ κύριον γνῶρισμα τοῦ ὅλου μας λαοῦ, — ἡ συμπάθεια ἡ συνανθρώπινη, ἡ κοινωνικότητα, ἡ εὐλάβεια ἡ ῥησκειτικὴ καὶ εἰδωλοἀτρισσα μαζί, τὸ τραγοῦδι μὰ καὶ τὸ τροπάρι, ὁ ἔρωτας μὰ καὶ τὸ τάμα, ἡ λιτανεία κι' ὁ χορός.

Ὅμως καὶ τῆς ζωῆς ἀκόμα ἡ πιὸ τραχεῖα ὀψη, ἡ πιὸ πεζή, ὁ ἀγώνας γιὰ τὸ καθημερινόν, τῆς γῆς τῆς ἀχάριστῆς ὁ ἰδρώτας, ἡ ἔννοια, ἴσα-ἴσα, ἡ ἀνήσυχη γιὰ τὸ ψωμί, μὲ τὰ συνεισμοιά της γιὰ τῆς γῆς αὐτῆς τὴν κατοχή, δείχνουν τὸν Αἰγιοπελαγίτη ἄνθρωπον ὑπομονετικόν, πὺ δὲν κάνει δικίον τὸ ἄδικο, ταπεινὸ μπρὸς τὸν καλύτερό του. Ὁ χωρισμὸς τῶν τάξεων ἀπὸ τὴ φράγκικη κατοχὴ ἄφησε τὴ σφραγίδα του σ' αὐτόν. Ἡ φτώχεια, τῶν Ἑλλήνων «σύννοικος», ἔδειξε δὴ τὴν πιὸ σκληρὴ μορφὴ τῆς: ἔφτιασε ἕνα λαὸ ἀφελήταστα λιτοδιδάτη. Οἱ νομικὲς του σχέσεις σὲ κάνουν νὰ γελᾷς καὶ νὰ πονῆς μὲ τὰ μικρόχαρτα τὰ βάσανα, τὶς φτωχικὲς του προίκες, τὶς διαθῆκες τὶς γεμάτες ἔννοια γιὰ μιὰ φουχτιά χῶμα. Κι' ἀπάνου ἀπ' τὴ ζωὴ αὐτῇ, τὴ γεμάτῃ ἀπὸ μαλλώματα παιδιάστικα γιὰ τῆς ἔρμης τῆς γῆς τὸ πιὸ μικρὸ κομμάτι, τὶς προσφυγὲς στὸ νοτάριο γι' ἀμέτρητες φιλοδοουλιές, τὶς δίκες τὶς περιέργες γι' ἄστεϊα, ἀκίνητα κι' ἀπάνου ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ἡ ἀγάπη βασιλεύει, τὸ Κοινὸ ἀγρυπνεῖ, μοιράζοντας τὸ δικίον, καὶ φυλάει τὴν ἡθικὴ, κατασιγάει τὶς ἔχτρες τῶν ἀνθρώπων, — ἔχτρες, καλύτερα, μικρῶν παιδιῶν, — μπαίνει ἀκόμα καὶ στὰ γυναίκα τὰ κουσέλια, τὶς κουτομπολιές, θέλω νὰ πῶ.

Κι' ἡ ζωὴ ἀκολουθεῖ τὸ δρόμον τῆς τὸν εἰδυλλιακόν. Τὰ μίση τ' ἀριστοκρατικά τῶν παλιῶν Φράγκικων σπιτιῶν περάσανε καὶ πᾶνε μαζί μ' ἐκεῖνα, τὰ μακαρίτικα. Καὶ τρώει ὁ λαὸς τὸ κριθαρόψωμό του, δουλεύει, ἰδροκοπάει, καὶ τραγουδαίει δουλεύει, καὶ τὸ ρίχνει στὸ χορό. Ἀγαπάει καὶ λησμονᾷ τὴ φτώχεια του. Ὅσο κι' ἂν ἡ μάννα γῆ τοῦ ἀρνιέται τὴ λειψὴ τῆς τῆς σταλαματιά ἀπὸ τὰ στεγνὰ μαστάρια τῆς, τόσο αὐτὸς λατρεύει τὴ λιγὸζωγὴ τῆς μάννας τὴν ἀποδοσιὰ, καὶ τὴ θαρρεῖ ἀκριβώτερη.

Τὸ προλογικὸ μου τοῦτο σημείωμα ἔπιασε τόπο πολὺ, καὶ παίρνω τώρα βιαστικά ἕνα ἀπὸ τὰ κεφάλαια τῆς μελέτης μου, πὺ θάπρεπε κι' αὐτὸ πλατότερα νὰ ξετυ-

λιχτῇ. Παίρνω τὶς νομικὲς σχέσεις τοῦ λαοῦ τοῦ Αἰγαίου, κατὰ τὴν τάξιν τὴ χρονολογικὴν:

Προικοσύμφωνο (δημοσιευμένο, «Ἀρμονία» 1900, σ. 697) τοῦ 1597, **Κάστρο τῆς Σύρας**. — Ὁ λόγος γιὰ γάμον καθολικῶν. Ἡ χήρα μάννα δίνει τὴν κόρη τῆς διαφορά κουροῦπια, σκουτέλια καὶ λαγήνια καὶ ἑμισὸ πάπλωμα, ἕνα περιβόλι, ἀλλὰ κρατεῖ ἀπ' αὐτὸ γιὰ δικὴ τῆς χρῆσιν ἕξι συκιές, τῆς δίνει ἀκόμα μισὴ *κρεββάτινα* (κληματάρια ψηλῇ), δυὸ γαϊδούρια, μιὰ γελάδα καὶ μισὴ *πύρα* φούρνου (ὁ λόγος γιὰ φούρνον συντροφικὸ μ' ἄλλῃ οἰκογένεια), καὶ τὸ *μερτικό* τῆς στὴν ἑλιά, τὸ *μερτικό* τῆς στὴ ροδιά καὶ στὴν ἀργέλα (ἀγριελιά).

Συμβόλαιο στὴ Μύκονο, 1664. — Ὁ Ἀλέξης κάνει ἀλλαξιά στερεά, ἀχάλαστη καὶ ἀτσάκιστη εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα μιὰ γαϊδάρα, τὴν ὁποίαν τὴν παραδίνει τῆς Θοδώρας καὶ τῶν διαδόχων κληρονόμων τῆς καὶ παίρνει ἀλλαξιά τῆς γαϊδάρας ἕνα κομμάτι πρᾶμα (γῆ).

Συμβόλαιο στὴ Νάξο, 1782. — Ὁ Δημητράκης κάνει καταλλαγή μὲ τὸν Ἀντρέα καὶ τοῦ δίνει ἕνα χωράφι μὲ καυκάρια (κομμάτια κακοτρόχαλα), καὶ ὁ Ἀντρέας τοῦ δίνει ἕνα βόδι *ξευγαρικό* καὶ ἑμισὸ *μουλάρι*, πὺ τὸ ἔχει μισάρικον μὲ τὸ Γιάννη.

Συμβόλαιο στὴ Νάξο, 1782. — Ὁ σιὸρ Γιακουμάκης ἔδωσε μιὰ φοράδα μισάρικον τοῦ Σταμάτη, κατὰ τὴ συνθήκη τοῦ τόπου, ἡ ὁποία φοράδα ἐγέννησεν ἕνα μουλάρι θηλυκόν, καὶ τὸ ἐπούλησεν ὁ Γιακουμάκης διὰ σαράντα γρόσια ὥσαν νοικοκύρης, καὶ ἐκράτησε τὰ τριάντα, τὰ ἄλλα δέκα τὰ ἔδωσε τοῦ κοπιαστή, καὶ ἐγέννησε δεύτερον καὶ τρίτον, βεργινάδες (=πουλάρια θηλυκά), καὶ ἐπῆρε τὴν μίαν ὁ σιὸρ Γιακουμάκης καὶ τὴν ἄλλην ὁ κοπιαστής.

Συμβόλαιο στὴ Νάξο, 1820. — Ὁ Ἀποστόλης προικοδοτεῖ στὸ γιοῦ τοῦ Γιάννη, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, τὴν καρυδιά ὅπου ἔχει στὸ περιβόλι τῶν Κομνῶν (λοιπὸν σὲ ξένο χτῆμα), δυὸ φοράδες μοναχικὲς του (ἐντελῶς δικές του), μιὰ φοράδα τὴν ἀρτην του (μερίδιο δικό του) ὅπου ἔχει μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Βασίλη τῆς Διαμάντως. Ἀπ' ὅσα προικοδοτεῖ τοῦ Γιάννη, αὐτὸς καὶ ἡ γυναίκα του (πατέρας καὶ μητέρα) νὰ παίρνουν τὸ γεροντομοῖρι των κατὰ τὴν συνθήκην τῶν χωριῶν.

Διαθήκη Μυκονιάτικη γραμμένη στὴ Νάξο, 1833. — Ἡ διαθήκισσα Ζανετίνα τοῦ γιοῦ τῆς τοῦ Ζουγάνη δυὸ βούδια, ἕνα μουλάρι, καὶ δυὸ γαϊδάροι, καὶ τὴν ἀγελάδα, ὅπου ἔχει κολλικιά (κολληγική) μὲ τὸ Γιωργάκη τὸν Ἀμπανόν, τῆς θυγατέρας τῆς Μαργιάς τὸ σπῆτι ὅπου κατοικεῖ μὲ ὅλη τὴ συρμὴ (κινητά), καὶ νὰ δίνη (μὲ τὸν ὄρον νὰ δίνη) τῆς θυγατέρας τῆς Ἐρήνης μιὰ κασέλλα, ὅποια θέλει ἡ Μαργιά, ... τρία εἰκονίσματα, ἕνα πάπλωμα καὶ ἕνα στρώμα ἀδειανὸ καὶ μιὰ μαξιλαρομάννα ἀδειανή.

φοῦρνος συνεταιρικός στη Μύκονο (για οικονομία της φωτιάς) συμβόλαιο του 1670. — 'Η καλογριά, τὸ Σταμάτι ή θυγατέρα, πούλει μισή πύρα (τὰ μισὰ δικαιώματα γιὰ τὸ ἀνάμμα τοῦ φοῦρνου) φοῦρνο γιὰ ριάλια ἐνάμισι, καὶ καθὼς ἐσυνεβιβάστηκαν ἀλλήλοισι, ἡ ὁποία καλογριά κράζεται πληρωμένη καὶ σατζιφάδα (σατισφάδα) καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον παραδόνει τὸν ἄνωθεν φοῦρνο αὐτεινῆς καὶ τῶν διαδόχων καὶ κληρονόμων της...

Φοῦρνος στὴ Σύρα, 1794. — 'Ενεφανίστηκαν στὴν παρὸ καντσελαρία οἱ ἄνθρωποι γυναικες τῆς κολιγιάς τοῦ φοῦρνου... οἱ ὁποῖοι μὴν ἡμπορῶντας νὰ ὑποφέρουνε τὴ Μαρία, ἔστοντας αὐτὴ νὰ μὴν ξεμετρᾶται (νὰ μὴν ὑποφέρεται) καὶ νὰ λογιᾶσι πὼς ἡ κολιγιά τυχαίνει (πρέπει) νὰ κυβερνᾶται ὅλη, καὶ ἔχουν τὸν καιρὸν τῶνε νὰ ψήνουνε τὸ ψωμί τῶνε, μόν' αὐτὴ ὅποτε θέλει καὶ καθὼς θέλει κάνει... διὰ τοῦτο σμιχτοὶ ὅλοι οἱ ἄνωθεν τὴν ἀνοχλοῦν (τὴν εἰδοποιοῦν) ὅτι τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου νὰ μὴν κἀνῃ αὐτὴ ψωμί, μόνον νὰ κἀνῃ τὴν Παρασκευὴν, ἔστοντας νὰ εἶναι μιὰ γυναικὰ ἀνυποφέρτη.

Σ' ἄλλο συμβόλαιο Συριανό, 1598 — ἡ πεθερὰ χαρίζει τῆς νύφης δύο γαιθούρια, μιὰ γελάδα καὶ ἑμισὴ πύρα φοῦρνου. Οἱ καυγάδες οἱ γυναικεῖοι γιὰ τοὺς φοῦρνους τοὺς κοληγικοὺς ἦτανε συχνοί.

Ἡ μικρὴ προίκα, ἡ διανομὴ ἢ κληρονομικὴ, ἢ ἀλλαγὴ ἰδιοκτησίας ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, κάμανε τὴ γῆ τὴ νησιώτικη, τὴ σκληρὴ, αἰῶνες δουλεμένη, τὴ συχνὰ ἀνοιγμένη ἀνάμεσα στὶς πέτρες μὲ χῶμα ἀπ' ἄλλοῦ φερτό, ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι κάμανε τὴ γῆ ὄχι μοναχὰ τοῦ Αἰγαίου, μὰ καὶ τῶν Σποράδων νὰ μοιρασθῇ σ' ἀμέτρητα κομμάτια, ποὺ γιὰ τὴ μικρότητά τους δὲ γράφονται σὰ νοταριακὰ χαρτιά μὲ τὸν πῆχυ, παρὰ μοναχὰ μὲ τὰ σύνορα. 'Ετσι διαβάζει κανεῖς σὲ γαμικὰ συμβόλαια προίκες π.χ. μὲ εἰκοσι χτήματα, κ' ἂν δὲν ξέρῃ πὼς τὸ κάθε χτήμα εἶν' ἐνὸς ἢ δύο πηχῶν, θ' ἀπορήσῃ μὲ τὸν πλοῦτο τῆς προικοδοσιᾶς. 'Ετσι, μὲ τοὺς καιροὺς, τῶν ἐλληνικῶν νησιῶν οἱ ράγες οἱ κακοτρόχαλες, οἱ λαγκαδιές, οἱ λακκιές κ' ὅλοι οἱ πολὺμορφοι σχηματισμοὶ τῆς γῆς, καλύτρεται τῆς πέτρας τῆς νησιώτικης, φτάσανε στὴ σημερινὴ γραφικὴ ποικιλία, ὅπως παρουσιάζονται μὲ τὶς ἀμέτρητες κλιμακωτές ξερολιθιές, τὰ κλεισμάτα τὰ πέτρινα ποὺ κλειοῦνε μιὰς φουχτιάς ξερόχωμα, τὰ χτηματάκια τὰ μικρούλικά, ποὺ λέγονται μὲ τὸ μεγαλόπρεπο ὄνομα «χωριάς», καὶ βάλτε ἀκόμα κάθε λογῆς ὑποδαίρειες χτηματικές, ποὺ στέκεσαι σὰ χάχας καὶ θαυμάζεις τοῦ φίλεργου λαοῦ — πὲς τῆς γυναικᾶς γιὰ νὰ εἰσαι μέσα — τὴν ἀδιάκοπη, ἀκούραστη ἐπιμονή, ποὺ δὲν ἔχει ἄλλο μακρύτερο σκοπὸ, κέρδος ἐμπορικὸ, ἐλπίδα πλοῦτου, παρὰ τὴ λιγοστὴ σοδεῖα τοῦ κριθαριοῦ τοῦ χρονιάτικου, καὶ βάλε ἀκόμα λίγα ὄσπρια,

πρῶτη καὶ τοῦτα ἀνάγκη τοῦ σπιτιοῦ, ὄσπρια καὶ κριθάρι συχνὰ σπαρμένα μέσα σ' ἀμπελάκια, φτωχικά κ' αὐτά, μὰ φροντισμένα ἀπ' τὰ γυναικεῖα χέρια. Κ' ἔλα τώρα νὰ βρῆς ἄκρη μὲ τὰ λογῆς - λογῶνε χτήματα καὶ τὰ ὀνόματά τους, π.χ. ἐγκαίρα, παραγκαιρά, κασκάρα, ἀποταή, κοστέρα, ἀχτί, καὶ τὰ γενικά ὀνόματα: ὑποστατικό, χωριό, κλεῖσμα, λιογύρι κλπ.

Καθὼς εἶπα, καὶ στὶς ἀνατολικές Σποράδες οἱ ἴδιες συνήθειες οἱ χτηματικές κρατοῦν. Σὲ προικοσύμφωνο τῆς 'Ικαρίας, 1640, βρίσκω προικὶ ἀπὸ σπῖτι δυὸ ὀργυῖων, χωράφι ἐνὸς πινακιοῦ, πῖθους κρασωτοὺς τρεῖς, σιταρωποὺς δύο, βόδι ἕνα, ἀγελάδα μισή. Στὴν Κάρπαθο, 1829, «τὴν ἀγελάδα ποὺ ἔχομεν, τὴν ἑμισὴ μας πάρτη, ἐδική του, ἀκόμα μισὴ σκερόφα (γουρουῖνα), ἕνα μανάρι καὶ μιὰν ἀξίνη». Σὲ συμβόλαιο Χιώτικο παλιὸ βρίσκω προικὶ μὲ ὑποστατικό ὀργυιές δύο, κ' ἄλλο μιὰ ὀργυιὰ μὲ μιὰ σνικιὰ μέσα... τὰ ἄνωθεν ὑποστατικά (ὅσα δηλ. χτήματα περιέχει τὸ προικοσύμφωνο) ἔως ὀργυιές δέκα (1) καὶ μιὰν σνικαμινιάν... καὶ μιὰν ἐλαίαν... καὶ τὴν ἀμυγδαλεῖαν καὶ τὴν στροβιλιάν...

(ποὺ βρίσκονται μέσα σὲ ξένα ὑποστατικά). Σὲ ἄλλο συμβόλαιο Χιώτικο, 1722, παίρνει ἡ νύφη προίκα ἀπὸ τοὺς δικούς της, μὰζι μ' ἄλλα, τρία γουρουνογάβαθα, τὸ κουκοκῆπι (μικρὸ κηπάρι ὅπου σπέρνονται κουκιά), μιὰ πλατάνα (σὲ ξένο χτήμα), ἔξη σκάλεθρα (ξύλα ποὺ ἀνασκαλεύουσιν τὸ φοῦρνο), ἄλλα κρατάει (ἢ καλημάννα = γιαγιά) ἄλλα τρία γιὰ τὸ γεροντομοῖρι της, ἕνα καλεμικερὶ μαντήλι μὲ παραδόκια γύρου - γύρου, «ταῖα τὸν καταβρόν της (πετεινὸ) ταῖα τὸν τσοσερομύτην της (πηρεῖον) ταῖα τὴν περβολήν... (= περιβολή = μικρὸ κλειστό χτήμα) ταῖα τὴν ἐνὴ της». Σὲ πιὸ παλιὸ Χιώτικο συμβόλαιο, 1632, δίνεται προίκα βόδι ἑμισόν, χάγκωμα ἕνα τὸ μικρόν (μικρὸ χάλκινο ἀγγεῖο) καὶ κρεββατόστρωση, καθὼς ἐπῆραν καὶ οἱ ἄλλες κόρες. Στὴ Σάμο, 1772, βρίσκω προικὶ ἀπὸ σπῖτι ὀργυιές δύο μὲ χωράφι «ἀναβα καὶ κάτωβα, μὲ τὰ παραχάλα τους» (τὰ ὑποκείμενα καὶ τὰ ὑπερκείμενα). 'Ας πᾶμε καὶ στὴν Αἴγινα, χωριὸ Βόθροι, 1726: ἡ μάννα ὑπαγορεύει «τὴν ἑμισὴν μου πάρτη, ἑμισὸ βόδι, ἑμισὴ ἀγελάδα, ἑμισὴ γαδάρρα. Διαθήκη Αἰγινητικὴ, 1731: «Τὴν ἀγελάδα ὅπου ἔχομεν μὲ τὸν υἱόν μου 'Ιωάννην, νὰ γίνῃ γρία μερικὰ, τὸ ἕνα νὰ τὸ ἔχουν τὰ ὄρφανὰ τοῦ ὁμοῦ 'Ιωάννη, τὸ ἄλλο τὰ ὄρφανὰ τοῦ 'Αποστόλη καὶ τὸ ἄλλο τῆς θυγατρὸς μου τῆς Κατερίνας».

Πρέπει νὰ ἐπιμείνω στὴ νομικὴ συνήθεια δέντρων μέσα σὲ ξένα χτήματα. 'Υπάρχει καὶ στὰ 'Εφτάνησα, καὶ στὴν 'Αθήνα, καὶ στὴ Μάνη, καὶ στὸν ἄλλο τὸ Μοριά, καὶ στὴ Ρούμελη. Καὶ πρῶτα στὴν 'Αθήνα, συχνὰ σὲ νοταριακὰ χαρτιά σημειώνονται δέντρα καρποφόρα μὲ τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας, χωρὶς ὅμως ὄνομα τοῦ χτήματος: σ' ἄλλα

σημειώνονται π.χ. ρίζες, ελαιόδεντρα μικρά μεγάλα με το προσήμιόν τους (τή γῇ που Ισκιώνεται από τὸ δέντρο). Δέντρα, ἀκόμα, χωρίς χτήμα, ἀφιερώνονται σὲ μοναστήρια ἢ ἐκκλησιές. Τὸ ἔθιμο καὶ σήμερα κρατεῖ στὴν Κερατιά τῆς Ἀντικίης. Καὶ στὴν Αἰγίνα ἡ ἴδια κρατεῖ συνήθεια.

Αἰγίνα, 1786, ἀγορά: «Ἐνα δέντρον ὅπου εἶναι μέσα στὸ χωράφι τοῦ αὐτοῦ Μιχάλη γρ. 4, καθὼς ἐτιμήθη ἀπὸ τὸν σιμαδόρον τῆς πολιτείας...». **Συμβόλαιο τοῦ 1803 στὴν Κεφαλλονία:** «... Διὰ τὸ τέταρτο μέρος τῆς ἐλιάς καὶ φρούτα τῆς ὁποῦ... ἔπεσεν καὶ τὸ μερτικό τοῦ ποτέ Παναγῇ ὡς πράμα πατρονομικόν του, ἡ ὁποία ἐλιά, καθοῦμενη εἰς ἕνα χωράφι, ὁποῦ... ὁ Βιτζέντζος ἐπάχτωσε αἰωνίως τῶν γονέων τους... ὁποῦ ἐλυώθη τὸ αὐτὸ πάχτο.» **Ἄλλο συμβόλαιο τοῦ 1851:** «Ἐνα ελαιόδεντρο, ὁποῦ συνορεύει μὲ καλὰ (=χτήματα) κληρονομίας Καρύδη... μία ἐλαία εἰς ταῖς Μινιές, κατὰ γαρμπὴ ἀμπέλι Γιάννη Μουσούρη... δύο ελαιόδεντρα μεγάλα... τὸ ἕνα εἰς τὸ ἀμπέλι Σβορώνου καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὸ ἀμπέλι Μουσούρη.» **Μ' ἕνα συμβόλαιο στὴ Σπάρτη, 1836,** μοιράζονται τὰ λαχίδια (=κλήροι) μιᾶς καρυδιάς, μιᾶς συκιάς μὲ πέντε διχαλώματα κλπ. Νά καὶ ἄλλο συμβόλαιο, 1842, σὲ χωριὸ μωραϊτικό: «Τρεῖς ρίζας μορέας, ἕκ τῶν ὁποίων ἡ μία κειμένη εἰς τὸ χωρίον Καλάμι, *χωρὶς τόπον ὁμως*».

Πῶς γεννήθηκε τὸ ἔθιμο τοῦτο τῆς νομικῆς σχέσης δέντρων χωρὶς τὴν ἀπὸ κάτου γῆ; **Σὲ συμβόλαιο τοῦ 1785,** στὸ νησί τῆς Ἀνδρου, βρίσκονται ἀφιερῶματα ἐλιῶν σὲ μοναστήρια ἢ ἐκκλησιές: «Ἀφιερώνει ἡ Φιλαρέτη τὸ λάϊνο (ἐλιά) ποῦ ἔχει στὸ χωράφι μέσα τοῦ Σακελλαρίου, ἀφιερώνει ἡ Μαργαρίτα τὸ συκάμινον νὰ εἶναι τοῦ μοναστηριοῦ, νὰ μνημονεῦεται, τρεῖς λεμονιές, ὁποῦ ἔχει μέσα στὸ χτήμα τοῦ ἀδελφοῦ της, ποῦ τίς ἔχει προικὶ ἀπὸ τὸν πατέρα της... (ἀκολουθεῖ ἡ ἀφιέρωση). Ἡ ἴδια, προφορικῇ ὁμως, παράδοση ζῇ στὴν Κρήτη, ὅτι δηλαδὴ εὐλαβητικοὶ χριστιανοί, γυναῖκες μάλιστα, ἀφιερώνανε δέντρα σ' ἐκκλησιές καὶ μοναστήρια, γιὰ τὴν ψυχὴ τους. Οἱ ἐκκλησιές ἔπειτα, ἢ τὰ μοναστήρια, ξαναπουλοῦσαν τ' ἀφιερῶματα. Λοιπόν, ἡ πρώτη αἰτία τοῦ ἔθιμου ἦταν ἡ εὐλάβεια ἢ λαϊκὴ.

Προσθέτω στὸ τέλος λίγα ἀκόμα παραδείγματα τῆς ὑποταγῆς τοῦ νησιώτικου λαοῦ στὸ νόμο, τῆς ἡμερότητας σὲ ζητήματα τιμῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς του εὐλάβειας.

Ἀγέρας σπιτιοῦ.— «Λοιπόν, ἀρχὴ προυκιῦ καὶ διὰ ὄνομα προυκιῦ πρῶτο τάζει ὁ ἄνωθε κύρ Κωσταντῆς τοῦ γυιοῦ του τοῦ Νικολοῦ τὴν εὐκὴ... καὶ πρῶτο τοῦ δίνει

τὸ σπίτι τὸ καινούργιο ἐβγάζοντας (ἐξαιρώντας) τὸν ἄγέρα, καὶ ἂν χτίσῃ τὸν ἄγέρα, νὰ εἶναι διαλεγόνας ὁ ἄνωθε Νικολὸς νὰ πάρῃ ὅποιο θέλει...»

Νεροχύματα.— Ὁ Παροναξίας Νεόφυτος ἐπιβεβαίω: «Ἐν ἔτει 1783, Φεβρ. 11. Μὲ τὸ νὰ ἐνοχλῆται ὁ Α. Λ. ἀπὸ τὸ παραθύρι τοῦ κύρ Ν. Α. χύνοντας ἀπὸ τὸ αὐτὸ παραθύρι μερικά νεροχύματα εἰς τὴν πόρτα τῶν σπιτιῶν τοῦ Α. δίδοντας του μεγάλην ἐνόχλησιν αὐτὰ τὰ νεροχύματα, διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὸν πανιερώτατον ἡμῶν δεσπότην Παροναξίας κυρίῳ κύρ Νεοφύτῳ, ζητώντας κρίσιν καὶ ἡ πανιερότης του διὰ νὰ τοὺς εἰρηνεύσῃ ἐπῆγεν ἀτὸς του καὶ εἶδεν αὐτὴν τὴν διαφοράν καὶ ἀπεφασίσεν ὅτι ὁ Ν. Α. νὰ φτιάσῃ ἕνα λουκὶ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ σπιτιοῦ τοῦ, ἐκεῖ μέσα νὰ χύνῃ τὰ νεροχύματα, καὶ νὰ σκάψῃ ἕνα χαντάκι εἰς τὴν γῆν νὰ μὴν φαίνονται αὐτὲς οἱ βρώμας καὶ ὅστις ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀθετήσῃ καὶ παρέβῃ ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἀπόφασιν νὰ πληρώσῃ τῆς αἰθεντίας γρόσια εἰκοσι καὶ πάλε ἡ παροῦσα ἀπόφασιν νὰ εἶναι στερεὴ καὶ ἀχάλαστη διὰ πάντα βεβαιώνοντας τὴν μετὰ ἀξιοπιστῶν μαρτύρων εἰς ἀσφάλειαν.»

Ποτίσματα.— «Τὴν σήμερον ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν κοινὴν μας καντζελαρία ὁ Δημήτριος τοῦ Ἄντρεα, ὁ ὁποῖος δίνει τὴν παρὸν μαρτυρία, ὅτι τοῦ εἶπεν ὁ σιγιὸρ μπαρὸν Λαστικ ντὲ Βιγουρουνὸν νὰ μὴν εἶναι τρομηζάμενος (νὰ μὴν τολμήσῃ) νὰ περάσῃ τὸ νερὸ νὰ τὸ πᾶρ στὸ πρᾶγμα (κτῆμα) ὀνομαζόμενον τοῦ Ντελαρόκκα στὴν Κάτω Κρομμυδήστρα, ἀλλὰ νὰ τὸ βάνῃ εἰς τῆς Νικολέτας τὴν κρομμυδήστρα» εἶδε καὶ ἤθελε παρακούσει... θέλει τὸν παιδέμει μὲ κρίσιν...» **Ναξία, 1806. (Σημ.: Κρομμυδήστρα, φακήστρα, κουκκήστρα, ἡ σημασία τῆς κατάληξης φανερῇ. Ὑπάρχει καὶ τοπωνυμικὸ πιλαλήστρα=στάδιο δρόμου).**

Παρθενοφορία.— «Διὰ τοῦ παρόντος πρωτονοταρικοῦ γράμματος δηλοποιεῖται ὅτι ἐπειδὴ καὶ νὰ ἐπαιδοποιήσατο ὁ κύρ Ν. Μ. μετὰ τῆς Μαρίας θυγατρὸς ποτὲ τοῦ Β. Σ. ἀπὸ Ποταμῖαν καὶ ἐπὶ ἡμερῶν τοῦ ἐνδοξοτάτου Δεβικτάρμπεη, ἀπεφασίσθη ὅτι διὰ τὸν ἀνεκαφά (γρ. *νεφανά*=διατροφή) τοῦ αὐτοῦ παιδιοῦ νὰ τῆς δῶν τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα ἀπὸ γρόσια 15 ἕως νὰ γένῃ τὸ παιδίον τεσσάρων χρόνων, μετρώντας πρὸς αὐτὴν καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἐν ταύτῳ γρόσια ἑκατόν. Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ ἔχῃ αὐτὴν τὴν φροντίδα ὁ ρηθεὶς κύρ Ν. Μ. νὰ πληρώσῃ πρὸς αὐτὴν τὸν μηνιαῖον τοῦ αὐτοῦ ἀνεκαφά καὶ νὰ ἀκολουθοῦν καθημερινῶς σκάνδαλα μετὰ τῆς νομίμου του συμβίας, ἔνεκεν τούτου τὴν σήμερον τῆς ἐμέτρησης ἐμπροσθεν ἡμῶν τῶν κάτωθεν γραφομένων ὁ ρηθεὶς Ν. Μ. ὄλον τὸν ἀνεκαφά τῶν τεσσάρων χρόνων σῶον καὶ ἀνελλιπῇ καὶ τὸν ἔλαβεν ἡ ρηθεῖσα Μαρία ἐπὶ χεῖρας. Ὅθεν καὶ μένει πληρωμένη

καὶ εὐχάριστος καὶ δὲν ἔχει τοῦ λοιποῦ νὰ ζητῇ οὔτε νὰ πρετεντέρη ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ν. Μ. τόσον διὰ τὸν ἀνεκαφὰ καὶ ζωοτροφὴν τοῦ παιδιοῦ τοῦ θηλυκοῦ ὅπου ἐγέννησεν μετ' αὐτὸν ὅσον καὶ διὰ τὴν τιμὴν της . . .» (Ναξία, 1816.) (Σημ.: Ἀκόμα καὶ οἱ ἀρραβῶνες χαλούσανε μὲ πράξη νοταριακὴ, τόσο ὁ λαὸς ὁ νησιώτικος ἦτανε φιλόνομος.)

Ἀγέρας καὶ πάλι: «Διὰ τοῦ παρόντος ἀρχινοταριοῦ καὶ ἐνδεικτικοῦ γράμματος δηλοποιεῖται ὅτι, ἐπειδὴ καὶ νὰ ἔχη δύο ἔγγραφα ὑποσχετικά ὁ κύρ Β. Μ. πρὸς τὴν κυρά Αἰκατερίναν τοῦ ποτὲ Σ. Ν. διὰ τὰ τέσσαρα παράθυρα ὅπου ἔχει ἀνεωγμένα ἐπάνωθεν εἰς τὸν ἀγέραν τοῦ ἐργαστηριοῦ τοῦ Η. Π. ὁ ρηθεὶς Μ. εἰς τὴν νεοκτισμένην κάμαραν ὅπου ἔχει πλησίον τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηριοῦ, ὄντας ὁ αὐτὸς ἀγέρας εἰς τὴν ἐξουσίαν της, φανερώνοντας τὰ αὐτὰ ἔγγραφα ὅτι εἰς κάθε καιρὸν ὅπου

κτισθῇ ὁ αὐτὸς ἀγέρας, ἵνα τὰ κλείη ὁ ρηθεὶς κύρ Β., διὰ τοῦτο λοιπὸν τὴν σήμερον ἐσυμφώνησεν μετὰ τῆς αὐτῆς κυρά Αἰκατερίνας καὶ τῆς ἐμέτρησαν γρόσια εἴκοσι πέντε, ποῦ ὁ αὐτὸς ἀγέρας νὰ μείνῃ αἰωνίως ἀκτιστος καθὼς τὴν σήμερον εἶναι, καὶ τὰ παράθυρα τοῦ αὐτοῦ νὰ μείνουν διὰ πάντα ἐλεύθερα καὶ ἀνενόχλητα καθὼς εἶναι καὶ εὐρίσκονται, τὰ δύο προγεγεννημένα ὑποσχετικά ἔγγραφα νὰ εἶναι ἄκυρα καὶ ὡς χάρτης ἀγραφος νὰ λογίζονται, ὑποσχομένη κι' αὐτὴ νὰ φυλάξῃ τὸ παρὸν γράμμα ἀμετάθετον καὶ ἀμετάτρεπτον, ὑπογράφονται καὶ μάρτυρες εἰς ἀσφάλειαν.» (Ναξία 1823.)

Τὸ μικρὸ τοῦτο κοινωνικὸ καὶ νομικὸ μαζὶ προχειρογράφημα θὰ τ' ἀκολουθήσῃ καὶ δεύτερο γενικώτερο, μὲ τὴν ἐπιγραφή: «Φτώχεια καὶ καλοπέραση στὸ Αἰγαίον».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΗΛΙΟΓΕΡΜΑ...

I

Μύριες φωτιές στὰ παραθύρια
χρωμάτων πλούσια πανηγύρια
ἀπὸ τὸ σβύσιμο τοῦ ἡλιοῦ.
Δυὸ ἴσκιοι κάτω στ' ἀκρογιάλι
μεθοῦν ἀγάλι
στὸ δόσιμο πρώτου φιλιοῦ.

II

Χίλιες φωνές στὰ βάτα πέρα
τώρα π' ἀγάλι φεύγει ἡ μέρα
ἀπ' τὸ τραγοῦδι τ' ἀηδονιοῦ.
Δυὸ γέροι τὸ Θεὸ εὐλογοῦν
καὶ ἀχολογοῦν
σήμαντρα τοῦ ἐσπερινοῦ . . .

III

Ρόδα χρυσὰ ἢ βάρκα ἀφίνει
καὶ τὸ κουπὶ ρουμπίνια χύνει
πάνω στὴ θάλασσα ἀπαλά.
Σὲ μιὰ γωνιά λησμονημένοι
κι' ἀδικημένοι
δυὸ ἀλῆτες κλαῖνε σιγαλά . . .

Κι' εἶναι φωτιές στὰ παραθύρια
χρωμάτων πλούσια πανηγύρια
ἀπὸ τὸ σβύσιμο τοῦ ἡλιοῦ
κι' οἱ δύο κάτω στ' ἀκρογιάλι
μεθοῦνε πάλι
στὸ δόσιμο κι' ἄλλου φιλιοῦ.

ΚΩΣΤΗΣ ΑΛΕΞ. ΛΑΖΑΝΑΣ

GOETHE

ΦΑΟΥΣΤ

ΜΕΡΟΣ Β'

ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΠΡΑΞΕΙΣ (*)

Μετάφραση: ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΛΑΜΨΑ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ (Συνέχεια)

ΑΙΘΟΥΣΕΣ ΖΩΗΡΑ ΦΩΤΙΣΜΕΝΕΣ

Ὁ Αὐτοκράτορας κι' οἱ Πρίγκιπες.

Οἱ Αὐλικοὶ σὲ κίνηση.

Θαλαμηπόλος
(στὸ Μεφιστοφελῆ).

Ἀκόμη τῶν Πνευμάτων τῇ σκηνῇ
μᾶς θέλετε. Ἀνυπόμονος πολὺ
ὁ Ρήγας εἶναι. Ἀρχίστε τὴν λοιπὸν!

Αὐλάρχης

Γι' αὐτὴ ἐρωτοῦσε τούτῃ τῇ στιγμῇ.
Κάθε ἄργητὰ σας θάειναι πιά γι' αὐτὸν
μεγάλῃ προσβολῇ!

Μεφιστοφελῆς

Μὰ ὁ σύντροφός μου
γι' αὐτὴν ἐπῆγε κι' εἶμαι μοναχός μου.
Κι' αὐτὸς ξαίρει καλὰ, τί θὲ νὰ κάνῃ.
Ἐργάζεται κλεισμένος κι' ὅλη βάνει
τῇ σκέψῃ καὶ φροντίδᾳ στὴ δουλειά του.
Γιατί, ὅποιος ὁμορφιά θέλει κοντά του
νὰ φέρῃ, πρέπει νάχη στὸ σκοπὸ του
τὴν πιὸ τρανὴ τὴν τέχνη γιὰ βοηθό του,
τὰ μάγια τῶν σοφῶν.

Αὐλάρχης

Ποιὲς χρειάζοστε
τέχνες, μᾶς εἶναι ἀδιάφορο πολὺ.
Ὁ Ρήγας θέλει μόνο νὰ τελειώστε.

Μιὰ ξανθὴ Κυρία
(στὸν Μεφιστοφελῆ).

Μιὰ λέξη μόνον! Ὁψη καθαρῇ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

βλέπετε νάχω, κι' ὅμως δὲ βαστᾷ
καὶ τὸ ἄθλιο καλοκαίρι, γιατί σκάζουν
τοῦ κόσμου οἱ μαυροκόκκινες φακίδες
καὶ τὸ ἄσπρο μου τὸ δέρμα τὸ σκεπάζουν.
Ἄχ, πέστε μου κανένα γιatriκό!

Μεφιστοφελῆς

Τί κρίμα, προσωπάκι, ποὺ ὅλο ἀχτίδες
σκορπᾷ, τὸ Μάη γατάκι παρδαλὸ
νὰ μοιάζῃ! Ἀμέσως βάτραχων αὐγά
καὶ φρύνων μαζί γλῶσσες διασταλλάχτε,
στοῦ φεγγαριοῦ τῇ γέμιση ἀποστάχτε,
κι' ἀλείβετε στὴ χάση! πιά μὲ αὐτά.
Τὴν ἀνοιξὴ οἱ φακίδες θάχουν φύγει!

Μιὰ μελαχροινὴ Κυρία

Τὸ πλῆθος πιά σᾶς σφίγγει. Μὰ ὅμως λίγη
ἀκρόαση χαρίστε μου! Ζητῶ
γιὰ τόνα μου τὸ πόδι γιατρικό.
Νὰ ὀκκληθῶ ὅπως πρέπει δὲν μπορῶ!
Πῶς νὰ χορέψω, πῶς νὰ σεργιανίσω!

Μεφιστοφελῆς

Πρέπει τὸ πόδι αὐτὸ νὰ τὸ πατήσω.

Ἡ μελαχροινὴ Κυρία

Μὰ αὐτὸ τὸ συνηθοῦν οἱ ἐρωτευμένοι.

Μεφιστοφελῆς

Τὸ πάτημά μου τέτοια δὲ σημαίνει.

1. Μὰ τὸ χάσιμο τοῦ φεγγαριοῦ χάνονται καὶ τὰ κακά.

‘Απ’ τὸ ὅμοιο βρίσκει τὸ ὅμοιο γιатρειά,¹
 πόδι ἀπὸ πόδι κι’ ἔτσι τὸ κάθε ἄλλο.
 Ἐμπρός! Μὰ δές, δὲν πρέπει ἐσὺ ξανὰ
 νὰ μὲ πατήσης!

Ἡ μελαχροινὴ Κυρία
 (μυῖζοντας τίς φωνές).

“Ὀχ! Κακὸ μεγάλο
 ποὺ μὲ εὔρε! Τί φριχτὴ πατημασιά!
 Σὰν ἀπὸ πόδι ἀλόγου!

Μεφιστοφελῆς

Τὴ γιатρειά
 τὴν ἔχεις ὅμως! Σύρε στὸ χορὸ
 καὶ πᾶτα στὸ τραπέζι τὸν καλὸ!

Μιά Κυρία
 (πούρχεται βιασικὰ).

Σταθῆτε! Τί οἱ καημοὶ μου εἶναι μεγάλοι!
 Μοῦ σκίζουνε, μοῦ καῖνε τὴν καρδιά μου.
 Ὡς χτὲς ἐλιγώνονταν στὴ ματιά μου,
 τὴ ράχη τῶρα μούστρεψε, παίει μὴ ἄλλη!

Μεφιστοφελῆς

Τὸ πράμα σοβαρὸ εἶναι, μὰ ἄκου ἐδῶ!
 Πλησίαστον σιγὰ κι’ εὐτὺς μ’ αὐτὸ
 τὸ κάρβουνο σημάδια νὰ τοῦ φτιάσης
 στοὺς ὤμους, στὰ μανίκια, ὅπου προφτά-
 [σης!

Μετάνοιά θε νὰ νοιώσῃ στὴν καρδιά.
 Κατάπιε ἐσὺ τὸ κάρβουνο στερνά,²
 νερὸ ἢ κρασί τὰ χεῖλιά σου ὅς μὴ βρέξῃ,
 κι’ ἀπόψε ἔμπρός στὴν πόρτα σου θὰ τρέξῃ.

Ἡ Κυρία

Φαρμακερὸ μὴν εἶναι;

Μεφιστοφελῆς
 (μὲ ἀγανάκτηση).

Σεβασμὸ
 ἀξίζω πιὸ πολὺ. Θὰ πᾶς μακριά,
 γιὰ νάβρῃς καρβουνάκι σὰν κι’ αὐτό.
 Ἐβγήκε ἀπὸ φωτιά, ποὺ τὰ παλιά
 τὴ σκάλισα μὲ λαύρα καὶ καημό.³

Ἀκόλουθος

Ἀγάπησα, μὰ μὲ ἔχουν γιὰ μικρό.

Μεφιστοφελῆς
 (κατὰ μέρος).

Καὶ τί δὲ θε νὰ ἀκούσω ἀκόμη ἐδῶ!
 (Στὸν Ἀκόλουθο.)

Μὴν κρεμαστῆς, παιδί μου, ἀπὸ τίς νιές!
 Καλύτερα οἱ μισότριβες, θαρρῶ,
 μποροῦν νὰ σὲ ἐχτιμήσουν.

(Ἄλλοι σπεύδονταί γύρω του.)

Κι’ ἄλλοι, δές!
 Κακὸς μὲ εὔρε μεπλάς! Ἀπ’ τὴν ἀλήθεια
 στὸ τέλος θε νὰ βρῶ μόνο βοήθεια.

1. Σύμφωνα μὲ τὴ γνωστὴ ἀρχὴ τῆς Ὀμοιοπαθη-
 τικῆς.

2. Τέτοια συμπαθητικὰ μέσα ἔχει ἡ δημόδης Ια-
 τρική ἀκόμη ὡς τὰ σήμερα.

3. Γιατί σ’ αὐτὴν ἐκάψαν κάποια μάγισσα τὸν
 Μεσαίωνα.

Τὸ πιὸ κακὸ τὸ μέσο! Μὰ μὲ πνίγει
 ἡ ἀνάγκη ἢ τόση! — Ἀφήστε τον νὰ φύγῃ,
 Μητέρες, πιά τὸν Φάουστ!

(Κοιτάζοντας τριγύρω.)

Καῖν θαμπὰ
 Τὰ φῶτα πιά στὴ σάλλα κι’ ὅλῃ ἡ Αὐλὴ
 γιαμιᾶς μπῆκε σὲ κίνηση. Περνὰ
 μὲ τάξη καὶ μὲ εὐπρέπεια θαυμαστὴ
 στοῦς καὶ διαδρόμους. Νά, στερνὰ
 μαζεύτηκαν στὴ σάλλα τὴν παλιά
 τῶν ἱπποτῶν, ποὺ μόλις τοὺς χωρᾶ.
 Οἱ τοῖχοι εἶναι μὲ τάπητες στρωμένοι
 καὶ μὲ ἄρματα τριγύρω στολισμένοι.
 Δὲ θέλομε ἐδῶ λόγια μαγικά,
 τὰ πνεύματα θε νάρθουν μοναχά.

*

Ἡ Αἰθουσα τῶν ἱπποτῶν

Θαμπὸς φωτισμός.

Ὁ Αὐτοκράτορας κι’ οἱ Αὐλικοὶ
 ἔχουν πιά μπῆ.

Κήρυκας

Τὸ χρέος μου, νὰ λέω, τί θὰ ἴδοῦνε,
 οἱ ἐνέργειες τῶν πνευμάτων τὸ χαλοῦνε,
 τὴν τόση ταραχὴ θε νὰ ζητήσης
 τοῦ κάκου λογικά νὰ τὴν ἐξηγήσης.
 Καθίσματα, θρονιά ἐτοποθετήσαν,
 τὸν Ρῆγα ἔμπρός στὸν τοῖχο τὸν καθίσαν.
 Στοὺς τάπητες θὰ βλέπῃ μὲ γαλήνη
 τίς μάχες, στὰ παλιά πύχουνε γίνεи.
 Στρατὸς κι’ Αὐλὴ εἶναι γύρω καθισμένοι,
 πολλοὶ εἶναι πίσω μπάγκοι στριμωγμένοι.
 Κι’ οἱ νιοὶ βρῆκαν τὴν ὥρα τῶν πνευμάτων,
 γιὰ νάχουν τὴν ἀγάπῃ των κοντά των.
 Κι’ ἀφοῦ ὅλοι πιά τὴ θέσῃ των κρατοῦνε,
 ἔμπρός,μποροῦν τὰ πνεύματα νὰ ἐρθοῦνε!

(Σαλπίσματα.)

Ἀστρολόγος

Ν’ ἀρχίσῃ εὐτὺς τὸ δράμα ὁ καιρὸς βιάζει,
 ἀνοίξετε, τοῖχοι, ὁ Ρῆγας τὸ προστάζει!
 Τίποτα δὲ μποδᾶ, τί ἐδῶ ἐξουσιάζει
 ἡ μαγικὴ. Νά, οἱ τάπητες χαθῆκαν,
 σὰ νὰ ἄρπαξαν φωτιά, ἐκουλουριαστήκαν.
 Στὰ δυὸ σκίστηκε ὁ τοῖχος καὶ τραβιέται
 καὶ θέατρο βαθὺ προβάλλει πίσω.
 Γεμάτο ἀπὸ μυστήριό φῶς ἐχειλάται
 κι’ ἐγὼ πιά στὸ προσκηνίον θὰ πηδήσω.

Μεφιστοφελῆς

(προβάλλοντας ἀπὸ τὸ ὑποβόλαιο.)

Ὀλὼν τὴν εὐνοία θάχω ἀπὸ δωνά,
 δουλειὰ εἶναι ἡ ὑποβολὴ τοῦ Σατανά.
 (Στὸν Ἀστρολόγο.)

Σὰν εἰρήεις, πῶς βαδίζει κάθε ἀστρί,
 θὰ νοιώσῃς τὴ δικιά μου ὑποβολή.

Ἀστρολόγος

Μὲ τρόπο θαυμαστὸ προβάλλει ἀρχαῖος

ναός μπρός μας βαρύς, στέριος κι' ώραϊος.¹
Δές, στήλες στή σειρά γύρω τὸν κλειώνει!
Πῶς μοιάζουν τοῦ "Ἀτλα, ποὺ ἄλλοτε ἔ-
[ρον, ἄρον

βάστα τὸν οὐρανό! Ναί, τῶν μαρμάρων
μποροῦν αὐτὲς τὸ βάρος νὰ κρατοῦνε,
ἀφοῦ καὶ δυὸ γιὰ μέγα χτίριο ἄρκοῦνε.

Ἀρχιτέκτονας

*Ἀρχαϊκὸ εἶναι! Πῶς νὰ τὸ θαμάσω;
Χοντρόκοπο, βαρὺ θὰ τὸ ὀνομάσω.
"Ὅ, τι ἄχαρο καὶ βάνανσο κι' ἂν δοῦνε,
εὐγενικὸ, μεγάλο θὰ τὸ εἰποῦνε!
Λεπτὰ στυλάκια στὸ ἄπειρο πετοῦνε,
ἀψίδες γωνιακὲς τὸ πνεῦμα ὑψώνουν
καὶ τέτοια μόνο χτίρια² μᾶς μορφώνουν.

Ἀστρολόγος

Σέβας στίς ὥρες, τὰ ἄστρα ποὺ δωροῦνε!
Τὰ μάγια τὸ μυαλὸ ἄς τὸ συγκρατοῦνε!
Μὰ ἄς κινηθῇ γοργὰ μὲ ἐλευθερία
ἢ ἀπόκοτη κι' ἢ ὥραια ἢ φαντασία!
Κοιτάξετε μὲ τὰ μάτια, ὅ, τι ποθεῖτε!
Ἀδύνατο εἶναι, κι' ὅμως θὰ τὸ βρῆτε
γιὰ τοῦτο πιστευτό!

Ὁ Φάουστ

ἀνεβαίνει σὴν ἄλλῃ πλευρὰ τοῦ προσκήνιου.

Ἀστρολόγος

Στεφανωμένος,
μὲ φόρεμα ἱερέως, νὰ φτασμένους
μπροστὰ μας ὁ τρανὸς θαματοουργός,
ποὺ τώρα θὰ τελειώσῃ, ὅ, τι ἔχει ἀρχίσει.
Μαζί του ἀνέβη τρίποδας ἱερὸς
ἀπὸ τὸ βάθος. Ἐχει εὐτὺς μυρίσει
λιβάνι γύρω. Τώρα νὰ εὐλογῇ
εἶναι ἔτοιμος τὸ ἔργο του ὁ λαμπρός!
Καλὸ μπορεῖ πιά μόνο νὰ ἀκλουθήσῃ.

Φάουστ

(μὲ μεγαλοπρέπεια).

Στὸ μέγα τὸ ὄνομά Σας, ὦ Μητέρες,
στοῦ ἀπείρου ποὺ θρονιάζετε τίς σφαῖρες
καὶ ζῆτε αὐτοῦθε μόνες στοὺς αἰῶνες
κι' ὅμως μὲ συντροφιά! Ζωῆς εἰκόνες
τὴν κεφαλὴ σας πάντα τριγυρνοῦνε
εὐκίνητες, χωρὶς ὅμως νὰ ζοῦνε.
"Ὅσα ἔζησαν ποτέ, καὶ χρόνια ἂν πάνε,
κινιούνται αὐτοῦ, τί θένε αἰώνια νάναι.
Καὶ σεῖς, σὰν παντοδύναμες, μπορεῖτε
σὲ τοῦτον καὶ στὸν κάτω κόσμον εὐτὺς
νὰ τὰ μοιράστε, Ἐκεῖνα³ ἔδω ὁ γλυκὺς
ὁ δρόμος τῆς ζωῆς τὰ πιάνει. Ἀρκεῖται
σὲ τούτα⁴ κάθε μάγος τολμηρός.
Μὲ θάρρος φέρνει σὲ ὅλους σας ἔμπρός,
ὅ, τι θαυμάσιο θέλετε νὰ ἰδῆτε.

Ἀστρολόγος

Μὲ ἓνα κλειδί τὸν τρίποδα, δές, γγίζει

καὶ καταχνιά τὸν τόπο ὅλο γεμίζει.
Σὰ σύγνεφο τρυπᾶνε, κυματίζει,
μικραίνει, μεγαλώνει καὶ χωρίζει.
Καὶ τώρα τὸ ἀριστούργημα ὅλοι ἴδετε,
ποὺ φτιάχνουνε τὰ πνεύματα. Ἀγροικιέται
μιά μουσικὴ θεϊκιά, καθὼς περνοῦνε.
Μιά σύνθεσιν ἀπὸ τόνους ἀερικούς,
ἀνέκφραστη, στὸ διάβα τῶν ἀκοῦς.
Καὶ μελωδία γύρω ὅλα σκορποῦνε.
Κι' οἱ στήλες, μὰ κι' οἱ τρίγλυφοι πιά ἡ-
[χοῦνε,

ὅλος, θαρρῶ, ὁ ναὸς πῶς τραγουδεῖ.
Ἡ καταχνιά σκορπάει κι' ἀπ' τὴ σκισμένη
τῇ σκέπῃ νιὸς πεντάμορφος μὲ χάρι
προβάλλει. Ἐδῶ πιά ὁ κήρυκας σωπαίνει.
Ποιὸς δὲ θωρεῖ τὸ θεόμορφο τὸν Πάρι;

Μιά Κυρία¹

Τὴ λάμπη ὁ ἀνθὸς τῆς νιότης τοῦ ποῦ βγα-
[ζει!

Δεύτερη

Ροδάκινο, χυμὸ γεμάτο, μοιάζει.

Τρίτη

Τὴ χεῖλη παχουλὰ, λεπτογραμμένα!

Τέταρτη

Θὰ τάηθελες ποτήρι γιὰ τὰ σένα;

Πέμπτη

*Ὡραῖος εἶναι, μὰ ὅχι καὶ λεπτός.

Ἑκτὴ

Μποροῦσε νάηταν λίγο πιὸ κομψός.

Ἰππότης

Μυρίζει τσοπανόπουλο πολὺ,
μὰ τίποτα ἀπὸ πρίγκιπα κι' Αὐλή!

Ἐνας ἄλλος

Μισόγυμνο καλὸ θεὸ νὰ τὸν ποῦμε,
μὲ θώρακα ἔπρεπε ὅμως νὰ τὸν δοῦμε.

Μιά Κυρία

Πῶς κάθισε μὲ χάρι κι' ἀπαλά!

Ἰππότης

Στὸν κόρφο του θεὸ νάεισαστε καλά;

Ἄλλη Κυρία

Κομπᾶ περνάει τὸ χέρι στὸ κεφάλι.

Θαλαμηπόλος

Μεγάλῃ προστυχιά εἶναι τοῦτο πάλι!

Μιά Κυρία

Ψεγάδι οἱ Κύριοι σὲ ὅλα θεὸ νὰ βρῆτε!

Ὁ Ἰδιος

*Ἐτσι στὸ Ρήγα ἔμπρός θὰ ξαπλωθῆτε;

Ἡ Κυρία

Παράσταση εἶναι! Λέει, πῶς εἶναι μόνος.

1. Κατὰ τὴν περιγραφή, εἶναι Δωρικὸν ρυθμῷ.

2. Τοῦ Γοθικοῦ ἢ ὀρθοῦ ρυθμοῦ.

3. Ὅσα στέλλουν στὸν ἀπάνω κόσμον.

4. Ὅσα στέλλουν στὸν κάτω κόσμον, γιὰτὶ ἔζη-
σαν πιά στὸν ἀπάνω.

1. Γιὰ τίς παρατηρήσεις, ποὺ κάνουν οἱ Αὐλικοί,
δὲς καὶ τὴν Εἰσαγωγή, τεῦχος 260, σελ. 15, στήλη 1.

Ὁ ἴδιος

Παράσταση κι' ἂν εἶναι, ὅμως ὁ τόνος
καὶ δαύτης πρέπει ἐδῶ νάειναι λεπτός.

Ἡ Κυρία

Γιὰ δέξ, τὸν ἔχει πάρει ὕπνος γλυκός !

Ὁ ἴδιος

Καὶ πόσο φυσικὰ πού ροχαλίζει !

Μιὰ νέα Κυρία

(*μὲ ἐνθουσιασμό*).

Μαζί μὲ τὸ λιβάδι τί μυρίζει,
τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου πού δροσίζει ;

Μιὰ ἡλικιωμένη Κυρία

*Αλήθεια, μιὰ εὐωδιά πάει στὴν ψυχὴ.
Εἶναι ἀπ' αὐτόν !

Ἡ πὶὸ ἡλικιωμένη

Τῆς αὐξησης οἱ ἀνθοί,
στὸ νέο γιὰ ἀμβροσίᾳ ἐτοιμασμένοι
καὶ στὸν ἀέρα γύρω ξεχυμένοι. ¹

(*Παρουσιάζεται ἡ Ἑλένη*).

Μεφιστοφελῆς

Αὐτὴ εἶναι ! Σὲ σκοτούρα δὲ μὲ βάνει.
Εἶναι ὁμορφι, καὶ ἐμένα δὲ μοῦ κάνει.

***Αστρολόγος**

Σάν τίμιος *Αστρολόγος δὲν μπορῶ
παρὰ νὰ ὁμολογήσω, ὅ,τι θωρῶ.
Ἦρθε ἡ πανώρια, ἃς εἶχα θεῖα γλώσσα ! —
Τῆς ὁμορφιάς τραγοῦδησαν δὰ τόσα ! —
Σὲ ὅποιον φανῇ, τοῦ παίρνει τὸ μυαλό του,
κι' ὅποιος τὴν εἶχεν, εἶδε τὸ Θεό του !

Φάουστ

*Ακόμη βλέπω ; Δείχεται μπροστά μου
τῆς ὁμορφιάς ἡ ἀστεῖρευτὴ ἡ πηγὴ ;
Τί κέρδος πού μοῦ φέρνει εὐλογημένο
ὁ δρόμος μου ὁ φριχτός ! *Αχ, πόσο ξένο
κι' ἀσήμαντο εἶχα βρῇ τὸν κόσμον αὐτό !
Καὶ ἰώρα, πού ἱερέας πιά τυχαίνω,
πόσο τὸν βρῖσκω στέριο, ποθητό !
*Ας σβῆσῃ τῆς ζωῆς μου πιά ἡ πνοή,
ἂν σβῆσῃς στὴν ψυχὴ μου μέσα ἐσύ ! —
Παλιά ὁμορφιά, πού μέειχες δῶ καὶ χρόνια
σὲ μαγικὸ καθρέφτισμα κυριέψει, ²
σ' αὐτὴν μπρὸς ἥσκιος ἥσουν, γιὰ συμπό-
[νιᾶ ! —

Σὲ σένα ἀφιερώνω κάθε σκέψη,
τῇ δυνάμει μου κι' ὅλο μου τὸ πάθος,
ἀγάπη καὶ λατρεῖα — καὶ νοῦ λάθος ! ³

Μεφιστοφελῆς

(*ἀπὸ τὸ ὑποβόλετο*).

Μὴ βγαίνεις ἀπ' τὸ ρόλο σου ἐσύ πάλι !

1. Ἡ ἐξάτμιση τῶν ὀργανικῶν ὕδρων, ἀπ' τὰ ὁποῖα γίνεται ἀκατάπαυστα ἡ ἀνανέωση τῶν ἰστῶν τοῦ σώματος, γίνεται μὲν ἀνεπαίσθητα ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τοῦ δερμάτος, μπορεῖ ὅμως νὰ γίνῃ ἀντιληπτή ἀπὸ μιὰ λεπτὴ ὁσφρηση σὰν ἰδιάζουσα ὁσμή.
2. Δὲς τὴ σκηνὴ τοῦ Μαγειριοῦ τῆς Μάγισσας στὸ πρῶτο μέρος.
3. Δὲς Εἰσαγωγή, τεῦχος 260, σελ. 15, στήλῃ 1.

Μιὰ ἡλικιωμένη Κυρία

Ψηλὴ, καλὴ, μικρὸ ἔχει ὅμως κεφάλι.

Μιὰ νεώτερη

Τόσο ἄκομφο δὲ θάϊδης πόδι σὲ ἄλλῃ !

Διπλωμάτης

Πριγκίπισσες ναῖδῶ ὥριες εἶχα τύχη,
μὰ αὐτὴ εἶναι ἀπ' τὸ κεφάλι ἔως τὸ νύχι.

Αὐλικὸς

Στὸ νιὸ μὲ τί γλυκεῖα πάει πονηριά !

Μιὰ Κυρία

Πλάϊ στὴν ἀγνότη πόση προστυχιά !

Ποιητῆς

Τοῦ κάλλους τῆς οἱ ἀχτίδες τὸν σκεπά-
[ζουν !

Ἡ Κυρία

Σελήνῃ κι' Ἐνδυμίων ! Πόσο μοιάζουν ! ¹

Ὁ ἴδιος

Πολὺ σωστά ! Ἡ θεὰ πᾶνω του κλίνει,
γυρεῦει τὴν πνοή του νὰ ρουφήξῃ.
Εἶναι γιὰ ζήλεια ! Δέξ, φιλὶ τοῦ δίνει !
Αὐτὸ εἶναι πιά πολὺ !

Κυρία Παιδαγωγός

Μάειναι νὰ φρίξῃ
κανεῖς ! Μπρὸς σ' ὄλους !

Φάουστ

Χάρη φοβερὴ
γιὰ ἓνα παιδί !

Μεφιστοφελῆς

Σιγὰ ! Σώπαινε ἐσύ !
Τὸ φάσμα ἃς το νὰ κἀνῃ, ὅ,τι ποθεῖ !

Αὐλικὸς

Φεύγει σιγὰ, σιγὰ. Νά, ὁ νιὸς ξυπνᾷ !

Μιὰ Κυρία

Νά τὴν, γυρίζει πάλι ! Τόπειρα δά !

Αὐλικὸς

Τάχασε ὁ νιός ! Θωρεῖ θάμα μπροστά του !

Ἡ Κυρία

Γι' αὐτὴν δὲν εἶναι θάμα, ὅ,τι ἀντικρῶζει.

Αὐλικὸς

Κι' ὅμως γυρίζει ἀπόνῃρα κοντά του.

Ἡ Κυρία

Ναί, νὰ τοῦ κἀνῃ μάθημα πιά ἀρχίζει.
Σὲ τοῦτο οἱ ἄντρες ὅλοι εἶναι χαζοί.
Κι' αὐτὸς πὼς εἶναι ὁ πρῶτος τῆς θαρρεῖ.

Ἱππότης

Γιὰ μένα ἔχει λεπτότη κι' ὁμορφιά ! —

1. Ἡ Κυρία ὕπνου εἰρωνικά τὴ σκηνή, πού ἡ ντροπαλὴ καὶ σεμνὴ Σελήνῃ παίρνει τὸ θάρρος νὰ φιλήσῃ τὸν ἀγαπημένο τῆς Ἐνδυμῖωνα τὴ στιγμὴ, πού κοιμάται.

Ἡ Κυρία

Τί ξελογιάστρα! Θέ μου, προστυχιά!

Ἀκόλουθος

Ἄς ἤμουν στὴ δική του κι' ἐγὼ θέση!

Αὐλικὸς

Ποιὸς δὲν ποθεῖ στὸ δίχτυ αὐτὸ νὰ πέση!

Ἡ Κυρία

Πολλὰ πέρασε χέρια τὸ στολίδι
καὶ τούγινε ἡ ἐπιχρύσωση τριμμίδι!

Μιά ἄλλη

Δὲν ἄξιζε ἀπ' τὰ δέκα τῆς τὰ χρόνια.¹

Ἰππότης

Πάντα καλὰ κοιτῶ νὰ κάνω ψώνια
καὶ τώρα θὰ μοῦ κάνετε τὴ χάρη
νὰ πάρω τοῦτο τὸ ὠριο ἀπομεινάρι.

Λόγιος

Τὴ βλέπω καθαρά, μὰ ὁμολογῶ,
πὼς ἀμφιβάλλω, ἂν εἶναι αὐτὴ, ποὺ λές.
Μὰς φέρνει τὸ Παρὸν σὲ ὑπερβολές
καὶ μόνο μὰς στηρίζει τὸ γραπτό.
Διαβάζω τὸ λοιπὸν, πὼς ἡ Ἑλένη
τοὺς γέρο-Τρωαδίτες τοὺς τρελλαίνει.²
Παρόμοιο ἐδῶ σὲ μὰς ἔχει συμβῆ,
δὲν εἶμαι νιός, μὰ μοῦ ἄρεσε πολὺ.

Ἀστρολόγος

Δὲν εἶναι ὁ νιὸς παιδί πιά! Δές, τὴν πιάνει
σὰν ἥρωας τολμηρὸς ἀπὸ τὴ μέση,
ποὺ δὲ μπορεῖ πιά ἀντίσταση νὰ κάνη.
Τὴ σήκωσε ἀψηλά! Πόσο τοῦ ἄρέσει!
Μὴ θέλει νὰ τὴν κλέψη;

Φάουστ

Στάσου ἐσύ!

Τολμᾶς, τρελλέ; Μὰ αὐτὸ πάει πιά πολὺ!

Μεφιστοφελῆς

Μὰ παίρνεις στὸ παιγνίδι τώρα αὐτὸ
μέρος κι' ἐσύ;

Ἀστρολόγος

Μιά λέξη θε νὰ πῶ!

Τὸ δράμα τοῦτο, ἀπ' ὅσα ἔχουν συμβῆ,
θὰ τὸ ὀνομάσω «Ἑλένης ἀρπαγή».

Φάουστ

Ποιὰν ἀρπαγή! Κι' ἐγὼ γιατί εἶμαι ἐδῶ;
Μὴ τοῦτο τὸ κλειδί δὲν τὸ κρατῶ;
Δὲ μὲ ἔχει ἀπὸ τὴ φρίκη τοῦτο φέρει
τῆς μοναξιάς σ' αὐτὰ τὰ στέρια μέρη;
Ἐδῶ πράγματα βλέπω, ἐδῶ πατῶ,
ἐδῶ ἡμπορεῖ τὸ πνεῦμα μου νὰ ἐρθῇ
σὲ ἀγῶνα μὲ ἄλλα πνεύματα τρανὰ
καὶ νὰ ἀρξῇ σὲ ἐπικράτεια διπλή. —¹
Κοντύτερά μου θάηταν δυνατὸ
ναρθῇ ποτὲ ἡ καλή μου; Ἐμπρὸς ἐδῶ
τὴ σὼνω καὶ διπλὰ εἶναι πιά δική μου.
Τόλμη! Μητέρες ἅγιες, τὴ χρυσή μου
ἄχ, δόστε μοῦ τὴν! Ὅποιος τὴ γνωρίση,
χωρὶς αὐτὴ δὲ δύναται νὰ ζήσῃ!

Ἀστρολόγος

Τί κάνεις, Φάουστ; Φάουστ! Μὲ τὴ βιά
τὴν πιάνει! Νά, τὸ σχῆμα τῆς χαλᾶ!
Στὸ νιὸ τώρα ἔχει στρέψει τὸ κλειδί.
Τὸν ἄγγιξε! ὦχ, ἀλί μας, τρισαλί!

(Ἐκρηξή. Ὁ Φάουστ πέφτει κάτω.
Τὰ πνεύματα γίνονται ἀτμός.)

Μεφιστοφελῆς

(παίρνοντας τὸν Φάουστ στὸν ὦμο του.)

Μὲ τοὺς τρελλοὺς μπερδέψου! Ζημιωμένος
μὲ αὐτοὺς κι' ὁ Σατανὰς θὰ βγῇ ὁ καημέ-
[νος!

(Σκοτάδι. Ταραχή.)

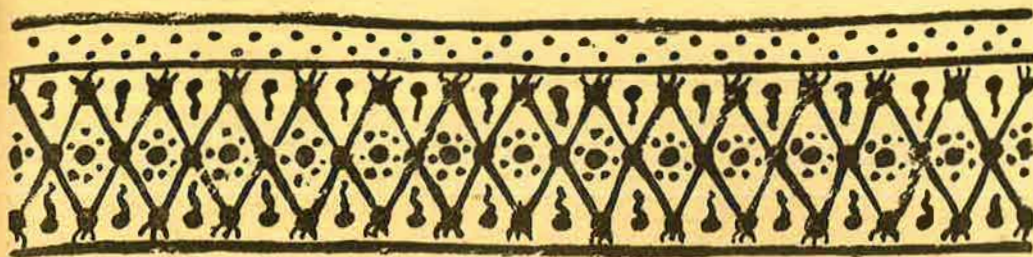
1. Δές παρακάτω τὴ σκηνὴ τοῦ Χείρωνα καὶ τοῦ
Φάουστ στὴ δευτέρῃ πράξει.

2. Δές Ἰλιάδ. 3, 154 - 160.

1. Στὴν ἐπικράτεια τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς πραγματι-
κότητος.

(Ἀκολουθεῖ)

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ *

Ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν πνευματικῶν προϊόντων τῶν ἀνθρώπων συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὸ χρόνον τῆς εὐρέσεως τῆς γραφῆς. Οἱ ἀνασκαφῆς γύρω ἀπὸ τῇ βαβυλωνικῇ Νιππούρ καὶ τὴν ἀσσυριακῇ Νινευὶ μᾶς ἔδωκαν τὶς πρῶτες συγκεντρωμένους συλλογὰς τῶν γραπτῶν μνημείων τοῦ λόγου διὰ τῆς ἀνακαλύψεως πλίνθων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν γραμμένα ἱερὰ κείμενα, ἀστρονομικοὶ πίνακες, ὀνόματα θεοτήτων, δοκίμια ἱστορίας καὶ γραμματικῆς. Οἱ ἀμερικανοὶ ἀρχαιολόγοι ποὺ ἔκαμαν τὶς ἀνασκαφὰς τῆς Νιππούρ μετὰ τὸ 1890 καὶ 1900 εὐρέθησαν πρὸ ἑνὸς ναοῦ, τοῦ ὁποίου πολλὰ αἰθουσαὶ ἦσαν γεμάται ἀπὸ πινακίδας ἐξ ἀργίλλου, καὶ παρετήρησαν ὅτι εἶχαν μπροστὰ τῶν μία πλοῦσια βιβλιοθήκη, ποὺ τοποθετεῖται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στὸ δευτέρον ἡμῖσις τῆς 3ης χιλιετηρίδος. Τὸ 1850 οἱ ἄγγλοι Layard καὶ Rassam ἀπεκάλυψαν στὴ Νινευὶ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὴ βιβλιοθήκην τοῦ Σαρδαναπάλου, βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας, ποὺ περιεῖχε 22.000 πλίνθους γραμμένες, οἱ ὁποῖες εὐρίσκονται σήμερα στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο. Οἱ ἀρχαιότατες αὐτὲς συλλογὰς βιβλίων προωρίζοντο προφανῶς γιὰ τὴ χρῆσιν τῶν βασιλέων, ὑπῆρχαν ὁμῶς καὶ ἄλλες ποὺ διετεροῦντο στοὺς ναοὺς. Στὴν Ἱερουσαλὴμ π.χ. διατηροῦσαν βιβλία τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ ἱερὰς γραφάς, στὴν Αἴγυπτο δὲ κάθε ἱερὸν οἰκοδόμημα ἐφύλασσε λειτουργικὰ, λατρικὰ καὶ γεωργικὰ βιβλία.

Ἄν καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀπὸ μακρὸ χρόνικὸ διάστημα ἦταν ἡ μόνη χώρα ποὺ ἔδινε τὴν ἀναγκαίαν ὕλη πρὸς γραφὴν τότε, δηλαδὴ τὸν πάπυρο, ἡ τιμὴ τῆς συστάσεως πραγματικῶν βιβλιοθηκῶν δὲν ἀνήκει σ' αὐτὴ, ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα. Πρῶτη συλλογὴ βιβλίων δημόσιας χρήσεως ἱδρύθηκε στὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν δὸν αἰῶνα π.Χ. ἀπὸ τὸν Πεισίστρατο.

Ὑστερ' ἀπ' αὐτὴν, δημόσιες βιβλιοθῆκες τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἤμπορουν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἡ λεγομένη «Μεγάλῃ Βιβλιοθήκῃ» τῆς Ἀλεξανδρείας, ποὺ ἱδρυσεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ, οἱ διάδοχοι τοῦ ὁποίου ἐξακολούθησαν νὰ τὴν πλουτίζουν, καὶ ἡ ἀντίζηλός τῆς ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγᾶμου, ποὺ ἱδρυσαν οἱ Ἀτταλικοὶ βασιλεῖς. Κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους, στὰς Ἀθήνας ἐπίσης, ὁ μεγάλος εὐεργέτης τῶν, ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Αἰλῖος Ἀδριανός, ἱδρυσεν στὸ κέντρο τῆς τότε πόλεως καὶ πρὸς τὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως μεγάλῃ καὶ πολυτελεῇ Βιβλιοθήκῃ, τὰ ἐρεῖπια τῆς ὁποίας ἤλθαν εἰς φῶς μὲ τὶς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν τὸ 1885.

Βιβλιοθῆκες ἐπίσης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπαντῶνται στοὺς Δελφοὺς, στὰς Πάτρας, στὴν Κόρινθο καὶ σὲ μερικὲς ἄλλες πόλεις. Στὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀρχίζει ἡ ἀνάπτυξις τῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ οἱ διάφοροι κατὰ καιροὺς αὐτοκράτορες συναγωνίζονται γιὰ τὴν ἱδρυσιν σπουδαίων καὶ πλουσιῶν συλλογῶν βιβλίων, μὲ δημόσιον χαρακτῆρα πρὸ παντός.

Ὅλα ὁμῶς αὐτὰ τὰ φωτεινὰ κέντρα, ποὺ διέσωζαν καὶ συνεκέντρωναν τὴ σκέψιν καὶ τὴ σοφίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἦταν φυσικὸ ν' ἀκολουθήσουν τὶς τύχες τῶν τόπων ὅπου εὐρίσκοντο.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ κατακτήσεις, οἱ ξένοι βάρβαροι ἐισβολαί, — οἱ Πέρσαι, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Τούρκοι, — κατέστρεψαν καὶ διηρπάσαν ὅλες τὶς βιβλιοθῆκες τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ οἱ πάπυροί των, οἱ κώδικές των, ἐφυγαδεύθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν σὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς Δύσεως, γιὰ νὰ προετοιμάσουν βέβαια τὴ χαραυγὴ τῆς Ἀναγεννήσεως.

Τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ βιβλιοθῆκες ἐληλατήθησαν πρῶτα ἀπὸ τοὺς Βενετούς, καὶ ὕστερα, κατὰ τὴν ἁλώσιν, ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Στὰς Ἀθήνας, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Φράγκων διηρπάγη ἡ ὀνομαστὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, τοῦ

(*) Ὁμιλία ποὺ ἔγινε στὴν Ἐκθεσὶ τοῦ Βιβλίου, ὁργανωμένη ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία τῶν Φιλολόγων, στίς 24 τοῦ περασμένου Δεκεμβρίου.

περιφήμου Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, καὶ οἱ πολῦτιμοι κώδικες τῆς ἐπωλήθησαν εἰς εὐτελέστατες τιμές. Ἡ δὲ ἄλλη περίφημη βιβλιοθήκη τοῦ συγγραφέως καὶ γραμματικοῦ ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου ἐσυλήθη κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοὺς Νορμαννοὺς τὸ 1185, καὶ ὅτι ἀπέμεινε τὸ διήρπασαν ἔπειτα οἱ ἄλλοι κατακτηταί, οἱ Τοῦρκοι.

Σ' ὅλον τὸ σκοτεινὸ μεσαίωνα καὶ σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς τουρκικῆς δουλείας, δημόσιες βιβλιοθήκες, καὶ ἰδιωτικὲς ἀκόμη, δὲν ὑπῆρχαν στὶς ἑλληνικὲς χώρες. Τὰ καταδιωχθέντα βιβλία εὗρήκαν ἄσυλο στὰ μοναστήρια, καὶ τότε ἀναπτύχθηκαν οἱ περίφημες καὶ ἀξιολογώτατες μοναστηριακὲς βιβλιοθήκες τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ Σινῆ, τῆς Πάτμου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, στὶς ὁποῖες χρεωστῆ ἡ ἀνθρωπότης τῇ διαφύλαξιν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Στὴν κυρίως Ἑλλάδα, τῇ μικρῇ Ἑλλάδι, ἀπὸ μετὰ τὸν ἑπταετῆ ἀγῶνα συνειλήθη εἰς βασιλεῖον, φυσικά, δὲν ὑπῆρχε στοὺς χρόνους ἐκείνους καμμίς βιβλιοθήκη δημοσίου χαρακτῆρος, καὶ μόνον ὑπῆρχαν οἱ δύο ἱστορικὲς: τῆς Δημητσάνας, πού συνεστήθη τὸ 1763 μὲ τὶς συλλογὰς τῶν πρῶτων διδασκάλων τῆς ἐκεῖ Σχολῆς, καὶ τῆς Βυτίνας, πού ἱδρύθηκε πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸν ἐν Λιβόρνῳ ἱερομόναχον Ἀνθίμον Παπαρρηγόπουλον.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Δημητσάνας, πλουσιωτάτη εἰς τὸ εἶδος τῆς, κατὰ τὸν Ἀγῶνα συνεισέφερε τὰ βιβλία τῆς γιὰ τὴν κατασκευὴ φυσικῶν. Καὶ σὲ μερικὲς κοινότητες τῆς λοιπῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχαν δημοσίου χαρακτῆρος σπουδαῖες βιβλιοθήκες, ὅπως στὴ Ζαγορά, τὴν Κοζάνη, τὴν Ἀμπελᾶκια. Εἰς δὲ τὴν Ἐπτάνησο, Κέρκυρα καὶ Ζάκυνθο, πού κατὰ τὸν ποιητὴ «δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκληρὰν μάστιγα ἐχθρῶν τυράννων», ὑπῆρχαν βιβλιοθήκες ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα.

Ἡ ὑπόδουλος ὅμως Ἑλλάς στὴν κατάστασιν ἐκείνῃ πού εὗρίσκετο δὲν ἦταν δυνατόν νὰ διατηρήσῃ κέντρα παιδείας καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας, ὅπως εἶναι οἱ δημόσιες βιβλιοθήκες.

Οἱ ὠραίαι ἰδέες γιὰ τὴν πραγματοποίησιν σκοπῶν πού ἀποβλέπουν στὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν ἑνὸς λαοῦ, βλασταίνουν καὶ πραγματοποιοῦνται στὰ συγκροτημένα Κράτη πού ἀπολαμβάνουν ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως. Ἡ Ἱδρυσις λοιπὸν μιᾶς ἑλληνικῆς δημοσίας βιβλιοθήκης ἦταν βέβαια φυσικὸ καὶ συντελεσθῆν ὅταν θὰ ἐφτερούγιζεν ἡ ἐλευθερία στὴν κλασικὴ γῆ καὶ τὰ σκορπισμένα πνευματικὰ ἀριστουργήματα θὰ ἦταν δυνατό νὰ συγκεντρωθῶν στὴν πατρίδα τους ὅταν αὐτὴ θὰ ἀποκαθίστατο σ' ἓνα ἐλεύθερο Κράτος.

Καὶ ὅμως, ἂν ἡ Ἱδρυσις μιᾶς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης στὴν Ἑλλάδα ἐπραγματοποιή-

θηκε — ὅπως θὰ ἰδοῦμε πάρα κάτω — ἀπὸ τὸ σοφὸ Κερκυραῖο διπλωμάτη πού ἦλθε νὰ διευθύνῃ τὶς τύχες τῆς μικρῆς ἐλευθερωμένης ἑλληνικῆς γωνίας, ἡ τιμὴ ὅμως γιὰ τὴν πρώτη σκέψιν καὶ γιὰ τὴν πρώτη ἐνέργειαν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀνήκει σ' ἓνα ἄλλο γενναῖο καὶ ἀνήσυχο πνεῦμα, πού τὸ σκέφθηκε μέσα στοὺς καπνοὺς καὶ στὰ αἵματα τοῦ Μεσολογγίου.

Στὴ μικρὴν ἐκείνη πόλιν τῆς λιμνοθάλασσας, ὁ Ἰωάννης Ἰακώβος Μάγερ, ὁ φιλέλλην γιάτρος τῆς Ζυρίχης, ὑπηρετώντας τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα γράφει καὶ ἐκδίδει τὴν περίφημη ἐφημερίδα «Ἑλληνικά Χρονικά». Στὶς στήλες τῆς, ὅπου μαζί μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Διοικήσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὶς εἰδήσεις ἀπὸ τὰ διάφορα ἑλληνικά στρατοπέδα, εἶδαν τὸ φῶς καὶ τὰ ὠραιότερα ἄρθρα πού εἶδαν θάρρος καὶ ἐλπίδες στοὺς μαχομένους ἐλεύθερους πολιορκημένους, καὶ τοὺς ἐξώρκιζαν καὶ τοὺς ἐσύσταιναν ὁμόνοια κι' ἐγκαρτέρησι, ρίχνεται καὶ ἡ πρώτη σκέψιν γιὰ τὴν Ἱδρυσιν Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Σὲ τέσσερα φύλλα τοῦ Ἀυγούστου τοῦ 1824 ἡ γεμάτη ἐλπίδες καὶ ἐνθουσιασμὸ ψυχῇ τοῦ Μάγερ βρίσκει καιρὸ νὰ γράψῃ «Σκέψεις περὶ σχηματισμοῦ Ἑθνικῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης καὶ φιλολογίας».

«Δὲν πρέπει ποσῶς — γράφει — ὁ κατὰ τῶν τυράννων πόλεμος νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας τὰ παλαιὰ τῆς παιδείας φῶτα, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ λάβωσιν ὕλην ἀπὸ τοῦτον τὸν πόλεμον διὰ νέας φῶδας καὶ ἐπεισόδια. . . . Μὲ ὅλην τὴν σκληρὰν δουλείαν, εἰς τὴν ὅποιαν ὑπέπεσαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, μ' ὅλον ὅτι δὲ καὶ τὸ Ἀλκορὰν ἐζήτησε νὰ καταστρέψῃ ἔτι περισσότερον τῶν τοσοῦτων ὠραιότητων τὰ λείψανα, πάντοτε ὅμως εὗρίσκονται ἀκόμη πρωτότυπα καὶ ἐλεύθερά τινα σημεῖα εἰς ἐπωφελεῖς καὶ κεντρικὰ θέσεις. Διὰ νὰ ἀνανεώσωμεν δὲ αὐτὰς τὰς ὠραιότητας δὲν πρέπει νὰ συστήσωμεν βιβλιοθήκας καὶ νὰ σπουδάσωμεν τὴν φιλολογίαν μας;»

Καὶ τελειώνει μὲ τὰ ἀκόλουθα:

«Διὰ τὰ ἀποκτήσωμεν καὶ πάλιν ὅλας ἐκείνας τὰς ὠραιότητας, εἶναι ἀνάγκη νὰ συστηθῇ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη. Εἰς διαφόρους ἐπιστολάς μας, τὰς ὁποίας ἐστείλαμεν εἰς Εὐρώπην πρὸς πολλὰ σημαντικώτατα ὑποκείμενα, ἐφανερώσαμεν αὐτὸ τὸ σχέδιόν μας, τὸ ὅποιον καὶ ἐστάθη δεκτόν. Προσκαλοῦνται ἐπομένως πάντες οἱ ἀγαπῶντες τὴν πηγὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν σύστασιν ταύτης τῆς Βιβλιοθήκης, ἐξ ἧς ἐλπίζομεν ὅτι θέλουσιν ἀνανεώσῃ τῶν παρεληλυθότων αἰώνων αἱ ὠραιότητες, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀφεθῇ εἰς τοὺς χειμάρρους τῶν κοινῶν ταραγμῶν. Τὰ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν σταλησόμενα βιβλία θέλουσιν εἶσθαι ἐγγεγραμμένα εἰς τῆς Βιβλιοθήκης τὸν κατάλογον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου καὶ εἰς κάθε τρεῖς μῆνας θέλουσιν

ἀναγινώσκει οἱ τοιοῦτοι εἰς τὰς ἐφημερίδας τὴν ἀφίξιν τῶν πολυτίμων δώρων τῶν. Ὅσον δὲ περὶ τῆς στάσεως τῶν παρακαλοῦμεν νὰ τὰ διευθύνωσι μὲ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν: Πρὸς τὸν συντάκτην τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» εἰς Μεσολόγγιον» Ἰωάννην Ἰάκωβου Μάγερ.*

Ἄν στὴν παράκλησιν τοῦ αὐτῆ ἔλαβεν ἀπάντησι καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι δωρηταὶ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, δὲν πρόφθασε νὰ μᾶς τὸ πῆ ὁ Ἑλβετὸς φιλέλληνας, γιὰ τὴν 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826, στὴν ἀθάνατη ἐκείνην ἔξοδο, ἔπεσε κι' αὐτὸς νεκρός.

Καὶ αὐτὴ μὲν ἦταν ἡ πρώτη ἰδέα πού δὲν ἐπραγματοποιήθηκε, ἡ ἐπίσημη ὁμως ἴδρυσις τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης γίνεται τὸ 1828 ἀπὸ τὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγκατέστησε, μαζί μὲ τὸ Ἑθνικὸ Μουσεῖο, στὸ νεόκτιστο εὐρύχωρο Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνης, ὅπου βρῆκαν στέγη τότε τὰ ἐκπαιδευτικὰ κατστήματα τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὰ καταστήματα αὐτὰ ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐφορεία τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁρφανοτροφείου Ἀνδρέα Μουστοζῶδη, τοῦ περιφημοῦ Κερκυραίου ἱστορικοῦ καὶ ἐπιστηθίου φίλου τοῦ Κυβερνήτου. Διὰ Διατάγματος ὁμως τῆς 15 Μαΐου 1832, ἐκδοθέντος τοῦ Ναυπλίου, ἡ Βιβλιοθήκη χωρίζεται ἀπὸ τὸ Μουσεῖο καὶ γίνεται ἀνεξάρτητη, χρησιμεύουσα τοῦ λοιποῦ ὡς «Δημοσία Βιβλιοθήκη», καὶ διευθυντῆς αὐτῆς μὲ τὸν τίτλο «Ἐπιστάτης» διορίσθηκεν ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένου Γεώργιος Γεννάδιος.

Ὁ Γεννάδιος, ἅμα παρέλαβε τὴ Βιβλιοθήκη, κατέβαλε κάθε προσπάθεια κ' ἔδειξε μεγάλο ζήλο γιὰ τὸν πλουτισμὸ καὶ τὴν τακτοποίησιν τῆς. Τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης ἔφθασαν τότε εἰς 1844 τόμους, οἱ ὁποῖοι προήρχοντο ἀπὸ δωρεῆς Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὀλίγες στερεότυπες ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, πού ἀγοράσθηκαν κατ' ἐντολὴν τοῦ Καποδίστρια. Ὁ Γεννάδιος ἐδῶρσε ἀπὸ τὰ δικά του βιβλία περὶ τοὺς χιλίους τόμους, ἐμάζεψε ὅσα βιβλία ἦσαν σκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ τῆς δωρεᾶς τῶν Ζωσιμάδων καὶ ἀπὸ διάφορες ἄλλες πηγές, καὶ ἀρχισε νὰ παρακινῇ Ἑλλήνας καὶ ξένους νὰ πλουτίζουν μὲ δωρεῆς τὴν νέα Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ὁ Γεννάδιος μέχρι τοῦ 1833 εἶχε τὸν τίτλο τοῦ Ἐπιστάτου τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἀπὸ τὸ 1834 δὲ ὡς τὸ 1842 τοῦ Ἐφόρου τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1834 ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη μετεφέρθη στὰς Ἀθήνας, πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ νόμος τῆς ἀντιβασιλείας, πού ὥριζεν ὅτι «εἰς τὴν Δημοσίαν Κρατικὴν Βιβλιοθήκην θέλουν κατατίθεσθαι ὅλα τὰ πολυτίμα χειρόγραφα καὶ βιβλία τὰ εὐρε-

θέντα εἴτε εἰς μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας εἴτε εἰς δημόσιον τινὰ βιβλιοθήκην ἢ εἰς ἄλλο κατὰστημα» καὶ ὅτι «ἐκάστου ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἐκδιδομένου βιβλίου ἢ ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ συγγράμματος θέλει πέμπεσθαι εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον».

Ἡ βιβλιοθήκη ὁμως πού ἐπεριλάμβανε τότε περὶ τὴν 8 χιλιάδες τόμους ἐτοποθετήθη στὸ Λουτρό, πλησίον τῆς Ἀγορᾶς, ἀλλὰ ὁ Γεννάδιος, ἐπειδὴ ὁ χώρος ἦταν μικρὸς καὶ τὰ βιβλία θὰ ἐκινδύνευαν νὰ καταστραφῶν, ἐνεργεῖ καὶ μεταφέρει τὴ βιβλιοθήκην στὸ νὰ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, κοντὰ στὴ σημερινὴ Μητρόπολιν, ὅπου καὶ ἔμεινε ὡς τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1843. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἦταν τόσο στενόχωρα, ὥστε ἡ δωρεὰ πού ἔγινε τὸ 1833 ἀπὸ τοῦς ἐξ Ἀδριανουπόλεως βαρῶνους ἀδελφοῦς Χριστόφορο καὶ Κωνσταντῖνο Σακελλαρίου ἀπὸ 5400 τόμους δὲν ἐτοποθετήθηκε σὲ θήκες, ἀλλὰ ἔμεινε μέσα στὰ κιβώτιά της, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Μετοχίου τῆς Καισαριανῆς.

Τὸ Νοέμβριο δὲ τοῦ 1837 ἔγινε στὴ βιβλιοθήκην καὶ ἡ δωρεὰ ἀπὸ 1886 τόμους τοῦ Κ. Μπέλλου Μακεδόνος.

Ἐπὶ τῆς ἐφορείας ἐπίσης τοῦ Γενναδίου καὶ μὲ ἐνεργείας καὶ ὑποδείξεις πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ ἴδιου, συνετελέσθη καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς θαυμασίας καὶ πολυτιμότης βιβλιοθήκης τοῦ εἰς Βιέννην διαμένοντος τότε ὁμογενοῦς Δημητρίου Ποστολάκα. Διὰ τὴν περίφημην αὐτὴ συλλογὴ ἀπὸ 1995 τόμους σπανιωτάτων βιβλίων, ἀρχαίων συγγραφέων, ἀρχετύπων καὶ πρώτων ἐκδόσεων πού ἐδιατηροῦντο θαυμασία καὶ μὲ ὥραϊα ἄψογα δεσίματα, τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος παρεχώρησεν εἰς τὸν Ποστολάκα ἀντὶ χρημάτων, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, μερικὰ οἰκόπεδα, μικρὰς ἀξίας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁ Γεννάδιος στὴν ἑκθεσὶ τῆς παραλαβῆς τῆς δωρεᾶς πού ὑπέβαλε τὸν Αὐγουστο τοῦ 1839 στὸ Ὑπουργεῖο, περιγράφων τὴς πολυτίμες ἐκδόσεις πού περιεῖχε ἡ συλλογὴ αὐτὴ, προσθέτει:

«Δὲν χρῆζομεν εἰμὴ μικρᾶς ἔτι δαπάνης καὶ ὀλίγης φροντίδος διὰ νὰ συμπληρώσωμεν βαθμυδὸν καὶ τὰς ἐλλειπούσας καὶ οὕτω νὰ ἔχωμεν ἐκάστου ἑλλήνου συγγραφέως ἀπάσας τὰς ἐκδόσεις καὶ μετὰ τυπώσεις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, πρᾶγμα μὴ ἀπαντῶμενον οὐδ' ἐν ταῖς ἀρίσταῖς τῶν εὐρωπαϊκῶν βιβλιοθηκῶν, εἰς τρόπον ὥστε ὁσάκις ὁμογενῆς τις θέλει νὰ ἐκδώσῃ ἀρχαῖον τινὰ συγγραφέα, νὰ δύναται ν' ἀπαριθμῇ ἀκριβῶς ἐν τῷ προοιμίῳ ἑλὰς τὰς προγενεστέρας, ἐνῶ ὁ μακαρίτης Κοραῖς, ἐκδίδους τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντας συγγραφεῖς, καὶ ἀπαριθμῶν τὰς πρό αὐτοῦ ἐκδόσεις οὐχὶ μόνον παρέλιπε πολλὰς καὶ καλὰς ἐξ αὐτῶν, ὡς μὴ εὐρὼν αὐτάς ἐν

» τη Παρισινή Βιβλιοθήκη, αλλά και είπε
» ρητώς περί τινων συγγραμμάτων ὅτι δὲν
» ὑπάρχουσιν ἄλλα, διότι οὐδεὶς τῶν βι-
» βλιογράφων ποιεῖται μνείαν αὐτῶν. Καί
» τῶντι δ' ἀκριβέστατος Brunet, ὁ Schwei-
» ger, ὁ Weigel καὶ οἱ λοιποὶ οὐδ' ἔχουσι
» κἄν γνῶσιν πολλῶν καὶ σπανίων ἐκδόσε-
» ων εὐρίσκομένων ἐν τῇ τοῦ Ποστολάκα
» συλλογῇ. . . ».

Καὶ περαιτέρω ὁ Γεννάδιος λέγει ὅτι ὁ Ποστολάκας ὄχι μόνον εἶχε συγκεντρώσει τις πλὴν σπάνιες ἀρχετύπες καὶ principes ἐκδόσεις, ἀλλὰ καὶ ὅταν τις ἐμάζεψε, ἐφρόντιζε ν' ἀγοράζῃ τις ἐκδόσεις ἐκεῖνες ποῦ εἶχαν τυπωθῇ σὲ ὀλίγα ἀντίτυπα σὲ ξεχωριστὸ χαρτί ἐπίτηδες διὰ πλουσίους συλλέκτας ἢ καὶ διὰ προσφορὰς εἰς ἡγεμόνας καὶ ἄλλα ὕψηλα πρόσωπα, πράγμα ποῦ ὅπως ξεῖρουσι ὅσοι ἀσχοιοῦνται μὲ τὰ βιβλία, καθίσταται τὰ βιβλία αὐτὰ ἀκόμη σπανιότερα καὶ πολυτιμότερα.

Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐντυπα, ἡ συλλογὴ περιελάμβανε καὶ χειρόγραφα καὶ μερικὲς παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἐφημερίδες.

Σχετικῶς μὲ τὰ βιβλία αὐτὰ καὶ τὰ χειρόγραφα ὄχι μὲ μικρὴ μου συγκίνησι ἐδιάβασα στὴν ἐκθεσί τοῦ Γενναδίου καὶ τὴν ἐξῆς περικοπή: « . . . Οὐδὲν ἦττον ἀξία λόγου εἶσι καὶ τινὰ χειρόγραφα περιεχόμενα ἐν τῇ συλλογῇ, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἄλλα ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἑσχατὸν βυζαντινὸν αἰῶνα, ἐν δὲ, καίτοι νεώτατον, τὸ χειρόγραφον δηλαδὴ τῆς « Φυσικῆς » τοῦ ἀοιδίου Ρήγα τοῦ Φερραίου εἶναι σεβαστὸν διὰ τὴν γράψασαν χεῖρα τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρός. »

Πράγματι εἰς τὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς μας Βιβλιοθήκης εὐρίσκεται τὸ χειρόγραφον τοῦ Ρήγα ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐτυπώθηκε τὸ « Φυσικῆς Ἀπάνθισμα » στὴ Βιέννη τὸ 1790. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ εἶναι δεμένο μαζὶ μὲ τὸ ἐντυπο βιβλίον, στὴν ἀρχὴ δὲ τούτου, πρὸ τοῦ τίτλου τοῦ ἐντύπου, εἶναι παρεντεθειμένη, ἴσως ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ποστολάκα, μία ὠραία χαλκογραφία τοῦ Ρήγα, τὴν ὁποῖαν ὁ ἄλλοτε ἐπιμελητὴς τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἰωάννης Σακελλίων, στὸν κατάλογον αὐτῶν ποῦ συνέταξεν ὁ ἴδιος, χαρακτηρίζει ὡς « τὴν γνησιωτάτην εἰκόνα τοῦ Φερραίου ».

Παράλληλα μὲ τὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην ἀρχισε νὰ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ 1838 καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου, ἐγκαταστημένη τότε στὴν οἰκίαν τοῦ Κλεάνθους στυῖς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸν πυρῆνα τῆς πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης ἀπετέλεσαν 52 τόμοι ἀγγλικῶν καὶ γεωγραφικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἐδῶρθησαν ὁ φιλέλλην Οὐίνθωπ, πρόεδρος τῆς Μασαχουσέτης. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ, ἡ ὁποία συνεχῶς ἐπλουτίζεται, ἐπεριλάμβανε τὸ 1842 15 χιλιάδες τόμους ἀπὸ ἀγορᾶς ἄλλα καὶ ἀπὸ δωρεᾶς, ἀπὸ τίς ὁποῖες σπουδαίω-

τερες ἦσαν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, τοῦ Μ. Δουκὸς Κωνσταντίνου τῆς Ρωσίας, τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κανταβρυγίας, τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, τοῦ Firmin Didot καὶ ἄλλων. Ἐνεκα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν δύο βιβλιοθηκῶν ἀπεφασίσθη ἡ ἔνωσις καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν εἰς τὸ αὐτὸ οἶκημα. Καὶ οὕτω, τὸν Μάρτιον τοῦ 1842 ἐνῶντο τοπικῶς καὶ διοικητικῶς ἡ δημοσία καὶ ἡ πανεπιστημιακὴ βιβλιοθήκη καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὴ ΝΑ πλευρὰ τοῦ ἐπάνω ὁρόφου τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὸ διαμέρισμα ποῦ εἶχεν ὀρισθῇ γιὰ βιβλιοθήκην ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα τοῦ. Τὸ ἔτος αὐτό, παραιτηθέντος τοῦ Γενναδίου, ἡ ἐφορεία τῶν δύο ἐνωμένων βιβλιοθηκῶν ἀνετέθη εἰς τὸν Γεώργιον Κοζάκη Τυπάλδον, ὁ ὁποῖος μὲ τὸν μόνον ὑπάλληλον, τὸν ὑποβιβλιοθηκῆριον Γ. Ἀποστολίδην Κοσμητὴ, ἀρχίζει τὴν τακτοποίησιν τῆς βιβλιοθήκης στὴν ὁποῖαν τὸ 1844 κατετέθη καὶ ἡ Νομισματικὴ Συλλογὴ.

Ἀπὸ τοῦ 1842 ὥς τὸ 1862, ἦτοι ἐπὶ εἴκοσι συναπτὰ ἔτη, ὁ Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος, ὁ ἱατρὸς καὶ λόγιος, ὁ Φιλικός, ὁ ἀγωνιστής, ἡ πραγματικὰ ἐθνικὴ αὐτὴ μορφή, ἔβαλεν ὅλην τὴν ψυχὴν του στὸ ἔργον ποῦ τοῦ ἀνάθεσαν. Ἐχοντας πλήρη συνείδησιν τῆς νέας ἀποστολῆς του, ἐργάζεται ὑπεράνθρωπα γι' αὐτό, καὶ χρησιμοποιώντας τὸ κύρος τοῦ ὀνόματός του καὶ τὴν προσωπικὴν του ἐπιρροήν ποῦ εἶχε σὲ ἔλληνας καὶ ξένους φιλομούσους ἄνδρες, κατορθώνει στὸ διάστημα τῆς ἐφορείας του νὰ πλουτίσῃ τὴ Βιβλιοθήκην μὲ 80 χιλιάδες τόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους περισσότεροι ἀπὸ 70 χιλιάδες ὀφείλονται στὶς προσωπικὰς του ἐνέργειαι. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν ἰδιαίτερη θέσιν ἔχουν ὁ βασιλεὺς τῶν δύο Σικελιῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας. Ὅχι δὲ μόνον βιβλία ἀπεστάλησαν, ἀλλὰ καὶ χρηματικὰ ποσὰ ἐδωρήθησαν ὑπὲρ τῆς Βιβλιοθήκης, ὅπως αἱ 10 μετοχαὶ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἀπὸ τοὺς εἰς Λονδίνον διαμένοντας ἀδελφοὺς Ἰωαννίδας, οἱ ὁποῖοι μετὰ ταῦτα ἀπέστειλαν στὴ Βιβλιοθήκην καὶ τὸν περίφημον πίνακα « Ψυχὴ » τοῦ Ἀγγλοῦ ζωγράφου Οὐάτς, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀξία προῦπολογίσθη τότε εἰς 25 χιλιάδας δραχμῶν καὶ ὁ ὁποῖος στολίζει σήμερα τὴν Ἑθνικὴν Πινακοθήκην.

Οἱ δωρεᾶς διαφόρων ξένων καὶ ὁμογενῶν δὲν ἔπαυσαν κατὰ τὸ διάστημα αὐτό· ὁ ἐν Νεαπόλει Δουὲ Καρολιᾶνος ἔχαριεν ὅλην τὴν βιβλιοθήκην του, συγκεκριμένη ἀπὸ 3000 τόμους βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ σπάνια· οἱ εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν διαμένοντες μαρκήσιοι Μιχαὴλ καὶ Φραγκίσκος Σαντάγγελιοι διὰ τοῦ στρατηγοῦ Δ. Λέκκα 5 κιβώτια καὶ νομίσματα τῆς Κάτω Ἰταλίας, τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖ λοχαγὸς Κοσιρῶν 1 κιβώτιον. Οἱ δύο τελευταῖες

δωρεές ὑπελογίσθησαν ὅτι εἶχαν ἀξία 100 χιλιάδων δραχμῶν. Καὶ ἀκολουθοῦν τὰ κληροδοτήματα καὶ οἱ δωρεές τοῦ Δακρῶνα, τοῦ Δομνάνδου, τοῦ Μανούση, τοῦ ἐν Μονάχῳ Ρόθ, τοῦ Θεοκλ. Φαρμακίδη, τοῦ Ν. Κωστή, τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἐκδότου Ἀντωνέλλη, τοῦ Ἀντωνίου Καποδίστρια, ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κυβερνήτου, τοῦ Ι. Βελούδη, πρώην Ἐφόρου τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, καὶ ἄλλων πολλῶν.

Ὁ Κοζάκης Τυπάλδος πλὴν αὐτῶν κατάρθωσε νὰ προκαλέσῃ χρηματικὴ δωρεὰ ἀπὸ τὸν ἐν Ὁδησῶ Ἰωάννην Δούμαν, μετὰ τὴν ὁποία ἐξέδωκε εἰς 7 τόμους τὰς σπουδαιότερας τῶν μεταφράσεων ἐκ τῆς Σανσκριτικῆς τοῦ Δημητρίου Γαλανοῦ, τὰ χειρόγραφα τῶν ὁποίων ὁ Ἕλλην Ἰνδολόγος εἶχε χαρίσει μαζὶ μετὰ τὰ βιβλία του καὶ 36 χιλ. δραχμῆς στὸ Πανεπιστήμιον. Ἄλλους δὲ τρεῖς τόμους ἐξέδωκε μετὰ ἰδικὰς του δαπάνας.

Ἡ ἐφορεία τοῦ Τυπάλδου εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ λαμπροτέρα περίοδος τῆς Ἑθνικῆς μας Βιβλιοθήκης.

Τὸ 1866 διὰ Β.Δ. οἱ δύο βιβλιοθήκες συνεχωρεύθησαν εἰς μίαν, μετὰ τὸν ὀριστικὸν πλῆρον τίτλον «Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη». Τὰ βιβλία ὅμως σφραγίζονται μετὰ ἰδιαιτέραν σφραγίδα ἀναλόγως τοῦ κτήτορος αὐτῶν, Δημοσίου ἢ Πανεπιστημίου. Μαζὶ μετὰ τὴν Βιβλιοθήκην ἐνώθηκε ἀπὸ τῆς συστάσεώς του καὶ τὸ Ἑθνικὸ Νομισματικὸ Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τὸ κτίριον τοῦ Πανεπιστημίου ὅπου καὶ ἡ βιβλιοθήκη, μέχρι τοῦ 1890, ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας ὑπὸ διευθυντὴν τὸν μακαρίτη Ἰωάννη Σβορώνον. Μετὰ τὸ χωρισμὸ τῆς νομισματικῆς συλλογῆς ἀποσπασθῆκαν ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην καὶ ὅλα τὰ συγγράμματα ποῦ ἀνάγονται εἰς τὴν νομισματολογία καὶ ἐσχημάτισαν τὴ μικρὴ μὲν ἀλλὰ πολὺτιμη βιβλιοθήκην τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Τοιοιτοτρόπως ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, διαρκῶς πλουτιζομένη, ἀλλὰ λόγω ἐλλείψεως χώρου καὶ ἀναλόγως προσωπικοῦ, ἀταξινόμητη κατὰ μέγα μέρος, χωρὶς ἐπαρκεῖς καταλόγους καὶ εἰς διαρκὴ ἀταξίαν ἕνεκα τῶν συχνῶν μεταβολῶν τῶν ἐφόρων τῆς (εἰς 30 ἀνέρχονται τὰ μέχρι σήμερον πρόσωπα ποῦ ἐχρημάτισαν ἔφοροι αὐτῆς) παρέμεινεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μέχρι τοῦ 1903. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ, ἡ Βιβλιοθήκη μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ παραπλευρῶς μαρμάρينو μέγαρον, τὸ ὁποῖον οἰκοδομήθη διὰ δωρεᾶς 2.800.000 δρ. τῶν Κεφαλλήνων ἀδελφῶν Βαλλιάνων ἐπὶ σχεδίῳ τοῦ ἀρχιτέκτονος Θεοφίλου Χάνσεν. Τὴν ἐπιβλεψὶ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐκτελέσεως εἶχεν ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων Ἐρνέστος Τσίλλερ,

εἰδικὴ δὲ ἐπιτροπὴ ἐπώπτευε τὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς. Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἐγένετο μετὰ κάθε ἐπισημότητα ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων βασιλέων Γεωργίου καὶ Ὀλγας, συμπαρασταμένης καὶ τῆς βασιλοπαιδὸς Ἀλεξάνδρας. Ἡ ἐπιγραφή ποῦ ἐχαράχθη ἐπάνω στὸν θεμελίον λίθον — ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς — ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐτους σωτηρίου ΑΩΠΗ' (1888) μηνὸς Μαρτίου 16, Γεωργίου τοῦ Α' βασιλεῦντος τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ καὶ τῶν μάλιστα ἐν τέλει παρισταμένων ἐτέθην ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὁ θεμελίος οὗτος λίθος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ἣν ἀδελφοὶ Κεφαλλῆνες Μαρῖνος, Παναγῆς καὶ Ἀνδρέας οἱ Βαλλιᾶνοι, τῷ ἑαυτῶν ἔθει ἀδραῖς δαπαναῖς ἐν Ἀθήναις ἔκτισαν.»

Στὴν τελετὴν παρευρέθησαν τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιον, τὸ διπλωματικὸ Σῶμα καὶ ὅλαι αἱ ἀρχαί.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς στὸ νέο κτίριον, ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀρχίζει ν' ἀναπνέη. Τὰ βιβλία τῆς, ποῦ ἦσαν στενοχωρημένα σὺν διαμέρισμα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλα στοιβαγμένα στὶς ἀποθήκες τοῦ ἡστά ὑπόγειας τῆς Ἀκαδημίας, εὗρηκαν τὴ θέσιν τους στὶς σιδερένιες βιβλιοθήκες τοῦ Βαλλιανείου μεγάρου, καὶ ἀρχίζει ἡ σύνταξις τῶν νέων καταλόγων ἐπὶ δελτίων καὶ ἡ ταξινόμησις αὐτῆς κατὰ τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ βιβλιοθηκονομικὰ συστήματα, καὶ μάλιστα τὸ γερμανικόν.

Τὸ ἔτος 1920 σημειώνει ἕνα πολὺ καλὸν σταθμὸν διὰ τὴν Βιβλιοθήκην. Διὰ νέου νόμου ἀποκτᾷ λαμπρὸν ὄργανισμὸν, τὸ προσωπικὸν τῆς αὐξάνεται ἐπαρκέστατα, προσλαμβάνονται διὰ διαγωνισμοῦ νέοι βιβλιοφύλακες διπλωματοῦχοι τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ βοηθοὶ, τὸ Κράτος τὴν ἐπιχορηγεῖ μετὰ 100 χιλ. δρχ. ἑτησίως, ποσὸν ποῦ ἀντιπροσωπεύει περισσότερον ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριον ὀκτακόσιες χιλιάδες σημερινῆς δραχμῆς, γίνεται νομικὸ πρόσωπον δημοσίου Δικαίου μετὰ Διευθυντὴ καὶ Ἐφορευτικὸν Συμβούλιον καὶ ἀποκτᾷ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, μετὰ τὴν ἐποπτεία καὶ τὸν ἐλεγχον πάντοτε τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας.

Ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη περικλείει σήμερον περὶ τὰς 500 χιλιάδας τόμους ἐντύπων βιβλίων, περιοδικῶν, ἐφημερίδων, φυλαδίων, καὶ πανεπιστημιακῶν διατριβῶν, λαμβάνει δὲ συνεχῶς καὶ ὅλα τὰ δημοσιεύματα τοῦ Κογκρέσου καὶ τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τὰ ἀρχεῖνα (incunabula) βιβλία ποῦ ἔχει, ἥτοι τὰ βιβλία ποῦ ἐτυπώθησαν ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας μέχρι τοῦ 1501, ἀνέρχονται εἰς 130, τὰ δὲ λοιπὰ παλαιότυπα, δηλαδὴ τὰ μέχρι τοῦ 1600, ἀνέρχονται σχεδὸν εἰς 2500, περιλαμβάνοντα πρώτας καὶ σπανίας ἐκδόσεις τῶν περιφώνων τυπογραφῶν Ἀλδου, Γιούντα, Φρόμπεν, Ἐρρ, Στεφάνου, Ἐλζεβίρ κλπ.

Τὸν πλοῦτον αὐτὸν τῶν ἐντύπων βιβλίων ἐπυρόησεν ἡ κατὰ τὸ 1930 γενομένη ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀγορὰ τῆς βιβλιοθήκης Μαυροκορδάτου-Μπαλτατζῆ, μεταξὺ τῶν ἀρχετύπων βιβλίων καὶ σπάνιων ἐκδόσεων τῆς ὁποίας ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημος διὰ τὴν σπανιότητά της καὶ πολυτιμότητά α'. Ἐκδόσεις τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρους ποὺ ἐτυπώθη στὸ Μιλάνο τὸ 1476 καὶ θεωρεῖται τὸ *πρῶτον τυπωθὲν Ἑλληνικὸν βιβλίον*. Οὕτω ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη διὰ τῆς προσκλήσεως αὐτῆς ἠτύχησε νὰ θέσῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν θησαυρῶν της, τὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐντύπων ἑλληνικῶν βιβλίων. Τὸ βιβλίο αὐτὸ σήμερον δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ βιβλιοεμπόριον, δὲν θὰ εἶναι δὲ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν πιστεύω ἡ φήμῃ διὰ τὸν τιμὴν ἐτῶν τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον ἀγόρασεν ἕνα ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀντὶ χιλίων λίρων. Διότι εἰς τὸ Handbuch der Incunabelpreise τοῦ Max Sander εὐρίσκεται ἀναγραφομένη ἡ *δευτέρα* ἔκδοσις τῆς γραμματικῆς αὐτῆς, τοῦ 1480, μὲ σημειωμένη τιμὴ 440 λίρων ἀγγλικῶν. Εἶναι ἄφθονα τὰ βιβλία ἐκ τῶν ἀρχετύπων καὶ τῶν παλαιότων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ποὺ ἀπνέχοντο εἰς καταλόγους ξένων παλαιοπωλῶν μὲ τιμὰς τῶν 60, 80, 90 καὶ 100 χιλ. δραχμῶν.

Πλουσιώτατα ἐπίσης εἶναι τὰ τμήματα τῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων, τῆς ἀρχαιολογίας καὶ καλλιτεχνίας, ἰδίως δὲ πολῦτιμοι οἱ συλλογές τοῦ Τμήματος Γεωγραφίας καὶ Περιηγήσεων, στίς ὁποῖες περιλαμβάνονται σπάνια συγγράμματα περιηγητῶν Ἀγγλῶν, Γάλλων, Γερμανῶν, Ρώσων ποὺ περιηγήθηκαν τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνεξαρτησίας χρόνους. Ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ κοσμοῦνται μὲ ξυλογραφικὰ καὶ χαλκογραφικὰ εἰκόνες ἡ συνοδεύονται ἀπὸ ἰδιαιτέρως λευκώματα σπουδαιότατα γιὰ τὴν τοπογραφία τῶν διαφόρων μερῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη ἔχει πρὸς τοῦτοισι πολυτιμότητι συλλογὴ χαλκογραφιῶν, λιθογραφιῶν καὶ ξυλογραφιῶν, τῆς ὁποίας κυρίαν βάσιν ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γενναδίου δωρηθεῖσα σειρὰ ἐκ 3 χιλιάδων περίπου πρωτοτύπων φύλλων διαφόρων χαρακτῶν τῆς Εὐρώπης, μεγάλης ἀξίας καὶ χρήσιμη γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἐξελιξέως τῆς χαρακτηριστικῆς τέχνης. Θὰ ἔχρησόμεθα πολλὰ ὥρες γιὰ ν' ἀπαριθμῶμε τὰ ἅλλα πολῦτιμα καλλιτεχνικὰ λευκώματα καὶ εἰκονογραφημένα σπάνια συγγράμματα, ποὺ περικλείονται στὸ καλλιμάρμαρο μέγαρον τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου, ὅπως π. χ. τὴν *Flora Graeca* τοῦ Sibthorp, ἱστορίαν δηλαδὴ τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος εἰς 10 τόμους σχήματος φύλλου μὲ θαυμαστὰς ἀκουαρέλλας ὅλων τῶν φυτῶν σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος, νήσων καὶ στερεᾶς, ἡ ὁποία ἐ-

τυπώθηκε στὸ Λονδίνο τὸ 1806-1840, καὶ τὴν ὁποίαν λίγες βιβλιοθήκες ἔχουν, διότι ἐξεδόθη εἰς περιωρισμένον ἀριθμὸ ἀντιτύπων.

* * *

Ἄλλ' ἂν τὸ τμήμα αὐτὸ τῶν ἐντύπων εἶναι τόσης σπουδαιότητος, δὲν ὕστερεῖ ὁμως εἰς θησαυροὺς καὶ τὸ Τμήμα τῶν Χειρογράφων. Τὸ τμήμα αὐτὸ περιλαμβάνει περὶ τὰς 3 χιλιάδες χειρόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα εἶναι σπουδαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ καὶ νομικοὶ κώδικες, 6 παπύρους: 3 ἑλληνικοὺς 2 αἰγυπτιακοὺς, 1 κοπτικόν. Μερικοὶ εἰκονογραφημένοι κώδικες τῆς Κ. Δ. εἶναι πολυτιμώτατοι καὶ μελετῶνται ἀδιαλείπτως ἀπὸ ξένους καὶ ἑλλήνας ἐπιστήμονας καὶ ἀπὸ καλλιτέχνους διὰ τὰς θαυμαστάς των μικρογραφίας καὶ διακοσμήσεις. Τέτοιοι εἶναι π.χ. τὸ «Διὰ τῆς σάκρων» Εὐαγγέλιον ἐπὶ λαμπρὰς περιγραμμῆς γραμμῶν κατὰ τὸ τέλος τῆς 11ης ἐκατονταετηρίδος ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς 12ης, καὶ ἀριστουργηματικὰ διακοσμημένο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ πολυτιμώτερον χειρόγραφο τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἄλλο ὅμοιον Εὐαγγέλιον, τοῦ 10ου αἰῶνος, ἄλλο τοῦ 14ου, εἰς σχῆμα 16ον μὲ λεπτοτάτη γραφή, καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ παράδοσιν τῶν Μοναχῶν τῶν Μετεώρων ἦτο ἐγκόλπιον τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ τοῦ ΣΤ', ὁ ὁποῖος, παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου τὸ 1355, ἐφόρεσε τὸ ράσο τοῦ καλογέρου στὸ μοναστήρι τῶν Μαγγάνων στὴ Κωνσταντινούπολι, μετονομασθεὶς Ἰωάσαφ. Ἄλλο Εὐαγγέλιον πολυτιμώτατο ποὺ ἔστειλε δῶρο στὴ Μονὴ Φιλοσόφου παρὰ τὴν Δημητριάδα ὁ ἐθνομάρτυς Γρηγόριος Ε' διὰ τοῦ Γερμανοῦ Π. Πατρῶν, καὶ ὀνομάζεται «τοῦ Βλαχομανώλη», ἐπάνω στὸ ὁποῖο, καθὼς λέγεται, ὠρκίζοντο «οἱ μέγιστα ἀμαρτήματα ἀρνούμενοι Ἰορδάνιοι». Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτὸ εἶναι πολὺ περιεργὸ διὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρυθρογραφημένα σημαδόφωνα ποὺ περιέχει καὶ τὰ ὁποῖα δεικνύουν τοὺς μουσικοὺς τόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ἐγίνετο παλαιότερα ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐαγγελίων στίς ἐκκλησίες. Εἶναι καὶ αὐτὸ διακοσμημένο μὲ πολύχρωμα καὶ διάχρυσα πλαίσια, καὶ μὲ τίς εἰκόνες τῶν τριῶν Εὐαγγελιστῶν. (Καταλόγους καὶ περιγραφὴ τῶν πολυτίμων καὶ καλλιτεχνικῶς ἐπεξεργασμένων χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἔχουν ἐκδόσει ὁ Βέλγος Delatte τὸ 1926 καὶ ὁ ἀυστριακὸς Bieberl τὸ 1917.)

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἔχει 3 χρυσόβουλα, 40 σιγίλλια, μερικὰ εἰλητάρια, ἕκ τῶν ὁποίων ἕνα θαυμάσιο διὰ τὴν παλαιότητα καὶ τὰς ἐγχρώμας εἰκόνας του καὶ τὸ λειτουργικὸν χειρόγραφο ὅπου εὐρίσκεται ὁ Πολυχρονισμὸς τοῦ αυτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου μετὰ τῆς μου-

σικῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἐψάλλετο. Ἐχει ἀκόμη καὶ 8 παλιμψήστους Κώδικας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ χειρόγραφα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ μοναστήρια, ἄλλα ἀπὸ ἀγορὰς καὶ ἄλλα ἀπὸ δωρεάς, εἰς τὰς ὁποίας διακρίνονται αἱ γενόμεναι ἀπὸ τὸν Παῦλο Λάμπρον καὶ Ἀνδρέα Συγγρόν. Εἰς τὸ ἴδιον Τμήμα εὐρίσκεται καὶ τὸ ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα, περιλαμβάνον 200 χιλ. ἱστορικὰ ἔγγραφα ἀναγόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τοὺς ἀμέσως ἀκολουθήσαντας χρόνους, μεγάλη συλλογὴ ἐντύπων προκηρύξεων τῆς Ἐπανάστασεως, διάφορα οἰκογενειακὰ Ἀρχεῖα, καθὼς μέρος τοῦ Ὑψηλάντιου, τοῦ Αἰνιάνου, τοῦ Μακρῆ, μέρος τοῦ Διονυσίου Ρώμα, τοῦ Ἰω. Φιλήμονος, τοῦ Ἀσωπίου, τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, Τυπάλδου, Ἡπίτου, Ξένου, Νερούτσου, Οἰκονόμου καὶ λοιπῶν, καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα χειρόγραφα, ὅπως τοῦ Δωροθέου Σχολαρίου, ὡς καὶ λεύκωμα αὐτογράφων τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τοῦ Ἀγώνος, αὐτογραφες ἐπιστολὲς τοῦ Κοραΐ, τοῦ Φωσκόλου τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων. Τὸ 1931 ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη ἀπέκτησε καὶ τὸ πολυτιμώτατο διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀγώνος Ἀρχεῖον τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τοῦ Λονδίνου δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ κ. V. Hansburg, ἑγγονοῦ τοῦ Γραμματέως τοῦ Κομιτάτου Σέρ John Bowring. Τὸ Ἀρχεῖον αὐτὸ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 11 τόμους, ἐκάστου τόμου περιλαμβάνοντος 100-150 ἔγγραφα. Ἐπίσης εἰς τὸ Τμήμα τῶν Χειρογράφων εὐρίσκονται καὶ λαμπραὶ ἐκδόσεις πανομοιότυπων θρησκευτικῶν καὶ κλασικῶν κωδίκων, καθὼς εἶναι τὸ πανομοιότυπον τοῦ περιφήμου Σιναϊτικοῦ Κώδικος, τὸν ὁποῖον ὁ γερμανὸς φιλόλογος Τίσσενдорφ ἀνεῦρε στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ καὶ τὸν ὁποῖο τελευταίως ἀγόρασε τὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο ἀπὸ τῆς Ῥωσικῆς Κυβέρνησι. Ὁ κώδιξ αὐτὸς θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ περιλαμβάνει πλήρη τὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἀλλὰ πανομοιότυπα ἐπίσης εἶναι τὸ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Κώδικος τοῦ περιλαμβανόντος τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται στὴν Ἑθνικὴ τῶν Παρισίων κλπ.

Γενικῶς ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὄχι μόνον ἡ πλουσιωτέρα καὶ ὑπερτέρα τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου τῆς συναγωνίζεται μὲ πολλὰς κεντρικὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἱστορία τῆς, ὅπως ἡμπορέσαμε νὰ τὴν δώσουμε μὲ ὅλη τὴ δυνατὴ συντομίαν, εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὴ. Τὰ πρόσωπα ποὺ τὴν ἱδρυσαν, ποὺ τὴ διεύθυναν στὰ

πρῶτα βήματα τῆς, οἱ φιλογενεῖς ποὺ τῆς χάρισαν τὰ βιβλία τους, εἶναι ἱερὰ πρόσωπα ποὺ ὁ χρόνος καθάγιασε στὴ μνήμη μας. Δυστυχῶς τὴν τελευταία δεκαπενταετία τὸ Κράτος τὴν εἶχε παραμελήσει τελείως. Ἐλλειψὶς πιστώσεων, Ἐλλειψὶς προσωπικοῦ, Ἐλλειψὶς χώρου καὶ Ἐλλειψὶς νέων εὐεργετῶν, τὴν εἶχαν καταδικάσει εἰς μαρασμὸ καὶ στασιμότητα.

Εὐτυχῶς ἡ σημερινὴ νέα κατάσταση μὲ τὴ μεγάλη πνοὴ τῆς γενικῆς ἀνορθώσεως τοῦ Κράτους ἔστρεψε καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν προσοχὴ τῆς καὶ θεωρεῖται βέβαιον ὅτι θὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ πνευματικὸν αὐτὸ ἱδρυμα στὸ ἐπίπεδο ποὺ τοῦ πρέπει.

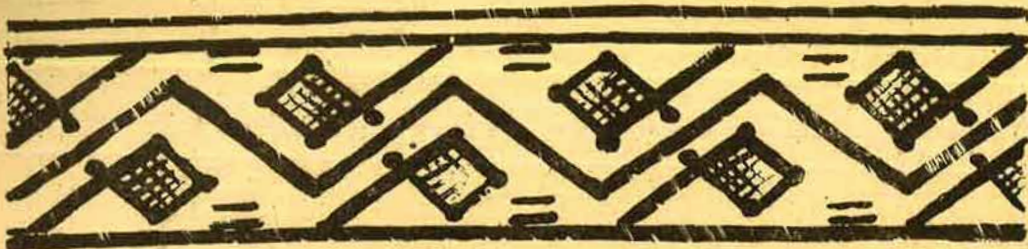
Τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔδειξαν καὶ δείχνουν τὰ πολιτισμένα Κράτη γιὰ τὴν ἱδρυσιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν βιβλιοθηκῶν, ποὺ τὶς θεωροῦν ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν, εἶναι γνωστὸν εἰς ὅσους παρακολουθοῦν τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῶν λαῶν. Θὰ ξεφεύγαμε δὲ ἀπὸ τὸ θέμα μας, ἂν ἐμιλούσαμε σήμερα γι' αὐτὸ Περιοριζόμεθα μόνον ν' ἀναφέρωμε τὴ διακρίνουσιν ποὺ ἔκαμε τὸ Α' Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Βιβλιοθηκῶν καὶ Βιβλιογραφίας, ὅταν συνήλθε τὸ 1929 στὴν αἴθουσα τοῦ Palazzo Ducale τῆς Βενετίας. Οἱ διακόσιοι ἀντιπρόσωποι τῶν κυριωτέρων βιβλιοθηκῶν τοῦ κόσμου, τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ συνεδρίου, ὑπόγραψαν τὴν ἀκόλουθον δήλωση:

« Κατὰ τὴ στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν τὰ μέλη τοῦ Α' Διεθνοῦς Συνεδρίου Βιβλιοθηκῶν καὶ Βιβλιογραφίας δηλώνουν ἐπισήμως ὅτι :

« Τόσον εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀνωτάτης πνευματικῆς καλλιέργειας, ὅσον καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαίδευσως, οἱ Βιβλιοθήκες πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν στὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῶν ὑπαρχόντων ὁργανισμῶν, διότι χωρὶς αὐτάς δὲν μποροῦν οἱ σπουδάζοντες νὰ ἐπεκτείνουν τὰς ἀνθρωπίνους γνώσεις των, οὔτε κανεὶς ἄλλος νὰ συμπληρώσῃ τὴν μόρφωσίν του

» Ὅτι ἐπομένως εἰς τὸ καθεστὸς καθενὸς Κράτους ἐπιβάλλεται τὸ ἐπικτακτικὸ καθήκον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ ἐδωρήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Βιβλιοθηκῶν ἐξίσου μὲ τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὰ Σχολεῖα, ὅχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰς οἰκονομικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν προαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὸ διανοητικόν, τεχνικὸν καὶ κοινωνικὸν πεδῖον. Καὶ ὅτι μόνον μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ὅταν τὸ καθήκον αὐτὸ ἐκπληρωθῇ, τὰ ἔθνη θὰ ἔχουν προκοδοτηθῇ μὲ ὅλα τ' ἀναγκαῖα μέσα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὸν ὑπέρτατον σκοπὸ τοῦ πολιτισμοῦ. »

ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

ΓΙΟΥΓΚΕΡΜΑΝ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΚΟΖΑΚΟΣ ΚΙ' Ο ΑΠΟΛΛΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τράπεζα Ἐμπορικῶν Παροχῶν.

«Ζητεῖται υπάλληλος γνωρίζων καλῶς τὴν Ρωσικὴν, τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἔαν δυνάτῃ τὴν Γερμανικὴν. Μισθὸς ἱκανοποιητικός.»

Εἶναι ἡ πέμπτη φορὰ τοῦ διαβάζει ὁ Γιούγκερμαν αὐτὴ τὴν ἀγγελίαν, κρεμασμένην στὴν πόρτα τῆς Τραπεζῆς Ἐπορικῶν Παροχῶν. Καὶ κάθε πρωτὶ, τὸν σκανδαλίζει. Ἄν καὶ τὴν ἔχει μάθει ἀπέξω, δὲν παραλείπει νὰ τὴ διαβάσει ἀκόμα μιὰ φορά. Ρωσικά, Γαλλικά καὶ Γερμανικά. Τὶς ξέρεي πολὺ καλά τὶς τρεῖς αὐτὲς γλῶσσες. Καὶ Ἀγγλικά μιλάει καὶ γράφει ὑποφερτά. Ξέρει καὶ λίγα Τούρκικα. Χώρια τὰ Φιλλανδικά, τὴ γλῶσσα τοῦ.

Ἡ ἀνοιξὴ ἔπασσε στὸν Πειραιᾶ ἀπότομα κι' ἀντιπαθητικὰ, αὐξάνοντας τὸ φῶς καὶ τὴ ζέστα. Εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ νιώσεις πῶς ἦρθε ἡ ἀνοιξὴ στὸν Πειραιᾶ. Δὲν ἔχει ἐδῶ οὔτε πράσινο δέντρο, οὔτ' εὐωδιὲς λουλουδιῶν. Μόνο σὰ φρεσκάει ὁ σιρόκος, ἡ θάλασσα τοῦ λιμανιοῦ βρωμαίει λιγότερο.

Κάθε πρωτὶ, ὁ Γιούγκερμαν ἔβγαίνει ἀπ' τὸ ξενοδοχεῖο τοῦ. Κατὰ τὶς δέκα. Καὶ τραβοῦσε στὸ Πασαλιμάνι νὰ πιεῖ καφέ, ν' ἀνασάνει θαλασσινὸ ἀεράκι, νὰ ρουφήξει ἥλιο. Ἦταν ἐλεύθερος ἐκεῖνο τὸν καιρὸ. Δὲν εἶχε πιάσει μόνιμη ἐρωμένη. Βουτούσε ὅπου ἔβρισκε. Στὰ καμπαρέ, στὰ παλιόσπιτα, στὰ πεζοδρόμια, στὶς κουζίνες. Οὐτ' ἔκανε τίποτα. Δὲ βρῆκε κατάλληλη δουλειά.

Πρῶτῃ τοῦ σκέψη σὰν ξεμπάρκαρε στὸν Πειραιᾶ ἦταν τὰ «φαρμακευτικὰ προϊόντα». Μὲ τρόπο πλησίασε τὶς προσωπικότητες τοῦ διεθνοῦς αὐτοῦ ἔμπορίου. Ἦταν τρεῖς-

τέσσερις τότε, ποὺ κρατοῦσαν τὰ πόστα. Ὁ Λεουσᾶκος ὁ Καλαματιανός, ὁ Τζιέρογλου, κι' ὁ φεβερὸς Ἑσκενάκης. Οἱ ἄλλοι ἐρχόντανε παρακάτω. Φυτοζωοῦσαν μὲ κίνδυνο καὶ χίλια καρδιοχτύπια. Τοὺς κυνηγοῦσαν οἱ «μεγάλοι» καὶ τοὺς τράκαρε τὸ Τελωνεῖο κι' ἡ Καταδίωξη. Ἐνῶ οἱ «μεγάλοι» δούλευαν μὲ ἄπλα καὶ σιγουράντζα. Δὲν τοὺς μιλοῦσε κανεὶς. Εἶχαν σχέσεις, φίλεις, ἐπιρροές, πολιτικὲς προστασίες. Καὶ παρὰ, μπόλικο παρὰ.

Ὁ Γιούγκερμαν κατάλαβε πῶς μόνο μὲ τοὺς τρεῖς «μεγάλους»μποροῦσε νὰ δουλέψει. Ν' ἀρχίσει μόνος τοῦ, ἢ ἑταιρία μὲ μικροῦς, τὸ πράμα εἶχε κίνδυνο. Καὶ βαρυόταν πιά τοὺς τυχοδιωκτισμοὺς. Ἦθελε ἡσυχὰ πράματα, σίγουρες δουλειές. Πλάτες γερές.

Ὁ Λεουσᾶκος τὸν δέχτηκε ψυχρά. Παρίστανε τὸν «Εἰσαγωγέα ἀκατεργάστων δερμάτων», εἶχε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ — μαύρους καλαματιανοὺς κουμπουράδες — καὶ δὲν ξανοιγόταν σ' ὅποιον - ὅποιον. Ἐκάνε πῶς δὲν κατάλαβε τὶς ἀβάντσες τοῦ Γιούγκερμαν, καὶ τὸν ξεπροβόδιζε εὐγενικά κι' ἀποφασιστικά.

Ὁ Ἰορδάνης Τζιέρογλου, ἀφοῦ τοῦ μίλησε γιὰ χίλια πράματα, τὸν ρώτησε μὲ τί ζοῦσε, κι' ἂν εἶχε χρήματα. Ὁ Γιούγκερμαν ξεγελάστηκε καὶ τοῦ μίλησε γιὰ τὶς 10.000 φράγκα. Ὁ λαθρέμπορος γίνηκε ἀμέσως μέλι - γάλα, καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε τόκο 25% ἂν ἔβαζε τὰ λεπτὰ στὴν ἐπιχείρησή του. Μὰ ὁ Γιούγκερμαν δὲν ἦταν χαζὸς νὰ δώσει τὸν παρὰ στὸ λεβαντῖνο. Κατάλαβε πῶς δὲν γινόταν δουλειά, πῶς τὰ πόστα ἦσαν πιασμένα. Θάπρεπε ν' ἀρχίσει ἀπὸ μικροδουλειές, μ' ἐλπίδες ν' ἀρπάξει

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

πιότερα χρόνια φυλακή παρά χιλιάδικα. Καί δὲν ἔκανε τὸν κόπο οὔτε νὰ μιλήσει τοῦ τρίτου «μεγάλου», τοῦ Ἑσκενάζη. Ἡ ξερε πὼς ὁ ἔβραϊος δὲ θὰ τὸν ὑποστήριζε.

Δοκίμασε τὸ χαρτί. Εἶχε ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια μιὰ κάποια καπαταιτὶ στὴν τράπουλα, κι' ἀργότερα, στὴ Ρωσία, κατὰ κλεψε πολλοὺς καὶ διάφορους. Μὰ μὲ τοὺς ρωμιοὺς ἦταν δύσκολο νὰ τὰ βγάλει πέρα. Οἱ συστηματικοὶ χαρτοκλέφτες ἦταν ἄσσοι, μαστόροι μεγάλης ὀλκῆς. Καὶ μόνο αὐτοὶ μποροῦσαν νὰ βροῦν θύματα μέσα σὸ πλῆθος τῶν τραπουλόχαρτων. Ἀελλίπιστηκε κι' ἀπ' αὐτό. Ἰσως τὸ σωματεμπόριο νὰ τοῦ ἐρχόταν βολικότερα. Τὸ σωματεμπόριο ὅπως τὸ ἤξερε αὐτός. Νὰ λανσάρεις σὸ κόσμο τῶν γλεντζέδων ὁμορφες γυναῖκες ἔξυπνες, καπάτσες. Νὰ δημιουργήσεις μεγάλες κοκόττες μὲ μεγάλα εἰσοδήματα. Καὶ νὰ εἶσαι ὁ πλάσιέ μὲ τὰ μεγάλα ποσοστά. Αὐτὴ ἦταν δουλειά, κομμένη ἀπάνω του σὰ γάντι. Εἶχε ὅλα τὰ ἐφόδια. Τὴν καλὴ συμπεριφορά, τὸν ἀέρα τοῦ κόσμου, τὸν τρόπο νὰ γίνεται συμπαθητικός. Μὰ ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ πρῶτα τὰ κατατόπια. Τὴν κοινωνία τῆς Ἀθήνας, τὰ χούγια τῆς, τὰ γλέντια, τὸν παρὰ τῆς. Πολυσύνθετο ζήτημα, ποὺ ἤθελε προπαρασκευὴ προσεκτικὴ πρὶν ἔμπει μπροστὰ ἢ ἐπιχείρηση. Καὶ ξεκίνημα τεχνικό. Μανούβρα, μπόφα, διπλωματία μαστρωπική. Εἶχε νὰ παλαίψῃ διμέτωπο πόλεμο. Ἐνάντια στοὺς πελάτες τοὺς χαροκόπους κι' ἐνάντια στοὺς συνεταιροὺς, τὰ κορίτσια. Μὰ εἶχε πίστη στὴ δυνάμει του. Θὰ τὰ βγαζε πέρα.

Πρὸς τὸ παρόν, δὲν ἔκανε τίποτα. Ξεκουραζόταν. Τὸν εἶχε ἀρπάξει ὁ ἥλιος τῆς Ἀττικῆς καὶ τὸν κάθισε σὲ μιὰ τρισευτυχισμένη τεμπελιά. Ἀφηνόταν νὰ ζεῖ ἀμέριμα, πλέκοντας σχέδια γιὰ τὸ μέλλον. Ἐκανε, βέβαια, τὴν προπαρασκευὴ του. Μὰ τεμπέλικα κι' ἄτονα. Ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη μιᾶς πρόσκαιρης ἀμεριμνησίας. Ἦταν λίγο κουρασμένος ἀπὸ ἔξη χρόνια πολέμου, ἐπανάστασης καὶ παλιανθρώπιᾶς. Δὲ βρισκόταν σὲ φόρμα. Ἐπρεπε νὰ ξεκουρασεῖ καμπόσους μῆνες, νὰ φρεσκάρῃ τὸν ὄργανισμό του. Καὶ νὰ ριχτεῖ στὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις μὲ κέφι, μὲ διάθεση σατανική. Ἐξάλλου, τίποτα δὲν τὸν ἔβιαζε. Τὸ κεφάλαιο βαστοῦσε γιὰ δύο χρόνια ζωῆς πλουσιοπάροχης. Ὁ Πειραιᾶς φαινόταν συμπαθητικός. Βρῆκε παρέες εὐχάριστες, βρῆκε γυναῖκες, βρῆκε ὅτι ἐπιθυμοῦσε ἢ ψυχὴ του. Ἀφῆνε τὴ ζωὴ νὰ τὸν πέρνει, καὶ τὰ σπουδαῖα γιὰ τὴν αὐριον. Ἀνθρώπος μὲ πείρα καὶ διαίσθηση, ἤξερε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ βιάζεται, μιὰ καὶ δὲν τὸν ἐσφίγγε ἡ ἀνάγκη. Θὰ ἐρχόταν ἡ στιγμή.

Στάθηκε λοιπὸν γιὰ πέμπτη φορὰ μπρὸς τὴν ἀγγελία τῆς Τραπεζῆς Ἐμπορικῶν Παροχῶν. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ τὴν εἶδε, τὸ παμπόνηρο μυαλό του ἔκανε μιὰ ὀλόκληρη

σειρὰ συλλογισμῶν. Τὸν ἐνδιέφερε αὐτὴ ἡ θέση. Καὶ πρῶτα, θὰ εἶχε ἕναν καλὸ μισθό. Ὑστερα, τοῦ ἔδινε κάποια ὑπόσταση. Τοῦ ἀνοίγε ὀρισμένους κύκλους. Θὰ γνώριζε κόσμο σοβαρό, θὰ πλοῦτιζε τὴν πείρα του πάνω στοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀθήνας, καὶ τοῦ Πειραιᾶ. Σπουδαῖα ἐφόδια γιὰ τὴ μελλοντικὴ «ἐπιχείρησή» του.

Εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση. Μὲ βῆμα σταθερὸ πέρασε τὴ μαρμαρίνη εἰσοδο καὶ προχώρησε σὸ μεγάλο χώλλ. Ἦταν πρῶτ' ἀκόμα, καὶ δὲν ὑπῆρχε κίνηση πελατῶν. Καμμιὰ πενηνταριά ὑπάλληλοι, σκυμένοι στὰ τραπέζια τους, ἀνακάτευαν χαρτιά ἢ κάναν σοῦμες. Ἀπὸ μιὰ αἰθουσα τοῦ βάθους ἐρχόνταν οἱ ριπὲς τῶν γοργῶν γραφομηχανῶν. Μὲ μιὰ ματιά, διαπίστωσε πὼς τὰ κορίτσια ποὺ δουλεύαν τὶς Royal ἦταν χαριτωμένα.

— Ἀν πάρω τὴ θέση, συλλογίστηκε, θὰ τὶς κανονίσω ὅλες. Ποῦ ξέρεῖς κίόλας; Ἰσως ἐδῶ μέσα νὰ εἶναι τὸ φυτώριο τῶν κοκοτῶν ποὺ θὰ λανσάρω...

Πλησίασε ἕναν κλητῆρα σταχυοφορεμένο, καὶ τὸν ρώτησε ποῦ εἶναι τὸ γραφεῖο τοῦ κ. Διευθυντῆ. Ὁ κλητῆρας κύτταξε μ' ἔμπειρο μάτι τὸ κομψὸ κοστούμι τοῦ πελάτη, κι' ἀπάντησε μὲ προθυμία:

— Τὸν θέλετε προσωπικῶς; Τὸν ἴδιο;

— Ναί. Γιὰ μιὰ σοβαρὴ ὑπόθεση.

— Μοῦ λέτε τ' ὄνομά σας;

Ἐβγαλε ἀπὸ τὸ πλούςιο πορτοφόλι του μιὰ κάρτα.

— Περνάτε τὴν κάρτα μου στὸν κ. Διευθυντῆ, παρακαλῶ...

Ἐμεινε γιὰ λίγα λεπτά μόνος, καὶ ξανακύτταξε τὸ μεγάλο χώλλ. Ἦταν ψηλὸ, μὲ κολόννες μαρμαρίνες καὶ τζαμένια χρωματιστὴ ὀροφή. Τὰ χωρίσματα, οἱ θυρίδες, τὰ ἐπιπλα, ἦταν ἀπὸ μαόνι καλοδουλεμένο. Οἱ τοίχοι εἶχαν ἕνα ψηλὸ ντύμα ἀπὸ μαῦρο μάρμαρο, καὶ σὸ πάτωμα ἀπλωνόντανε χοντρά χαλιά. Ὅλα ἔδειχναν πλούσια ἐδῶ μέσα. Κι' οἱ ὑπάλληλοι, μὲ τὰ ρόδινα μούτρα καὶ τὰ εὐπρεπῆ ρούχα, μαρτυροῦσαν πὼς ἔπεφταν γεροὶ μισθοί. «Τράπεζα Ἐπορικῶν Παροχῶν». Ἐδρα ἐν Ἀθήναις. Κεφάλαια 100.000.000 δραχμῶν. Αὐτὰ ἔλεγε ὁ μεγάλος ἡμεροδείκτης ποὺ ἦταν κρεμασμένος πάνω ἀπ' τὸ Ταμεῖο μὲ τὶς χοντρές κάσσεις. Κι' ὅλα μαρτυροῦσαν πὼς δὲν ἔλεγε ψέμματα ὁ ἡμεροδείκτης.

— Ὁ κ. Διευθυντῆς σᾶς περιμένει. Περᾶστε ἀπάνω, παρακαλῶ...

Μπρὸς τὸ κλητῆρας, πῶς ὁ Γιούγκερμαν, προχώρησαν σὸ βάθος τοῦ χώλλ, κατὰ τὸ ἄσσανσέρ. Προσπέρασαν δύο πατώματα, γεμάτα ὑπάλληλους, καὶ σταμάτησαν σὸ τρίτο. Ἐνας διάδρομος σκοτεινὸς μὲ παχιά χαλιά. Καὶ σὸ βάθος μιὰ καρυδένια πόρτα, ψηλὴ, πλατειά, μνημειώδης. Ὁ κλητῆρας χτύπησε τὸ ἀκριβὸ ξύλο μὲ σεβασμό. Καὶ γύρισε ντελικάτα τὸ σκαλισμένο μπουτζινο πόμολο.

— Περᾶστε ...

Τὸ Γραφεῖο τοῦ κ. Διευθυντῆ ἦταν μεγάλο κι' υπέρλαμπρο. Τὸ ἴδιο κι' ὁ κ. Διευθυντής. Ἡ ψηλὴ γιομάτη κορμοστασιά, τὸ αὐστηρὸ πρόσωπο, τὰ γκριζὰ μουστάκια του, τὸ μαῦρο σκάκι μὲ τὸ φανταζι πανταλόνι, ἦταν ἀπόλυτα συντονισμένα μὲ τὸ μεγάλο τραπέζι Louis XV, τὶς ἀγγλικὲς πολυθρόνες, τὸ τζάκι Renaissance, τὸν πολυέλαιο Empire, τὰ χαλιὰ Μπουχάρας. Ἦταν γελοῖα ἐτερόκλητη ἡ ἐπίπλωση τῆς κάμαρας αὐτῆς. Κι' ὅμως δημιουργοῦσε ἕναν ἀέρα μεγαλοπρέπειας. Τὸ ἴδιο κι' ὁ κ. Διευθυντής. Ἀπὸ τὰ πρῶτα λόγια, ὁ Γιούγκερμαν κατάλαβε πὼς εἶχε ἀπέναντί του μιὰ μεγαλοπρεπὴ μηδενικότητα. Κι' ἐνίωσε τὸν ἐαυτὸν τοῦ ἀπόλυτο κύριο τῆς κατάστασης.

— Bonjour, Monsieur le Comte ! Prenez place, s' il vous plait. A quoi pourrai-je vous être utile ?

Ὁ Γιούγκερμαν δὲν παράλειψε ν' ἀνακαλέσει ἀπὸ τὴν ἀποστρατεία τὸν τίτλο τοῦ κόμητος, καὶ ἔκανε πολὺ καλά. Ἐνας κόμης ἱλαρχος τῶν Κοζάκων, τέως πλοῦσιος, θῦμα τῆς θηριωδίας τῶν μπολσεβίκων, ἦταν πολὺ συμπαθητικὸ συμπλήρωμα τοῦ Διευθυντικοῦ Γραφείου μιᾶς μεγάλης Τράπεζας. Καλοκάθησε λοιπὸν στὴ βαθειὰ ἐγγλέζικη πολυθρόνα, πῆρε τὸ προσφερόμενο ποῦρο, κι' ἀνοιξε τὴ συζήτηση σὲ ἀμεμπτα γαλλικά.

Μὲ λίγα λόγια, εἶπε τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψῆς του. Τὸν ἐνδιέφερε πολὺ ἡ θέση τοῦ πολὺγλωσσου ὑπαλλήλου.

— Καταλαβαίνετε, κύριε Διευθυντά, σ' ἐμᾶς, τὴ Φιλλανδικὴ ἀριστοκρατία, ἡ μόρφωση τῶν παιδιῶν στὶς ξένες γλῶσσες εἶναι ἡ μεγάλη φροντίδα. Οἱ γονεῖς μου, μοῦ ἔδωσαν μιὰ κοσμοπολιτικὴ ἀνατροφή, ἀνάλογη μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ τὴν οικονομικὴ θέση. Στὸ στρατὸ ἐπῆγα ἀπὸ οἰκογενειακὴ παράδοση. ... Ὁ ρωσικὸς στρατὸς δὲν ἔχει μεγάλες ὁμοιότητες στὴν structure του, μὲ τοὺς ἄλλους στρατοὺς.

Ὁ κ. Διευθυντῆς κουνοῦσε καταφατικά. καὶ συμπνετικὰ τὸ ἀνόητο κεφάλι του Καταλάβαινε πολὺ καλὰ ὅλ' αὐτά. Καὶ ἦταν πρόθυμος νὰ βοηθήσει ἕνα μέλος τῆς τάξης του, θῦμα τῆς πιὸ ἀποτρόπαιης κοινωνικῆς ἀνατροπῆς. Ἦταν ἕνα καθῆκον γιὰ κάθε συνειδητὸ ἀστὸ νὰ συντρέξει τοὺς ἀτυχοὺς συναδέλφους τῆς Ρωσίας (καὶ χτυποῦσε μὲ ἔμφαση τὸ στήθος του ὁ κ. Διευθυντής).

Ὁ Γιούγκερμαν, μπρὸς τὴ συγκινημένη προθυμία τοῦ συνομιλητῆ του, κατάλαβε πὼς μπορούσε νὰ ἐπαίξε μεγάλο παιχνίδι.

— Καταλαβαίνετε, κ. Διευθυντά, πὼς ὅσο-δήποτε κι' ἂν ἔχω ἐπέσει, δὲν ἔχασα τὴ συνείδηση τῆς θέσης μου, καὶ ἰδίως τῆς ἀξίας μου. Οὐτὲ μὲ σφίγγει καμμιὰ ἄμεση ἀνάγκη. Κατ' ὀρθῶς νὰ σώσω ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ἕνα καλὸ τοῖσκο ποσό, σὲ γερὸ ἐλβετικὸ νόμισμα, ποῦ μοῦ ἐπιτρέπει νὰ

ζήσω δυὸ χρονάκια χωρὶς σκοτοῦρες. Ἐχω, λοιπὸν, μπροστὰ μου ὅλο τὸν καιρὸ νὰ βρῶ τὴν κατάστασιν ποῦ μοῦ ἀρμόζει. Δὲν ξέρω τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὴ ἡ θέση ...

Ὁ κ. Διευθυντῆς χαμογελαδὴ ἀγγελλικά. — Δίχως ἄλλο, κύριε κόμη, εἶναι πολὺ κατ' ὥστηρ ἀπὸ τὴν ἀξία σας. Μὰ δὲν εἶναι κακὴ. Καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ τὴν κάνω καλλίτερη γιὰ σᾶς ἐπειδὴ μοῦ γινήκατε συμπαθητικὸς. Ὑστερα, μὴν ξεχνάτε πὼς κι' ὁ Ναπολέων ἄρχισε ἀπὸ ἀνθυπολοχαγός ...

— Εἴσαστε πολὺ καλός. ... Φαντάζομαι πὼς κοντὰ σας θὰ μπορούσα νὰ ἐργασθῶ μὲ τὸ κεφὶ ποῦ θέλω. Ὅπως δὴποτε θὰ ζητοῦσα μερικὲς λεπτομέρειες ...

— Εἶναι στὸ Τμήμα Ἑξέτης Ἀλληλογραφίας. Ἐνα μικρὸ Τμήμα ποῦ κάνει μεγάλη δουλειὰ. Ἡ Τράπεζά μας ἐργάζεται πολὺ πάνω στὴν εἰσαγωγὴ τῶν ἐμπορευμάτων τῆς Ε.Σ.Σ.Δ., κι' ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα ρωσομαθὴ ὑπάλληλο. Ὁ μισθὸς εἶναι 350 δραχμές. Γιὰ σᾶς θὰ εἶναι 400.

Ὁ Γιούγκερμαν ἔμεινε συλλογισμένος. Τετρακόσιες δραχμὲς τὸν μῆνα. Δηλαδὴ 15 λίρες χρυσές. Τὸ ποσὸ ἦταν πρῶτης τάξεως. Θὰ φαινόταν βλάκας νὰ μὴ δεχθεῖ. Ἐκανε ὅμως ἕνα οὐλτιμο κόλπο.

— Ὁμολογῶ, κ. Διευθυντά, πὼς ὁ μισθὸς εἶναι πολὺ καλός, ἂν καὶ γιὰ τίς γλῶσσες ποῦ ξέρω — Φιλλανδικὰ, Ρωσικὰ, Γερμανικὰ, Γαλλικὰ, Ἀγγλικά, Τούρκικα κι' Ἑλληνικά — θὰ χρειάζοταν κάτι περισσότερο ...

— Ἔρετε τόσες γλῶσσες! εἶπε ξαφνιασμένος ὁ κ. Διευθυντής ...

— Χωρὶς νὰ ὑπολογίσω καὶ κάτι οὐγγαρέζικα ποῦ μιλῶ τσάτρα-πάτρα. Κι' ὕστερα, εἶναι ἕνα ἄλλο ζήτημα ποῦ μὲ κάνει διστακτικὸ. Μὲ θέλετε γιὰ τὴν ἀλληλογραφία μὲ τίς κρατικὲς ἐμπορικὲς ὑπηρεσίες τῶν μπολσεβίκων ...

— Ὅχι μόνο γιὰ τὴν ἀλληλογραφία. Ἡ θέση σας ἔχει γενικώτερη σημασία. Θὰ ἔχετε μιὰ διαρκὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ρώσους. Θὰ κουνίζετε πολλὰς δουλειές.

— Τοὺς συχαίνομαι, κ. Διευθυντά. Μὲ καταλαβαίνετε; Δὲν εἶναι ἔτσι;

Ὁ κ. Διευθυντῆς γέλασε καὶ τὸν χτύπησε στὸν ὄμο φιλικά.

— Ἐλάτε, κ. κόμη! Μπίζνες ἔς μπίζνες! Ἀφίστε τίς συναισθηματικότητες. Ἐξάλου. δὲν εἴσατε ρώσος, κ. φιλανδός. Χάρη στοὺς μπολσεβίκους ἡ πατρίδα σας ξαναβρῆκε τὴν ἐλευθερίαν της ...

— Τί σχέση ἔχει αὐτὸ; Ἐγὼ τὴ θέση μου καὶ τὴν περιουσία μου τὴν εἶχα στὴ Ρωσία ...

— Δὲ βαριέστε! Περρασμένα-ξεχασμένα. Θὰ τὴν ξαναφτιάξετε τὴν περιουσία σας στὴν Ἑλλάδα. Λοιπὸν, σᾶς δίνω 450 δραχμὲς τὸ μῆνα. Σὺμφωνοί;

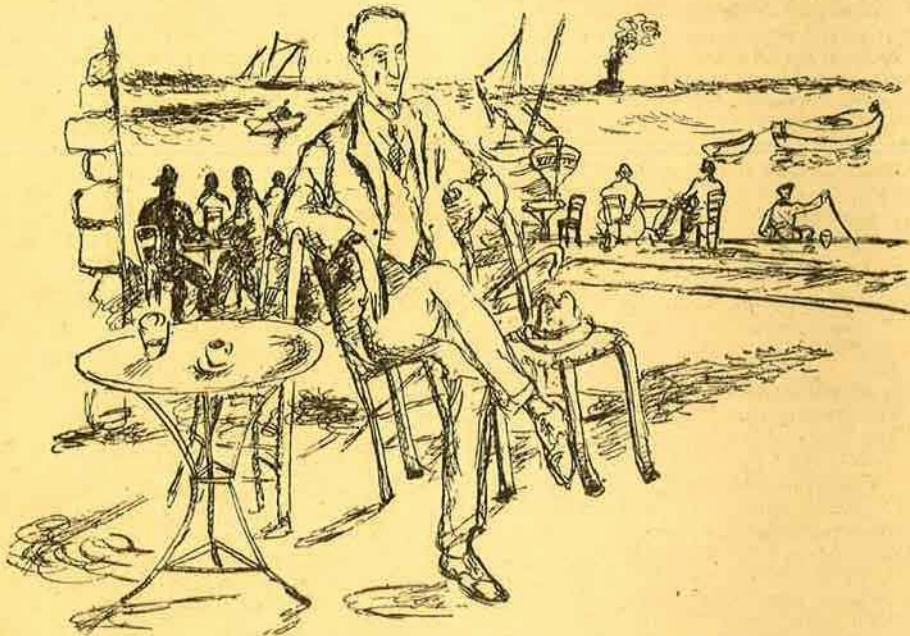
Ἦταν καιρὸς νὰ μείνουν σύμφωνοι. Ὁ Γιούγκερμαν εὐχαρίστησε τὸν κ. Διευθυντή. Καὶ πέρασε ἀπὸ τὸ Ταμεῖο νὰ πάρει προκαταβολὴ τὸν πρῶτο μισθό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

'Υπηρεσία, Γλέντι, 'Αγάπη...

Τὸ Τμήμα 'Αλληλογραφίας 'Εξωτερικοῦ τοῦ 'Υποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς 'Εμπορικῶν Παροχῶν Πειραιῶς, ἦταν ἐγκαταστημένο σ' ἓνα μεγαλοῦτσικο δωμάτιο τοῦ τρίτου πατώματος. Δυὸ μεγάλα παράθυρα βλέπανε πάνω ἀπ' τὶς χαμηλότερες στέγες τῶν διπλανῶν σπιτιῶν πρὸς τὸ λιμάνι. Εἶχε ὁμορφὴ θέα αὐτὴ ἡ κάμαρα, καὶ φῶς, καὶ ἥλιο. Τὸ καλοκαίρι ἦταν δροσερὴ. Τὴ χτυποῦσαν φρέσκοι ἀέριδες. Καὶ γενικά, εἶχε κάτι τὸ πρόσχαρο, τὸ εὐχάριστο.

Ἐφτασε ἀκόμη τὰ σαράντα, οἱ λιγοστὲς τρίχες ποὺ στεφάνωναν τὴ φαλάκρα του ἦταν κατάσπρες. Καὶ ἦταν ἡ φαλάκρα του μυτερὴ καὶ γυαλιστερή, ἀντιπαθητικὴ κι' ἀνόητη. Τὴ σιμὴ του μύτη τὴν καβαλῆκευαν δυὸ τεράστιοι φακοὶ ποὺ ἀλλοίωναν μὲ τὸ πάχος τους τὴν ἔκφραση τῶν σταχτιῶν μυωπικῶν ματιῶν του. Μιλοῦσε λίγο καὶ μὲ ἀξιώσεις. Τὰ λόγια φεύγαν σιγὰ ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ στενά καὶ σφιγμένα χεῖλια του, σὲ τόνο ἀγγλοσαξωνικό. Γιατὶ ὁ 'Αντώνιος Σταβά-

«... τραβοῦσε στὸ Πασαλιμάνι νὰ πιεῖ καφέ...» (σελ. 318).

Στὸ κέντρο, ἓνα μεγάλο τραπέζι, καὶ δύο μικρότερα στὶς γωνίες. Μερικὲς καρέκλες, δυὸ κλασέρ ἀπὸ λαμαρίνα. Καὶ στὸν τοῖχο ἓνα πορτραῖτο τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς. Τοῦ κ. Γεωργίου Φλωριάδη, μὲ τὸ ψαλιδισμένο μουστάκι, καὶ τὰ μικρά γελαστὰ καὶ πονηρὰ μάτια.

Κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ στὸ μεγάλο τραπέζι ἦταν θρονιασμένος ὁ 'Αντώνιος Σταβάδος, προϊστάμενος τοῦ Τμήματος. Δηλαδή, σὰν ἀρχαιότερος εἶχε μιὰ ἰδέα περισσότερη ἐξουσία ἀπ' τοὺς ἄλλους, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι κι' ἀνώτερός τους. 'Ἐνα εἶδος primus inter pares. Κοντός, λιγνὸς καὶ σκυφτός εἶχε τὸ περπάτημα τοῦ πονηροῦ καὶ ταπεινοῦ τσακαλιοῦ. Παρ' ὅλο ποὺ δὲν

δοσ, παραγωγὴ πατέρα χιώτη καὶ μητέρας βερολινέζας, γεννημένος στὴ Λυὼν καὶ μεγαλωμένος στὴν Αἴγυπτο, ἤξερε πέντ' ἑξη γλώσσες, μὰ ἀγγλόφερνε ἀγρίως. Μιλοῦσε πάντοτε λακωνικά, ἀποφθεγματικά, σὰν οἱ λόγοι του νὰ ἦταν ἡ πεμπτουσία τοῦ κοινοῦ νοῦ. Κι' ἔλεγε πάντοτε ἀνοησίες. Ἦταν ἓνας ἀκίνδυνος, ἓνας συμπαθητικὸς ἡλίθιος.

Τὸ τραπέζι τοῦ βάθους ποὺ ἔβλεπε πρὸς τὸ λιμάνι τὸ εἶχε ὁ Μιχάλης Καραμάνος. Νέος ὡς τριάντα χρόνων μὲ σκούρα σγουρά μαλλιά καὶ μεγάλα καστανά μάτια. Τὸ πρόσωπό του εἶχε μεγάλῃ φινέτσα, ἀπότοκο ἴσως κάποιας νευρικότητος. Γενικά, δὲν πολυμιλοῦσε. Βαρυόταν τὰ λόγια. Διεκπεραίωνε τὴ δουλειά του μὲ μεγάλῃ ταχύτη-

τα, και κατόπι κυττούσε σιωπηλός το λιμάνι, καπνίζοντας και σιγοτραγουδώντας.

Στο τρίτο τραπέζι, κατά την πόρτα, έγκραταστάθηκε ο Γιούγκερμαν. Από την πρώτη στιγμή έβαλε τα δυνατά του να γίνει συμπαθητικός στους δυο συναδέλφους του. Με τον Σταβάδο το πράμα δεν παρουσίαζε δυσκολίες. Το άνωτερο και κοσμογυρισμένο αυτό πνεύμα πνιγόταν μέσα στους στενούς όριζοντες της Ελλάδας, συχαινόταν τους ρωμιούς και νοσταλγούσε την εποχή που τριγυρνούσε την οικουμένη. Ένας ξένος, και μάλιστα βόρειος, εύγενής και τώως πλούσιος, αντιπροσώπευε τη βιολογική αφρόκρεμα του ανθρώπου είδους. Έτιμωσε άμέσως το νεοφερμένο με την εμπιστοσύνη και τη φιλία του.

Ο Καραμάνος ήταν πιο δύσκολος. Μιά συντηρητικότητα ριζωμένη μέσα του από οικογενειακό άστικό άττισμό, τον έκανε να βλέπει με κάποια δυσπιστία τόσο τους κοσμογυρισμένους σε Αίρα και Κάϊρα ρωμιούς τύπου Σταβάδου, όσο και τους ξεπεσμένους Φιλανδούς κόμητες, είδους Γιούγκερμαν. Σάν εύγενικός κι' έξυπνος άνθρωπος, δεν έδειχνε τα αισθήματά του. Φερόταν στους συναδέλφους του μ' ανοιχτή καρδιά και πρόθυμο ύφος. Μά τίποτα παραπάνω. Είπαμε πώς ήταν λιγομίλητος άνθρωπος.

Η δουλειά δεν παρουσίαζε δυσκολίες για το Γιούγκερμαν. Στην αρχή του δίναν μονάχα μεταφράσεις. Και με τον καιρό, άρχισε να κάνει μόνος του μερικά γράμματα. Η εξαιρετική αντίληψη που τον διέκρινε, του επέτρεπε να μπαίνει άμέσως στο νόημα των υποθέσεων. "Αν και το Τμήμα του δεν είχε τίποτα εξαιρετικές υποθέσεις. Ατόμερη υπηρεσία, χωρίς πρωτοβουλία, δράση, ευθύνες. Ο κ. Διευθυντής δε φαίνεται να θυμόταν την υπόσχεση που είχε δώσει στο Γιούγκερμαν σχετικά με τις εισαγωγές προϊόντων της Ε. Σ. Σ. Δ. Τόσο το καλλίτερο. Εκείνο που ένδιέφερε το Βασίλη Κάρλοβιτς, ήταν η τεμπελιά. Δε μπήκε αυτός στην Τράπεζα για να κάνει μέλλον. Ήταν περαστικός από κεί, Ισα-Ισα να βαράει ένα καλό μισθό, ως που οι περιστάσεις να του επιτρέψουν να ξαναπαρεί την ελευθερία του. Προσπάθησε να ξεχαστεί στη γωνιά του, συντάσσοντας με προσοχή τα λιγοστά κι' ανώδυνα γράμματα που του εμπιστευόταν η υπηρεσία, και μη βλέποντας τότε θά φτάσει έξη ή ώρα, για να φύγει απ' την κλειστή κάμαρα που τον ξπνιγε. Να βγει στο δρόμο, στο δρόμο, στον καθαρό αέρα. Στις ήδονες και τα γλέντια του.

Έμενε στο ξενοδοχείο, στην ίδια κάμαρα που κοιμήθηκε τη νύχτα του έρχομού του. Δεν ήταν σπουδαίο το ξενοδοχείο, ούτε κι' η κάμαρα. Θά μπορούσε να νοίκιαζε ένα ευπρόσωπο δωμάτιο. Είχε δλα τα μέσα. Μά βαρυόταν. Του άρεσε, εξάλλου,

και το περιβάλλον που ζούσε. Το ξενοδοχείο-χάνι, με την ετερόκλητη κίνηση των ταξιδιωτών της δεύτερης και τρίτης θέσης. Έβρισκε άφθονο πράμα για ψάρεμα μέσα στο σύρε-κι-έλα του διαβατικού κόσμου. Χειραφετημένες επαρχιώτισες που δέ θα θέλαν το περασμά τους απ' τον Πειραιά να μείνει χωρίς περιπέτεια. Πονηρέμενες χωριάτισες, ζαλισμένες απ' την κίνηση και το θόρυβο της πόλης, που τρυπώναν στην κάμαρά του αλαφιασμένες την ώρα που ο άντρας τους πήγαινε να πιεί έναν καφέ στο καφενείο. Και που σάν τελειωναν δλα, τότε μόνον καταλαβαίνουν τί έκαναν. Κοκότες υπό διαμετοκόμηση από τα καφέ-άμαν του Μωριά στα καμπαρέ της Θεσσαλονίκης. Κι' άλλα θηλυκά διάφορα, κάθε καρυδιάς καρύδι, που τα περιβούταγε με θράσος και κατατσωσύνη, τα χαιρόταν μία φορά, και τα ξεχνούσε άμέσως. Ήταν ελεύθερος στο ξενοδοχείο. Γύριζε ό,τι ώρα ήθελε, με μία, με δυό, με πέντε γυναίκες, αν τούκανε κέφι, τούκαιγε στο γλέντι στην κάμαρά του, αναστάτωνε τα πάντα χωρίς να του μιλήσει κανείς. Κι' αν καμια φορά τον έπιανε όρεξη δίχως να υπάρχει τίποτα πρόχειρο, δεν είχε παρά να χτυπήσει το κουδούνι: Μία φορά, η καμαριέρα, έτοιμη για τα πάντα. Δυό φορές, το γκαρσόνι, έτοιμο να σου κουβαλήσει μέσα σ' ένα κάρτο ό,τι ήθελ' επιθυμήσει ή ψυχή σου.

Με τον καιρό άρχισε να καταλαβαίνει την ψυχολογία της ρωμιάς, την πολύπλοκη, τη διεστραμμένη από το φυσιολογικό σεξουαλικό δρόμο, την τόσο αντίθετη από τη σλαύικη ψυχροπία, την ένστικτώδη, την πρωτόγονη, την αντίθεση. Κατάλαβε πώς η ρωμιά θέλει κουμαντάρισμα με κόλλο και μαστοριά. Πώς οι αιώθησεις είναι ο στερνός παράγοντας του έρωτισμού της. Πώς το γενετήσιο ένστικτο την κυβερνά υποσυνείδητα ανάμεσα σ' ένα οικοδόμημα κοινωνικών προλήψεων. Και συμμορφώθηκε με τη νέα κατάσταση. Έμαθε να έμπνέει εμπιστοσύνη, να γίνεται άπαραίτητος, να προσποιείται το ενδιαφέρον, να μαστορεύει τον ψυχολογικό καταναγκασμό. Ο μοναδικός σκοπός του ήταν η απόλαυση, ή ήδονη, και κάποια ίκανοποίηση πώς «τις καταφέρνει όλες». Η ψυχή του έμενε το ίδιο ξερή όπως πάντα, άσυνείδητη στις ανησυχίες, στα παιγνιδίσματα, στις μεταπτώσεις, δλα εκείνα τα φαινόμενα που χωρίζουν τον άνθρωπο απ' το ζωό. Και ήταν χειρότερος κι' από ζωό. Η φύση, και στο πιο πολύγαμο κτήνος, βάγει μέσα ένα κάποιο «ένστικτο του είδους» που του δημιουργεί υποχρεώσεις στην οικονέειά του ή την κοινωνία του. Κι' ο λεύτερος σκύλος ακόμα, που ζει σε κοπάδια, φυλάει καρπούλι γύρω απ' τα γεννημένα θηλυκά. Μά στο Γιούγκερμαν δεν υπήρχε τίποτα τέτοιο. Ο κόσμος γίνηκε απ' το Θεό για να τον γλεντάει αυτός, οι άνθρωποι για να ίκανο-

ποιούν τὰ κέφια του. Δίχως συνείδηση, δίχως υποχρεώσεις, έπλεε σ' ένα πέλαγος παλιανθρωπιάς. Χωρίς όμως νά κάνει καί τίποτα προβλεπόμενο απ' τόν Ποινικό Νόμο. Ήταν ένας μασκαράς. Καί τίποτ' άλλο.

Από παρέες δέν είχε ταχτικές. Του ήταν αδύνατο νά νιώσει τή νοοτροπία τών ρωμιών πού πάνε δυό ή πιότεροι μαζί καί μεκρολογῶν λέγοντας άστεία. Γι' αὐτόν, γλέντι δίχως ποδόγυρο ήταν άκατανόητο. Νά μεθύσεις, νά γλεντήσεις, νά χορέψεις, νά τά σπάσεις. Μά νάχείς κι' ένα θηλυκό μαζί σου, νά σοῦ ανάβει τά αἷματα. Καί στο τέλος, νά ξεσπάσεις μαζί του. Νά εὐχαριστηθεῖς. Καί στή Ρωσία ακόμα, δά χώνευε τίς άντρικές παρέες. Τί καταλάβαιναν μερικοί, νά πᾶν μονάχοι, μ' ένα ή δυό φίλους, καί νά μιλᾶν φιλοσοφίες; Αὐτά εἶναι χαζομάρες μερικῶν χαμένων κορμιῶν. Αὐτός ήθελε γυναῖκα. "Ετσι ένιωθε τόν κόσμο.

"Οσες φορές δέν είχε ραντεβού μέ καμμία προσωρινή φιλενάδα, πήγαινε στό καμπαρέ. Στό International τής Τρούμπας. Δέν ὑπήρχε κι' άλλο στόν Πειραιᾶ. Είχε άποκτησει φίλιες μέ τά κορίτσια, καί τραβούσε στό σεπάρé μεθύσια δημηρικά πού τέλειωναν σέ περίεργα άνακατώματα. Σ' αὐτά τά γλέντια είχε συντροφοῦ κάποιον Γιάννη Μόγια, έναν τύπο του λιμανιοῦ, κάτι μεταξύ σημειωτῆ έμπορευμάτων καί πράκτορα φορηγιδών. Μεγάλη λέρα, απ' τό λιγδωμένο καπέλο του καί τά βρωμερά πόδια του ὡς τά βάθη του ὑποσυνειδητοῦ του: Εἶχ' ένα μούτρο κύριο, κτηνώδες, στερημένο από τήν έκφραση τών ματιῶν. Φορούσε μέρα - νύχτα μαύρα γυαλιά, γιατί ὑπόφερνε από τραχώματα. Ἡ όμιλία του ήταν γοργή, ξερή, ελπωμένη μέ φωνή βραχνιασμένου τεινόρου. Δέ χαμογελοῦσε ποτέ, οὐτ' έδειχνε θυμό τό πρόσωπό του, τυποποιημένο σέ μιᾶ μάσκα άπάθειας. Κυκλοφορούσε μέ μιᾶ μεγάλη μοτοσυκλέτα, πού τήν έτρεχε δαιμονισμένα. Καί σάν ή έξάτμισή της άκουγόταν στήν πόρτα τών καμπαρέ ή τών βρωμόσπιτων, τά κορίτσια χάναν τό χρώμα τους.

Γιατ' ήταν σκληρός, βίαιος, άπάνθρωπος γιά τίς κοινές γυναῖκες. "Ηξερε νά τίς τυραννάει μέ τίς αξιώσεις του, τίς άπειλές του, τό περιστροφό του. "Εσκήκωνε τό χέρι του μέ τό τίποτα, γιά τό έτσι, καί τό κατέβαζε μέ όρμη στό φτιασιδωμένο μούτρα, δέρνοντας γιά γούστο, γιά ένα ναι ή ένα όχι. Βρίζοντας, έξευτελίζοντας, κι' έπιβάλλοντας τά χάδια του, πού ήταν άποτρόπαια καί γιά τήν πιό άποκτηνωμένη δημόσια.

"Επερνε ξωπίσω του, ὡς άσπιστή καί γελωτοποιό, έναν καμπούρη, πού τόν λέγαν Νάσο, έν' άποτρόπαιο έκτρωμα του άνθρώπινου είδους, μέ κεφάλι παραγκιλωμένο καί χέρια χιμπαντζή, κρεμασμένα ὡς τή γής. Ο καμπούρης συμπλήρωνε τό Μόγια σέ κυνισμό καί λαγνεία. Δέν ήταν κακός, ό κακομοίρης. "Ηξερε νά γελάει, νά λέει

άστεία, νά σαρκάζει μέ έξυπνάδα. Μά είχε μέσα του ένα τεράστιο άπόθεμα έρωτισμοῦ κι' άσέλγειας. Σάν κόντευε σέ γυναῖκα, δέν κρατιόταν. Δέ μπορούσε νά περιμένει. Φλογίζονταν τά μάτια του, έπαίξε τό πεταμένο μήλο του καταπιόνα του, ξαμολιόνταν τά πηθικίσια χέρια του κατὰ τό γυναικεῖο κορμί καί τό μάλαζαν σκληρά, ένῶ απ' τό λαρύγγι του έβγαίνει ένα μικρό άνόητο γέλιο, ξαδιάντροπο, άσελγές.

Αὐτοί οἱ δυό ήσαν ή πιό τακτική παρέα του Γιούγκερμαν. Τους γνώρισε ένα βράδυ στό International, κι' από τότε γίνηκαν άχώριστοι. "Εσμιξαν τά χνώτα τους, άλληλοκατανοήθηκαν. Καί γλεντοῦσαν περίφημα. "Εκείνον τόν καιρό (δηλαδή κατὰ τό 1921) ή "Αθήνα κι' ό Πειραιᾶς είχαν περιωρισμένους τους τόπους του γλεντιοῦ. Ο πόλεμος στή Μικρά "Ασία εξακολουθοῦσε άβέβαιος, σπέρνοντας παντοῦ τήν άγωνία, τήν άνησυχία. Στό άναμεταξύ, μιᾶ άλλη τάξη έλλήνων, μουχτισμένη από εύκολοκερδισμένο παρὰ καί λιμαγμένη από μακροχρόνια νηστεία, τόχε ρίξει έξω. Γινόταν ένα γλέντι άλλιώτικο, οὔτε πρωτόγονο, μά οὔτε καί συμβατικό (καί τά δυό έχουν τό γούστο τους), μά κάτι πρόστυχο καί άτοπο. Πρόβαλαν μέσα στήν έφανισμένη κοινωνία τής "Αθήνας άνθρωποι, άγνωστοι, μυστήριοι, πού κι' αὐτοί δέν ήξεραν πούθε βαστοῦσ' ή σκούφια τους, μέ τσέπες γεμάτες παρὰ, καί δίχως συνείδηση τί πάει νά πεί παρὰς. Ξόδευαν ποσά άφάνταστα, τά σκορποῦσαν σ' ένα γλέντι κακό κι' άνοστο, κάτι χειρότερο, κακόγουστο, μη λογαριάζοντας τίποτα, μη έξονοντας πῶς ν' άπολαύσουν τά εκατομμύριά τους. Τό άπαντο τής διασκέδασης ήταν ν' άγοράσουν έν' άμερικάνικο άυτοκίνητο καί νά τριγυρνῶν στοὺς άνύπαρκτους τότε δρόμους τής "Αττικής, άράζοντας σέ ξωτικά λιμάνια — Ραφία καί Σκαραμαγκά — πού ό μη εκατομμυριοῦχος μόνο σάν δνειρο φανταζόταν. Ήταν κάτι βρωμοταβέρνες σ' αὐτές τίς τοποθεσίες, πού πουλούσαν τά τηγαντά μαρμποῦνια έκató δραχμῆς τήν όκᾶ (δυό λίρες χρυσές) καί τό Μαρκό ένα εικοσάρι τή μοτιλία, σά νά λέμε τρία σμερινά κατοστάρικα. Είχαν καί κάτι «ιδιαιτέρως αἰθουσαις» βρώμικες κι' έρειπωμένες, μ' ένα ντιβάνι ξεχαρβαλωμένο από τ' άμέτρητα άγκαλιάσματα πού γίνηκαν άπάνω του.

Σ' αὐτά τά κέντρα σπαταλοῦσε τά εκατομμύριά του ό κάθε νεόπλουτος, παρᾶ μέ δυό - τρεῖς φίλους κι' άνάλογες παλιοβρώμες, τρώγοντας μαρμποῦνια καί πίνοντας Μαρκό. Ήταν ή έποχή πού οἱ διάφορες γκιόδες τής όπερέτας μασοῦσαν τά χρυσά χιλιάρικά σά μαρουλόφυλλα, πού τό νεοφερμένο πόκερ τάραζε τά πορτοφύλια, πού ή κοῦρα μέ τό μόνιπο στοίχιζε μιᾶ περιουσία, πού γιά ν' άγοράσεις έκató δράμια φέτα έπρεπε νά κάνει

τεμενά του μπακάλη, πού ο παλιός «καλός κόσμος» κλειστήκε τρομαγμένος στά σπίτια του, αφήνοντας τά πάντα στη διάθεση τών νεόπλουτων και τών καταφερτζήδων.

Και δέ βγήκε από τά σπίτια του παρά σάν ήρθε κάποια ήρεμία, γιά ν' αναγνωρίσει τούς κατακτητές, νά τούς κάνει τεμενάδες και νά τούς τοποθετήσει δίπλα του, μιά ιδέα ψηλότερα, ως αρμόζει στον παρὰ.

Μά, αὐτά, είναι μιά ἄλλη ἱστορία. Κι' ὁ Γιούγκερμαν, ἄν και φτωχός, κατάφερνε νά γλεντάει περίφημα, στά ἴδια κέντρα μέ τούς χιώτες ἐφοπλιστές, και μέ τίς ἴδιες πατσαβοῦρες. Μόνο πού δέν πλήρωνε δύο λίρες τὸ τηγιαυτό παρμποῦνι κι' ἔνα εικοσάρι τὸν «οἶνο πολυτελείας» πού βρωμοῦσε σταφίδα ξερή. Εἶχε τὰ κόλπα του, αὐτός, τὸν ἄερα, τὸ τουπέ, τὴ γνώση τοῦ κόσμου, πού τὸν ἔκανε παντοῦ συμπαθητικό κι' ἀσούτο. «Ἦξερε νά τρώει δέκα φορές καλλίτερα ἀπ' τούς γουρούνηδες παραλήδες και νά πληρώνει δέκα φορές λιγότερα. Εἶχε τὸν τρόπο νά πέρνει τὴ ζεστή ἀκόμα θέση τους στό κρεβάτι τῆς κορίστας τοῦ θιάσου Παπαεωργίου, κι' ἔστιν ὅτε και τὸ χιλιάριο πού τῆς ἔφθασαν ἀμοιβή. Μά γι' αὐτόν, ὅπῃ ἔνα γλέντι πού δέν ἦταν γιά τὰ δόντια τῶν ἄλλων, τῶν ἀτορνάριστων ἀκόμα νεόπλουτων: Ἦταν οἱ γυναῖκες, οἱ πολλές, οἱ ἄγνωστες, — μυστήριο πού τίς ξετρούπωνε, — ἐκεῖνες πού δέν πουλιόντανε, και πού τίς κατάφερνε, τίς γλεντοῦσε μιά βραδιά και τίς ἔδιωχνε. Μπουχτισμένος ἀπὸ γυναῖκειο κρέας μὰ κι' ἀχόρταγος, τριγύρναγε τίς νύχτες παντοῦ, γυρεύοντας καινούργιες περιπέτειες. «Ὡς τὸ πρῶτο.

Και ἦταν γνωστό τὸ φαινόμενο τῆς νυχτερινῆς μοτοσυκλέτας τοῦ Μόγιας στοὺς χωραφδορομους τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Γιάννης πάνω στὴ σέλα, μέ τὸ τιμόνι στά χέρια, τὸ ἐπαναστατημένο καπέλο, τὰ μαῦρα γυαλιά. Στὸ side-car ὁ Γιούγκερμαν, τυλιγμένος σ' ἔνα ἀδιάβροχο στραπατσαρισμένο μέ πολὺ σίκ, χωμένος κάτω ἀπ' τὸ καπέλο μέ τὰ κατεβαστά μπόρ. Και πίσω ἀπ' τὸ Μόγια, σκαρφαλωμένος σχεδὸν στὴν πλάτη του, ὁ καμπούρης, μεθυσμένος ἀπὸ κρασί και ταχύτητα, ὅλος σατανικά γέλια και ξεδιάντροπους μορφασμούς, κάτι σὰ νυχτερινὸς νᾶνος σκανδιναβικοῦ σάγκα, σάν προσωποποίηση τοῦ Πνεύματος τῆς Λαγνείας, σωστό ἀσελγὲς Τελώνιο, ξαμολυμένο μέσ' τὸ σκοτάδι μέ δρόμο ἀστραπῆς.

Τριγύριζαν παντοῦ. Συνήθως ἡ βραδιά τους ἀρχίζει μ' ἔνα καλὸ καλὸ φαί, σὲ μίαν ἀπ' τίς λιγοστὲς ταβέρνες ὅπου ὁ Μόγιας ἀπολαμβάνει ἰδιαίτερη περιποίηση. Κατόπι, θέατρο. Δηλαδή ὀπερέττα. Ἦταν ἡ ἐποχὴ πού ἡ «Γλυκερία Νανά», τὸ «Διαβολοπαῖδο» κι' οἱ «Ἀπάχιδες τῶν Ἀθηνῶν» ἀποτελοῦσαν τὸ ἅπαντο τῆς πνευματικῆς χαρᾶς τῶν

Ἀθηναίων. Εἶχαν τὸ θεωρεῖο τοῦ ἀμπονέ, σ' ὅλα τὰ θέατρα. Ἐνα θεωρεῖο πού συγκέντρωνε τίς ματιὲς τῆς πρωταγωνίστριας, τὰ σεισοπυγῆματα τοῦ μπαλέτου και τ' ἀστεῖα τοῦ κωμικοῦ. Ὑπῆρχε ρεῦμα συμπάθειας ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς φίλους και τὴ σκηνή.

Μετά τὴν παράσταση, μοτοσυκλέτα, και δρόμο γιά τὰ περίχωρα. Μπεκρολόγημα μετά ποδόγυρου. Ἐπιστροφή. Μιά ματιὰ στό «Ἐτουάλ», τὸ καμπαρέ τῆς ὁδοῦ Προαστείου. Κᾶνα πρόχειρο ψώνιο. Και κατέβασμα τὸν Πειραιά.

Ἄλλοτε, μετά τὸ θέατρο, πηγαῖναν κατ' εὐθείαν στό καμπαρέ ἢ σὲ κανένα χαμαιτυπεῖο πολυτελείας. Και ὀργιάζαν. Κλεισμένοι σὲ μιά κάμαρα, μέ τρεῖς τὸ λιγώτερο γυναῖκες, ἐπίναν ὡς πού κυλιόντανε ἀναίσθητοι στό πάτωμα. Τραγουδοῦσαν, χόρευαν, ἀσχημονοῦσαν μέ τίς γυναῖκες. Μὰ τὸ γραφικὸ στοιχεῖο τοῦ κάθε γλεντιοῦ ἦταν ὁ καμπούρης. Εἶχε τὴ μανία, μόλις φαρμάκωνε δύο ποτηράκια, νά γδύνεται ταῖσους και νά τριγυρνᾷ τὴν ἀποκρουστικὴ κακοσχημία τοῦ κορμιοῦ του σ' ὅλες τίς κάμαρες τῆς πασιόνας. Τὰ κορίτσια ξεφώνιζαν δῆθεν τρομαγμένα, οἱ πελάτες γελοῦσαν και τοῦ λέγαν ἀστεῖα στά ὅποια ἀπαντοῦσε μέ βωμολόχους σαρκασμούς. Κάνοντας πὼς χωρατεύει, μπαχάλευε ὅλα τὰ κορίτσια, τὰ μαλάγρευε μέ τὸ ἀσελγὲς γέλιο του και τὸ τραχίσιό του μάτι, κι' ἀφοῦ τὰ λίγωνε στά χάχανα μέ τ' ἀστεῖα τὰ καμώματα, τὰ περιβουτοῦσε κιόλας, μπρὸς σ' ὅλο τὸν κόσμο, πού κρατοῦσε τὴν κοιλιά του στό περίεργο θέαμα.

Ἦταν θαῦμα ἡ ἀντοχή του. Ὅταν ὅλοι πιά, — ὁ Γιούγκερμαν, ὁ Μόγιας, τὰ κορίτσια, — ξεθεωμένοι ἀπ' τὸ πιότὸ και τὸν ἐρωτισμὸ, κοιτόντανε ἀναίσθητοι στά ντιβάνια, αὐτὸς πλησίαζε τίς βυθισμένες στό λήθαργο γυναῖκες και τίς χαϊδολογοῦσε και γὰ δέν ἔξω γιά ποσοστὴ φορά. Μὲ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα, ξεσήκωνε τοὺς δύο φίλους και τοὺς ἐντуне μέ χίλια βάσανα. Μὰ πρὶν βγεῖ ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ γλεντιοῦ, εἶχε συνήθειο νά διαλέγει τὸ πιὸ καλὸ χαλί, και νά κοπρίζει ἐπάνω του, ἐνθουσιασμένος μέ τὸ στερεότυπο και συχαμερὸ ἀστεῖο του.

Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ τὰ γλέντια, ὁ Γιούγκερμαν δέν κοιμόταν πάνω ἀπὸ τρεῖς ὥρες. Γιατὶ στίς ἐννιά ἔπρεπε νά βρῖσκεται στὴν Τράπεζα. Και ἦταν πάντα στὴν ὥρα του. Τῷχε βάλει φιλότιμο νά μὴν ἀγῇσι ποτέ. Ὅχι πὼς εἶχε ἀνάγκη κανένα. Μὰ ἔτσι, ἀπὸ ἰδιοτροπία. Μπαίνοντας στό γραφεῖο, χαιρετοῦσε τοὺς δύο συναδέλφους του μ' ἔνα «καλημέρα» πνιγμένο στό χασμουρητό, κι' ἔφευγε τσακισμένος κι' ἀνόητος στὴν καρέκλα του, ... Ὁ Σταβάδος ἄλλαξε μιά ματιὰ κι' ἔνα χαμόγελο μέ τὸν Καραμάνο.

— Σάν ξενυχτισμένος μου φαίνεστε, κύριε κόμη, έλεγε ο φαλακρός προϊστάμενος.

— Τά κοπάνισες πάλι χτές, Γιούγκερμαν, συμπλήρωνε ο Καραμάνος.

Ο Γιούγκερμαν χαμογελούσε κουρασμένα.

— Ναί, τόρριξα λίγο έξω. Ή φτώχεια θέλει καλοπέραση...

Τό πρωί περνούσε ένκευριστικό. Είχε πονοκέφαλο, τόν έτσουζαν τά μάτια, δέν καταλάβαινε τίποτα. Τό μεσημέρι τόν έπερνε δυό ώριτσες. Καί ξυπνούσε φρέσκος

καί γεμάτος κέφι. Ήφτανε στό γραφείο χαμογελώντας καί σφυρίζοντας.

— Είμ' έν τάξει! έδήλωνε άμέσως. Πρέπει νά προφτάσω τό πρωινό χασομέρι.

Ήεφετε στή δουλειά μέ τά μουτρα. Ής τις έφτά τό βράδυ, είχε ξεκαθαρίσει όλα τά έκκρεμή. Ήβγαινε άπ' την Τράπεζα εύχαριστημένος, ευδιάθετος, καί περπατούσε ασκοπα μιά ώρα πάνω - κάτω στους βραδυνούς δρόμους. Στίς όχτώμιση συναντούσε στό Ρολόι τό Μόγια καί τόν καμπούρη. Κι' άρχιζε καινούργιο ξενύχτι ως τό πρωί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ή «έπιχείρηση» κι' οί δυσκολίες της.

Ήτοι πέρασε τό καλοκαίρι, τό χινόπωρο κι' ό χειμώνας. Ή ίδια ζωή, μέ τις ίδιες άσχολίες, τούς ίδιους άνθρώπους, τά ίδια γλέντια. Κι' ό Γιούγκερμαν ήταν εύχαριστημένος άπ' όλ' αυτά, ίσως κι' εύτυχημένος. Κάθε τόσο, συλλογιζόταν πώς θάπρεπε νά κυττάξει την «έπιχείρησή» του. Ή έερε πιά τόν κόσμο της Άθήνας καί τά κατατόπια. Ήταν καιρός νά βάλει μπροστά τη μηχανή. Μά όλο τό άνέβαλε. Άνακάλυπτε χίλιες - δυό προφάσεις γιά νά χρονίσει. Πότε, ήταν νωρίς άκόμα, πότε έβρισκε την έποχή άσύμφορη, πότε, αυτός δέν ένιωθε πώς ήταν «σέ φόρμα». Ήξάλλου, ή Τράπεζα άρχισε νά τόν άπασχολεί άρκετά. Ή ρωσική άλληλογραφία μεγάλωνε μέρα μέ τη μέρα, κι' ήταν ύποχρεωμένος νά μεταφράζει όγκους όλόκληρους άπό γράμματα. Ήτοι, παρακολουθούσε όλες τις δουλειές της Τράπεζας μέ τη ρουσική έξαγωγή καί μ' άλλους πολλούς πελάτες της Γερμανίας, της Άγγλίας, καί γενικά όλου του κόσμου. Τό έξυπνο μυαλό του έμπαινε άμέσως στίς ύποθέσεις, τις ένιωθε, τις ξεψάχνιζε. Καί ξυπνούσε τό ένδιαφέρον του γιά πολλά πράματα, πού άλλοτε θά τά περιφρονούσε άπόλυτα. Πλατωνικό βέβαια ένδιαφέρον, πού τό άπόδινε στή ρουτίνα της δουλειάς. Γιατί, τί τόν έννοιαζε κατά βάθος αυτόν, άν ή Τράπεζα Έμπορικών Παροχών πήρε τό μονοπώλιο του ρουσικού κάρβουνου γιά την Έλλάδα, ή άν τά 80% τών δοκουμέντων του καναδεζίκου σταριού περνούσαν άπ' τά χέρια της, χάρη στή μυστική συμφωνία πού έκανε μέ την Rosenbaum Handel Maatschappij του Ρότερνταμ;

Έκείνο πού τόν έννοχλούσε άρκετά ήταν άλλο ζήτημα. Πολλά γράμματα δέν τά μετέφραζε μονάχα, μά τά διεκπεραίωνε κιόλας. Τά πιο τυπικά κι' άκίνδυνα. Τό ίδιο γινόταν καί μέ τό Σταβάδο καί τόν Καραμάνο. Μά μέ τόν καιρό, οί διάφοροι Τμηματάρχες, βλέποντας πώς τά κατάφερνε καλά κι' έμπαινε εύκολα στό νόημα της κάθε ύπόθεσης, όλο καί του αυξάναν

τη δουλειά. Ο Δημητρόπουλος μάλιστα, του Τμήματος Άξιών, τόχε παραξηλώσει. Κάθε πρωί έρχόταν καί καθόταν πλάι στό γραφείο του Γιούγκερμαν κι' άπόθετε μπροστά του ένα μάσο γράμματα.

— Κύριε Γιούγκερμαν, άρχιζε, έχω λίγη δουλειά γιά σας. Αυτό τό γράμμα είναι άπό τόν Laszlo Aladar της Βουδαπέστης γιά την ύπόθεση τών φασολιών. Θ' άπαντήσετε πώς δέν εισπράξαμε άκόμα. Αυτό έδώ είναι γιά τά καλαμπόκια της Fromentex της Βραΐλας. Τό διαβάζετε άργότερα κι' άπαντάτε. Την έέρετε την ύπόθεση. Ο Ronald Bruce της Λίβερπουλ μάς ζητάει πληροφορίες γιά τά έξοδα εισαγωγής του Ινδικού μπαμπακιού στην Έλλάδα. Άπαντήστε του στό πνεύμα της έπιστολής πού κάνανε προχτές στην Cotton Texas Merchant Inc, του Ντάλλας. Προσέξτε μόνο τη διαφορά προελεύσεως, γιά τά εισαγωγικά τέλη...

Κι' ό Γιούγκερμαν διεκπεραίωνε τη δουλειά, χωρίς νά έχει καμιά ύποχρέωση. Ήταν μεταφραστής αυτός, κι' όχι άλληλογράφος. Δυσφορούσε πολύ, μά κρατιόταν. Περίμενε άφορμή νά ξεσπάσει. Ής πού γίνηκε ή φασαρία.

Μιά μέρα, τόν φώναξε ό Δημητρόπουλος καί τόν ρώτησε γιά ποιό λόγο άπάντησε άρνητικά σέ μιά αίτηση χρηματοδοτήσεως της Compagnie Sudafricaine des céréales.

— Έπρεπε νά δεχθίτε, του είπε. Ή άρνητική άπάντησή σας βλάπτει την Τράπεζα. Έχετε εύθυνες.

Ο Γιούγκερμαν κοκίνισε, σάν άστακός.

— Κύριε Δημητρόπουλε, είπε, έγώ είμαι μεταφραστής. Δέν έχω καμιά ύποχρέωση νά διεκπαιρώνω την άλληλογραφία σας. Άν γινόταν αυτό, τόκαν' άπό ψυχικό. Πιο πολύ, δέν έχω κανένα δικαίωμα νά πέρνω πρωτοβουλία στην άλληλογραφία του Τμήματός σας. Μου τη δώσατε κι' αυτή, όχι άπό καλωσύνη βέβαια, μά άπό τεμπελιά. Άπάντησα στό γράμμα της Compagnie Sudafricaine des céréales όπως νόμιζα συμφε-

ρώτερο για την Τράπεζα. "Αν διαφωνούσατε, γιατί τὸ ὑπογράψατε;

Ὁ Δημητρόπουλος, βέβαια, ἀπάντησε στὴν ἐπίθεση, ὁ Γιούγκερμαν ἀνταπάντησε, κι' ὁ καυγαδάκος γίνηκε, χωρὶς σοβαρώτερες συνέπειες. Μὰ ὁ κ. Διευθυντὴς τὰμαθε δλ' αὐτά. Εἶχε παντοῦ τοὺς κατασκόπους του, ὅπως καθε Διευθυντὴς ποὺ σέβεται τὸν ἑαυτοῦ. "Ἐκανε μιά μικρὴ ἔρευνα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προσκληθεῖ ὁ Γιούγκερμαν στὸ ἐπιβλητικὸ διευθυντικὸ γραφεῖο.

Ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐχαρίστησή του γιὰ τὴν ἐργασία του. Διαπίστωσε πὼς ἦταν ὑπάλληλος ἐξαιρετικὸς, ἐργατικὸς, μὲ ἀντίληψη καὶ πρωτοβουλία.

— Δὲ μοῦ λέτε... τοῦ εἶπε. Γιατί νομίζετε πὼς δὲν πρέπει νὰ χρηματοδοτήσουμε τὰ σιτοφορτία τῆς Compagnie Sudafricaine des céréales; Γιατί νὰ διώχνουμε καινούργιους πελάτας;

Ὁ Γιούγκερμαν πῆρε ὕψος γεμᾶτο μετριοφροσύνη.

— Ἴσως νάκανα λάθος, κύριε Διευθυντά. Μὰ σκέφθηκα πὼς δὲ θάπρεπε νὰ δυσανεστήσουμε τὸν Παναγάκη ποὺ εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Comptoir de l'Afrique australe. Αὐτὲς οἱ δυὸ ἐταιρίες ἔχουν ἄγριο συναγωνισμό. Κι' ἂν ὑποστηρίξουμε τὴν πρώτη (ποὺ εἶναι ἀκόμα ἀγνωστὴ στὴν ἀγορά μας), πιθανὸ νὰ χάσουμε τὴ δεύτερη. Καὶ ἔχετε πὼς ὁ Παναγάκης πουλάει 250.000 τόννους τὸ χρόνο.

Ὁ κ. Διευθυντὴς ἔμεινε γιὰ λίγο συλλογισμένος.

— Ἐχετε δίκιο, κ. Γιούγκερμαν. "Εκεῖνος ὁ Δημητρόπουλος δὲ σκαμπάζει τίποτα ἀπὸ ἐμπορικὴ πολιτική. Ὅπωςδὴποτε, μὴ δημιουργεῖτε ἐπισοδία μαζί του.

Κι' ὅλα ξαναγύρισαν στὴ ρουτίνα τους. Γιὰ μιά στιγμὴ ὁ Γιούγκερμαν νόμισε πὼς θὰ τὸν ξαναπεριόριζαν στὰ μεταφραστικά. "Ἀπεναντίας ὅμως, οἱ Τμηματάρχες, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Δημητρόπουλο, τοῦ ἀνάθεταν ὅλο καὶ καινούργιες δουλειές. "Ἀκολουθώντας τὴ συμβουλὴ τοῦ κ. Διευθυντῆ, δὲν ἀντιδρούσε, καὶ δούλευε μ' ἐπιμονὴ κι' ἐπιμέλεια. Μὰ μέσα του ἔβραζε. Αὐτὸ ξεπερνοῦσε κάθε ὄριο. Δὲν ἦταν φτιαγμένος γιὰ τέτοιες δουλειές. "Ἀν μῆκε στὴν Τράπεζα, τὸκανε ἀπὸ ἄλλο σκοπὸ, ὅχι γιὰ νὰ ξεθεώνεται στὴ δουλειά. "Ἀρχισε νὰ βαρύνεται. Τί θὰ γίνε; Δὲ μπορούσε πιά οὔτε νὰ γλεντήσει ὅπως πρῶτα. Κάθε φορὰ ποὺ ἦταν «χτεσινός», ὅλα πῆγαιναν στραβά. Δὲν εἶχε μυαλὸ γιὰ τίποτα. Γκρίνιαζε καὶ τὸν γκρίνιαζαν, νεύρωνε, φώναζε, τὰκανε θάλασσα.

Ὅταν μάλιστα μιά μέρα ὁ κ. Διευθυντὴς τοῦστελε ἕνα φάκελλο μὲ τὴ σημείωση «νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ διεκπεραιώσῃ τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὸ δοκοῦν», τὸ ποτῆρι ξεχείλισε.

— Νὰ διεκπεραιώσω! Νὰ διεκπεραιώσω!

οὐρλιάξε μεσ' τὰ μούτρα τοῦ κλητήρα ποὺ τοῦφερε τὸ φάκελλο. Βαρέθηκα νὰ διεκπεραιώσω! Πὲς τοῦ κ. Διευθυντῆ πὼς ὑποβάλλω τὴν παραίτησή μου.

Καὶ πρὶν προφτάσουν ὁ Σταβάδος κι' ὁ Καραμάνος νὰ συνέλθουν ἀπ' τὸ ξάφνιασμα, ὁ Γιούγκερμαν βρισκόταν κιόλας ἔξω ἀπ' τὸ Γραφεῖο.

Περπάτησε μὲ παραφορὰ στοὺς δρόμους. Ἦταν ἡσυχος πιά. Τοὺς τὰ πέταξε στὰ μούτρα καὶ ἐλαφρώσει. Τί τοῦ κάπνισε, αὐτοῦνοῦ, νὰ γίνε τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος; Ἦταν γιὰ τέτοια πράματα; "Επιτέλους, ξαναπῆρε τὴν ἐλευθερίαν του. Καίρὸς νὰ κυττάξῃ καὶ τὶς ἀτομικὲς του δουλειές. Νὰ μοντάρει τὴν «ἐπιχείρησή». Εἶχε κατασταλάξῃ σὲ ἀποφάσεις. Θ' ἄνοιγε ἕνα χαμαιτυπιεὸ κρυφὸ, μεγάλης πολυτέλειας. Κάτι ποὺ δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα. Μοναδικὸ πρᾶμα. Κεφάλαια εἶχε. Θὰ τοῦ δάνειζε κι' ὁ Μόγας ἄλλες 10.000 δραχμές. Ὁ καμπούρης θὰ γινόταν κράχτης. Σ' ἕνα χρόνο θὰ δεκαπλασίαζε τὰ κεφάλαιά του. Οἱ ρωμοὶ πληρώνουν κάτι τέτοια. Κορόιδα ποὺ εἶναι!

Κατέβηκε στὸ λιμάνι καὶ πῆρε τὸν παραλιακὸ δρόμο. Ἦταν ἄμορφο ἀπόγεμα ἀνοιξιάντικο, γεμᾶτο θερμὸ ἥλιο. Φρέσκος καιρὸς, ποὺ ψευτοτάραζε τὸ νερό καὶ τοῦδινε βαθιὰ χρώματα. Κυττοῦσε ἀμέριμνος τὰ δεμένα βαπόρια ποὺ ἐτοιμαζόντανε γιὰ τὴ βραδυνὴ φυγὴ. Τ' ἀργοσάλευτα καίκια, τὶς μαοῦνες μὲ τὸ βαρὺ λίκνισμα. "Ἐνοιωθ' ἐντὸς του μιά γαλλνεμένη ἀμεριμνησίαν, μίαν εὐχάριστη διάθεση. Ὡσάν ἡ ζωὴ, ἡ πραγματικὴ γι' αὐτὸν ζωὴ νὰ τοῦ ἄνοιγε ἐπιτέλους τὴν ἀγκαλιά της.

Στὴν προκυματὶς τῆς Τρούμπας πέτυχε τὸν καμπούρη. Φοροῦσε κάτι ρούχα παλιὰ καὶ τριμένα ποὺ τὸν ἔκαναν ἀγνώριστο. Σκυμένος σὲ μιά πλάστιγγα, ζύγιζε χοντρές μπάλες μπαμπούκι, μάρκαρε τὰ πέζα σ' ἕνα τεφτέρ, καὶ καυγάδιζε μὲ τὸν ἐκτελωνιστὴ ποὺ δὲν ἔβρισκε τὸ ζύγι ἐν τάξει.

Ὁ Γιούγκερμαν τὸν πλησίασε ξωπίσω καὶ τὸν χτύπησε στὸν ὦμο.

— Γεῖά σου, Νάσο! Πὼς πᾶν τὰ κέφια; Ὁ καμπούρης γύρισε, καὶ σάν εἶδε ποιὸς τοῦ μιλοῦσε, χαμογέλασε κάπως στενόχωρα.

— Καλῶς τὸν κύριο Βάσια! Πὼς ἀπὸ δῶ;

— Περαστικὸς...

Ἡ κουβέντα κόπηκε, γιὰ τὴ μιά καινούργια μπάλα περίμενε νὰ ζυγιστεῖ. Ὁ ἐκτελωνιστὴς ἐξακολούθησε νὰ γκρινιάζει κι' ὁ καμπούρης ν' ἀπαντᾷ. Οἱ ἐργάτες στὸ ἀναμεταξύ φέραν τρίτη μπάλα. Ἦταν φανερό πὼς ὁ Νάσος δὲν εἶχε καιρὸ γιὰ συζήτηση. Ἐκανε τὴ δουλειά του μὲ προσοχή, μ' ἐπιμέλεια, μὲ πονηρίαν, ἂν καὶ χωρὶς κέρδος, σὰ μεροκαματιάρης ποὺ ἦταν. Ὁ Γιούγκερμαν βαρέθηκε νὰ στέκεται δίχως

σκοπό πλάι στην παλάντζα. Ξαναχτύπησε τόν ωμο του καμπούρη.

— Γεια σου, Νάσο! Έγώ πηγαίνω.

— Μιά στιγμή, κύριε Βάσια. Σε δυό минуτά τελειώνω. Φεύγω μεμαζι.

Έκανε δυό πέζα άκόμα, έκλεισε τó τεφτέρι, βρίστηκε μία ούλιτημ φορά με τόν έκτελωνιστή, και τράβηξε πλάι στο Γιούγκερμαν, κατά τó Ρολόι. Περπατούσαν σιγά, σά γαληνεμένοι μεσ' τó θερμό φώς του δειλινού. 'Ο άέρας φυσούσ' ευχάριστα, κι' ó ούρανός ήταν τó ίδιο βαθύχρωμος με τή θάλασσα.

— Βρωμοδουλειά, είπε ó καμπούρης. 'Ολη τήν ημέρα νά σκύβεις άνεβοκατεβάζοντας ζύγια στην παλάντζα, νά προσέχεις τó πέζο, νάχεις τó μάτι σου στους έργατες και στους χασικλήδες που τριγυρνάν στην σούνα. Νά κάνεις σούμες και κόντρα σούμες, νά μαλώνεις μ' όλο τόν κόσμο! Κι' όλ' αυτά για είκοσι δραχμές μεροκάματο...

'Ο Γιούγκερμαν γύρισε και τόν κύτταξε ξαφνιασμένος, σάν τά λόγι' αυτά νά μη μπορούσαν νάβγαιναν ποτέ άπ' τó στόμα του καμπούρη. Και τόν είδε άλλιώτικο μεσ' τó φώς τής ημέρας, όπως δέν τόν είδε ποτέ κάτω άπ' τά ηλεκτρικά. Ήταν θλιβερή ή καμπούρα του, άτονα τά πιθηκίσια χέρια τά κρεμασμένα ως τή γή, κουρασμένο τó πρόσωπο, ζαρωμένος ó λαιμός με τó πεταμένο ραχτικό καρούδι. Και τά μάτια του, τά κυνικά, τά ξετσιπίωτα, είχαν αυτή τή στιγμή μία κούραση άπέραντη, μία μελαγχολία βαθειά, σά μάτια παιδιού άδύναμου και πικραμένου.

— Ήθελα νά σού μιλήσω, είπε ó Γιούγκερμαν. Γι' αυτό ήρθα στην Τρούμπα. Δέν είναι δουλειά αυτή που κάνουμε και σ' ό καί γώ. Σήμερα τ' άπόγεμα έδωσα τήν παραίτησή μου στην Τράπεζα. Τους βαρέθηκα όλους εκεί μέσα. Σο' έχω μιλήσει κι' άλλοτε για τά σχέδια μου...

'Ο καμπούρης άκουγε χωρίς νά λέει τίποτα.

— Θ' άνοιξω ένα «σπίτι», έξακολούθησε ó Γιούγκερμαν. Κάτι έξαιρετικό, εύρωπαικό πράμα. Είναι μεγάλη έπιχείρηση. Θά μπει κι' ó Μόγιας μέσα. Θά βγάλουμε παρ-ά με ούρά. Σκέφτηκε πώς θά μπορούσες νά μου είσαι πολύ χρήσιμος. Καθώς τριγυρνάς στα διάφορα μέρη, και ξέρεις κόσ-μο, θά κατάφερνες νά κουβαλάς πελάτες. Μ' άλλα λόγια, θά είσαι κράχτης. Θά δουλεύεις με μισθό πεντακόσιες δραχμές τó μήνα, και με ποσοστά, ένα δεκάρικο τόν πελάτη. Πώς σο' φαίνεται;

Μά τó μούτρο του καμπούρη δέν έδειχνε κανένα ένθουσιασμό. Κυττούσε τó καλντερίμι τής παραλίας με άμχανία και δυσφορία.

— Άκουσε, κύριε Βάσια, είπε. Αυτά είναι καλά και άγια — ó λόγος τó λέει. — Σ' ευχαριστώ που με θυμήθηκες για τήν

όμορφη αυτή θέση. Μά δε μπορώ νά τή δε-χτώ...

— Γιατί; ρώτησε ó Γιούγκερμαν ξαφνιασμένος...

— Υπάρχει παρεξήγηση. Έγώ είμαι ένας μικρός ζυγιστής στο λιμάνι. Αυτού μ' έρριξε ή Τύχη. Θά ήθελα, άν μπορούσα, νάκανα και γώ κάποιον δρόμο στη δουλειά μου. Νά γινόμουν «έπί κεφαλής» ή προϊστάμενος. Νάπερνα έργολαβικά τά φορτία καμμιές 'Εταιρίας. Κάτι τέτοιο. Μά ν' άλλαξω δουλειά, αυτό δε γίνεται. Δέν τó λέει ή καρδιά μου...

Σώπασε για μία στιγμή, και κύτταξε τόν ήλιο που χαμήλωνε πάνω στη Δραπετσώνα.

— Τί έγγύηση έχω, κύριε Βάσια, στην έπιχείρησή σου; Κι' άν πάει άσχημα; Κι' άν τήν κλείσει ή Αστυνομία; Πού θά βρω τó ψωμί τών παιδιών μου;

Άπλωσε τó μακρύ χέρι του κατά μία πλάστιγγα, άφημένη στην παραλία.

— Τή βλέπεις τήν παλάντζα; Αυτή μο' δίνει ένα εικοσάρι τήν ημέρα. Και θά μο' τó δίνει όσο θά μπορώ νά κρατιέμαι στα πόδια μου. Έδω είναι τó ψωμί μου. Τό ξερό, τó λιγοστό. Μά τó καθημερινό. Τό σίγουρο.

'Ο Γιούγκερμαν τόν άκουγε σιωπηλός. Τά χαρακτηριστικά του όμως είχαν πάει κάποια σκληράδα. Μία μικρή φλόγα έπαιζε στα μάτια του.

— Όπως θέλεις, Νάσο, είπε. Δέ μπορώ νά σέ βιάσω. Μά έγώ ύπολόγιζα σέ σένα. Στη φίλιά σου.

'Ο καμπούρης κοντοστάθηκε.

— Υπάρχει παρεξήγηση, κύριε Βάσια. Μ' άρέσει νά γλεντώ. Αυτή είναι ή αλήθεια. Τό αίμα μου ζητάει τή γυναίκα, τó πιοτό. Είναι κάτι σάν άρρώστεια που με στενοχωρεί. Θά ήθελα νά ζούσα όπως όλος ó κόσμος. Νά γυρίζα τó βραδάκι κοντά στα παιδιά μου. Νά πλάγιαζα πλάι στη γυναίκα μου. Μά με τυραννάει ó δαίμονας. Αυτό δε σημαίνει όμως πώς θά παρατήσω τή δουλειά μου για νά γίνω κράχτης. Έχω μία ύπόληψη ν' αφήσω στα παιδιά μου.

'Ο Γιούγκερμαν τούρριξε μία κακή ματιά.

— Μάζεψε λιγάκι τή γλώσσα σου!

— Δέν τó ειπ' αυτό για νά σέ προσβάλω. Τό είπα γιατί σ' άγαπώ. Είμαι φίλος σου, και δε μο' επιτρέπεται νά σο' κρύψω τήν αλήθεια. Όσο για τó Μόγια, μην ύπολογίζεις. Άπάνω στο κέφι του μπορεί νά σο' έταξε λαγούς με πετραχήλια. Μά δέν κάνει τίποτα. Προχτές πήρε τήν έργολαβία του Παναγάκη. Δουλειά γερή και σίγουρη. Σ' ένα χρόνο θάχει έκατό χιλιάρικά στην πάντα. Δέν αφήνει κανείς τó γάμο νά πάει για πουρνάρια.

Δέ μίλησαν άλλο. Καθένας συλλογιζόταν τά δικά του. Προχώρησαν σιγά κατά του Τζελέπη, που τόν ζωντάνευσε ή ώρα τής άναχώρησης τών βαποριών. Ήταν ά-

ραδιασμένα τ'όνα πλάι στ' άλλο, χαμηλά, γερασμένα και μαύρα. Οι Γιαννουλάτοι με την κόκκινη τσιμινιέρα, οι Παλαιοί με την κίτρινη και το γαλάζιο μαϊνάνδρο, οι Πανταλέοντες με τη μονόχρωμη φάβα. Έτοιμαζόντανε να φύγουν, ολόφωτα, γεμάτα κόσμο, στεφανωμένα καπνούς. 'Απ' την προκυμαία ξεκολούσαν οι φορτωμένες βάρκες ανάμεσα στους χαιρετισμούς και τις φωνές των βαρκάρηδων. Ένα πλήθος άταχτο γέμιζε την παραλία, βιαστικό κι άργόσχολο συνάμα. Κόσμος άχρωμος και πολύχρωμος, άνακατεμένος σε μία κίνηση άκατάστατη. Ταξιδιώτες σαστισμένοι κυνηγώντας τα μπογαλάκια τους ξωπίσω από ένα τρεχάτο λούστρο, χαμάληδες που παιδεύονταν στην ίδια διαρκώς κίνηση σάν αυτόματα, βαρκάρηδες φωνακλάδες, διαβατικοί που πηγαίνουν ποιός ξέρει που, άργόσχολοι που χαζεύαν για να περάσει ή ώρα, μικρέμποροι του ποδαριού (τσιγάρα, μέντες, σοκολάτες) άνακατεμένοι παντού, πióτερο περιμένοντας παρά κυνηγώντας τόν πελάτη.

Κι' ό ήλιος βασιλεύοντας έχρύσωνε όλον αυτό τόν κόσμο. Έδινε αίγλη στα παλιοβάπορα, πλούτο στα παλιόρουχα, όμορφιά στον παλιόκοσμο. Έλάμπρυνε τό σκοτισμένο ούρανό, ζωογονούσε τά βρώμικα νερά του λιμανιού, έδινε γραμμές αρχιτεκτονικής στα χαμόσπιτα που σκαρφώνουν την καμπούρα της Πειραικής. Ό ήλιος της Ελλάδας, ό μεγάλος άπατεώνας που χαρίζει υπερκόσμο κάλλος στην πιο τραχειά, την πιο ξερή, την πιο μίζερη χώρα της Ευρώπης.

Κάθισαν σ' ένα καφενείο, έξω στο ύπαιθρο, και παράγγειλαν ούζο. Οι κουβέντες τους γύρισαν σ' άλλα θέματα. Μά κάτι τους έσφιγγε την ψυχή και τών δυονών. Ήταν αλλού τά μυαλά τους. Και άλλάζαν λόγια συμβατικά, έτσι, για να μιλήουν, για να μη δείχνουν πώς κάτι άλλο τους παιδεύει.

— Κάνε γούστο! έίπε ό καμπούρης. Τώρα ήρθε ή «Αρκαδία» από τη Χίο. Μεγάλη καθυστέρηση.

Ό Γιούγκερμαν γύρισε και κύτταξε τό βαπόρι που μόλις είχε δέσει κάβους. Είχε τό κατάστρωμα μαύρο από τόν κόσμο, κι οι βάρκες τό έζωναν άνήσυχες.

— Μιά φορά, έγω ήρθα μεσάνυχτα, έίπε. Με τό Ιταλικό...

Κι' ή κουβέντα έπεσε όλοτελα. Κυττούσαν τους έπιβάτες της «Αρκαδίας» που ξεμπάρκαν, μην έχοντας καμμιάν άλλη άπασχόληση. Και βαρυνόντανε κι' οι δυό. Ίδιως ό Γιούγκερμαν, πρώτη φορά στη ζωή του ένωσε τέτοια βαρυσυστοιχία.

— Ό Μόγιας μάς περιμένει στίς όχτώ στού Σαγκανά, έίπε ό καμπούρης.

Μά ό Γιούγκερμαν δέν είχε κέφι για γλέντι. Μη θέλοντας να παρεξηγηθεί ή άρνησή του, έίπε ένα ψέμμα.

— Έχω γυναίκα απόψε...

— Πού την φάρεψες πάλι;

— Στο ξενοδοχείο. Μιά μικρούλα από τό Γύθειο. Περαστική. Φεύγει αύριο.

Ό καμπούρης γέλασε ξεδιάντροπα, και γυάλισαν τά μάτια του.

— Μανιάτισσα είναι; Έχουν μία φλόγα αυτές!

Πλήρωσαν τά ούζα και σηκώθηκαν.

— Γειά σου, Νάσο! Αύριο τό βράδυ στού Σαγκανά.

— Καληνύχτα, κύριε Βάσια. Και καλό γλέντι με τη μικρούλα σου!

Ό καμπούρης άπομακρόνθηκε σιγά μέσα στον κόσμο και τό μισοσκοτάδο. Τό περπάτημά του ξαναπήρε τη βραδινή ζωντανία. Σύπνησε μέσα του ό λάγνος ούραγκουτάγκος. Έριχνε δεξιά κι' άριστερά ύπουλες ματιές στα πόδια και τά καπούλια των γυναικών. Τις προκαλούσε με τό λιγωμένο χαμόγέλό του, τά γυαλιστερά μάτια του.

Για μία στιγμή, ό Γιούγκερμαν έμεινε άκίνητος. Δέ ήξερε πού να πάει. Κι' είχε κάτι σάν άδειο μέσα του. Κάτι σάν άπογοήτευση. Μά έξαφνα σήκωσε τους ώμους του. Σαχλαμάρες! «Όλ' αυτά δέν είναι τίποτα!

Καθώς περνούσε μπρός άπ' τό κεφαλόσκαλο της αποβάθρας, κοντοστάθηκε. Από μία βάρκα ξεμπάρκαρε μία φουρνιά ταξιδιώτες της «Αρκαδίας». Τό μάτι του έπεσε άμέσως κι' αυτόματα στίς γυναίκες. Ήταν μία κοπέλλα ψηλή και μεστωμένη, πού—μά τό Θεό—του άρεσε πολύ. Έπεσε δίπλα της, έτσι, για να όσφριστεί τη μυρουδιά της, για να ψευτοακουμπήσει άπάνω της. Ίσως και να της έπιανε κουβέντα. Ήταν κι' έν' άλλο κοριτσάκι στη βάρκα. Μά αυτό δέν άξίζει πεντάρα. Κοντό, αδύνατο, καλαμένο. Μόνο δυό μάτια μεγάλη και καστανά στόλιζαν τό άχαρο πρόσωπό του. Δυό μάτια που του έκαναν έντύπωση. Κι' αυτός δέν ήξερε γιατί.

Η όμορφη κοπέλλα μπήκε σ' ένα μόνιπο με άλλους δυό άντρες, ίσως συγγενείς της. Κι' ό Γιούγκερμαν, μην έχοντας τί να κάνει, πήγε σ' ένα μαγέΡΙκο κι' έφαγε μόνος του, δίχως πολύ κέφι. Μετά τό φαί, περπάτησε λιγάκι στην όδό Μακρās Στοάς. Και στίς έννιά ήταν στο ξενοδοχείο του.

Στό διάδρομο, ή καμαριέρα τουόκανε νόημα, άν θέλει νάρθει άργότερα στην κάμαρά του. Μ' αυτός άρνήθηκε.

— Έχω πονοκέφαλο, της έίπε.

Δέν τουόκανε όρεξη για γυναίκα. Ήθελε να κοιμηθεί. Να τραβήξει έναν ύπνο δώδεκα ώρες συνέχεια. Να ξεκουραστεί, να ξανάβρει τη φόρμα του.

Και κοιμήθηκε. Μόνο πού όλη τη νύχτα είδε όνειρα. Γεμάτα από δυό μεγάλα καστανά μάτια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Γυρισμός στο παχνί.

Τὸ πρωὶ τὸν ξύπνησε μιὰ σκουνητὰ στὸν ὦμο. Κι' ἀνοίγοντας τὰ μάτια, εἶδε πανω-
θὲ τοῦ τὸν κ. Διευθυντὴ, μεγαλοπρεπῆ κι'
ἐπίσημο.

— Γιούγκερμαν! Ξύπνα, φίλε μου. Πρέ-
πει νὰ μιλήσουμε.

Ἀνακάθησε στὸ κρεβάτι σκοτισμένος ἀπ'
τὸν ὕπνο, μὲ ὕφος ζαλισμένο.

— Κύριε Διευθυντά... Καθῆστε, παρα-
καλῶ...

Ὁ κ. Διευθυντὴς κάθησε στὴ μοναδικὴ
καρέκλα τῆς κάμαρας. Ἦταν ρόδινος, φρε-
σκοξυρισμένος, ντυμένος μὲ τὴν κομψή
σοβαρότητα ποὺ ἀρμόζει στοὺς μπίζεσ-
μεν μιᾶς ὀρισμένης ἡλικίας.

— Τί εἶν' αὐτὰ ποὺ ἔκανες χτές, Γιού-
γκερμαν; Δὲν σ' ἤξερα γι' ἀνόητο. Ν' ἀ-
φήσεις μιὰ τέτοια θέση γιὰ ἓνα πείσμα,
ἓνα καπρίτσιο!

Ὁ Βάσις χασμουρήθηκε, μαχμουρλῆς
ἀκόμα.

— Βαρέθηκα! Δὲν ἦταν δουλειὰ αὐτή!
Ὅλ' οἱ τεμπέληδες κι' οἱ ἀνίκανοι, ἐκεῖ
μέσα, μοῦ φορτώναν στὴ ράχη τὴν ἐργασία
τοῦς...

— Μὰ ἔπρεπε νὰ παραπονεθεῖς σὲ μένα!
Ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ ξέρω τί γίνεται μέσ'
στὴν Τράπεζα. Ἐχῶ τοὺς κατασκόπους
μου, βέβαια. Μὰ δὲν ἀρκοῦν γιὰ ὅλα. Γιατί
δὲν ἦρθες νὰ μοῦ πεῖς τί τρέχει; Θὰ ἔβα-
ζα τάξη ἀμέσως.

Ὁ Γιούγκερμαν σήκωσε τοὺς ὦμους.

— Τί σημασία ἔχουν ὅλ' αὐτά; Βαρέ-
θηκα τὴν Τράπεζά σας. Καὶ παρατήθηκα.
Νά!

— Μὴν κάνεις τὸ βλάκα, Γιούγκερμαν.
Θὰ ξαναγυρίσεις στὸ γραφεῖο σου. Καὶ ἀ-
μέσως, αὐτὴ τὴ στιγμή.

— Κολοκύθια!

Ὁ κ. Διευθυντὴς χαμογέλασε.

— Εἰσαι κουρασμένος, Ἐμπρός! Σήκω
καὶ ντύσου! Ὅλα θὰ διορθωθοῦν. Ἐγὼ εἶ-
μαι δῶ! Μὴν καταστρέφεις τὸ μέλλον σου
μὲ παιδιαρίσματα. Σοῦ δίνω τὸ λόγο μου
πὼς θὰ πάρεις μεσ' στὴν Τράπεζα τὴ θέση
ποῦ σοῦ ἀρμόζει...

Καὶ καθὼς ὁ Γιούγκερμαν δὲν ἀπαντοῦ-
σε, ὁ κ. Διευθυντὴς ἐπρόσθεσε:

— Καὶ τὸ μισθὸ ποῦ σοῦ ἀρμόζει. Σὲ αὐ-
ξάνω στὶς 750 δραχμὲς τὸ μῆνα...

Ὁ Βάσις σηκώθηκε δίχως ν' ἀπαντήσῃ
κι' ἀνοίξε διάπλοτο τὸ παράθυρο. Γέμισε ἡ
κάμαρα πρωῒνὸ ἥλιο καὶ φρέσκο ἀνοιξιὰ-
τικο ἀέρα. Ὁραία μέρα ἔξω. Χαρά Θεοῦ.
Ἀνάσανε δυό-τρεῖς φορές τὴν ἐλαφρὴ δμύ-
χλη ποὺ μόλις ψευτοκαθόταν πάνω στ' ἀ-
κύμαντο λιμάνι. Μὰ δὲν μπόρεσε νὰ βρεῖ
τὸ συνηθισμένο κέφι του. Εἶχε ξυπνήσῃ ἄ-
σχημα σήμερα, βαρὺς, σάν κουρασμένος.

Γύρισε κατὰ τὸν κ. Διευθυντὴ μὲ κεφάλι
σκυφτό, μάτι σκληρό...

— Σύμφωνοι, κ. Διευθυντά. Σὲ μισὴ ὥρα
θὰ εἶμαι στὸ γραφεῖο...

Καὶ πραγματικά, σὲ μισὴ ὥρα ἦταν στὸ
γραφεῖο. Στὸ τραπέζι πλαῖ στὸ παράθυρο.
Ἀπέναντί του εἶχε τὸν Καραμάνο. Ἀρι-
στερά του τὸ Σταβάδο. Κι' ἀπὸ πάνω του
τὸ πορταῖτο τοῦ κ. Γ. Φλωριάδη, Γενικοῦ
Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς Ἐμπορικῶν Πα-
ροχῶν.

(Ἀκολουθεῖ)

ΗΡΘΕ

Ἡρθε τὸ ἄβρὸ φθινόπωρο μὲ τὶς γλυκύτατες βραδυές,
γιομάτο ἀνία, ρεμβασμούς καὶ πρᾶες μελαγχολίες.
ἦρθε τὸ ἄβρὸ φθινόπωρο νὰ μᾶς ματώσει τὶς καρδιές
μὲ κάποιων βασανιστικῶν ἐρώτων νοσταλγίες.

Ἡρθε κι' αἰσθάνονται οἱ ψυχὲς χλωμῶν θανάτων βήματα
νὰ τὶς γιομίζουν τὶς βραδυές μὲ ἀνεξιχνίαστα δέη,
κι' εἶναι, θαρεῖς, τὰ ριγηλὰ τῶν πλατανιῶν θρηνήματα,
τοῦ ὥραίου καλοκαιριοῦ ἡ ψυχὴ ποῦ νείρεται καὶ κλαίει.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΟΙ ΗΓΗΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΡΩΜΗΣ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΙΣΜΟΙ *

Ὁ perfectus orator (ὁ τέλειος ρήτωρ), ὅστις ἦτο ἡ πραγματοποίησις τοῦ μορφωτικοῦ τούτου ἰδεώδους τοῦ Κικέρωνος, ἔπρεπε νὰ ἔχη φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ διὰ τῶν γνώσεων αὐτοῦ τῶν πολλῶν νὰ τείνῃ πρὸς τὸ τέλειον, ὅπερ εἶναι ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ἀνέφικτον. Διὰ τοῦτο πολεμεῖ δριμύτατα τὸν νεωτερισμὸν τῆς στενῆς ἐιδικοποιήσεως τῶν συγχρόνων του, τασσόμενος ἀνεπιφυλάκτως πρὸς τὸ μέρος τῶν παλαιότερων, οἵτινες προκρίνουσι τὸν Universalismus ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ συστήματι, ἦτοι τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν. Ἡ δὲ πολὺτροπος αὕτη παιδεία ἦτο τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες ἀνθρωπίνης μορφώσεως. Τὰς ἀπόψεις ταύτας ὁ Κικέρων περὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐναντίον τῶν νεωτεριστῶν διετύπωσεν εἰς τὰ βαθύτατα καὶ στοχαστικώτατα βιβλία τοῦ ἔργου του De oratore (Περὶ τοῦ ρήτορος), ἀκολουθῶν τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Φίλωναν τὸν Λαρισαῖον.

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ μεγάλου τούτου λογίου τῆς Ρώμης ἀπέτελεσε τὴν βάσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῶν Ρωμαίων συστήματος ἐπὶ αἰῶνας, διότι ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς ἐντελῶς ἀτομικῆς τοῦ Κικέρωνος πείρας τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου του. Μονομερὴς ὁ Κικέρων δὲν ὑπῆρξεν ποτε εἰς οὐδέν.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνέκρινε καὶ διετήρησεν ὡς βάσιν τοῦ νέου αὐτοῦ κράτους ὁ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος.

Τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος γίνεται πάλιν τελείως ἐπικαίρον κατὰ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα. Ἡ στωικὴ φιλοσοφία προσπαθεῖ νὰ διασείσῃ τὰ θεμέλια τῆς ρητορικῆς μορφώσεως διὰ τῶν θεωριῶν τοῦ κοσμοπολίτου, ἃς διδάσκει. Ἡ ρητορικὴ ἐξ ἄλλου, ἀνταγωνιζομένη πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἐθεωρεῖ ἐαυτὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν Ρωμαίων. Οὕτε ὅμως αἱ ἀκρότητες τῶν σχολῶν τῶν ρητοροδιδασκάλων (declamatores), οὔτε αἱ ἐπαναστατικαὶ

θεωρίαι τῆς στωικῆς φιλοσοφίας ἦσαν αἱ ἐνδεδειγμένοι διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας. Μόνον ὁ σῶφρων συνδυασμὸς τοῦ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ βίου ἦτο προωρισμένος ν' ἀποτελέσῃ καὶ πάλιν τὴν βάσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τῶν Ρωμαίων συστήματος. Ἰδεῶδες, ὅπερ ἀντεπροσώπευσεν ὁ διδάσκαλος καθηγητῆς τῆς ρητορικῆς Κοϊντιλιανὸς, διδάσκων καὶ ἐφαρμόζων τοῦτο ἐν τῇ δημοσίᾳ σχολῇ, ἐν ᾗ ἦτο ἐπισήμως διωρισμένος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὰς θεωρίας δ' αὐτοῦ κατὰ τῶν νεωτεριστῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τοῦ συστήματος διετύπωσεν ἐν τῷ μνημειώδει αὐτοῦ ἔργῳ Institutio oratoria (περὶ τῆς μορφώσεως τοῦ ρήτορος), ἵνα ἀναζητήσῃ, ὅπως λέγει, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ μεγάλου ρήτορος Κικέρωνος κατὰ τῶν ὀλεθρίων ἐπιδράσεων τῶν νεωτεριστῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ συγκατατεθῶσιν, ὅπως ἐγκλεισθῶσιν εἰς τὸ σεβάσμιον παρελθόν.

Ὅτι δ' ὑπῆρξε διὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν ὁ Κικέρων, τοῦτ' αὐτὸ ὑπῆρξεν οὕτως διὰ τοὺς μετέπειτα ἡγήτορας λογίους Ρωμαίους μαθητάς του Τάκιτον καὶ Πλίνιον τὸν νεώτερον, οἵτινες, ἀντιτιθέμενοι εἰς τοὺς νεωτεριστάς τῶν χρόνων των, ἐναντίον τῶν declamatores, ἦσαν ὅπαδοι τοῦ αὐτοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Ἡ δὲ αἰτία τῆς καταπτώσεως τῆς συγχρόνου τῶν λογοτεχνίας καὶ τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῆς νεολαίας, ζήτημα, ὅπερ πολὺ συνεζητεῖτο καὶ τότε ὡς καὶ σήμερον, ἀπεδίδετο ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν νεωτερισμὸν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ἡ πάλιν δὲ μεταξὺ συντηρητικῶν καὶ νεωτεριστῶν περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τότε καταφαίνεται θαυμασίως ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Τακίτου de oratoribus (περὶ ρητόρων), ὅπερ εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν δυστυχῶς ἔργον τοῦ Κοϊντιλιανοῦ de causis corruptae eloquentiae (περὶ τῶν αἰτίων τῆς καταπτώσεως τῆς λογοτεχνίας). Ἐν τῷ 28ῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Τάκιτος φρονεῖ ὅτι ἡ αἰτία τῆς καταπτώσεως τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας καὶ τοῦ μορφωτικῆς ἐν γένει ἐπιπέδου τῆς νεο-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.

λαίας, — πράγμα καταφανέστατον κατά τούς χρόνους της παρακμής — όφείλεται εις τὰ ἑξῆς: Εἰς τὴν *desidium juventutis* (εἰς τὴν ὀκνηρίαν τῆς νεότητος), εἰς τὴν *neglegentiam parentum* (εἰς τὴν ἀμέλειαν τῶν γονέων), εἰς τὴν *inscientiam praecipientium* (εἰς τὴν ἀμάθειαν τῶν διδασκόντων) καὶ τελευταῖον εἰς τὴν *oblivionem moris antiqui* (εἰς τὴν λησμοσύνην τοῦ ἀρχαίου ἥθους).

Ἴνα δὲ ἀρθῇ ἡ κατάπτωσις αὕτη ἀναγκάζον ἐθεωρεῖτο ἀπαραιτήτως τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα νὰ κανονίζηται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κλασσικοῦ προτύπου, λαμβανομένων ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν συγχρόνων προόδων.

* * *

Ἄλλ' οἱ νεωτερισμοὶ τῆς ξενομανίας, τοῦ ἀσιανισμοῦ καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἦτο ἐπόμενον νὰ ἔχωσαν ὡς ἐπακολούθημα τὸν ἔτι ἐπικινδυνότερον νεωτερισμὸν, τὸν νεωτερισμὸν τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς.

Ὁ Ρωμαῖος ἐκείνος, ὅστις ἦτο λάτρις παντός ἑλληνικοῦ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν παράδοσιν, περιεφρόνει τοὺς ἐν τέλει ἀνδρας τῆς ἐθνότητός του καὶ ἐθεώρει τούτους ἀνικάνους νὰ διοικήσωσιν, ἐνόμιζε δ' ὅτι αὐτὸς μόνος ἦτο ἱκανὸς νὰ κάμῃ τὸ πᾶν. Ὅστις ἦτο φίλος τοῦ ἀσιανοῦ ὕφους τῆς ἀναρχίας δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ρέπῃ πρὸς τὴν ἀπειθαρχίαν καὶ τὴν ἀτασθαλίαν, διότι ἡ ψυχολογικὴ ἐπίδρασις τῆς λογοτεχνίας ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀτόμων εἶναι γεγὸνός ἀναμφισβήτητος. Ὅστις τέλος ἦτο ὑπὲρ τῆς ἄκρας φιλοσοφικῆς μορφώσεως χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐθνικῆς ρωμαϊκῆς μορφώσεως, ἥτις ἦτο ἡ τοῦ *perfecti oratoris* (τοῦ τελείου ρήτορος), ἦτο φυσικῶς ἐπόμενον νὰ ἀχθῇ εἰς τὰς οὐτοπιστικὰς κοινωνικὰς θεωρίας καὶ νὰ δραματίζεται τὰ περίφημα *saturnia regna* (τὴν βασιλείαν τοῦ Κρόνου) ἐπὶ τῆς γῆς, ἥτις κατ' αὐτοὺς δὲν ἦτο εἰμὴ τὸ ἰδεῶδες τοῦ κομμουνιστικοῦ κράτους τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι τὴν πρωτοπορίαν πάλιν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν τοῦτον νεωρισμὸν τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος ἀπετέλει ἡ ἀδολος ρωμαϊκὴ νεότης. Καὶ μάλιστα ἡ ἀριστοκρατικὴ τῆς Ρώμης νεότης, ἥς τὴν στάσιν δὲν γνωρίζει ποὺ νὰ ἀποδώσῃ ὁ ἱστορικὸς Σαλλούστιος. Διότι, ἐνὼ ἡδύναντο οἱ νέοι οὗτοι νὰ διάγουν βίον λαμπρὸν ἢ τοῦλάχιστον ἡσυχον, προετίμων τὸν πόλεμον τῆς εἰρήνης.

Οἱ ἡγήτορες ὅμως Ρωμαῖοι λόγιοι, οἵτινες εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν πρόδον τοῦ πρακτικοῦ τῶν ἔθνους, ὅπερ ἐτίμησεν καὶ ἐδόξασεν ἡ περιβόητος ρωμαϊκὴ ἀρετὴ, ἡ *virtus Romana*, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνήκωσιν εἰς τοὺς ρωμαντικούς νεωτεριστὰς λογίους τοὺς ἐπι-

θυμοῦντας τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος. Ἡ ἐγκαθίδρυσις ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου τῆς θεᾶς τῆς Εἰρήνης, ἐνῶ πάντες περίεῖ αὐτοῦ ἦσαν ἐλευθέροι καὶ ἴσοι καὶ ἀδελφοὶ ἀνευ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ταξικῆς διαφορᾶς δὲν ἦτο ἴδιον τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος. Μόνον ὅταν ἐξερρωμαίσε τὰ προτυπὰ τοῦ τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα καὶ ἐνεπίστευσε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἔνα, εἶδεν ἡμέρας δόξης ἡ ρωμαϊκὴ πολιτεία.

Ἡ πολιτεία τῆς Ρώμης δὲν ἦτο ἡ μοναδικὴ ἢ ἡ πρώτη πολιτεία ἐν ἣ ἡ πενία ἐστασίασε πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ ἡ ταπεινότης πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς πολιτείας, μικρὰς καὶ μεγάλας, τὸ ἔλαττον καθίσταται πολέμιον τοῦ πλείονος. Πολὺ δὲ περισσότερον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐλευθέρως ρωμαϊκῆς πολιτείας καθ' ὅδς δὲν ἐκυριάρχουν πλέον οἱ ἀγρόται, ἡ *plebs rustica* ἐν Ρώμῃ, ἀλλ' ἡ κοσμοτρόφος Ρώμη, εἰς ἣν συνέρρεον οἱ ὄχλοι ἀπὸ τῆς χώρας ὥσπερ ποταμοὶ τινες πρὸς τὴν πάντα δυναμένην δέχεσθαι θάλασσαν. Ἐνταῦθα ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ πολυσυνθέτου λαοῦ τῆς πρωτεύουσας διηρῶνθη. Δὲν ἦσαν πλέον οἱ πρῶτοι ρωμαῖοι, οἱ *agricolae*, ἀλλ' οἱ κομπολιταὶ μεθ' ὧν τῶν ἐπαναστατικῶν τάσεων τῶν νεωτεριστῶν. Οἱ δὲ δοῦλοι καὶ παντοειδεῖς πλάνητες ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ κακοῦ τῶν παραδείγματος καὶ τοὺς πάσχοντας συντηρητικοὺς ρωμαίους ἐβλαπτον καὶ ἡνύδουν τοὺς σκοτεινοὺς τῶν ἀναρχικῶν στοιχείων σκοποὺς.

Τὰ τροφοδοτοῦντα ὅμως τὴν πυρίνην φλόγα τῶν νεωτεριστῶν τῆς ἀναρχίας ἦσαν, τὸ μὲν ἡ ἄκρα ρωμαϊκὴ ὑπεροψία τῆς πλουτοκρατικῆς τάξεως, ἥτις προεκάλει φυσικὴν ἀντίδρασιν παρὰ τῷ ὄχλῳ, τὸ δὲ οἱ δυσηρεστῆ μένοιο ἐκ τοῦ τότε καθεστῶτος, οἵτινες ἦσαν οἱ μυστικοὶ ἀλλ' οἱ κυριώτατοι συνένοχοι καὶ ὑποστηρικταὶ τῆς κινήσεως ταύτης.

Οὕτω ἡ διάχυτος ἐπιθυμία παρὰ τῷ ὄχλῳ ἐπὶ τοῦ Κικέρωνος ἦτο « τὰ πάντα νὰ μεταβληθῶσιν », ἵνα δυνηθῇ ἡ ρωμαϊκὴ πληθὺς ν' ἀνυψώσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς. Χείρωνα οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν κρίσιν τῆς τῶν χρόνων τοῦ Κικέρωνος δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ. Ὁ ὄχλος εἶχε τὴν πεποιθήσιν ὅτι ὁ πτωχὸς ἦτο πένεστερος τοῦ δέοντος, καὶ τοῦτο, διότι καὶ οἱ πλούσιοι ἦσαν πλουσιώτεροι τοῦ δέοντος. Ἡ διαφορὰ τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἦτο μεγίστη καὶ ἔνεκα τούτου τὸ πρὸς ἀλλήλας μῖσος ἦτο φοβερόν. Οἱ ἰσάμενοι εἰς τὴν κορυφὴν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλοῦτος ἦσαν ἡ εἰκὼν τοῦ ἐχθρικοῦ κράτους πλέον διὰ τὸν πτωχὸν λαόν. Ὁ δὲ ἀγὼν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ τούτου κράτους ἔπρεπε νὰ διεξαχθῇ μέχρι τῆς τελείας κατατροπῆς του. Ὁ πτωχὸς εἶχε τὴν ἀδιάσειστον πλέον γνώμην ὅτι μόνον ἐκεῖνος, ὅστις εὕρισκετο ἐν τῇ πτωχείᾳ ἡ δύνατο νὰ εἶναι ὁ ὑποστηρικτὴς τῆς θέσεώς

του. Οὐδεμίαν ἐμπιστοσύνην εἶχεν εἰς τὸν πλοῦσιον. Ὁ δὲ πλοῦσιος πάλιν ἐξ ἀντιθέτου ἔλεγε περὶ τοῦ πτωχοῦ ὅτι εἶναι ἐχθρὸς του καὶ μόνον, διότι δὲν ἔχει περιουσίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ διάφορον τῶν ἀγῶνος κατὰ τῆς τάξεως τῆς ἰδιοκτησίας ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ἡ ἱστορικὴ ἐνωσις τῆς κοινωνίας. Πάντα τὰ ληφθέντα μέτρα ὑπὸ τῶν ἐκαστοτε πρὸ τοῦ Κικέρωνος Κυβερνητῶν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πασχούσης μάξης ὡς ἦτο ὁ περίφημος ἀναδασμὸς τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ Τιβερίου Γράκχου καὶ ἡ προσωρινὴ ἡσυχία, ἣν ἐπέφερεν ὁ θεσμὸς τῆς δημαρχίας, συνετέλεσαν ἰσως εἰς τὴν προσωρινὴν χαλάρωσιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν δύο τάξεων δὲν ἐπήνεγκον ὅμως καὶ τὴν τελείαν θεραπείαν τοῦ κακοῦ.

Τοῦτο δὲ συνέβη, διότι τοὺς τρόπους τοῦ πλήθους δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ πραγματοποιήσῃ, ὅπως λέγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς, ὅχι μόνον ὁ βραχὺς κλήρος, ἀλλὰ αἱ σύμψασαι βασίλειον καὶ τυράννων δωρεαί. Καὶ ὅντως ὁ ἄνθρωπος καὶ δὴ ὁ πεπολιτισμένος δὲν γνωρίζει ὅρια εἰς τὰς ἐπιθυμίας του. Ἡ ἀνάγκη του ἱκανοποιεῖται μόνον πρὸς διάνοξιν χώρου ὑπὲρ ἄλλης. Διὰ τοῦτο πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ τίθηται ὅριον σταθερὸν εἰς τὰς ἀνικανοποιήτους καὶ ἀνευ ὁρίου ἐπιθυμίας τῆς παραλόγου μάξης, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται κατόπιν νὰ ἐπιβάλλωσι τὰς θελήσεις των οἱ ἄρχοντες διὰ τῆς βίας. Διότι εἶναι ψυχολογικῶς ψευδὲς καὶ ἀνιστόρητον κατὰ τοὺς Robert von Röhmann καὶ Wolf ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀπαιτησέων τῆς μάξης ὀδηγεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην. Ὁ Γερμανὸς πολιτικὸς Bismark εἶπε τὴν 24^{ην} Ἰανουαρίου τοῦ 1890 μετὰ τινος ἱσως ὑπερβολῆς ὅτι καὶ ὁ Arrius Claudius ἐν τῇ ρωμαϊκῇ συγκλήτῳ, «ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐργάτης ἐφ' ὅσον βλέπει τινὰ εὐημεροῦντα περισσότερον αὐτοῦ δὲν θὰ εἶναι εὐχάριστος».

Τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς πρὸς τούτους ἀντιλήψεων ἦσαν καὶ οἱ ἡγήτορες Ρωμαῖοι λόγιοι, οἵτινες ἀνετράφησαν ὡς γνήσιοι παλαιοὶ Ρωμαῖοι ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ ἀρετῇ, καθ' ἣν δὲν ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνῃ τις διὰ τῆς βίας τὴν περιουσίαν καὶ ἰδιοκτησίαν τῶν εὐπόρων πρὸς ἀνακούφισιν τῆς μάξης. Τοῦτο δὲ ἐσάλευε κατ' αὐτοὺς τὰ θεμέλια τοῦ Κράτους· ἡ δὲ εἰρήνη τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ἰδέα τῆς Δικαιοσύνης ἐγκατέλειπεν διὰ παντός τοῦτο.

Ἡ μόνη ὑποχρέωσις, ἣν ἔπρεπε κατ' αὐτοὺς νὰ αἰσθάνηται ὁ πλοῦσιος ἐναντί τῆς τότε πτωχείας ἦτο καθαρὸς ἠθικὴ ἐνίσχυσις ὑπὸ τύπον ἐλεημοσύνης. Οἱ Ρωμαῖοι ἡγνόουν τελείως τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν, καθ' ἣν ἡ πολιτεία ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς πλουσίους εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν κοινωνικῶν καθηκόντων πρὸς ἀνακούφισιν τῆς μάξης τῶν πασχόντων. Καθῆκον

τῆς Κυβερνήσεως τοῦναντίον ἦτο εἶτε ἐν πολέμῳ εἶτε ἐν εἰρήνῃ ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς πολιτείας καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς προσόδους τῆς· οἱ δὲ πολῖται ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἐλευθέραν ἰδιοκτησίαν καὶ βεβαίαν ἐξασφάλισιν αὐτῆς.

Τὰς κοινωνικὰς δ' ἀκριβῶς ταύτας ἀρχὰς ἐφήρμοσε καὶ ὁ ἡγὴτωρ λόγιος Κικέρων, ὁ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὸς συντηρητικὸς τύπος, ὅτε ὁ νεωτερισμὸς τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς ἐξεδηλώθη ὡς κίνημα ἐπαναστατικὸν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἠθικῶς, κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς καταπεσόντος ἀνθρώπου Κατιλίνα. Οὗτος ἔχων ὁπαδοὺς ἀνθρώπους, ὧν αἱ πράξεις καὶ ἡ συμπεριφορὰ ἀνῆκον περισσότερον εἰς τὴν ἐγκληματολογίαν ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως ὀρθῶς λέγει ὁ Th. Mommsen, ἠπειλήσεν αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἐναντὶ τῆς δυστυχίας, ἣτις ἐγέννησε τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, ὁ ὑπατος τότε Κικέρων ἐστάθη ψυχρὸς μέχρι βαθύτατων καὶ κατέπεινε τὸ κομμουνιστικὸν τοῦτο κίνημα τοῦ Κατιλίνα εἰς τὸ αἷμα, ἀποθεωθεὶς ὑπὸ πάντων τῶν συντηρητικῶν καὶ φιλησύχων ἐκείνων Ρωμαίων πολιτῶν, οἵτινες διὰ τοῦ ἰδιωτικῶς οἰκονομικοῦ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματός των προεφυλάσσοντο νὰ δεσμευθῶσιν εἰς τὰ ἰδεώδη τοῦ κομμουνισμοῦ ὁπωσδήποτε.

Ἦτο δὲ σκληρὸς καὶ ἀνάλγητος ὁ Κικέρων, διότι ἐφρόνει, ὅτι, ἐὰν ἤθελεν ἐπιτρέψει εἰς τὸν λαὸν τὴν κυριαρχίαν, θὰ ὁμοιάζε με ἀνθρώπον, οὗτινος ὁ νοῦς δὲν δύναται νὰ κυριαρχήσῃ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ σώματος· καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τὴν πολιτικὴν τῶν Γράκχων, οὓς ἄλλως τε ἐπῆνε ὡς διαπρεπεῖς καὶ μεγάλους ἀνδρας ἀγαπητοὺς τῆς ρωμαϊκῆς πληθούς, χαρακτηρίζει ὡς ὀλεθρον τοῦ Κράτους καὶ αὐτοκτονίαν των. Τὸν δὲ Τιβερίον Γράκχον ἀποκαλεῖ ἐμπρηστὴν τοῦ Καπιτωλίου· τὸν δὲ φόνον αὐτοῦ μεῖζον κέρδος διὰ τὴν Ρώμην καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς καταστροφῆς τῆς Νουμαντίας.

Κατ' ἀκολουθίαν ὁ Κικέρων ἀνῆκεν εἰς τὸ ἔθνος τῶν optimates, τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Ρώμης, ὅχι μόνον τῶν οἰκονομικῶς ἀνεξαρτήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν sani et boni et beati, τοῦτέστι τῶν υγιῶν καὶ χρηστῶν καὶ εὐτυχῶν. Δὲν ἦτο ὅμως πρὸς τούτοις ἄδικος. Ἀφοῦ ὡς πολιτικὸς συνετάτισε πᾶσαν ὑπόθεσιν τῆς κυριαρχούσης κοινωνικῆς μερίδος τῶν ἀριστοκρατικῶν πρὸς τὴν τοῦ κράτους, ὥστε οἱ optimates ν' ἀποτελῶσι τὸ κράτος, ἐστράφη δριμύτατος καὶ ἐναντίον ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἐγεννήθησαν μόνον ἵνα κοιμῶνται, τρώγωνσι καὶ ἀπολαύωσι.

Εἶναι ὁμως ἀληθὲς ὡσαύτως ὅτι, ἂν καὶ ἤθελε νὰ φαίνεται ἐνίοτε ὡς popularis consul (ὑπατος λαϊκός, δημοφιλής) παρέχων διαφόρους διευκολύνσεις εἰς τὸν πάσχοντα λαόν, δὲν ἀφίνετο ὑπὸ τοῦ φόβου ὅτι ὁ

λαός είναι επικίνδυνον θηρίον, όταν συνηθίζη εις τὰς διευκολύνσεις. Διὰ τοῦτο δ' ἀκριβῶς καὶ ὁ ἔλληλογος ἀναδασμὸς γῆς τοῦ 60—59 π. Χ. τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τὸν ἔκαμε νὰ μὴ κοιμηθῇ μίαν νύκτα.

Ἐνταῦθα δ' ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ διαφορὰ τῶν ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον μεταξὺ τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Καίσαρος. Διότι μολοντοὶ καὶ ὁ Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ ἦτο ὑπὲρ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος καὶ συνεταύτιζε τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους πρὸς τὰ συμφέροντα ταύτης, ἐν τούτοις ἐκάμπτετο περισσότερον ἢ ὁ Κικέρων πρὸς τῆς λαϊκῆς δυστυχίας. Κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς καὶ ὁ Καίσαρ ἐτήρησε τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Κικέρωνα στάσιν. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξεν ὅτι ἐξεκαθαρίσθη ἅπαξ διὰ παντὸς ἡ ἀφόρητος αὐτὴ κατάστασις ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος καὶ ἡ μετά ἑτὶ διακόσμησις τοῦ παντὸς εἶδους κακούργων ἐν Ρώμῃ εὖρε διέξοδον.

Ἡ συμπάθεια ὅμως πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Κατιλίνα ἐπέζησεν ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὰς καρδίας τοῦ κατώτερου καὶ ὁμοίου πρὸς αὐτόν ὄχλου, ὡς ἀποδεικνύει ἡ μετὰ ἑτὶ διακόσμησις τοῦ τάφου του δι' ἀνθέων καὶ στεφάνων.

Καὶ τοῦτο, ἵνα δικαιωθῇ πάλιν ἡ στάσις τοῦ ἡγήτορος λογίου Κικέρωνος καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ὡς πρὸς τὸν νεωτερισμὸν τῆς *aequatio bonorum* καὶ τοῦ *aequare pecunias* ἦτοι ὑπὲρ τῆς ἐξ Ἰσου διανομῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἐξισώσεως τῶν χρημάτων μεταξὺ τῶν πολιτῶν.

Ἡ κοινωνικὴ οὐτοπία τῶν νεωτεριστῶν λογίων, ἥτις κατὰ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἔφασεν εἰς τὸ ὑψιστον σημείον, ὠδήγει τὰ πλήρη εἰς δραματισμὸν φαντασιώδους σοσιαλισμοῦ καθ' ὃν ἡ διαφορά τῶν τάξεων ἐθεωρεῖτο ἄδικος καὶ ἐκῆρυττον ὅτι δικαία κοινωνικὴ τάξις ἦτο ἡ τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ τελείας κοινωνικῆς ἐξισώσεως. Οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ προπαρεσκευάσθη ἡ εἰσοδος τῆς τολμηροτέρας τότε ἰδεολογίας, τῆς *ιδεολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ρώμῃ*.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐμισήθη καὶ ὑπετιμήθη ὑπὸ τῶν ἡγητῶρων Ρωμαίων λογίων ὡς νεωτερισμὸς, ὅστις προπαρεσκεύαζε τὴν ἐπανάστασιν τῶν μαζῶν. Ἡ συμφωνία ἐν πολλοῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐξειλιγμένης μορφῆς τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἥς ἴδιον ἔργον ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, ἡ ἐξέγευσις τῶν μαζῶν, ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καθεστώτος καὶ ἡ δημιουργία παραχῶν, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ὑποβλέπεται ὁ Χριστιανισμὸς.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἐπολεμήθη δεινῶς ὡς θρησκεία Ἰου-

δαϊκή. Διότι ὁ ἀντισημιτισμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἤδη ἀπὸ τοῦ ἑκατοστοῦ ἔτους πρὸ Χριστοῦ περίπου σαφῶς αὐξάνεται κατὸ πιν διαρκῶς κατὰ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα καὶ ἐκσπᾷ τέλος εἰς τρομεροὺς κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διωγμούς.

Ἐπειτα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νεωτερισμοῦ τῆς θρησκείας τοῦ θεοῦ Ναζωραίου ἔβλεπον προσεχῇ τὴν πτώσιν τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των καὶ διὰ τοῦτο ὡς Ρωμαῖοι φύσει συντηρητικοὶ οἱ ἡγήτορες λόγιοι ἐθεώρησαν ὕψιστον αὐτῶν καθῆκον ν' ἀναχατίσωσι τὴν ὁρμὴν τῆς διαδόσεώς του.

Τὸ δὲ ὑπέροχον *imperium Romanum*, ὅπερ ἐσπερέωσαν οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τόσων κόπων καὶ μόχθων, ἡσθάνοντο νὰ σεῖται διὰ τῶν θεωριῶν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ, τοῦ νεωτερισμοῦ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἡ ἔμμεσος πολεμικὴ κατὰ τοῦ νεωτερισμοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ — καὶ λέγω ἔμμεσος, διότι ἡ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία ἐπολεμήθη ἐν τῷ προσώπῳ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ εἰς πλείστα σημεῖα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ρωμαίου νεωτεριστοῦ φιλοσόφου Σενέκα υἱοῦ — ἐξησκήθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου συγχρόνου τοῦ Σενέκα υἱοῦ ἡγήτορος λογίου Κοϊντιλιανοῦ.

Σκληρότερον ἀγῶνα ἀρχῶν μεταξὺ ἡγητῶρων λογίων ἀντιθέταν ἀπόψεων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστημονικῆς εὐπρεπείας σπανίως ἐγνώρισεν ὁ κόσμος.

Ὁ Μάρκος Φάβιος Κοϊντιλιανὸς ἀπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς του οὕτως εἰπεῖν ἔδρας ἐπετίθετο δριμύτητα ἐνώπιον τῆς νεότητος ἐναντίον τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας τῶν νεωτεριστῶν διαφθορῶν, ὡς ἐνόμιζε, τοῦ αὐστηροῦ ρωμαϊκοῦ χαρακτῆρος τῆς νεότητος, ὃν προῖστατο ὁ Σενέκας υἱός. Δι' αὐτόν ἡ ρητορεία ἦτο ἀνωτέρα τῆς φιλοσοφίας, διότι ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν μὀρφωσιν τοῦ Ρωμαίου ὡς ρήτορος εἰς τὸ *forum Romanum*, ὡς πολιτικοῦ καὶ ὡς διοικητοῦ, *regina rerum oratio*, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία ἦτο ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπων τῶν ζώντων ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ γραφείου καὶ ἐπιθυμοῦντων νὰ δικαιολογῶσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτῆς τὰς παρανομίας των. Καὶ ἔλεγε τὸ περίφημον ἐκεῖνο, ὅτι «ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων καθηγητῶν καὶ τὰ ἐντιμα ἐδίδασκεν εἰς πολλοὺς καὶ ὅπως ἐδίδασκαν οὕτως καὶ ἐξῆσαν νομίζω. Νῦν δ' ὅμως ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς πλείστους τὰ μέγιστα ἐκρύβησαν ἐλαττώματα, διότι δὲν εἰργάζοντο, ἵνα θεωρῶνται φιλόσοφοι (ἀντάξιοι τοῦ ὀνόματός των) διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν σπουδῶν, ἀλλ' ἐκάλυπτον διὰ τῆς λυπηρᾶς των μορφῆς καὶ τῆς διαφεροῦσης ἀπὸ τῶν ἄλλων περιβολῆς τὰ χεῖριστα ἡθῆ».

Διὰ τῶν λόγων τῶν τούτων, ἐννοεῖται, κατεφέρετο ἐμμέσως κατὰ τοῦ φιλοσόφου Σενέκα υἱοῦ, ὅστις ἠλέγχθη ποιῶν, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Κάσσιον Διώνα, «τὰ ἐναντιώτατα οἷς ἐφιλοσόφει. Διότι ἐνῶν κατηγόρει τὴν τυραννίδα ἐγένετο τυραννο-διδάσκαλος καὶ ἐν ᾧ κατέτρεχε τοὺς συν-αναστρεφόμενους τοὺς δυνατότας δὲν ἀπε-μακρύνετο ἐκ τοῦ παλατίου καὶ ἐν ᾧ ἦτο ἐναντίον τῶν πλουτοῦντων ἦτο ἑκατομμυ-ριοῦχος καὶ ἐν ᾧ κατηγόρει τὰς πολυτε-λείας τῶν ἄλλων ἐξ ἧν χλιδῇ καὶ ἔτρωγεν ἐν τρυφῇ καὶ γάμον ἐξημεν ἐπιφανέστατον».

Πράγματα, ἅτινα δεικνύουσιν, ὅτι μὲ τὸ ἀζημιώτον ὁ Σενέκας υἱὸς ἦτο νεωτεριστὴς καὶ ὅτι ἐκ δημαγωγίας μόνον ἦτο ἀφιερω-μένος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δόγματός του homo res sacra homini¹ ἦτοι ὁ ἄνθρω-πος πρέπει νὰ ἀφοσιώνηται εἰς τὴν ἐξυπη-ρέτησιν τῶν συνανθρώπων του. Φιλοσοφίαν μὴ ἐννοουμένην ὑπὸ τοῦ γνησίου Ρωμαίου.

Ἡ νεότης ὅμως ὡς γνήσιον τέκνον τῶν χρόνων της συνεπάθει τὰ διδάγματα ταῦτα τοῦ νεωτεριστοῦ Σενέκα υἱοῦ. Δι' αὐτὴν οδοὺς ἦτο τὸ amoenum ingenium (τὸ θελ-κτικὸν πνεῦμα), ὅπως λέγει ὁ Τάκιτος καὶ τὰ συγγράμματά του εἶχε νυκτός καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνά χεῖρας.

Τὸν μέγαν κίνδυνον ἐκ τῆς κακῆς ταύτης ἀγωγῆς προσεπάθει ν' ἀποτρέψῃ ὁ διὰ τὸ μέλλον τῆς Ρώμης καὶ μόνον ἐνδιαφερό-μενος ἡγὴτωρ λόγιος Κοϊντιλιανός.

Καὶ ἐν ᾧ ὁ Σενέκας υἱὸς ὡς νεωτεριστὴς συνίστα εἰς τὴν νεότητα καὶ αὐτὸν τὸν μαθητὴν του κατόπιν αὐτοκράτορα Νέρωνα τὴν ἐγκατάλειψιν εἰς τὴν κόριν τοῦ χρό-νου τῶν παλαιῶν ἀξίων συγγραφέων, ἀκόμη καὶ τοῦ Κικέρωνος, ἐκ φιλοδοξίας καὶ μό-νον, ἵνα θαυμάζωσιν αὐτὸν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὁ Κοϊντιλιανός τὸ παράδειγμα τοῦ ἀθανάτου ἡγέτορος λογίου Κικέρωνος ἀ-κολουθῶν συνίστα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κλασσικῶν προτύπων, ὧν ἡ ἀξία ἔχει τὴν βάσιν της καὶ τὴν ἐσωτερικὴν της δικαίω-σιν ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς.

Κατέλιπε δὲ καὶ γραπτῶς τὰς οδηγίας αὐτοῦ ταύτας ἐν τῷ ἱ βιβλίῳ της institutio oratoria, ὅπερ νομίζομεν ὅτι πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὸ εὐαγγέλιον τῆς σπουδαζού-σης ἐν τῷ κλασσικῷ γυμνασίῳ νεότητος.

Διότι κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἀθανάτου συγγράμματος περὶ ὕψους «ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μεγαλοφυᾶ—εἰς αὐτὰ καυχῶνται ὅτι ἀνῆκουσιν οἱ νεωτεριστὰι ὅλων τῶν χρό-νων—εἶναι ἀναγκασιότατ' ἡ μέθοδος· διότι καταλείποντα ἀστηρικτὰ καὶ ἀνεμῆτι-στα δίχα ἐπιστήμης, καθίστανται ἐπικινδυ-νότερα».

Οὗτω καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ τε-λευταίου τούτου νεωτερισμοῦ ὑπερίσχυεν εἰς τοὺς Ρωμαίους ἡ ἀποψὶς τοῦ μεγάλου Κοϊντιλιανοῦ, ἥτις ἐθεωρήθη ἐξυπηρετικὴ

τῶν σκοπῶν πασῶν τῶν μορφωτικῶν προ-σπαθειῶν τῶν λογίων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

* *

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν τῇ δυνατῇ συντομίᾳ ἡ στάσις τῶν ἡγητόρων τῆς ἀρχαίας Ρώμης λογίων ὡς πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς τῆς ξενομανίας, τοῦ Ἀσιανοῦ ὕψους, τοῦ ἐκπαι-δευτικοῦ συστήματος, τῆς ἀνατροφῆς τοῦ κα-θεστῶτος καὶ τῆς χριστιανικῆς ἰδεολογίας.

Στάσις ἀνθρώπων συντηρητικῶν, οἷτινες ἐν πάσῃ αὐτῶν ἐνεργείᾳ ἐθεώρουν ὡς τι-μαλφεστάτην τὴν ἀπαρέγκλιτον τήρησιν τῆς παραδόσεως, καὶ ἐκείθεν ἀναχωροῦν-τες προσεπάθουν νὰ συγχρονίσωσι τὰς ἀπόψεις των συμφῶνως πρὸς τὰς προόδους τῶν συγχρόνων των.

Ἐπὶ ῥῆξαν δηλαδὴ ἐν ἁλλαις λέξεσιν λόγοι οἱ συντη-ρητικοὶ «συγχρονισμένοι».

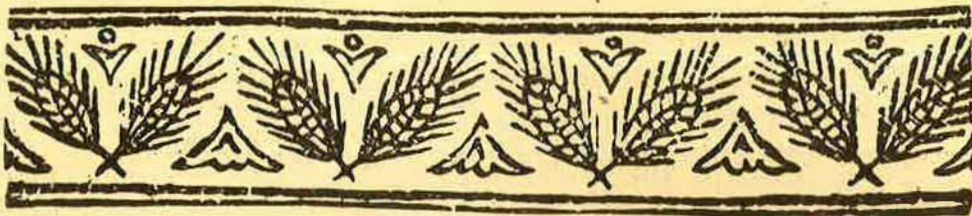
Μόνον δὲ αὐτῶν ἡ στάσις ἐδικαιώθη καὶ ἐπεκράτησεν κατὰ τὸν τραχὺν μεταξὺ συν-τηρητικῶν καὶ νεωτεριστῶν λογίων ἀγῶνα. Ἀπεδείχθη δὲ συγχρόνως ὅτι πανταχοῦ ὅπου ἐπεκράτησεν ὁ ἄκρατος νεωτερισμὸς ἄνευ τοῦ χαλινοῦ τοῦ κλασσικοῦ προτύπου μόνον καταστροφή καὶ ἐρείπια ἐπεσφρεύ-θησαν καὶ κατέστη τὸ ἔργον τοῦ πολιτι-σμοῦ τῶν μετέπειτα γενεῶν δυσχερέστατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἀντιθέτως οἱ ἡγέ-τορες λόγοι διὰ τῆς στάσεώς των προῆγον τὸ βῆμα τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἐξέλιξιν, ἥτις προήρχετο ἐκ τῆς διαρρυθμί-σεως τοῦ παλαιοῦ διὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἐκάστοτε νέου.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἀγὼν ἀπέβη μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνα-σέως, ὅστις προεῖδε τὴν νίκην τοῦ κλα-σσικοῦ προτύπου ἢ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ διαπρεποῦς συγχρόνου ἡμῶν Γερμανοῦ Λατινιστοῦ Eduard Norden, ὅστις ἐν τῷ μνημειῷ αὐτοῦ ἔργῳ «ὁ ἀρχαῖος τεχνι-κὸς πεζὸς λόγος» παραδέχεται ὅτι «μόνον τὸ ζωντανὸν ἔχει δικαίωμα ὑπάρξεως».

Πρὸς τοῦτον ὅμως ἀποστομωτικῶς ἀπαν-τῶν ὁ πρῦτανος τῶν φιλολόγων τοῦ αἰῶ-νος ἡμῶν Willamowitz λέγει, ὅτι «μία εἶναι ἡ αἰωνίως νέα καὶ νεάζουσα δύναμις, ἡ κατέχουσα τὴν ζωτικότητα: ἡ δύναμις τοῦ κλασσικοῦ πνεύματος, ἥτις μόνῃ γνωρίζει ν' ἀπολυτρώῃ τὸ πνεῦμα καὶ ν' ἀνυψώῃ τὴν ψυχὴν καὶ ἦν ἀποπνέουσι πάντα τὰ μεγάλα ἔργα διὰ τῶν αἰώνων».

Τὴν ζωτικωτάτην ταύτην δύναμιν ἐτάχθη νὰ ὑπηρετῇ καὶ θὰ ὑπηρετῇ ἡ φιλολογία· εὐτυχῇ δὲ λογίζω ἑμαυτὸν ὅτι τῆς δυνά-μεως ταύτης τῆς κλασσικῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς πνευματικῆς ἀν-θρώποτης, ἐτάχθη καὶ ἐγὼ ὑπὸ σοφῶν διδασκάλων μου καὶ συναδέλφων συνη-γάτης ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ ἀληθῶς προοδευ-τικῷ ἔργῳ αὐτῶν ὡς ἡγητόρων λογίων τῆς χρυσῆς τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος νεότητος.

ΧΡΙΣΤΟΣ Κ. ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑΣ

JOHN GALSWORTHY

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Μετάφραση από τὸ ἀγγλικό: ΘΑΝΑΣΗ ΠΕΤΣΑΛΗ (*)

Ήταν τοποθετημένα ἐκεῖ ἀπάνω στὸ τζάκι τὰ μπρούτζινα ἀγάλματα ποὺ προτιμοῦσε: μιὰ Κλεοπάτρα μὲ τὸν ἀστρίτη στὸ στήθος της, ἕνας Σωκράτης, ἕνα λαγωνικό ποὺ παίζει μὲ τὸ μικρὸ του, ἕνας γερός ἀντρας ποὺ ζεῦε ἄλογα. «Αὐτοὶ ὅλοι βαστᾶνε χρόνια», συλλογίστηκε, καὶ ταράχτηκε βαθειὰ ὡς τὴν καρδιά του. Ἔχουν χίλια χρόνια ζωὴ μπροστά τους!

«Πόσα;» Ὅσα καὶ νᾶναι, χρειάζεται ἕνα χρηματικὸ ποσὸν ἀρκετὸ γιὰ νὰ τὴ φυλάξει ἀπ' τὰ πρόωρα γεροντάματα, γιὰ νὰ ἐμποδίσει ὅσο μπορεῖ πιὸ πολὺ νὰ χαραχθοῦν στὸ πρόσωπό της ρυτίδες καὶ νὰ χλωμήνουν τὴ λαμπράδα τῶν μαλλιῶν της ἄσπρες τρίχες. Ὁ ἴδιος ἴσως νὰ εἶχε ἀκόμα πέντε χρόνια νὰ ζήσει. Ἐκείνη τότε θὰ εἶχε περάσει τὰ τριάντα της. «Πόσα;» Δὲν εἶχε στίς φλέβες της οὔτε στάλα ἀπ' τὸ δικό του αἷμα. Πιστὸς στίς κατευθυντήριες γραμμὲς τῆς ζωῆς του, ποὺ τὶς ἀκολουθοῦσε ἐδῶ καὶ παραπάνω ἀπὸ σαράντα χρόνια, ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε δημιουργήσει αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες πρᾶμα ποὺ λέγεται οἰκογένεια, στάθηκε προσεχτικὸς σὲ μιὰ σκέψη: «Οὔτε στάλα δικό του αἷμα, ἄρα κανένα δικαίωμα σὲ τίποτα.» Ὡστε ἦταν μιὰ πολυτέλεια ἡ ἰδέα του! Μιὰ τρέλλα, μιὰ ἀδυναμία, μιὰ λόξα ξαναμωραμένου γέρου. Τὸ πραγματικὸ του μέλλον στηριζόταν ἀπάνω σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀπ' τὸ αἷμα του, καὶ ποὺ σ' αὐτοὺς θὰ ἐπιζοῦσε μετὰ τὸ θάνατό του. Γύρισε τὴ ράχη στὰ μπρούτζινα συμπελήματα κι' ἔμεινε συλλογισμένος ὁρθος μπρὸς στὴν παλιά πολυθρόνα μὲ τὸ πράσινο πετσί, ὅπου εἶχε καθήσει καπνίζοντας τόσες ἑκατοντάδες ποῦρα. Κι' ἄξαφνα, τοῦ φάνηκε ὅτι τὴν εἶδε ἐκεῖ καθισμένη, μὲ τὸ σταχτί της φόρεμα, ἀρωματισμένη, γλυκεῖα, γεμάτη χάρι, μὲ τὰ σκοτεινὰ της μάτια σηκωμένα ἀπάνω του. Ἀλλὰ τί; Αὐτὴ δὲν ἔνιωθε τίποτα γι' αὐτόν, αὐτὴ ἀνῆκε ὁλόκληρη στὴ χαμένη της

ἀγάπη. Κι' ὅμως καθόταν ἐκεῖ, θέλοντας καὶ μὴ, καὶ τὸν γέμιζε χαρὰ μὲ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ χάρι της. Δὲν εἶχε κανέναν τὸ δικαίωμα νὰ τῆς ἐπιβάλλει τὴ γεροντικὴ του συντροφιά, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὴν προσκαλεῖ νὰ παίξει πιάνο, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὴ θαυμάζει, δίχως νὰ τῆς προσφέρει κάποια ἀνταμοιβή. Ἡ ἀπόλαυση πληρώνεται σ' αὐτὸ τὸν κόσμο. «Πόσα;» Στὸ κάτω - κάτω τῆς γραφῆς, ἡ περιουσία του ἦταν σημαντικὴ, κι' αὐτὸ τὸ κληροδότημα δὲ θὰ στεροῦσε οὔτε τὸ γιό του, οὔτε τὰ τρία του ἐγγονάκια. Ὅλα τὰ εἶχε κερδίσει μονάχος του, σχεδὸν ἀπ' τὴν πρώτη - πρώτη πεντάρα. Μποροῦσε βέβαια νὰ τὰ διαθέσει ὅπως τοῦ κατέβαινε καὶ νὰ χαρίσει στὸν ἑαυτό του αὐτὴ τὴ μικρὴ χαρὰ. Ξαναγύρισε στὸ γραφεῖο του. «Ἐ, λοιπόν, θὰ τὸ κάνω», συλλογίστηκε. «Ἄς σκεφτοῦν ὅ,τι θένε, θὰ τὸ κάνω», καὶ κάθησε. «Πόσα;» Δέκα χιλιάδες λίρες, εἴκοσι χιλιάδες; Πόσα; Ἀχ, ἂν μποροῦσε τουλάχιστον μὲ τὰ χρήματά του ν' ἀγόραζε ἕνα χρόνο, ἕνα μῆνα νιάτα! Τὸν ἔκανε ν' ἀναριγῇ αὐτὴ ἡ σκέψη, καὶ γρήγορα - γρήγορα ἔγραψε:

«Ἀγαπητέ μου Χέρρινγκ,

Ἔτοιμάστε μου, σᾶς παρακαλῶ, ἕναν κωδῆκελλο ὡς ἑξῆς: «Ἀφήνω στὴν ἀνεψιά μου Εἰρήνη Φόρσαϊτ, τὸ γένος Εἰρήνη Χήρον, ὄνομα ποὺ φέρνει καὶ σήμερα, δεκαπέντε χιλιάδες λίρες, ἐλεύθερες ἀπὸ κάθε δικαίωμα.»

Μὲ τοὺς φιλικούς μου χαιρετισμούς
δικός σας

Τζόλουν Φόρσαϊτ.»

Ἀφοῦ σφράγισε καὶ χαρτοσήμανε τὸ φάκελλο, γύρισε πάλι στὸ παράθυρο κι' ἀνάσανε βαθειὰ. Ήταν νύχτα πιά, ἀλλὰ πολλὰ ἀστέρια ἔλαμπαν τώρα στὸν οὐρανό.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Δ

Ξύπνησε κατὰ τὶς δύομιση τὸ πρωῒ. "Ἦξερε, ἀπὸ πολὺχρονη πεῖρα τώρα πιά, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα ὅπου ἡ κάθε δυσάρεστη σκέψη ἐμπνέει τρελλές τρομάρες. "Ἦξερε ἀκόμα, ἀπὸ προσωπικὴ του πεῖρα, ὅτι ἓνα δευτέρου ξύπνημα πρὸ φυσιολογικό, κατὰ τὶς ὀκτώ τὸ πρωῒ, μᾶς δείχνει τὸ ἀβάσιμο αὐτῶν τῶν τρελλῶν φόβων. "Εκεῖνο τὸ πρωῒνόν, ἡ σκέψη ποὺ πῆρε ξαφνικὴ ἔνταση μέσα του, ἦταν ὅτι ἂν ἔπεφε ἄρρωστος, — πρᾶμα ποὺ δὲν ἦταν καθόλου ἀπίθανο στὴν ἡλικία του, — δὲ θὰ ξαναβλεπε πιά τὴν Εἰρήνη. "Απὸ κεῖ ὥς τὸ νὰ νιώσει ὅτι τὰ πάντα θὰ τέλειωναν μὲ τὸ γυρισμὸ τοῦ γιου τοῦ καὶ τῆς Τζούν ἀπὸ τὴν "Ισπανία, δὲν ἔλειπε παρά ἓνα βῆμα. Πῶς θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσει αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἔχει ἐκείνη συντροφιά ἐκεῖνη ποὺ ἔκλεψε — σ' αὐτὲς τὶς πρωῒνές ὥρες δὲ μασάει κανεὶς τὰ λόγια του — τὸν ἄρραβωνιστικὸ τῆς Τζούν; "Ο ἄρραβωνιστικὸς χάθηκε, ἀλλὰ ἡ Τζούν εἶναι μιά μικρὴ γυναικούλα πεισματάρη, μὲ καλὴ καρδιά, ἀλλὰ μὲ κεφάλι ντουβάρη. "Αλήθεια, δὲν εἶναι ἀπὸ κείνες ποὺ ἐχνοῦνε. Καὶ κατὰ τὶς δεκαπέντε τοῦ ἄλλου μηνὸς θάχουν γυρίσει. Δὲν τοῦ ἔμειναν παρά μόλις πέντε βδομάδες γιὰ νὰ χαρεῖ αὐτὸ τὸ καινούργιο θέλητρο τῆς ζωῆς... ἡ τοῦλάχιστον τῶν ἡμερῶν ποὺ εἶχε ἀκόμα νὰ ζήσει. Τὸ σκοτάδι τοῦ ἀποκάλυπτε, μὲ τὸ ἀλλόκοτο φέγγος του τὴ φύση τοῦ αἰσθηματὸς του: θαυμασμός τοῦ ὠραίου, δίψα νὰ βλέπει ἐκεῖνο ποὺ γοητεύει τὰ μάτια του. Πολὺ παράλογα πράγματα, γιὰ τὴν ἡλικία του. Καὶ ὅμως, ποῖαν ἄλλη δικαιολογία νὰ προβάλει, γιὰ νὰ ζητήσει ἀπ' τῆς Τζούν νὰ παραδεχτεῖ αὐτὸ τὸ ξαναθύμισμα τοῦ παρελθόντος, καὶ πῶς νὰ κάνει γιὰ νὰ μὴν τὸ πάρουν γιὰ πολὺ παράδοξο ὁ γιὸς του κι' ἡ νύφη του; "Θ' ἀναγκαζόταν νὰ πηγαίνει κρυφὰ στὸ Λονδίνο, ποὺ θὰ τὸν κούραζε, κι' ἐξάλλου ἡ ἐλαφρότερη κακοδιαθεσία θὰ τὸν στεροῦσε κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν χαρὰ. "Εμενε ἐσπλωμένος μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχα, μὲ τὰ δόντια σφιγμένα, καθὼς τοῦ ἐρχόταν στὸ μυαλὸ μιά τέτοια προοπτικὴ. Συλλογιζόταν πῶς εἶναι ἓνας γεροτρελλός, ποὺ ἡ καρδιά του πότε χτυπάει πολὺ δυνατά, πότε μοιάζει νὰ σταματᾷ ὁλοτελᾶ. Εἶδε τὴν αὐγὴ ποὺ χάραζε τὶς γρίλλες τῶν παραθυριῶν του, ἄκουσε τὶς πρώτες φωνές καὶ τὰ κελαϊδίσματα τῶν πουλιῶν, τῶν πετεινῶν τὸ λάλημα, προτοῦ νὰ ξανακοιμηθῇ πάλι. Σὰν ξύπνησε ξανά, αἰσθανόταν κουρασμένος, ἀλλὰ μὲ ἡρεμὴ τὴ σκέψη. Καμμιά ἀνάγκη νὰ ἀνησυχεῖ πέντε βδομάδες πρὶν, ὁλόκληρη αἰωνιότητα στὴν ἡλικία του! "Ὡστόσο, αὐτὸ τὸ πρωῒνὸ ἀντάραγμα ἄφησε τὰ ἴχνη του μέσα του, κι' εἶχε χαλαρώσει κάπως τὴ θέλησή του ποὺ ἦταν συνηθισμένη νὰ κάνει πάντα τὸ κέφι

της. Θὰ ξαναβλεπε τὴν Εἰρήνη ὅσο συχνὰ θὰ ἤθελε! Γιατὶ νὰ μὴν πάει στὸ Λονδίνο νὰ συντάξει μονάχος του τὸν κωδικοῦλο στὸ γραφεῖο τοῦ δικηγόρου του, ἀντὶ νὰ τοῦ παραγγεῖλει μὲ γράμμα. Μπορεῖ ἐξάλλου ἡ Εἰρήνη νὰ δεχόταν νὰ πάει στὴν "Οπερα. Θὰ ἔπερνε τὸ τραῖνο. Δὲν τοῦ ἄρεσε ἡ ἰδέα ὅτι θὰ γελᾷσαι πάλι κάτω ἀπὸ τὰ μυστάκια τοῦ ὁ Μπῆκον ὁ ἀμαξᾶς, πίσω ἀπ' τὴ ράχη του. Οἱ ὑπνέτες εἶναι τόσο κουτοί. Εἶναι πολὺ πιθανόν, συλλογίστηκε, νὰ ξέρει ἡ ὑπηρεσία μου ὅλη τὴν ἱστορία τῆς Εἰρήνης μὲ τὸ νεαρό τὸν Μπόσινεϋ. Οἱ ὑπνέτες ξέρουν τὰ πάντα καὶ ὑποψιάζονται τὰ ὑπόλοιπα. Τὸ ἴδιο πρωῒ ἔγραψε στὴν Εἰρήνη:

«Αγαπητὴ μου Εἰρήνη,

Εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ἔρθω αὔριο στὸ Λονδίνο. "Αν θέλεις νὰ περάσεις τὴ βραδιά σου στὴν "Οπερα, ἔλα νὰ γευματίσουμε μαζί, ἤσυχαι...

(Ἄλλὰ ποῦ; Πάνε δέκα χρόνια τουλάχιστον ποὺ δὲν ἔφαγε σὲ κανένα ἐστιατόριο τοῦ Λονδίνου, ἔξω ἀπὸ τὴ Λέσχη του ἢ σὲ τίποτα φιλικὰ σπίτια. "Α, ναί, ἐκεῖνο τὸ νέο ἐστιατόριο, κοντὰ στὸ Κόβεντ Γκάρντεν...)

Στείλε μου δυὸ λόγια αὔριο τὸ πρωῒ στὸ ξενοδοχεῖο Πήντμοντ, γιὰ νὰ ξέρω ἂν θάρθεῖς ἐκεῖ νὰ μὲ βρεῖς κατὰ τὶς ἑπτὰ τὸ βράδυ.

Μὲ ἀγάπη δικός σας

Τζόλυον Φόρσαϊτ.»

Θὰ καταλάβαινε, βέβαια, ἡ Εἰρήνη ὅτι αὐτὸς ἤθελε νὰ τῆς κάνει μόνον λίγο εὐχαρίστηση. "Ἡ σκέψη ὅτι ἡ Εἰρήνη μπορούσε νὰ μαντέψει αὐτὴ τὴν ἐπίμονη ἐπιθυμία του νὰ τὴ δει, τοῦ ἦταν ἐνστικτικὰ δυσάρεστη. Δὲν ταίριαζε, ἄνθρωπος τῆς ἡλικίας του νὰ κάνει τόσο κόπο γιὰ νὰ πάει πρὸς τὸ ὠραῖο, καὶ προπάντων τὸ ὠραῖο στὴ γυναικα.

Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ ταξίδι, ἂν καὶ σύντομο, καθὼς ἡ ἐπίσκεψη στὸ δικηγόρο του, τὸν ἐκούρασαν. "Ἐκανε ζέστη, κι' ἀφοῦ ντύθηκε γιὰ τὸ γεῦμα, ξάπλωσε στὴ σαλζ-λόνγκ τῆς κάμαρᾶς του γιὰ νὰ ξεκουραστεῖ κομᾷ. Φαίνεται ὅτι λιποθύμησε, γιὰτὶ ξανάρθε σὲ λίγο στὸν ἑαυτὸ του. Μὰ δὲν αἰσθανόταν καλὰ, καὶ σηκώθηκε μὲ κόπο, νὰ χτυπήσει τὸ κουδούνι. Θέ μου, ἦταν ἑπτὰ περασμένες! Καὶ δὲν ἦταν ἔτοιμος, θὰ περιμένει ἡ Εἰρήνη! "Ξαφνικά ὅμως τοῦ ἦρθε πάλι ἱλιγγος κι' ἀναγκάστηκε νὰ ξαναξάπλωσει στὸ καναπέ. "Ἀκουσε τὶς φωνές τῆς ὑπνέτριας ποὺ τοῦ ἔλεγε:

—Χτυπήσατε τὸ κουδούνι, κύριε;

—Ναί, ἔλα ἐδῶ.

Δὲν τὴν ἔβλεπε καλὰ, τὰ μάτια του ἦταν θαμπωμένα σὰν ἀπὸ σύννεφο.

— Δὲν αἰσθάνομαι καλὰ, δῶσε μου νὰ μυρίσω κάτι.

— Μάλιστα, κύριε.

Ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας εἶχε πάρει ἕναν τρομαγμένο τόνο. Ὁ γέρο - Τζόλυον ἔκανε μιὰ προσπάθεια.

— Μὴ φύγεις. Πές στὴν ἀνεψιά μου... μιὰ κυρία ποὺ περιμένει στὸ χῶλλ... μιὰ κυρία μὲ σταχτιά... Πές ὅτι ὁ κ. Φόροσιτ δὲν εἶναι καλὰ... ἡ ζέστη. Λυπάται πολὺ, κι' ἂν δὲν κατέβει ἀμέσως, νὰ μὴ τὸν περιμένει γιὰ τὸ φαί.

Σὰν ἔφυγε ἡ ὑπηρετρία, συλλογίστηκε μὲ κόπο: «Γιατί εἶπα μιὰ κυρία μὲ σταχτιά;

— Μπα! φορᾶς σταχτί φόρεμα, εἶπε. Βόηθησέ με νὰ σηκωθῶ.

Ὅταν στάθηκε ὀρθίος, τινάχτηκε:

— Τί μ' ἔπιασε νὰ λιποθυμήσω ἔτσι;

Καὶ πῆγε πολὺ ἀργὰ πρὸς τὸν καθρέφτη. Τί φάτσα ἀπὸ νεκραναστημένο! Πίσω του, ἡ φωνὴ τῆς Εἰρήνης ψιθύρισε:

— Δὲν πρέπει νὰ κατεβείτε, θεῖε μου. Πρέπει νὰ ξεκουραστεῖτε.

— Ποτέ! Ἐνα ποτῆρι σαμπάνια θὰ μὲ ξαναφέρει ἀμέσως στὰ νερὰ μου. Δὲ θέλω νὰ χάσεις τὴν ὥπερα.

Ἀλλὰ καθὼς περνοῦσαν τὸ διάδρομο, τὰ πόδια του μπλέξαν. Τί χαλιά βάζουν σ' αὐτὰ τὰ σύγχρονα ξενοδοχεῖα, τόσο παχειά! ποὺ σκουντάβει κανέναν στὸ κάθε βῆμα.

«... ἡ Εἰρήνη βρέθηκε ὀρθὰ δίπλα του...»

Μπορεῖ νὰ φοράει ὅτιδήποτε ἄλλο. Νὰ μυρίσω κάτι!» Δὲν ἔχασε τίς αἰσθήσεις του αὐτὴ τὴν φορά. Ὡστόσο, δὲν κατάλαβε πῶς, ἡ Εἰρήνη βρέθηκε ὀρθὰ δίπλα του, δίνοντάς του νὰ μυρίσει «ἀλάτια» καὶ τοποθετώντας ἕνα μαξιλάρι κάτω ἀπ' τὸ κεφάλι του. Τὴν ἄκουσε νὰ λέει μὲ ἀγωνία:

— Ἀγαπητέ μου θεῖε Τζόλυον, τί ἔχετε:

Ἐνῶσε ἄοριστα μιὰ μάλακιά πίεση τῶν χειλιῶν της ἀπάνω στὸ χέρι του. Ὑστερα, ἀνάσανε βαθειὰ τὰ «ἀλάτια», πῆρε ξαφνικὴ δύναμη ἀπ' αὐτὰ καὶ φτερνίστηκε.

— Ἀ, εἶπε, δὲν εἶναι τίποτα. Πῶς ἦρθες ὡς ἐδῶ; Πῆγαινε νὰ φᾶς. Τὰ εἰσιτήρια γιὰ τὸ θέατρο εἶναι ἀπάνω στὸ τραπεζάκι τῆς τουαλέτας. Θὰ συνέλθω σὲ λίγο.

Αἰστάνθηκε τὸ δροσερὸ τῆς χερί στο μέτωπό του, ἀνάσανε ἄρωμα ἀπὸ μενεξέδες, κι' ἔμεινε σὰν κρεμασμένος ἀνάμεσα σὲ μιὰ σίγουρη χαρὰ καὶ τὴν ἐπίμονη λαχτάρα νὰ ξαναγίνει καλὰ.

Μέσ' στὸν ἀναβατήρα παρατήρησε τὸ ἀνήσυχο ὕφος τῆς Εἰρήνης, καὶ τῆς εἶπε μὲ λίγη πονηριά:

— Εἶμαι περίεργος πελάτης, ἔ.

Ὅταν σταμάτησε ὁ ἀναβατήρας, ἀναγκάστηκε νὰ γαντωθεῖ στὸ κάθισμα γιὰ νὰ τὸ ἐμποδίσει νὰ γλυστρήσει ἀπὸ κάτω του. Ἀφοῦ ἔφαγε ὅμως τὴ σούπα καὶ μετὰ ἕνα ποτῆρι σαμπάνια, αἰστάνθηκε πολὺ καλύτερα κι' ἄρχισε νὰ τὴ γλεντάει αὐτὴ τὴν κακοδιαθεσία, ποὺ εἶχε γίνει αἰτία νὰ δείξει τόση φροντίδα ἡ Εἰρήνη ἀπέναντί του.

— Πολὺ θὰ ἤθελα νὰ σὲ εἶχα κόρη μου, ἡ εἶπε ἄξαφνα.

Καὶ καιροφυλαχτώντας τὸ χαμόγελο τῶν ματιῶν της, ἔξακολούθησε:

— Δὲν πρέπει νὰ θάβεις μὲ τὰ περασμένα, στὴν ἡλικία σου. Ἐχεις καιρὸ, ὅταν φτάσεις στὰ χρόνια μου. Φορᾶς πολὺ ὠραῖο φόρεμα. Ἐχει ἕνα στὺλ ποὺ μ' ἀρέσει.

— Τὸ ἔκανα μόνη μου.

«Ἀ, μιὰ γυναίκα ἱκανὴ νὰ φτιάξει γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἕνα ὁμορφο φόρεμα, δὲν ἔχει χάσει ἀκόμα τὸ κέφι τῆς ζωῆς», συλλογίστηκε.

— Νὰ ἐπωφεληθοῦμε, τώρα πού εἰμαι καλά. Ἀδειασε τὸ ποτήρι σου. Θέλω νὰ ἰδῶ χρώματα στὰ μάγουλά σου. Δὲν πρέπει νὰ σπαταλάει κανεὶς τὴ ζωὴ του, δὲν εἶναι φρόνιμο. Ἀπόψε παίξει τὴ Μαργαρίτα μιὰ καινούργια ἡθοποιός, ἃς ἐλπίζουμε ὅτι δὲ θάβει πολὺ παχειά. Ἀμ, ὁ Μεφίστο! Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ τίποτα τὸ πιὸ φριχτὸ ἀπὸ ἕνα χοντρὸν ἄνθρωπο στὸ ρόλο τοῦ Διαβόλου.

Ὡστόσο, δὲν πῆγαν στὴν Ὅπερα, γιατί, καθὼς σηκώθηκε ἀπ' τὸ τραπέζι, τοῦ ξανάρθε ὁ Ἰλιγγος, καὶ ἡ Εἰρήνη τὸν ἀνάγκασε νὰ καθήσει ἥσυχος καὶ νὰ πέσει νωρίς στὸ κρεβάτι. Ὅταν χωρίστηκαν στὴν πόρτα τοῦ ξενοδοχείου, ὁ γέρο-Τζόλυον, ἀφοῦ πληρώσε τὴν κούρσα τοῦ ἀμαξιοῦ ὡς τὸ Τσέλου, ξανακάθισε μιὰ στιγμή γιὰ νὰ ἐντυφώσει στὴν ἀνάμνηση τῶν λόγων της: «Παραεῖστε καλὸς μαζί μου, θεῖε.» Διάβωλε! Καὶ ποῖος δὲ θάταν! Θάθελε νάμενε στὸ Λονδίνο ἀκόμα μιὰ μέρα, γιὰ νὰ συνοδέψει τὴν Εἰρήνην στὸ «Ζού», στὸ ζωολογικὸ κῆπο, ἀλλὰ δυὸ μέρες συνέχεια ἡ συντροφία του θὰ τὴ σκότωνε στὴ βαρεμάρα. Ὅχι, θὰ περίμενε ὡς τὴν Κυριακὴ. Τοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ ρχόταν. Θὰ κανόνιζαν τὰ μαθήματα τῆς Χόλλυ, ἃς ἦταν καὶ γιὰ ἕνα μῆνα μονάχα. Κι' αὐτὸ εἶναι κάτι. Μπορεῖ νὰ μὴν πολυευχαριστηθεῖ ἐκείνη ἡ Made-moiselle Μπῶς, ἀλλὰ θὰ ἀναγκαστεῖ νὰ συμμορφωθεῖ. Καὶ ἀφοῦ ζούληξε τὸ παλιὸ του τὸ «κλάκ» ἀπάνω στὸ στήθος του γιὰ νὰ τὸ κλείσει, πῆρε τὸν ἀναβατήρα ν' ἀνέβει στὸ δωμάτιό του.

Τὸ ἄλλο πρωὶ πῆγε στὸ Σταθμὸ τοῦ Βατερλώ, μὲ κόπο συγκρατώντας τὴ λαχτάρα πού εἶχε, νὰ πεῖ στὸν ἀμαξά: «Πῆγαίνέ με στὸ Τσέλου». Μὰ ἦταν πολὺ ἀναπτυγμένο μέσο του τὸ αἶσθημα τοῦ μέτρου. Καὶ μαζί μ' αὐτὸ, δὲν αἰσθανόταν ἀκόμα ἐντελῶς στὰ καλά του, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ριψοκινδυνέψει κι' ἄλλα παραπατήματα οἷον τὸ χτεσινοβραδινό, μακριὰ ἀπ' τὸ σπίτι του. Κι' ἐξάλλου, ἡ Χόλλυ τὸν πρόσμενε, καθὼς καὶ τὸ δῶρο πού τῆς ἔφερε μεσ' στὴ βαλίτσα του. Δὲν ἦταν βέβαια συμφεροντολόγα ἡ «ἐγγονούλα» του, ἦταν γεμάτη στοργή. Καὶ τότε, μὲ τὸν κυνισμό τῶν γέρον, πού εἶναι κομμάτι πικρός, ὁ γέρο-Τζόλυον ἀναρωτήθηκε γιὰ μιὰ στιγμή ἂν δὲν ἦταν ἀπὸ συμφέρον πού τὸν ὑπόφερε ἡ Εἰρήνη. Ὅχι, δὲν ἦταν οὔτε κι' ἐκείνη τέτοια. Ἀν λογαριαζέαι τίποτα, δὲν ἦταν πάντως τὸ χρήμα. Δὲν εἶχε καθόλου μέσα της τὸ συναίσθημα τοῦ πλούτου, ἡ καυμένη ἡ Εἰρήνη! Ἐξάλλου, ὁ ἴδιος δὲν τῆς εἶχε πεῖ λέξη γιὰ τὸν κωδῖκελλο· οὔτε καὶ σκεπτόταν νὰ τῆς πεῖ. Κάθε πράμα στὴν ὥρα του.

Στὴ «βιτόρια» πού ἦρθε νὰ τὸν πάρει ἀπ' τὸ Σταθμὸ, καθόταν ἡ Χόλλυ κρατώντας γερὰ τὸν Μπαλτάζαρ. Καὶ τῶν δυοῶν τὰ χάρδια τὸν χαροποίησαν βαθειά. Ξεκουράστηκε τὶς ὑπόλοιπες ὥρες αὐτῆς τῆς ζήτησῆς ἡμέρας, καὶ σχεδὸν ὁλόκληρὴ τὴν ἐπόμενη, καθισμένος στὴ σκιά, εὐτυχισμένος καὶ ἤρεμος, καθὼς ὁ ἥλιος, πού τὸ ξετραβοῦσε ὑπερβολικά, ἔχυνε ἀφθονα τὰ χρυσάφια του στὶς πρασιές καὶ τὰ λουλούδια. Μὰ τὴν Πέμπτη τὸ βράδι, τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, μονάχος του, ἄρχισε νὰ μετράει τὶς ὥρες. Ἐξηνταπέντε ὥρες ὑπομονὴ ὥσπου νὰ μπορέσει νὰ πᾶει νὰ τὴν ἀνταμώσει μεσ' στὸ μικρὸ δάσος καὶ ν' ἀνέβει διπλά της τὴν καταπράσινη πλαγιά! Σκέφτηκε μιὰ στιγμή νὰ συμβουλευτεῖ τὸ γιατρό σχετικά μὲ τὴ λιποθυμία του, ἀλλὰ βέβαια αὐτὸς θὰ τοῦ παράγγελλε νὰ μείνει ἥσυχος καὶ ν' ἀποφεύγει κάθε κόπωση, κάθε συγκίνηση. Μὰ ὁ γέρο-Τζόλυον δὲ λογάριζε ν' ἀφήσει κανέναν νὰ τοῦ φέρει ἐμπόδια, μήτε νὰ ἐπιτρέψει νὰ τοῦ βροῦν τίποτα ὀργανικὲς βλάβες, ἂν τύχαινε νάχει καμμιὰ. Δὲν χωροῦν τέτοιες πολυτέλειες, στὴν ἡλικία του, τώρα μάλιστα πού βρέθηκε αὐτὴ ἡ καινούργια ἀφορμὴ ζωῆς. Ἀπόφυγε νὰ κάνει λόγο γιὰ τὴν ὑγεία του στὰ γράμματά του πρὸς τὸ γιό του. Μπορεῖ νὰ ἔρχονταν ἄρον-ἄρον πίσω! Ἦταν καλλίτερα νὰ σωπαίνει. Ἰσάμε ποῖο σημεῖο σκεπτόταν νὰ μὴ χαλάσει τὸ κέφι τῶν ἄλλων, νὰ μὴν ἀνησυχήσει τοὺς δικούς του; Αὐτὸ οὔτε πού τὸ ἀναρωτήθηκε.

Ἐκεῖνο τὸ βράδι, μεσ' στὸ γραφεῖο του, μόλις εἶχε ἀποκαπνίσει τὸ πούρο του κι' ὁ ὕπνος πῆγαινε νὰ τὸν πάρει, ὅταν ἄκουσε τὸ σούρσιμο μιᾶς φούστας καὶ θαρρεῖς μιὰ μυρουδιά ἀπὸ μενεξέδες. Ἀνοιξε τὰ μάτια του καὶ τὴν εἶδε, ντυμένην στὰ σταχτιά, ὄρθια μπρὸς στὸ τζάκι, πού τοῦ ἔδινε τὸ χέρι. Περίεργο πράμα: ἐνῶ τὸ μπράτσο δὲν κρατοῦσαν τίποτα, θάλεγε κανεὶς ὅτι ἀγκάλιαζαν τὸ λαιμὸ καποιανοῦ, καὶ τὸ κεφάλι της ἦταν ἀναγυρτό, τὰ χεῖλη της ἀνοιχτά, κλειστά τὰ μάτια της. Ἐσβυσε ἀμέσως αὐτὴ ἡ εἰκόνα, κι' ὁ γέρο-Τζόλυον δὲν εἶδε πιά παρά τὸ τζάκι καὶ τὰ μπρούτζινα ἀγάλματα. Μὰ οἱ μπρούτζοι αὐτοὶ στὸ τζάκι εἶχαν ἐξαφανιστεῖ μπρὸς τὴν παρουσία τῆς Ἑλένης, κι' ἐκείνη τὴ στιγμή δὲν εἶχε μείνει παρά ἡ σκιά καὶ ὁ τοίχος. Ταραχμένος, ἀναστατωμένος, σηκώθηκε ὁ γέρο-Τζόλυον. «Πρέπει νὰ πάρω κανένα γιατρικό, συλλογίστηκε. Κἀτι θάχω.» Ἡ καρδιά του χτυποῦσε πολὺ γρήγορα. ἔνωθε ὅαν ἕνα ἄσθμα στὸ στήθος. Πῆγε ὡς τὸ παράθυρο καὶ τὸ ἀνοιξε γιὰ νὰ πάρει λίγο ἄερα. Κάποιο σκυλὶ ἀλυχτοῦσε ἀπόμακρα, ἕνα ἀπὸ τὰ σκυλιὰ στὸ χτήμα τοῦ Νιτρετζ, τὸ δίχως ἄλλο, πέρα ἀπὸ τὶς λόχμες. Βραδιά γλυκεῖα καὶ γαλήνια, ἀλλὰ πολὺ σκοτεινὴ. «Θὰ μὲ πῆρε ὁ ὕπνος, σκέφτηκε. Αὐ-

τὸ εἶναι. Κι' ὅμως, θὰ ὀρκιζόμουν αὖτις ὅτι τὰ μάτια μου ἦταν ὀρθάνοιχτα!» Κάτι σάν ἀναστεναγμός λές κι' ἀποκρίθηκε.

— Τί εἶναι; εἶπε ἀπότομα ὁ γέρο-Τζόλυον. Ποιὸς εἶναι;

Ἔφερε τὸ χέρι του στὸ πλευρό του, νὰ συγκρατήσῃ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς του, καὶ βγῆκε στὴν ταράτσα. Κάτι τι πολὺ μαλακὸ ἔφυγε τρέχοντας μέσ' στὸ σκοτάδι. «Χού!» Ἦταν ἐκεῖνος ὁ μεγάλος γάτος, ὁ σταχτύς. Ὁ νέος ὁ Μπόσινεὺ ἔμοιαζε σά μεγάλη γάτα, συλλογίστηκε. Αὐτὸς ἦταν, λίγο πρὶν, ποὺ ἡ Εἰρήνη... ποὺ ἡ Εἰρήνη... Τὴν ἔχει δικιά του ἀκόμα... Ὁ γέρο-Τζόλυον προχώρησε ὡς τὴν ἄκρη τῆς ταράτσας καὶ βύθισε τὸ βλέμμα του μέσ' στὸ σκοτάδι. Μόλις ξεχώρισε τὶς μαργαρίτες ποὺ ἀσπρίζαν ἀνάμεσα στὸ ἀκούρευτο γρασίδι. Σήμερα

εἴμαστε ἐδῶ κι' αὐριο φύγαμε! Κι' ἡ σελήνη ποὺ ἔβγαινε, ἡ σελήνη ποὺ βλέπει τὰ πάντα, τοὺς νέους καὶ τοὺς γέρους, τοὺς ζωντανούς καὶ τοὺς πεθαμένους, καὶ ποὺ δὲν τῆς καίγεται καρφί! Σύντομα θὰ ἔρχονταν κι' ἡ σειρά του. Καὶ γιὰ μιὰ μέρα μόνο νιάτα, θὰ ἔδινε ὅ,τι τοῦ μένει ἀκόμα νὰ ζήσει. Ξαναγύρισε σπῖτι. Μποροῦσε νὰ δεῖ τὰ παράθυρα τῆς Χόλλυ, ἐκεῖ ἀπάνω, στὸ δωμάτιό της. Ἡ «ἐγγονούλα» του θὰ κοιμόταν τώρα. Ἀρκεῖ νὰ μὴ τὴν ξυπνήσῃ αὐτὸς ὁ σκύλος. Ἀ! μὰ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ μᾶς κάνει ν' ἀγαποῦμε, τί μᾶς κάνει νὰ πεθαίνουμε! Ἄντε, πρέπει νὰ πάω νὰ πέσω.

Πέρασε τὴν ταράτσα, ποὺ οἱ πέτρες της φάνταζαν τεφρὲς στὸ φῶς τῆς σελήνης, καὶ πάτησε τὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ.

†(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

JOHN KEATS

ΩΔΗ ΣΕ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΔΡΙΑ

ὦ νύμφη, ἀκόμη ἀνέγγιχτη, τῆς ἡσυχίας!
καὶ θρέμμα τοῦ καιροῦ ποὺ ἀργοκυλᾷ καὶ τῆς σιωπῆς,
σύ, ποὺ μιὰ λουλουδένιαν ἱστορία
ἀπ' τοὺς δικούς μας στίχους πιὸ γλυκὰ τὴν τραγουδεῖς!
Ποιὸς μετ' τῆς φουντωτῆς του φυλλωσιάς σέ ζώνει
θρόλος; Θεοὶ εἶναι αὐτοί, θνητοί, γιὰ καὶ τὰ δυό;
Στῆς Ἀρκαδίας μὴν εἶναι τὰ φαράγγια, ἢ μὴ στὰ Τέμπη;
Ποιοὶ νᾶναι; ποιὲς παρθένες ἀντιστέκονται; καὶ ποιοὶ
κυνήγημα τρελλό; Τί πάλαιμα γιὰ νὰ ξεφύγουν;
Τί τύμπανα κι' αὐλοὶ; Καὶ τί ἔκσταση ἄγρια εἶναι τούτη;

Γλυκὲς οἱ μελωδίες ποὺ ἀκοῦμε, ὅμως αὐτὲς
ὅπου δὲν ἀκουστήκαν, πιὸ γλυκὲς, Αὐλοὶ ἀπαλοί,
παίξετε, ἀλλὰ γιὰ τὶς αἰσθήσεις ὄχι. Μὲ στροφὲς
ποὺ ἀχοῦν στὸ νοῦ μας μοναχά, πολὺ πιὸ ἀγαπητές.
Ἐφηβε ὥραϊε! Ποῦ τὸ τραγοῦδι δὲ μπορεῖς ν' ἀφήσῃς
κάτω ἀπ' τὰ δέντρα, οὐδὲ κι' αὐτὰ τὰ φύλλα τοὺς νὰ χάσουν,
ποτέ φιλιὰ δὲ θὰ χαρῆς, ἀπότολμε ἔραστή!
Ἄν καὶ σιμὰ φτασμένος στὸ σκοπὸ σου, δὲ θ' ἀγγίξῃς
τὴν εὐτυχία· μὰ μὴ λυπᾶσαι, δὲ θὰ μαράθῃ
ποτέ! καὶ πάντα θὰ τὴν ἀγαπᾷς καὶ θᾶναι ὥραϊα.

ὦ σεῖς, ποὺ δὲ θὰ χάσετε, καλὸτυχοὶ θαλλοί,
τὰ φύλλα, οὔτε τὴν ἀνοιξή θ' ἀφήσετε ποτέ!
Καὶ ποὺ χωρὶς ἀποσταμό, τραγουδιστῇ,
θ' αὐλῆς, καὶ τὸ τραγοῦδι σου ἀγέραςτο θὰ μένη.
Ἀκόμα ἐσὺ πιὸ εὐτυχισμένη ἀγάπη, εὐτυχισμένη!

Πάντα θερμὴ κι' ἄξια χαρὲς ἀτέλειωτες νά δίνης,
πάντα τρεμάμενη, κι αἰώνια, δυνατὴ καὶ νιά,
ἀπάνω ἀπὸ τ' ἀνθρώπινο τὸ πάθος θρονιασμένη
πού ἀφήνει ξέχειλη ἀπὸ θλίψη τὴν καρδιά,
κι' ἀποσταμένη, μέτωπο καφτό, γλῶσσα στεγνὴ!

Ποιοὶ νᾶναι ποῦρχονται γιὰ τὴ θυσία; σέ ποῖο βωμὸ
χλωρὸ ὀδηγεῖς, μυστηριακὲ ἱερέα, τὸ δαμάλι
πού μουγγανίζει ἀνήσυχα κατὰ τὸν οὐρανὸ
κι' ἄνθια στολίζουνε τὰ μεταξένια του πλευρά;
Ποιά μικρὴ πόλη, σέ γιαλὸ κοντά, εἴτε σέ βουνό
σκαρφαλωμένη, μὲ τὸ κάστρο της τὸ εἰρηνικὸ,
ἄδεια ἀπ' ἀνθρώπους ἔμεινε τοῦτο τὸ εὐλαβικὸ
πρωί; Πόλη μικρὴ, θὰ μείνουνε παντοτεινὰ
οἱ δρόμοι σου βουβοί, κι' οὐδὲ ψυχὴ
ξανὰ θὰ στρέψη, τὸ γιατί ἔρημώθηκες νά πῃ.

Γραμμὴ ἀττική! γῦροι λαμπροὶ ὁποῦ νησὶ καὶ κόρες
σὰν πλοκαμοί, στὸ μάρμαρο ἐργασμένοι τεχνικά,
σὰς τριγυρνοῦν, μὲ πατημένα χόρτα καὶ κλαδιά,
τὸ στοχασμὸ μας ξεπερνᾷ ἡ σιωπηλὴ σου γλῶσσα,
καθὼς ἡ αἰωνιότητα. Ψυχρὴ γραφὴ
βουκολικὴ! Τὰ χρόνια τούτη τὴ γενιὰ σὰ σβύσουν,
ἔσὺ θὲ νά σταθῇς τοῦ ἀνθρώπου φίλη ἀληθινή,
μέσ' στίς μελλούμενες τίς λύπες νά τοῦ λές:
«Ἡ ὁμορφιά εἶν' ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια εἶν' ὁμορφιά.»
Νὰ τί ναι ποῦ ἔμαθες στὸν κόσμον, τί χρωστᾷς νά ξέρης!

Μεταφρ. ΕΛΠΙΔΑ ΓΚΙΝΗ

Τὸ Δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μάρκος Μαρῆς

Τὴν πρώτην ἀρχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυίας τοῦ Μάρκου Μαρῆ, καὶ μάλιστα στὴ θεατρικῇ τῆς ἐκφρασῆς, πού αὐτὴ κυρίως τὸν χαρακτηρίζει ὡς καλλιτέχνη στὰ μάτια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θὰ τὴ βροῦμε στὴ γενικὴ φιλοθέατρον διάθεσιν τῆς οἰκογενείας του, πού φανερώθηκε πολλὰς φορὲς καὶ πού βέβαια στὴν παιδική του ἡλικία εἶχε φυσικὰ τὴν ἐπίδρασίν της.

Στὸ βιβλίον του «Πενήντα χρόνια τῆς ζωῆς μου» γράφει: «Υπεράνω τοῦ λευκοῦ θαλάμου εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον» ὁ Ἀρχηγός τῆς Δυναστείας εἶχε κάνει ἕνα θέατρο μικρὸ «ὅπου μέλη τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος ἔδιδον παραστάσεις ἔργων ἑλληνικῶν καὶ γαλλικῶν...» (σ. 9).

Καὶ πραγματικὰ τὸ ξέρομε πὼς οἱ παραστάσεις αὐτὲς ἀρχίσανε στὰ 1883, ὅταν ἐκεῖνος ἦταν ἑντεκα χρονῶν, καὶ στὶς 28 Ἰανουαρίου παιγνίζανε τοῦ Labiche «La lettre chargée», τοῦ Δ. Κορομηλά ὁ «Μίτος τῆς Ἀριάδνης» καὶ τῶν Nas καὶ Courey «Un mari malgré lui» μὲ τίς κυρίες Δραγούμη, Ρίζου καὶ Παπαρηγοπούλου καὶ μὲ τοὺς κυρίους Σερπιέρη, Δ. Κορομηλά καὶ Κόκκο. Οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι οἱ γνωστοὶ σημαντικοὶ συγγραφεῖς, πολὺ νέοι αὐτὸν τὸν καιρὸ, οἱ κύριοι μοχλοὶ τῆς ἀνακτορικῆς θεατρικῆς ζωῆς, πού ὑπηρετοῦσαν τὴν ὠραιότατην αὐτὴ τάσιν τοῦ Βασιλείου, καὶ πού φτάνανε ὡς τὴ σκηνοθετικὴ ἐπιμέλεια τῶν παραστάσεων.

Στὰ 1884, 17 Φεβρουαρίου, παίχτηκε ἡ κωμῶδια τοῦ Γκοξλάν—γαλλικὰ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλες οἱ γαλλικὲς—«Βροχὴ καὶ εὐδία», καὶ ἡ περίφημη τοῦ Δ. Κορομηλά: «Ὁ θάνατος τοῦ Περιχλέους».

Τὸ παράδειγμα τοῦτο τὸ ἀκολουθήσανε δύο ἀρχοντικά τῆς Ἀθήνας, καὶ τὸν ἕνα χρόνον δόθηκε παράστασις στὸ μέγαρο Ψύλλα μὲ σκηνογραφίαν τοῦ Θ. Ἀννίνου, τοῦ πρώτου χρονολογικὰ ἑλληνικοῦ σκηνογράφου, γιὰ τὴν καὶ πρὶν καὶ μετὰ ξένοι σκηνογράφοι στὸ ἑλληνικὸ θέατρο, καὶ τὸν ἄλλο στοὺς Σερπιέρη, ὅπου δὲ γίνεται λόγος γιὰ τίς σκηνογραφίαις,—καθὼς δὲ γίνεται λόγος καὶ γιὰ τίς σκηνογραφίαις τοῦ ἀνακτορικοῦ θεάτρου,—ξέρομε ὅμως ὅτι τίς γελοιογραφίαις στὸ πρόγραμμα τοῦ Σερπιέρη τίς εἶχε κάνει πάλι ὁ Θ. Ἀννίνος, πού ἴσως θὰ εἶχε κάνει καὶ τίς σκηνογραφίαις τοῦ παλατιοῦ, γιὰ τὴν καὶ λίγο πρὶν εἶχε δουλέψει τίς σκηνογραφίαις τῶν «Πειρατῶν» (1880).—Ὑστερα τὴν ἄφησε τὴ

σκηνογραφία· κόπος πολὺς καὶ ποιὸς θὰ τὸν πλήρωνε;

Ἀργότερα δὲν ξέρω νὰ γινήκανε καὶ ἄλλες παραστάσεις,—τὸν καιρὸ πού γίνοντουσαν τὸ ἑλληνικὸ θέατρο δὲν εἶχε τελείως σταθεροποιηθῇ· καὶ σὲ λίγο ὁ Κορομηλᾶς καὶ ὁ Κόκκος ἀφιερωθήκανε στὸ ἐπαγγελματικὸ θέατρο, στ' ἀνάγκοις ποιοῦν νὰ μὴ γίνηκε πιά τίποτα, γιὰ τὴν καὶ οἱ ἐρασιτεχνικὲς παραστάσεις εἶχαν τὸ Δημοτικὸ θέατρο.—Ἀπὸ τὸ παλιὸ ἐκεῖνο θέατρο δὲν ὑπάρχει τίποτα πιά. Ἡ αἰδοῦσά του εἶναι τώρα γραφεῖα, καὶ ἀπὸ τ' ἄλλα του ἐξαρθήματα, καθὼς εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ μὲ πληροφροῦσιν στὸ Μουσεῖο Γεωργίου τοῦ Α' δὲν ἔχει διασωθῇ τίποτα. Κρίμα.

Ὁ συγγραφέας μας δὲν τίς θυμᾶται αὐτὲς τίς παραστάσεις. Στὸ βιβλίον του σημειώνει πὼς μόνο ἀπὸ ἡλικία 15 χρονῶν καὶ ὕστερα ἐπιτρέποτανε στὰ βασιλόπουλα, καὶ μόνο ἀπὸ τὸν ἐξώστη, νὰ παρακολουθοῦν τοὺς χορούς, καὶ μάλιστα μὲ συνοδεία παιδαγωγῶν (σ. 9). Παιδὶ ὅμως ἑντεκα χρονῶν, καὶ τίς παραστάσεις νὰ μὴν εἶδε, θὰ παρακολούθησε πάντα τίς ἐτοιμασίες, τίς πρόβες, τὸ στήσιμο τῶν σκηνικῶν, καὶ ὅλη τὴ φασαρία πού ἀπαιτεῖ μιὰ παράστασις ἑκτακτῆ. Γενικὰ ὅμως, δὲν ἀναφέρει στὰ «Πενήντα χρόνια» περιστάσεις ἀτομικῆς· μιλάει μᾶλλον ὡς μέλος τῆς οἰκογενείας του, καὶ δὲν ἀφήνει πονεῖν τὴν καλλιτεχνικὴν τὴν ἰδιότητα νὰ ξεμυτίσῃ μόνο γιὰ τὸ Βασιλικὸ λέει λίγα λόγια, καὶ μέσα στὶς 426 σελίδες τὸν ἀφιερώνει γιὰ θέατρο μιὰ γραμμὴν στὴ σ. 307 καὶ ὁλόκληρες τίς σ. 308 καὶ 309. Ἡ μόνη φράσις του πού θυμᾶται τὴ Θυμὴν σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του εἶναι στὴ σ. 307: «... Τὸ θέατρον ἥσκει ἰδιαιτέραν γοητείαν ἐπ' ἐμοῦ...»

Ἄλλος βέβαια καὶ σπάνια μετριοφροσύνῃ ἀπὸ ἄνθρωπον πού τόσο ἀγάπησε τὸ θέατρο, γιὰ τὴν ξέρομε πὼς οἱ ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου μόνο γιὰ τίς ἐπιτυχίες τοὺς μιλᾶνε διαρκῶς· θὰ προτιμοῦσα ὅμως νὰ ἦταν ἄλλη ἡ σύνθεσις τοῦ βιβλίου, καὶ νὰ μᾶς ἔλεγε περισσότερα γιὰ τὸ θέατρο. Θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ διαφωτίσουμε πὺς πολὺ τὴν ἱστορίαν του σὲ ὁρισμένα σημεῖα της.

Ἡ πρώτη του δημόσια ἐμφάνισις στὸ θέατρο, γιὰ τὴν βεβαίως θὰ ὑπῆρχαν καὶ σπουδὲς πού δὲν τίς μάθαμε, γίνηκε στὸ Βασιλικὸ, στὴν πρώτη του περίοδον καὶ στὴν 25ῃν παράστασίν του, στὶς 20 Ἰανουαρίου 1902, Κυριακῇ, μὲ τὴν μονόπρακτον κωμῶδιαν τῶν Μειγιάδων· Ἀλεξὺ «I, été de Saint-Martin», πού τὴν εἶχε διασκευάσει μὲ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνεψιὰ τῆς κυρᾶς Μαρίας». Στὸ πρόγραμμα ἐμφανίζεται μὲ ψευδώνυμον Α. Φιλί.

δης. Τὸ παίζανε : Α. Δράκου, Βασιλεία Στεφάνου, Ἐδ. Φύρστ καὶ Ν. Τάνος. Σύντροφοὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ βράδυ, τὸν εἶχανε στὴ μέση ὁ Ἰ. Καλῆς καὶ ὁ Μ. Λιδωρίκης, μεταφράζοντας ὁ πρῶτος τὸ «Ἥλιος καὶ βροχὴ» — τὸ «Βροχὴ καὶ εὐδία» τοῦ 1884 — καὶ ὁ δεύτερος τὴ «Μυρμηκοφωλιά» τῶν Labiche καὶ Legouvé. (Τὸ Βασιλικὸν στὴν πρώτη τοῦ ἐποχῆς ἐπαίξε κάμποσες φορές ὁλόκληρο πρόγραμμα μὲ μονόπρακτες κωμωδίες, «ἀνθροδύση κωμωδιῶν» κατὰ τοὺς παλαιότερους.)

Ἡ «Ἀνεψιά τῆς κυρὰ Μαρίας» ξαναπαίχτηκε στὴν 45ῃ παράστασι, 10 Μαρτίου 1902, πρὶν ἀπὸ τὸ «Ἐρασιτέχναι τῆς ζωῆς» τοῦ κ. Πώπ, στὴν 54ῃ, στὶς 30 τοῦ ἰδίου μηνός, πρὶν ἀπὸ τὸ «Σταθμὸς Ἀνθροδύου», πού τὸ εἶχε διασκευάσει ὁ Ἰ. Καλῆς.

Οἱ θεατρίνοι μας ἔχουν τὴν ἰδέα πὺς τὴν κωμωδία «Τὰ ἀπρόοπτα τοῦ Κινηματογράφου» τῶν Blumenthal καὶ Kadebarg, πού τὴν παίζουν ἀκόμη στὶς περιοδεῖες, τὴν εἶχε διασκευάσει τότε γιὰ τὸ Βασιλικὸ ὁ Μάρκος Μαρῆς (ἐγίνε μάλιστα καὶ ὑπερέντα ἀπὸ τὸν κ. Σακελλαρίδην, 1929, θέατρο Τριανόν, Παρ. Οἰκονόμου, μὲ συμφορμὸ μὲ μιά κωμωδία τοῦ Bissop, «Νὰ δικαστῆς, γὰ μάλαμα» πού τὴν ἐπαίξε ὁ Παντόπουλος, μὲ τὸν τίτλο «Σκρὰ»). Λάθος. Τὴν κωμωδίαν αὐτὴν, καθὼς καὶ μὴν ἄλλην μονόπρακτον, «Τὸ Γοβάκι», καθὼς καὶ πάρα πολλὰς κωμωδίες, τίς εἶχε διασκευάσει γιὰ τὸ Βασιλικὸ ὁ Ἰ. Καλῆς (Ἰ. Καλλιωντῆς), φίλος τοῦ ἀξιωματικῶς τοῦ Πυροβολικοῦ. Κι' ἂν τώρα φιλικὰ τυχὸν εἶχε συνεργασθῇ κι' ὁ Μάρκος Μαρῆς, τοῦτο δὲν μπορούμε νὰ τὸ ξέρουμε θετικὰ, μὴν ὅμως ἡ φιλία τὸν εὐχαίρει καὶ τὸ ὅτι γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοὺς θὰ ἐνδιαφέρθηκε φυσικὰ ὁ Μάρκος Μαρῆς περισσότερο ἀπὸ ἄλλα ἔργα, νὰ ἔδωκε στοὺς ἡθοποιούς τοῦ Βασιλικοῦ τὴν ἐντύπωση ὅτι συνεργάζεται καὶ ὁ συγγραφεὺς μας, κι' ἔτσι ὅλ' αὐτοὺς βγήκε ἡ διάδοσις. Λάθος ἐπίσης εἶναι αὐτὸ πού γράφανε μερικὲς ἐφημερίδες αὐτὸν τὸν καιρὸ, πὺς τὸ «Σύλλογο Ἐρασιτεχνῶν» τὸν εἶχε ἰδρύσει ὁ Μάρκος Μαρῆς, ἐνὸς πρόεδρός του ἦταν ὁ πρίγκιπας Χριστόφορος, σκηνοθέτης τοῦ ὁ Μ. Λιδωρίκης, κι' ὅταν (18 Ἀπριλίου 1915) ἀνεβάσανε τὸν «Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας», τὸ Μῆτρο δὲν τὸν ἔκανε ὁ Μ. Λιδωρίκης. Μῆτρος ὁ Λιδωρίκης ! Ἀλλοίμονο !

Μετά τὴν «Ἀνεψιά τῆς κυρὰ Μαρίας» ἔχουμε κενὸ μεγάλο στὴ θεατρικὴν τοῦ ἐργασίᾳ. Ἄλλες μελέτες, περιπέτειες, καὶ οἱ πόλεμοι, τὸν τραβοῦν ἀπὸ τὸ θέατρο.

Θὰ τὸν ξανασυναντήσουμε στὰ 1914, ὕστερα ἀπὸ δώδεκα χρόνια !

Οἱ πόλεμοι τοῦ 1912-13, καὶ μάλιστα ὁ δεύτερος, τοῦ κἀνανε ἰσχυρὴ ἐντύπωση. Αἰσθάνεται νὰ τὸν γεμίξῃ ὅλο τὸ ἐθνικὸ μεγαλεῖο, καυχίεται μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς του γιὰ τὴν ἑλληνικότητά του, πιστεύει πὺς ἡ Ἑλλάδα πιά θὰ ἔχῃ νὰ συναντήσῃ μόνο θριαμβούς, εἶναι γοητευμένος ἀπὸ τὸ ὅραμα τῆς μεγάλης πατρίδας, καθὼς τὸ δείχνει καὶ τὸ 370 κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του.

Ἦρμος, ἀπερίσπαστος, ἰδρύει μὲ τὸ Λάμπρο καὶ μὲ τὸν Τσουντὰ τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο καὶ μπαίνοντας τὸ 1914, μᾶς δίνει τὸ πρῶτο του ἔργο, τὸ «Θάρρος τῆς ἀγνοίας». «Λεπτὸν καὶ ἐνδιαφέρον», καθὼς τὸ ἀναγγέλλουν, τὸ δίνει μὲ τὸ ψευδώνυμο Φωκίων Φυλλεῖδης, — ἀλλάζει τώρα, σχετικὰ μὲ τὸ 1902, τὸ μικρὸ τ' ὄνομα τοῦ ψευδωνύμου του καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς δρῆς συλλαβῆς. Παίχτηκε στὸ Βασιλικὸ, 21 Ἰανουαρίου, ἀπὸ ἑρασιτέχνες, σὲ παράστασι πού τὴν ὀργάνωσε ἡ Ἐταιρεία τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων, καὶ ἔλαβε μέρος καὶ μιά γνωστὴ ἐξαιρετικὴ δέσποινα τῆς Ἀθήνας, ἡ κ. Θ. Συναδινού (8. Γαβριηλίδη). Τὸ συντροφεύουν μουσικὲς ἐκτελέσεις καὶ ὁ «Βασιλεὺς τῆς Ρέγκας» τοῦ Τσοκόπουλου. Ὁ Π. Δημητράκοπουλος τὸ λέει «σκηνικὴ μονογραφία», κι' ἀξίζει καὶ δὴ κανεῖς, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ μιά συζήτηση πού γίνεκε σχετικὰ στὴν ἐφημερίδα «Ἀθῆναι» (1, 3, 4 Φεβρ.).

Τυπώθηκε στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἐταιρείας τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων, πού ἐνδιαφερότανε γιὰ τὰ μονόπρακτα (ἐφ. «Ἀθῆναι», 28 Ἰουλ. 1915), — τῆς χρησιμεύανε στὶς ἐρασιτεχνικὰς κοσμητικὰς παραστάσεις πού διοργανώονταν τότε πάρα πολὺ συχνά, σ' ἐκείνῃ τὴν ἐποχῇ τῆς εὐτυχισμένης γαλήνης τῆς πατρίδας μας, πού ἀκόμα δὲν τῆς εἶχε ξεσπάσει καμμιά μύρα.

Τὸ «Θάρρος τῆς ἀγνοίας» ξαναπαίχτηκε στὶς 25 Ἰανουαρίου τὸν Πειραιᾶ, στὸ Δημοτικόν.

Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεῖς τὸ «Θάρρος τῆς ἀγνοίας», πρέπει νὰ ἔχῃς τὰ τόσα καὶ τόσα ἐλληνικὰ μονόπρακτα πού εἶχε τὸ θέατρό μας παλαιότερα, καὶ νὰ θυμῇ πὺς οἱ συγγραφεῖς, πού εἶναι στὶς μέρες μας πρεσβύτεροι, ἦταν καὶ νέοι ἄλλοτε, καὶ μάλιστα προσδετικοὶ ἀπὸ ἀποψη τεχνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ. Ὁ Ξενοπούλος, ὁ Χόρν, ὁ Μελάς, ὁ Συναδινός, ὁ Μ. Ἰωσήφ, ὁ Τσοκόπουλος ἔχουν ἀρχίσει νὰ δίνουν στὴ Σκηνὴ μας ἕνα καινούργιο χρῶμα, γράφουν ἔργα πὺς κοινωνικά, παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς μεσαιῆς τάξης, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐπεξεργασθοῦν κάποια προβλήματα τῆς ἐποχῆς μὲ μιά ψυχολογικὴ φροντίδα. Πρὸς τιμὴ τους δὲ γράφουν πιά τὴν ἀβανταδόρικη ἡθογραφίαν, τὴν ἀπελπιστικὴν, καὶ ὁπωσδήποτε τὰ ἔργα τους εἶναι πὺς πνευματικά.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ βρίσκεται καὶ ὁ θρηνημένος Ὑψηλότετος, πού ὁρμᾷ τώρα στὸν ὠραῖον ἀγῶνα τοῦ Θεάτρου, συμπαράστατης καὶ συναγωνιστῆς τῆς γενεᾶς του.

Ἄν χορεύονταν νὰ τοῦ βροῦμε κανένα πού νὰ ἔχῃ μαζί του μιά συγγένεια, θὰ ἐρχότανε στὸ νοῦ μας τ' ὄνομα τοῦ Τσοκόπουλου, π.χ. ἡ Βασίλισσα τοῦ Σαββά. Μόνο πού ὁ Πρίγκιπας μπορεῖ καὶ μεταφέρει τὴν πορφυρογέννητη ἀνατροφὴν τοῦ σὸ γράφημό του, καὶ ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ ἐνοήσουμε μὲ τὴ λέξη «ἐγγένεια», τοῦτο βρίσκεται σὲ ὅλα του τὰ ἔργα. Εἶναι ἀληθινὰ κοιμωγράφος, καὶ ὁ περισσότερο εὐρωπαῖος.

Γοητεύεται νὰ γράφῃ τὸ διάλογό του, πού θὰ τοῦ εἶχε στοιχίσει πολλὴ συλλογὴ, καὶ μερικὲς φορές, ἡ χάρις τοῦ διαλόγου εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς σκοπὸς του, καὶ τὸν τραβάει, καὶ ἄργεϊ νὰ μπῇ στὴν ὑπόθεσι γιὰ νὰ τὸν χαρῇ.

Ἀκολουθεῖ τὸ ἔργο πού θά τὸν ἐπιβάλῃ, ἡ «Ἀθῶνα ἁμαρτωλὴ», σὲ δύο πράξεις, πού τὴν ἔπαιξε ἡ Κυβέλη στὸ Βασιλικό, 4 Νοεμβρίου 1914, μαζί μὲ μιὰ κωμωδία πού δὲν ἀναφέρεται στὶς ἀγγελίες ὁ συγγραφέας τῆς καὶ πού ἐπιγράφεται «Ὁ ράφτης μου».

Τὸ ἔργο εἶναι σχετικὸ μὲ τὸ δεύτερο πόλεμο, καὶ τὰ συγκινημένα μέρη του, ὅπου μιλάει γιὰ τὶς ἐγνοίες πού εἶχαν οἱ Ἕλληνες τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου ἐκεῖνου, δὲν εἶναι μόνο καλογραμμένα λόγια, παρὸ καὶ σπουδαῖα ντοκουμέντα ψυχολογικά γιὰ ὅποιον θὰ ἠθελε νὰ ἐμβαθύνῃ στὸ τί σκεπτόντουσαν τότε οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ ἔθνους καὶ στὸ τί αἰσθανόντουσαν.

Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ἐμφανίζεται μὲ τὸ ψευδώνυμο Μάρκος Μαρῆς. (Γιατί τὸ ἄλλαξε καὶ γιατί ἄφησε τὸ κάπως καθαρευουσιάνικο Φυλλεΐδης;) Κοί μὲ τὸ δεύτερό του τὸ ψευδώνυμο τὸν ξέρει τὸ κοινὸ μάς.

Τυπώθηκε μιὰ βδομάδα μετὰ τὴν προμετέρα ὡς ἐπιφυλλίδα στὴν ἑφ. «Ἀθῆναι», καὶ παίχτηκε πολλές φορές καὶ τὸν ἄλλο χρόνον τὴν ἴδια μέρα πού ἐορτάστηκε ἡ πρώτη ἐπέτειος τοῦ Κιλκίς.

Ὑστερα ἔχουμε δύο χαριτωμένα ἔργα, πού τὸν καθιερώνουν ἐντελῶς, τὸ «Σπίτι τῆς καρδιάς» καὶ τὸ «Διπλὸ δόλωμα», πού τὰ ἔπαιξε κι' αὐτὰ ἡ Κυβέλη.

Μοῦ ἔλεγε ὁ ἀνεκτίμητος δάσκαλός μου, ὁ Ν. Λάσκαρης, πὼς ὁ Πρίγκιπας ἔγραψε κι' ἐν ἄλλο μονόπρακτο, τὴν «Ἰην Ἰουνίου». Πολλοὺς ῥώτησα, μὰ δὲν τὸ ξέρει κανεὶς, οὔτε καὶ ἡ κ. Συναδινού πού ἦταν μὲ τοὺς ἐρασιτέχνες πού εἶχαν ἐπαφὴ μαζί του.

Οἱ προφορικὲς πληροφορίες τυχαίνει πολλές φορές νὰ εἶναι λαθεμένες, ἂν ὅμως τὸ θυμᾶται κανεὶς κι' ἂν τυχὸν παίχτηκε, στὰ ἀνάκτορα ἢ σὲ σαλόνι, χωρὶς νὰ γίνῃ πιὸ γνωστό, ἄς μᾶς τὸ πληροφορήσῃ, πολλές φορές ξέροντε περισσότερα γιὰ τὸ χαμένο «Ἀνθέα» τοῦ Ἀγάθωνα παρὰ γιὰ τὸ τί παίχτηκε στὶς μέρες μας.

Ἡ ἐξέλιξίς του ἡ θεατρικὴ προχωρεῖ, καὶ γράφει ἕνα ἔργο μεγαλύτερο τὴν ἑκτασὴ, πού μόνο του θὰ κλείσῃ μιὰ θεατρικὴ βραδιά, σίγουρα πολλές φορές θὰ εἶχε ποθῆσαι μὴν ὀλόκληρη παράσταση δική του!

Στὶς 25 Μαΐου 1917 ἡ Μαρίκα παίζει στὸ Βασιλικὸ τὸ «Κάρβουνο στὴ στάχτη» — ὅλοι οἱ

τίτλοι του εἶναι ὠραῖοι καὶ κατάλληλοι γιὰ τὸ πρόγραμμα.

Καὶ ὅπως στὴν «Ἀθῶνα ἁμαρτωλὴ» φανερώσε τὸν ἑαυτό του ὡς πατριώτη, ἐστὶ καὶ στὸ «Κάρβουνο στὴ στάχτη» φανερώνει τὸν ἑαυτό του ὡς καλλιτέχνη μὲ τὶς λεπτὲς ἐκείνες ἀποχρώσεις πού δίνει στὴν ἡρωίδα του.

Ἡ τραγωδία μιᾶς γυναίκας πού ὠριμὴ πιά ἀφήνεται νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ μιὰ δυνατὴ ἀγάπη πρὸς ἕνα νεώτερό της, πού κι' αὐτὸς ξεγελάστηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς καὶ τὴν ἀγάπησε λίγον καιρὸ κι' ἐκεῖνος, — εἶναι γραμμένη πολὺ θερμά, πολὺ ζωντανά, μὲ ὅλα τὰ στολίδια τῆς λεπτῆς πέννας του.

Ἀμέσως ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτη πράξη τὸ αἰσθανόμαστε πὼς εἶναι στημένο γερά, τὸ χέρι του ἔχει σταθερότητα, μιλάει εὐχάριστα, θεατρικά, φαίνεται Ἀθηναῖος πραγματικὸς πού χαίρεται τὴν ὑπόστασι καὶ τὶς ὁμορφίες τῆς Ἀθῆνας. Οἱ τέσσερις πράξεις τοῦ ἔργου ἔχουν καθαρισμένο περιγράμμα, καὶ τοὺς ἰδεολογικοὺς διαλόγους του ξέρει νὰ τοὺς ποικίλλῃ μὲ εἰσόδους νέων προσώπων, πού, καθὼς εἶναι διαφορετικά, φέρουν εὐχαρίστησι στὸ θεατῆ.

Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο μᾶς παρουσιάζει μιὰ καινούργια μορφή τοῦ ταλέντου του, τὴ σάτυρα. Στὸ πρόσωπο τῆς κ. Σταυράκης σατυρίζει μὲ χάρις τὶς ψευτοσπουδαίες, καὶ ἡ προγυμναστικὴ τοῦ ἰδιότητος τὸν ἐμποδίζει βέβαια νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό του, ἀλλ' ὅμως θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ πολὺ περισσότερα σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο.

Τὴν πρόθεσίν του τώρα τὴ χαρακτηρίζει τὸ νὰ μὴ γίνῃ ρουτίνα, καὶ ἡ γλώσσα του εἶναι καθαρή δημοτικὴ. Καὶ τὶς σημειώσεις του — σημειώσεις πού δείχνουν ἄρτια σκηρικὴ αἰσθησι — τὶς γράφει στὴ δημοτικὴ, ἐνὸς στὰ προηγούμενα, κατὰ τὴ συνήθεια πού ἐγκαινιάσανε ὁ Κορομηλᾶς καὶ ὁ Κόκκος στὰ ἔργα τους, ὁ διάλογος εἶναι φυσικὰ στὴ δημοτικὴ, στὴν καθαρεύουσα ὅμως οἱ σημειώσεις.

Αἰσθάνεται καλὰ τὸ δημοτικισμό, δὲν ἀφιβάλλει, ἔχει λύσει μέσα του τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ. Κι' ἐνῶ ἄπειρες φορές ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ θὰ μίλαγε ξένες γλῶσσες μοιραῖα, ἡ γλῶσσα του ἔχει γνήσιο ἑλληνικὸ αἶσθημα, καὶ θὰ τολμοῦσα μόνο νὰ παρατηρήσω τὰ ἐξῆς, γιὰ νὰ εἶμαι ἀπόλυτα εἰλικρινὴς πρὸς ἕνα ἔργο πού σέ-

Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
(Μάρκος Μαρῆς)

βομαι : Στὸ «Θάρρος τῆς ἀγνοίας», σ. 20, γράφει «μυταπαίζω», στή σ. 23 «μιλώ», πού δὲν τὰ λέμε στὴν Ἀθήνα ἐτοί, —τὸ ἔργο γίνεται σὲ ἀθηναϊκό σαλόνι. Θὰ τὰ εἶχε ἀκούσει σὲ ταξίδια, στὸ στρατὸ ἢ στὸ δηλητηριώδες προσωπικό, καὶ σὲ ὅλους τοὺς δημοτικιστὲς τοῦ καιροῦ του, τὰ κράτησε ἀπὸ ἀγάπη στοὺς λαϊκοὺς τύπους· στὸ «Κάρβουνο στὴ στάχτη», σ. 19, λέει «νεϊάτα», ἐνῶ πρόκειται γιὰ μικρὸ παιδί, στή σ. 27 λέει «ἐνάντια στὸ γάμο» (τὸ «ἐνάντια» θηλυκὸ) καὶ στή σ. 68 λέει «μαγέματα τοῦ λογισμοῦ μου», ὅπου ἀναγνωρίζεται ὁ μελετητὴς τοῦ Παλαμά.

Τὸ «Κάρβουνο στὴ στάχτη» τὸ εἶχε στὸ νοῦ του νὰ τὸ ξαναπλάσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ πῶς σύγχρονη μορφή· θὰ τὸ ξαναπαίξει ἡ Μαρίκα. Εἶχε γίνει μιά τέτοια συζήτηση, πῆγε ὕστερα στὴν Εὐρώπη, τὸ χειρόγραφο τὸ καινούργιο δὲν τὸ ἔδωσε, καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινε.

Κατὰ τὸ 1920, στὴν πρώτη ἐπιστροφή του, εἶχε διαβάσει στὴ Μαρίκα καὶ στοὺς κ. κ. Ν. Λάσκαρη καὶ Γ. Βλάχο, ἕνα καινούργιο τοῦ ἔργο, καθὼς μὲ πληροφόρησε ὁ πρῶτος. Ἦταν ἱστορικὸ ἐπικαιρικὸ, στὸ εἶδος τῆς «Ἀθῶας ἀμαρτωλῆς». Δὲν παίχτηκε, καὶ δὲν ξέρουμε τίποτ' ἄλλο.

Στὰ χαρτιά του βέβαια θὰ ὑπάρχουν ἴσως σημειώσεις, ἰδιαίτερα ἐνθυμήματα τῆς θεατρικῆς ζωῆς του, μπορεῖ καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ 1920, μεταφράσεις ἢ διασκευές. Ὑπάρχει καὶ ἡ πληροφορία πὺς εἶχε κάνει μόνος του καὶ ἕνα θεάτρο, μιά σκηνή, μιά μεγάλη μακέτα, ὅπου προσάρμοζε τὰ σκηνικά του καὶ ὅπου καλλιεργοῦσε μοναχικὰ τὸ ταλέντο του. Αὐτὰ ὅλα δὲν πρέπει νὰ μείνουν κρυμμένα καὶ γνωστὰ μόνο στοὺς οἰκείους του. Καλὸ θὰ ἦταν νὰ γνωστοποιηθοῦν, νὰ γίνουν κοινὸ κτήμα, γιὰ νὰ δλοκληρωθῇ ἡ ἀντίληψη πὺς ἔχουμε γιὰ τὴν προσωπικότητά του.

Γενικά, ὁ Μάρκος Μαρκῆς βροῖσεται πολὺ πῶς κοντὰ στὴν ἐννοία τοῦ καθαροῦ Θεάτρου, στὴν πῶς ποιητικὴ του μορφή. Κι' ὅσο καὶ νὰ τοῦ λύγισε τὸ πέταγμα τὸν ὁ μικρὸς καὶ ἀπλᾶτος ἀκόμα πολιτισμὸς μας, ὅμως ἐκεῖνος, ἂν καὶ θὰ μπορούσε νὰ ζήσει πῶς ἀνέφελα καὶ πῶς ξεκούραστα, προτίμησε νὰ δουλεύῃ τὴν Τέχνη, καὶ μὲ τὴν ἐπίδραση πὺς εἶχε σὺ βασιλόπουλο, θὰ ἔχη προσφέρει στὸ Θεάτρο καὶ ἄλλες ἐμμεσες ὑπηρεσίες, πὺς δὲν εἶναι δυνατό νὰ πιστοποιηθοῦν μὲ ντοκουμέντα, ἀφοῦ ἀκριβῶς ἡγεμονικά θὰ ἔκανε τὸ καλὸ, χωρὶς ν' ἀφήνῃ νὰ φανῇ.

Ὅσοι εὐτυχῆσαν νὰ τὸν πλησιάσουν, μὲ βεβαιώνουν πὺς ἦταν πόλλος *ἀνθρώπος* γεμάτος ὑψηλὲς εὐγένειες, οργανωμένους πνευματικά, φίλος τοῦ στοχασμοῦ, σεμνὸς καὶ ὄχι ἐπιδεικτικὸς, φοβᾶται πὺς θὰ ἦταν καὶ κάποιος πικραμένος, θλιμμένος, γιατί πὺς εἶναι δυνατό συγγραφῆς θεατρικὸς νὰ μὴ παραδώσῃ τὸ χειρόγραφο του στὸ θῆσαο ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτη συζήτηση; Δὲν περιμένε πῶς εὐτυχία στὴ ζωὴ ἀπὸ τίς χαρὲς τῆς πρεμιέρας ὁ Νικόλαος, πὺς ὅλοι τὸν θεωροῦσαν—καὶ δικαίως—εὐτυχισμένον πιτέρα τριῶν θαυ-

μασίων καλλονῶν, πὺς ζοῦν ταιριαστὰ μὲ ἀνθρώπους, πὺς ἔξῃ ἀπὸ τὴν περιφανὴ τους θέση, ὑπάρχει ἡ πεποίθησις πὺς καὶ ἡ στέγη τους στεγάζει τὴν εὐδαιμονία;

Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρῃ τί κρύβει μιά καρδιά;

Ἡ τελευταία του ἐπαφὴ μὲ τὸ Θεάτρο ἦταν ἡ σύσκεψη πὺς γίνετο στὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων, ὅταν προετοιμαζόταν τὸ Πανθεατρικὸ Συνέδριο τοῦ περασμένου Μᾶη.

Ὅμως, μέσα στὸν καιρὸ πὺς περνᾷ, ὅλα ξεχνιοῦνται. Μένει μόνο τὸ ἄρωμα τῆς καλωσύνης καὶ τοῦ μόχθου πὺς σκορπίζετο ἀπλόχερα γιὰ ν' ἀνεβῆσαι κανεῖς τὸν πολιτικὸ τοῦ τόπου πὺς τὸν ἐγέννησε, πρώτη βαθμίδα τῆς εὐτυχίας ἀπάνω στὴ γῆ.

Ἔτσι καὶ ὁ Μάρκος Μαρκῆς θὰ μείνῃ ἀξέχαστος καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι Πρίγκιπας καὶ μέσα στὴν ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου.

ΓΙΑΝ. ΣΙΔΕΡΗΣ

Ἐπαρχία καὶ Πρωτεύουσα

Πολλοὶ φίλοι μας, νέοι προπάντων μὲ κέφι γιὰ σοβαρὴ πνευματικὴ ἐργασία, ἔχουν μιά ἀπορία καὶ ζητοῦν τὴ γνώμη μας, ζητοῦν, καλύτερα, μιά ἐξηγήσιον πὺς πιστεύουν ὅτι ὀφείλουμε νὰ τὴ δώσουμε καὶ σ' αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας; γιατί, τὸν τελευταῖο καιρὸ, μένουμε θεαταὶ σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν κίνηση γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀφύπνισι τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, γιατί περιορίζομαστε στὴν ἀπλὴ μνεῖα τῶν ἀξιολογώτερον προσπαθειῶν, γιατί δὲν ἀπαντοῦμε στίς ἐπιθέσεις καὶ στίς βροσιές, γιατί ἀφήνουμε ἀν-ἐξέλεγκτες τίς πῶς φανερεῖς παρεξηγήσεις ἀφοῦ ἐμεῖς ἀνακινήσαμε τὸ μεγάλο αὐτὸ ζήτημα, ἀφοῦ ἐμεῖς προκαλέσαμε ὅλες αὐτὲς τίς συζητήσεις, ἀφοῦ ἐμεῖς δώσαμε τὸ σύνθημα γι' αὐτὴ τὴ σταυροφορία πὺς σχολιάζεται τώρα σὲ στήλες καὶ σὲ σελίδες, ἀπὸ ἀνθρώπους πὺς μποροῦν νὰ ἔχουν γνώμη κι' ἀπὸ ἄλλους πὺς πρέπει νὰ διαβάσουν μόνο καὶ νὰ μαθαίνουν, σ' ἐφημερίδες καὶ σὲ περιοδικὰ, στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν ἐπαρχία; Πὺς δὲν ἀνησυχούμε μήπως δοθοῦν κακὲς κατευθύνσεις, πὺς δὲν ὑποπτευόμαστε μήπως κάτω ἀπὸ μερικὸς «ἀγνούς» κρύβονται προσωπικὲς φιλοδοξίες, καὶ γιατί δὲν προσπαθοῦμε νὰ διαλυθῇ αὐτὸ τὸ φοβερὸ καὶ τρομερὸ συλλαλητήριο πὺς ὀργανώνεται κάθε τόσο σὲ μεγάλες καὶ σὲ μικρὲς πόλεις, γιὰ νὰ ξεκαθαριστοῦν τελοσπάντων τὰ πράγματα καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ πραγματικὴ, ἢ βαθμιαία ἀφύπνισι τῆς ἐπαρχίας, πὺς θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν λογοτεχνία μας νέους πραγματικὸς φίλους καὶ θὰ βάλῃ στέρεα θεμέλια γιὰ τὴ δημιουργία ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς;

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἀνάλογα μᾶς ἐρωτοῦν οἱ φίλοι μας. Καὶ θὰ ἦταν εὐχολο νὰ τοὺς ἀπαντήσουμε μὲ δυὸ λόγια στὴν Ἀλληλογραφίαν καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσουμε σὲ ὅσα ἐγράψαμε σὲ προηγού-

μενο τεῦχος, νὰ τοὺς δώσουμε τὶς ἴδιες ἐξηγήσεις, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν ἀκόμα τὴ θέσιν τους, καὶ νὰ τοὺς συστήσουμε λίγη ὑπομονή ὥσπου νὰ κοπῇ ὁ ἀλαλαγμός. Ἀλλὰ οἱ «ἀπορίες» τοὺς, μαζεμένες ὅπως μᾶς ἔρχονται τὸν τελευταῖο καιρὸ, δημιουργοῦν μιὰν «ὑποχρέωση» ἀπέναντί τους, ποὺ ἐμεῖς τὴ βλέπουμε περισσότερο σὰ μιὰ ἐκκαιρία γιὰ νὰ διαλύσουμε μιὰ παρεξήγηση, ποὺ δὲν εἶχε ἐκδηλωθῇ ὅταν, ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες, διατυπώσαμε τὶς παρατηρήσεις μας γιὰ τὶς διάφορες «ἐκστρατείες» καὶ τ' ἄλλα κομικὰ κινήματα, καὶ ποὺ εἶναι ἰσως ἡ κυριώτερη αἰτία γιὰ τὰ συγκινητικά παράπονα καὶ τὶς ἀξιοσημειώτες διενέξεις. Ὅλοι σχεδὸν οἱ λογοτέχνες τῆς ἐπαρχίας διαμαρτυροῦνται ὅτι ἡ πρωτεύουσα τοὺς ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι συναδελφοί τους μιλοῦν μὲ συγκατάβαση γιὰ τὴν ἐργασία τους, ὅτι δὲν ἐνισχύονται καθόλου ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅτι ὁδοιποροῦν σὲ δρόμους γεμάτους ἐμπόδια καὶ χτυπᾶνε πόρτες ποὺ δὲν ἀνοίγουν. Οἱ νεώτεροι προπάντων, οἱ λόγοι τῆς τελευταίας ὥρας, ἔχουν τὰ περισσότερα παράπονα. Καὶ δὲ δυσκολεῖμαι καθόλου νὰ καταλάβω ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ παράπονα αὐτὰ εἶναι γιὰ τὴ «Νέα Ἑστία» καὶ γιὰ μένα. Πῶς, κύριε, δὲ φιλοξενεῖς τοὺς στίχους καὶ τὰ πεζὰ μας, ἀφοῦ διαλαλεῖς ὅτι κάνεις ἀγῶνα γιὰ νὰ φτάσῃ ἡ πνευματικὴ μας κίνηση ὡς τὶς πιὸ μικρὲς πόλεις κ' ὡς τὰ πιὸ ἀντιπνευματικά ἐπαρχιακά κέντρα, πῶς δὲν παραβλέπεις λίγο καὶ πῶς δὲ μᾶς ἐνθαρρύνεις, ἐμᾶς ποὺ ἔχουμε νὰ παλαίψουμε μὲ τόσες ἄλλες δυσκολίες; Πῶς δὲ βλέπεις πόση ἀσυνέπεια ὑπάρχει σ' αὐτὴ τὴν τακτικὴ σου, καὶ πῶς θέλεις νὰ πιστέψουμε στὸ κήρυγμά σου;

Θὰ ἔπρεπε νὰ σταθῶ σ' αὐτὴ τὴν περίφημη ἐνθάρρυνση ποὺ ζητοῦν ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα οἱ νέοι λόγοι, καὶ νὰ τοὺς ἐξηγήσω ὅτι πρῶτα ἔχουν νὰ παλαίψουν καὶ νὰ υπερνικήσουν τὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζει τὸ πραγματικὸ ἔργο τέχνης, κ' ἔπειτα ὅλες τὶς ἄλλες. Θὰ ἔπρεπε ἀκόμα νὰ τοὺς πῶ ὅτι πέταξαν κατὰμουτρα στοὺς ἱκέτες τῆς λογοτεχνίας ὅλοι οἱ καλοὶ ἐκτιμητὰί τῆς πνευματικῆς ἐργασίας: ὅτι τὴ συγκατάβαση καὶ τὴν ἐπιεικεία μόνο οἱ ἀσήμαντοὶ τὴ ζητοῦν. Ἀλλὰ δὲ θέλω ν' ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν «παρεξήγηση», ποὺ ὁλοκληρώθηκε πιά μὲ τὰ τελευταῖα δημοσιεύματα τῶν μεγαλόστομων ὑποστηρικτῶν τῆς λογοτεχνικῆς νεολαίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Καὶ ἡ παρεξήγηση αὐτὴ εἶναι ὅλη ἡ αἰτία, ὁ βαθύτερος λόγος τῶν παραπόνων καὶ τῶν ἀπειλῶν, τῶν «συσωματώσεων» καὶ τῶν «ἐκστρατειῶν». Παντοῦ διαβάξω καὶ παντοῦ ἀκούω: ἀνοίξτε τὶς πόρτες καὶ δεχτήτε στὴν Ἀθήνα περισσότερους ἐπαρχιώτες, ὑποστηρίξτε τους καὶ βοηθήστε τους νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὶς δυνάμεις τους μὲ καλύτερους ὅρους ἐργασίας, ἐξασφαλίστε τους τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸ εὐρύτερο καὶ πιὸ καλλιερημένο κοινόν, ζητήστε τους, ἀνακαλύψτε τους, ἀν εἶναι ἀνάγκη, στὶς ἀπομακρυνεὲς γωνίες τους, στὴ σκιά καὶ στὴ σιωπὴ ὅπου ζοῦν. Πάει καλά. Ἀλλ' αὐτὸ θὰ πῇ πνευματικὴ ἀφύπνιση τῆς ἐπαρχίας; Ἐμεῖς οὐτε γράψαμε, οὐτε ἐπιδιώξαμε

νὰ γίνουν περισσότεροι οἱ λογοτέχνες. Ζητήσαμε κάτι πολὺ διαφορετικόν: νὰ γίνουν περισσότεροι οἱ ἀναγνώστες. Καὶ γιὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ σὲ κάθε ἐπαρχία, φτάνει ἀκόμα καὶ ἓνας μόνο ἄνθρωπος, ποὺ νὰ εἶναι ἀξιόλογος, σεβαστός στὸν τόπο, καὶ νὰ ἔχῃ ἐπίδραση στοὺς γύρω του. Περισσότερο ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς πολλοὺς πεζογράφους δημιουργεῖ τὴν πνευματικὴ ζωὴ, αὐτὴν ποὺ δὲν εἶναι ὁρμηθὸς κ' ἀνοῦσιον κουβεντολόι, αὐτὴν ποὺ δὲν εἶναι ἀπλὴ πνευματικὴ κίνηση, — ἡ πλούσια, ἡ ἀφθονή, ἡ σοβαρὴ λογοτεχνικὴ παραγωγή, ποὺ συνήθως εἶναι ἐργασία λίγων κ' ἐκλεκτῶν. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ καταλάβουν καλὰ ὅσοι μὲ ἀγνές προθέσεις ἐργάζονται γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀφύπνιση τῆς ἐπαρχίας. Καὶ νὰ μὴν ἔχουν ἀπορίες γιὰ τὴ σιωπὴ μας, οὔτε νὰ παρασύρονται ἀπὸ τοὺς ἀλαλαγμούς τοῦ συρφετοῦ. Ἡ «Νέα Ἑστία» δὲν ἀδιαφόρησε ποτὲ γιὰ τὶς προσπάθειες τῶν νέων. Καὶ ἤρθε ἡ στιγμή, νομίζω, νὰ πῶ, — στοὺς δύσπιστους, φυσικά, καὶ σὲ ὅσους δὲν ἐπρόσεξαν πόσους νέους ἔχουμε παρουσιάσει ὡς τώρα, σὲ κάθε τόμο καὶ σὲ κάθε τεῦχος μας, — ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους σκοποὺς τῆς εἵμαι ἡ ἐνίσχυση τῶν νέων λογοτεχνῶν, ἡ ἀνανέωση τῶν στελεχῶν τῆς λογοτεχνίας μας. Ἀλλ' ὁμως ὑπόθεσις ἡ ἐνίσχυση τῶν νέων, — καὶ τὴν κάνουμε μὲ τὸν τρόπο μας καὶ μὲ τὰ διζὰ μας αἰσθητικὰ κριτήρια, ποὺ δεχόμαστε νὰ τὰ συζητήσουμε μὲ ὅλους τοὺς δυσαρρεστημένους, — κ' ἄλλ' ἡ πνευματικὴ ἀφύπνιση τῆς ἐπαρχίας. Καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς ἄλλες βλέψεις, γιὰ νὰ μπερδεύῃ τὰ πράγματα καὶ νὰ δημιουργῇ μιὰ «παρεξήγηση», γιὰ νὰ κἀνὴ τὶς «ἐκστρατείες» του καὶ νὰ ἱππεύῃ ἀπάνω σὲ ἑξάλλες φράσεις. Τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ ἀπλό: λογοτέχνες ἔχουμε, πολὺ περισσότερους μάλιστα ἀπ' ὅσους χωράει ὁ τόπος. Κοινόν, ἀναγνώστες χρειάζομαστε. Κ' αὐτοὺς πρέπει νὰ δημιουργήσουμε, ὅχι μόνο στὶς μικρὲς πόλεις, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀθήνα, ποὺ στὸ κεφάλαιο τῆς πραγματικῆς πνευματικῆς καλλιέργειας δὲ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΡΗΣ

Ἡ Γυναικὴ εἰς τὴν Μάνην

Φίλε κ. Διευθυντά,

Τὰ ὅσα ἔγραψαν εἰς προηγούμενον τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» ἡ κ. Πιπίνια Τσιμικάλη περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὴν Μάνην, εἶναι ἀνακριβή. Ἡ χαρὰ τῆς οἰκογενείας, ὅταν γεννᾶται ἀγόρι, ἐκδηλουμένη ἄλλοτε μὲ πυροβολισμούς, γλέντια κ.λπ., ἔχει καθαρῶς τοπικὰ ἱστορικά αἰτία. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, κάθε οἰκογένεια εἶχε νὰ παλαίσῃ ὅχι μόνον μὲ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ἀντιπάλους οἰκογενείας. Ἡ ἀπόκτησις ἄρρενος ἠΰναεν τὰς δυνάμεις τῆς πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀντιπάλων οἰκογενειῶν, πρὸς ἐκλογὴν καπετάνιου ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἡ ἐκ τοῦ φιλικοῦ τῆς κόμματος κ.λπ. «Πόσα τυνφένια» διέθετε κάθε οἰκογένεια

νεια, δηλαδή πόσους ἄρρενας περιελάμβαναν εἰς τοὺς κόλπους της, ἀπετέλει τὸ βαρόμετρον τοῦ ὑπολογισμοῦ της καὶ τῆς ἐν γένει κοινωνικῆς της θέσεως. Ἐπομένως, ἡ γέννησις ἀγορίου ἦτο ἕνα πραγματικὸν καὶ ὄχι ἰδεαλιστικὸν εὐτυχὲς γεγονός. Ἀς προσθέσωμεν εἰς αὐτὸ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀγόρι παρῆγε καὶ παρέχει ἀκόμη εἰς τὴν Μάνην ἀσυγκρίτως ὀλιγωτέρας φροντίδας λόγῳ τῶν κοινωνικῶν ἐθίμων. Ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας δὲν ἐνοχλεῖ πλέον εἰς τίποτε τὴν οἰκογενεὶάν του. Τοῦναντίον, τῆς εἶνε χρήσιμος. Ἄν δὲν ἔχη περιουσίαν, ξενοδολεῖται, ἐργάζεται εἰς τὸν Πειραιᾶ ἢ τὰς Ἀθήνας πρὸς εὐρεσιν ἐργασίας, ἄλλοτε μετηνάστευεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ἐσχημάτιζε περιουσίαν, ἐνισχύον καὶ γονεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ συγχωριανοὺς, τέλος παντρεύεται ὁποῦν θέλῃ. Ἀντιθέτως, τὸ κορίτσι ἔχει ἀνάγκην διαρκoῦς ἐπιβλέψεως διὰ τὴν μὴ «παραπατήσῃ» (πράγμα φοβερὸν διὰ τὰ Μανιατικά ἐθίμα), καὶ μεγάλων οἰκονομικῶν θυσιῶν διὰ τὴν εὐρεθὴν γαμβρὸς καὶ μὴ μείνῃ γερροντοκόρη, πράγμα ἐπίσης ταπεινωτικὸν δι' οἰγενεὶαν Μανιατῶν.

Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ, μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ κορίτσι περιφρονεῖται ὡς «πανούκλα», ὅτι αἱ μητέρες εὐχονται νὰ πεθάνῃ τὸ θηλυκὸ παιδί των, ὅτι τὸ παντρεύουν ὅπως ὅπως διὰ τὰ ἀπαλλαγῶν τῆς παρουσίας του, καὶ ἄλλα παρόμοια ποὺ ἀναφέρει ἡ ἐπιστολογράφος σας, ὑπάρχει ἄβυσσος! (Ἡ οἰκογενεὶα εἰς τὴν Μάνην προσατεῖται τὸ κορίτσι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἀγόρι της, καὶ βασανίζεται διαρκῶς ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ τὴν προσπάθειαν ἐνὸς καλοῦ γάμου. Εἶναι ἀνακριβὲς ὅτι τὸ κορίτσι δὲν πέρνει προικα κτήματα, ἀλλὰ μετρητὰ ἢ καὶ «μόνο τὸ ρουχισμό του». Τοῦναντίον, γιὰ ἕνα καλὸ γάμο τοῦ κοριτσιοῦ της ἡ οἰκογενεὶα θυσιάζει συχνὰ ὅλην τὴν χρηματικὴν της περιουσίαν. Οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἔχουν ὡς κοινωνικὸν ὄνειδος νὰ παντρευθῶν πρὶν παντρεύσων τὰς ἀδελφὰς των, ἀκόμη καὶ πολὺ μικροτέρας των, ἐνίοτε μάλιστα ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ μένου ἀνύπανδροι. Συχνὰ μεταναστεύουν, θαλασσοπνίγονται, ἐργάζονται σάν σκλάβοι εἰς καταθλιπτικὰς ἐργασίας μακρυνῶν τόπων, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ σχηματίσουν προικα εἰς τὴν ἀδελφὴν των, τῆς ὅποια ὁ γάμος μὲ ἄνθρωπον καλῆς καὶ εὐκαταστάτου οἰκογενείας ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς τίτλον τιμῆς. Τὸ πατριζὸ σπῖτι ἄλλοτε — ὄχι πλέον τώρα — δὲν ἔδιδαν ποτὲ ὡς προικα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶχεν ἱστορικὰ αἰτία. Τὰ σπῖτια κάθε οἰκογενείας εὐρίσκοντο ὅλα συγκεντρωμένα εἰς ἓν σημεῖον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωριοῦ, συχνὰ μάλιστα μέσα εἰς τὴν ἰδίαν μάνδραν, καὶ εἶχον εἰς τὸ μέσον τὸν «Πύργον» μὲ τίς πολέμιους, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολοὶ ἡ ἄμυνα εἰς περιπτώσιν ἐπιθέσεως ἀντιπάλων κατὰ τοὺς τόσων συχνῶς ἐμφυλίου πολέμων. Ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δοθῇ τὸ σπῖτι εἰς τὸν γαμβρόν, μέλος ξένης οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε δὲν θὰ ἠθέλει καὶ νὰ μετοικήσῃ ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν κατοικιῶν τῆς ἰδικῆς του, προτιμῶν δι' αὐτὸ τὰ μετρητὰ ἀντὶ σπιτιοῦ ἢ γῆπου ξένης περιοχῆς.

Ἐξ ἰσού ἀνακριβὲς εἶναι, ὅτι εἰς τὴν Μάνην τὸ παντρεμὲνο κορίτσι «φτωχοζῇ διπλά στὰ πλούσια ἀδελφὰ καὶ γονεῖς καὶ ἐργάζεται καποτε στὰ κτήματά τους». Μεμονωμένοι βέβαια περιπτώσεις (λόγῳ σπατάλης τῆς προικῆς, οἰκογενειακῶν διχονοιῶν κ.λ.π.) μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν. Ἀλλὰ κατὰ κανόνα, λόγῳ τῶν κατ' ἐσχέρην πατριαρχικῶν ἐθίμων, εὐποροὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ δὲν ἀφήνουν ποτὲ ἀδελφὰς των εἰς τὴν πείναν καὶ δυστυχίαν. Αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου χαλαρώνονται βαθμὴν οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοί. Τὸ ὅτι μάλιστα «ξενοδολεῖται» ἀδελφαὶ εἰς κτήματα γονέων καὶ ἀδελφῶν, εἶναι μῦθος. Αὐτὸ δὲν εἶνε ἀπλῶς ἀντίθετον πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν φίλτρον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ κοινωνικὰ ἐθίμα τοῦ τόπου, τὰ ὁποῖα θὰ κατέρριπον τὴν ὑπόληψιν παρομοίου πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ.

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα σὰς παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσετε πρὸς ἐπ' ἀνὸρθωσιν τῶν ἀνακριβειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν ἂν ὄχι ἄλλο, πάντως τελείαν ἀγνοίαν ἐπὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὗρουν ἐξήγησιν ὑπὸ τὸ πρῶτον τῶν προκαταλήψεων καὶ τῆς ἐν γένει ζοῆς τῶν πόλεων. Ἄν θέλωμεν νὰ ἀσχολούμεθα με αὐτὰ, ὀφείλομεν προηγουμένως νὰ υποβαλλόμεθα εἰς τὸν κόπον τῆς βαθύτερας μελέτης τῶν ἱστορικῶν καὶ ψυχολογικῶν τῶν αἰτίων.

Με φίλιν

Α.Π. Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Καὶ πάλι ἡ βιβλιογράφηση τοῦ Κρυστάλλη

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Σκέφτηκα ἂν πρέπει ν' ἀπαντήσω στὸ δημοσίευσμα τοῦ κ. Κώστα Α. Παπαχρήστου («Νέα Γράμματα», Νοέμβριος 1937, σελ. 700-3), — ἡ προέλευσις, ὁ τρόπος, τὸ ὕψος καὶ ἡ βάση του περνοῦν τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως, τὰ δὲ ἐπιχειρήματά του δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπιστημονικὴν δικαίωση: Προσπαθεῖ λ. γ. ν' ἀποδείξῃ πὺς ἡ ἐργασία τοῦ Κασιμάλλη ἦταν ἔτοιμη τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1935. Μάταιος κόπος! Ὅποτεδὴποτε κι' ἂν ἦταν ἔτοιμη, κυκλοφόρησε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1937, ὅταν ἄλλες κριτικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς ἐργασίες εἶχαν, ἀπὸ ἕνα καὶ δύο χρόνια πρὶν, δεῖ τὸ φῶς καὶ διαφωτίζανε ἕνα μεγάλο μέρος — τὸ σπουδαιότερον — τῆς ἐργογραφίας καὶ βιβλιογραφίας τοῦ Κρυστάλλη. Ὁ κ. Κασιμάλλη — καθὼς καὶ ὁ κριτικὸς τῆς «Πάφου» τοῦ παρατήρησε — ἔπρεπε νὰ μὴν παραβλέψῃ τὴν ἐργασία αὐτὴν ποὺ προηγήθηκε ἀπ' τὴ δική του, καὶ πρὸ παντός νὰ μὴ θεωρήσῃ με συνεντεύξεις καὶ σκηνοθετημένους κριτικὰς, ὅτι ἀποκαλύπτει «μὲ ἐκπλήξεις» ἕναν Κρυστάλλη, ποὺ εἶχε γίνῃ στὸ μεταξὺ ἀρκετὰ γνωστὸς ἀπὸ ἄλλους μελετητὰς. Τί προσφέρει ἡ ἐργασία τοῦ Κασιμάλλη στὴν ἔρευναν τοῦ Κρυστάλλη καθωρίστηκε ἀρκετὰ στὸ σχετικὸ σημείωμά μου ἀπὸ τὴς στήλης αὐτῆς («Νέα Ἑστία», ΚΒ', 261, σελ. 1665 κ.π.). ἡ δὲ κατοπινὴ ἔρευνα καὶ μελέτη θ' ἀποδείξῃ καὶ χάσματα καὶ πα-

φαλείφεις στη βιβλιογράφηση τοῦ Κρυστάλλη, καὶ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ καθόλου κούφιο ἰσχυρισμὸ ἢ ἀνύπαρκτη προϋπόθεση, ὅπως θέλει ὁ κ. Κατσιμπαλῆς μὲ τὸν κ. Παπαχρήστο, ἀλλὰ δίδαγμα, βγαλμένο μέσ' ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ πείρα τῶν αἰώνων. Δὲν πρόφτασε νὰ κυκλοφορήσει καλὰ - καλὰ ἀκόμα τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ ἡ Κρυσταλλικὴ Βιβλιογραφία, καὶ τῆς ἔγιναν κάμποσες προσθήκες, πού δὲ θὰ εἶναι οὔτε οἱ τελευταῖες, οὔτε οἱ μόνες. Δὲν κατηγόρησα τὸν κ. Κατσιμπαλῆ οὔτε γιὰ λογοκλοπὸν, οὔτε γιὰ πλαστογράφο, ὅπως θέλει ὁ κ. Παπαχρήστος—αὐτὸ εἶναι συκοφαντία, πού λυποῦμαι, γιὰτὶ προέρχεται ἀπὸ ἓνα μελετηρὸ — ὅσο κι' ἂν δὲν τὸν γνωρίζω — νέο, ὅπως ὁ κ. Παπαχρήστος. Ἐκτιμῶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Κατσιμπαλῆ γιὰ τὴ μεταψυχαικὴ λογοτεχνία μας καὶ ἔχω πολλὰς φορὰς διατρανώσει καὶ τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τῆς βιβλιογραφικῆς τῶν ἐργασίας. Στὴν ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν σπουδῶν ἔχει κι' ὁ κ. Κατσιμπαλῆς τὴν προεπουμένη θέση του, πού θὰ τὴν καταλάβει μὲ τὴν προσπάθειά του τὴν προσωπικὴ, ὅχι μὲ τὴ θεωρητικὴ κίνηση τῶν φίλων του, πού χωρὶς ἄλλα καὶ τὸν κ. Κατσιμπαλῆ ζημιώνουν κοιταλίζοντας ἄδικα γύρω του, καὶ τὴ σημερινὴ ἀποκατάσταση ἀδικούν, ξαναγυρίζοντάς τιν σὲ χρόνια παλιά, ὅπου ὁ ψυχαισμὸς κι' ὁ παλαμισμὸς ἀνύψωναν ἢ ἐρίχναν ἀξίες κατὰ βούληση — ἐννοεῖται μόνο μὲ τὰ λόγια, καὶ χωρὶς κανένα αὐτίο.

Κρίνοντας ὁμως τὴν ἐργασία του γιὰ τὸν Κρυστάλλη, εἶδα ὅτι α') δὲν ἦταν ἀνάλογη μὲ τὶς ἐπαγγελίες σὲ συνεντεύξεις του, πού ἔκαμε ὁ ἴδιος ὁ Κατσιμπαλῆς: β') ὅτι θεωροῦσε, καὶ τὸ διακήρυττε στὸν πρόλογό του, ὅτι ὅλο-τὸ ὕλικό πού προσφέρει μὲ τὴν Κρυσταλλικὴ βιβλιογραφία του ἦταν ἄγνωστο καὶ πρωτόφαντο· γ') ὅτι δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψη του προηγούμενες ἐργασίες γιὰ τὸν Κρυστάλλη, πού ἔφεραν σὲ φῶς ἀρχετὸ ὕλικό καὶ εἶχαν κυκλοφορήσει ἔνα καὶ δυὸ χρόνια πρὶν ἀπ' τὴν ἐργασία καὶ κ. Κατσιμπαλῆ. Γι' αὐτὸ ἐθεώρησα σκόπιμο νὰ κατοχυρώσω τὴν ἠθικὴ τάξη καὶ νὰ θέσω τὰ παρεξηγημένα πράγματα στὴ θέση τους. Ἄν ἡ ἐπέμβασί μου αὐτὴ δὲν ἦταν ἀρεστὴ στὸν κ. Κατσιμπαλῆ καὶ στὸν κ. Παπαχρήστο, ἦταν ὁμως δική μου ὑποχρέωση, ἠθικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς σημασίας. Νομίζω πῶς, στὸ κάτω - κάτω, τακτοποιήθηκαν μὲ τὸν ἑαυτὸ μου ξαναθυμίζοντας προεργασίες καὶ συμβουλὲς παλιῶν μελετητῶν τοῦ Κρυστάλλη, πού δὲν ἔπρεπε νὰ μείνουν παραγνωρισμένες καὶ ἀδικιμένες, τοῦ Γάργαρη λ.χ., τοῦ Ροδά, τοῦ Περάνθη, ἀφῆνω τίς δικές μου, πού συνεισέφεραν ὅχι μόνο στὴ βιβλιογράφηση τοῦ Κρυστάλλη ἀρχετὸ ὕλικό, μὰ καὶ στὴν κριτικὴ του καὶ στὴ βιβλιογραφία του καὶ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του. Ἀλλ' αὐτὲς δὲ μ' ἀπασχολοῦν καὶ πολὺ.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

Ἡ εἰκονογράφηση τοῦ τεύχους

Τὸ hors-texte πού δημοσιεύεται στὸ σημερινό μας τεύχος εἶναι ἀπὸ τὴ σύνθεση «Οἱ Πολίτες

τοῦ Καλαί» τοῦ Rodin. Ἡ εἰκόνα τοῦ διηγήματος «Δύο τριχωτὰ χέρια» εἶναι τοῦ κ. Σ. Γιάνναρη. Τὸ μυθιολόγημα «Γιούγκερμαν» εἰκονογραφεῖ ὁ κ. Σπ. Βασιλείου καὶ τὴ νουβέλλα «Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι» ὁ κ. Εὐθ. Παπαδημητρίου.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Μιά ἄγνωστη ὠδή τοῦ Κάλβου

Στὸ Μουσεῖο Μπενάκη βρίσκεται ἓνα μονόφυλλο, τυπωμένο στὰ 1830, χωρὶς ν' ἀναφέρεται ὁ τόπος τῆς ἐκδόσεώς του, οὔτε τὸ τυπογραφεῖο. Τὸ ἐντυπο αὐτὸ περιέχει: «Εἰς ἐλαῖαν ὕμνον», ἀνώνυμου ποιητοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα στροφές, ἡ κάθε στροφή ἀπὸ πέντε στίχους, τέσσαρες ἐπτασύλλαβους ἢ ἐξασύλλαβους καὶ ἓνα πεντασύλλαβο. Ἡ στιχομυθία τοῦ ποιήματος αὐτοῦ, ἡ γλῶσσα του, τὸ ὅρος του, μᾶς θυμίζουν καταπληκτικὰ τὶς Ὠδὲς τοῦ Κάλβου.

Ἡ προσεκτικότερη ἐξέταση τοῦ Ὑμνου αὐτοῦ δυναμώνει τὴν πρώτην αὐτὴν ἐντύπωση καὶ μᾶς πείθει τελικὰ, ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰν ἄγνωστην ὠδή τοῦ Κάλβου.

Ὁ «Εἰς ἐλαῖαν ὕμνος» γράφηκε ἀσφαλῶς στὴν Κέρκυρα. Ἀφορμὴ ἔδωσε ἡ ἄδεια τῶν Ἀγγλῶν νὰ ξεριζωθοῦν οἱ ἐλιές τοῦ νησιοῦ (1). Ὁ Ὑμνος ἀποτελεῖ μιὰν ἐντονὴ διαμαρτυρία γιὰ τὸ μέτρο αὐτό, πού ὁ ποιητὴς δὲ διατάζει νὰ τὸ χαρακτηρίσει *βάρβαρον*. Σκοπὸς τοῦ Ὑμνου εἶναι νὰ πείσῃ τὴν Κυβέρνηση ν' ἀπαγορεύσῃ τὸ ξεριζώμα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδιοκτῆτες τῶν ἐλιῶν νὰ συμβουλευθῇ, νὰ μὴ καταστρέφουν τὰ δέντρα τοὺς γιὰ ἓνα πρόσκαιρο κέρδος.

Δὲν ξέρουμε ἂν ὁ Ὑμνος τυπώθηκε στὴν Κέρκυρα. Ἐκείνῃ τὴν ἐποχὴ σ' ὅλη τὴν Ἑπτανήσο ἔνα καὶ μόνο τυπογραφεῖο ὑπῆρχε, τὸ δημόσιο τυπογραφεῖο τῆς Κερκύρας, κ' ἐργαζόταν μὲ τὸν ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως. Ἐλευθεροτυπία δὲν ὑπῆρχε, ὥστε ἀποκλείεται νὰ τυπώθηκε τὸ μονόφυλλο αὐτὸ στὸ δημόσιο τυπογραφεῖο. Δὲν ξέ-

(1) Μὲ τὸ νόμο τῆς 23 Μαΐου 1825, Ἰδοῦ τὸ κείμενό του: «*Resto libero a' proprietarj di piante d' ulivo domestico o selvaggio, di tagliare, sradicare o disporre delle medesime, ovunque sono piantate, senza chiedere permesso di chi che sia, e d' introdurre ove vogliono le legna della medesima senza impedimento o molestia.*» Μ' αὐτὸν τὸ νόμο καταργήθηκε προηγούμενος, τῆς 1 Ἀπριλίου 1820, πού ἀπαγορεύει καὶ τὸ κλάδεμα ἀκόμα τῶν ἐλιῶν νὰ γίνεται περισσότερο ἀπὸ 8, τι πρέπει. Τώρα, πῶς ὁ ποιητὴς τοῦ Ὑμνου τὸν ἔγραψε πέντε ὁλόκληρα χρόνια μετὰ τὴν ἐκδόσιν τοῦ νόμου, ἐξηγεῖται ἂν υποθέσουμε πῶς μόνο στὰ 1830 ἔμαθε τὶς καταστροφὲς τῶν ἐλιῶν. Ὁ νόμος αὐτὸς τοῦ 1825 καταργήθηκε στίς 9 Ἀπριλίου 1833 μὲ τὸ ἀκόλουθο προοίμιον: «*Avendo l' esperienza dimostrato essere estremamente dannosa al pubblico ed al privato interesse la libertà accordata del taglio delle piante di ulivo nell' isola di Corfù per l' abuso eccessivo che di essa si fece, ed essendo urgente di adottare i più pronti ed efficaci ripari in modo di garantire la libera proprietà dall' abuso compromessa...*» Δὲν ξέρουμε ἂν ὁ Ὑμνος συνετέλεσε στὴν κατάργησιν αὐτῇ. Τὰ κείμενα τῶν νόμων αὐτῶν βλέπε στὰ *Gli Atti e le risoluzioni del I... VIII Parlamento* (Corfù 1847), σ. 685 ἐπ.

ρούμε ὅμως μήπως ὑπῆρχε κανένα ἄλλο κρυφὸ τυπογραφικὸν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Κέρκυρα. Τὸ πιθανότερον εἶναι πὼς ὁ Ὑμνος τυπώθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑπτανήσο (1), γιὰ νὰ κυκλοφορήσῃ ἔπειτα στὴν Κέρκυρα. Ὅπως κι' ἂν ἔχη τὸ πρῶγμα, οἴγουρα ὁ ποιητὴς τοῦ Ὑμνου θὰ ἔμεινε στὴν Ἑπτανήσο, γιατί ἂν ἔμεινε ἀλλοῦ, δὲν θὰ δυσκολευότανε νὰ βάλῃ τὴν ὑπογραφή του.

Ὁ Κάλβος ἀπὸ τὸ 1827 εἶχεν ἐγκατασταθῇ στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἔμεινε ὡς τὸ 1856.

Πρὶν προχωρήσουμε ὁμῶς στὴν ἔρευνα τοῦ περιεχομένου τοῦ Ὑμνου, παραθέτουμε τὸ κείμενο :

Εἰς ἑλλαίαν ὕμνος

α' (2)

Σύμβολον τῆς εἰρήνης
χαῖρ' εὐσχήμων ἑλαία !
Ὑπόθεσις τῆς λύρας μου
νὰ γίνῃς, μὲ ἀναγκάζει
ἢ εὐγνωμοσύνη.

β'

Πλουμισμένην σέ βλέπω
χρυσόκαρπimon δένδρον
καὶ κλάδοι σου ξανθίζουσι
καὶ τ' ἄσπρα σου ἄνθη πίπτοντα
τὴν γῆν στολίζουσιν.

γ'

Κερκυραίων εἰσαι πλοῦτος,
κι' ἂν τοῦ καιροῦ ἡ-μανία
βάρβαρα συγχωρεῖ
τὸν ἐξαλοθρευμένον σου,
σ' ἐσέ' ἡ γὰρ ἐλπίζω.

δ'

Ἡ θεὰ τῆς σοφίας
εἰς τοὺς ἀνθρώπους χάρισμα
ἔδωσ' ἐσέ, κι' ἡ Ἐρις
Θεῶν τῶν ἀθανάτων
διὰ σοῦ διελύθη.

ε'

Καλλιστέφανον σ' ἔκραξαν
οἱ ἀθληταὶ εἰς τὰ Ὀλύμπια,
ὅτι ἐκ σοῦ στεφανώ ἐπλεκεν
κι' ὁ νικητὴς τὰ ἐφόρει
Νίκης σημεῖον.

ς'

Αἱ δὲ ρωμαῖαι παρθέναι

(1) Στὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ μᾶς ἐνισχύουν τὰ πολλὰ τυπογραφικὰ λάθη, ποὺ ἀποδεικνύουν πὼς ὁ συντάκτης τοῦ Ὑμνου δὲν κατῴρθωκε νὰ κάνῃ τίς διορθώσεις. Σημειώουμε τὰ λάθη αὐτά. Στὸν τίτλο : Εἰς ἑλαίαν... — Στροφή β' : ἄσπρα. — Στροφή ε' : καλλιστέφανον, ἐπλεκεν. — Στροφή ς' : ἐσέ ἀντὶ αὐτοῦ. — Στροφή ζ' : ἔχει γίνῃς μὲ μελάνη στὸ περιθώριο. — Στροφή η' : ἀντὶ αὐτοῦ. — Στροφή θ' : πᾶντα.

(2) Ἡ ἀρίθμηση τῶν στροφῶν εἶναι δική μας, γιὰ τὴν εὐκολία τῶν παραπομπῶν.

ξανθοπλόκαμοι κόραι
μὲ ἀειθαλεῖς τοὺς βλαστούς σου
ἀντὶ ρόδων ἐκόσμου
τοὺς νεοῦμφους.

ζ'

Οὐράνιον ξύλον πάντοτε
σ' ἐνόμισαν οἱ ἀρχαῖοι.
Ὁ γεωργὸς τιμᾷ
καὶ δῶρα προσάποκτιζε
δὲ' ἐσέ πρεπόντως.

η'

Τῶρ' οἱ ἔμμανεῖς κι' ἀνόητοι
τοὺς βλαστούς σου ποὺ ἡ φύσις
κι' ὁ ἰδρώς τοῦ ἐργάτου ἀνέθρεψε
τῆς φλογὸς εἰς θυσίαν
ἀσπλαγχνά κόπτουν.

θ'

ὦ πρόνομιον μωρίας !
Ἄ δυστυχεῖς καὶ ἀσύνετοι !
θέλει φθάσει καιρὸς
ποῦ οἱ στεναγμοὶ σας μάταιοι
θέλει ἀπομείνουν.

ι'

Σὺ δ' εὐτόχει, ὦ ἑλαία !
Ἀφθόνως τοὺς καρπούς σου
δίδε πάντα εἰς ἡμᾶς
καὶ ἡ γὰρ εὐγνωμόνως πάλιν
θέλει σέ ὑμνήσω.

Κι' ἂν παραδεχθούμε, μαζί μὲ τὸν L. Rous-
sel (1), ὅτι ὁ Κάλβος δὲν ἐτήρησε πάντα στί-
ξες τοῦ τοῦ μετρικοῦ κανόνες ποὺ ὁ ἴδιος ἔ-
θεσε στὴν «Ἐπισημείωσί» του, πάντως οἱ κανό-
νες τοῦ αὐτοῦ ἐφαρμοζόνται τέλεια στὸν παρα-
πάνω Ὑμνο. Πράγματι, ὅταν ἡ τελευταία λέξη
τοῦ στίχου εἶναι προπαροξύτονη, ἡ τονισμένη
συντακτικὴ εἶναι ἡ ἑκτὴ καὶ οἱ δύο τελευταῖες συλ-
λαβὲς ὑπολογίζονται ὡς μιὰ (κανὼν Β) (2). Ἐπί-
σης, ὁ Ὑμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπτασύλλαβους
— μὲ τὸν παραπάνω περιορισμὸ — στίχους, μὲ
«πρόσθεσιν» πεντασύλλαβου (κανὼν Α). Ἀλλὰ καὶ
ὅταν ἡ τελευταία λέξη τοῦ στίχου ἔχει τὸν τόνο
στὴ λήγουσα, ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἑκτη
συντακτικὴ (κανὼν Γ) (3). Ἐπίσης, πάντα ἡ πεντα-
σύλλαβη «πρόσθεσις» τελειώνει μὲ λέξη ποὺ το-
νίζεται στὴν παραλήγουσα (κανὼν Δ).

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὴ γλῶσσα τοῦ Ὑμνου.
Γενικά, στὸν Ὑμνο παρατηροῦμε τὸ ἴδιο ἀνα-
κάτωμα λέξεων τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς δημοτικῆς,
ποὺ ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Ὠδῶν τοῦ
Κάλβου : εὐσχήμων, χρυσόκαρπιμος, πίπτοντα, καλ-
λιστέφανος, ξανθοπλόκαμοι, ἀειθαλεῖς, ἔμμανεῖς,
κλπ. ἀλλὰ καὶ πλουσιμένη, ἄσπρα, ἀσπλαγχνά,
πάντα (= πάντοτε), κλπ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι
δὲν ἀπαντοῦμε στὸν Ὑμνο πᾶρα πολλὰ ἀρχαῖ-

(1) La versification de André Kalvos (Athènes 1921).

(2) στροφές : α' 3, β' 2, γ' 2, δ' 2, ε' 2, ζ' 1, 3, η' 1, θ' 2, ι' 4.

(3) στροφές : γ' 3, δ' 3, θ' 3, ι' 3.

κὲς λέξεις, οὔτε τὸν ἀσυναίρετο τύπο τῶν ρημάτων (πετάουσι, ἐβρόνταον, κλπ.), οὔτε τὸν τύπον τοῦ ἀπαρέμφατου μετὰ τὸ ρήμα θέλω (π. χ. θέλουν ἀρπάξαι), ὅπως στίς Ὁδές (1). Ἀλλ' αὐτὸ ἴσως μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ, ἂν σκεφθοῦμε ὅτι ὁ Κάλβος, ὅταν ἔγραφε τίς Ὁδές, ἔξοδσε ἀπὸ παιδι ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (ἐκτός ἀπὸ μιᾶς λιγύχρονης διαμονῆς του στὸ Ναύπλιο), ἐνῶ στὰ 1830 εἶχε πιά ζήσει πέντε χρόνους στὴν Κέρκυρα, κι' ἴσως εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται διαλλακτικώτερος στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας.

Ἄν θελήσουμε τώρα ν' ἀνακαλύψουμε ὁμοιότητες λέξεων ἀνάμεσα στίς Ὁδές καὶ στὸν Ὑμνο, δὲ θὰ βροῦμε πάρα πολλές, ὅπως σ' ἄλλους ποιητὰς, γιὰ τὸ Κάλβος, ἀπὸ τὴ βαθειὰ γνώση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ἔχει ἐξαιρετικὰ πλούσιο λεξιλόγιο· γι' αὐτὸ καὶ στίς Ὁδές του συναντοῦμε διαρκῶς νέες λέξεις. Ὅσοιδήποτε, οἱ ὁμοιότητες εἶναι ἀρετές. Πρῶτα-πρῶτα στὸν τίτλο· εἶναι συνήθεια τοῦ Κάλβου ν' ἀρχίζει μετὰ τὴν πρόθεσι εἰς καὶ χωρὶς ἄρθρο. Ἀπὸ τίς εἰκοσι ὁδές του, οἱ ἑνδεκα ἀρχίζουν ἔτσι. Τῇ λέξει Ὑμνος συχνὰ ἀναφέρει στίς Ὁδές του (π. χ. I 2, II 25, V 14, 27, VIII 8, X 5, 36). Ἡ προσφώνηση χαῖρε (Ὑμνος α' 2) εἶναι ἐπίσης συνειθισμένη στὸν Κάλβο (π. χ. Ὁδὴ I 12, III 23, 24, V 4, XII 21, 22, XV 31). Κ' ἡ λέξη τοῦ εἶναι συνηθέστατη (π. χ. Ὁδὴ III 29, V 1, 8, 27, VII 1, X 10, 36, XI 25, XV 31, XVI 18). Ὁ στίχος «θεῶν τῶν ἀθανάτων» (8') θυμίζει τὸ «θέλημα τῶν ἀθανάτων» τῆς Ὁδῆς τοῦ Ὁκεανοῦ (στροφή 13). Οἱ στίχοι 3·4 τῆς στροφῆς ε' θυμίζουν τὴ στροφή 13 τῆς XVIII Ὁδῆς:

Ἔω Νίκη, διὰ τοὺς Ἕλληνας
στεφάνους πλέξε...

Αἱ παρθένοι καὶ αἱ κόραι (στροφή 7') ἀπαντοῦν συχνὰ καὶ στίς Ὁδές (π. χ. I 7, IV 2, V 4, 11, 15, 20, VI 4, 6, XI 18, XII 4, XIV 6, XVII 20). Τὸ εἶδος βλέπω, στὸ πρῶτο πρόσωπο, τὸ συνειθίζεται πολὺ ὁ Κάλβος VIII 5, 23, IX 6, XIII 7, 13, 30, XIV 19, XV 12, 13, XVII 5, 14). Δυὸ φορές μάλιστα τὸ μεταχειρίζεται, ὅπως στὸν Ὑμνο, μετὰ τὴν ἀντωνυμία: σὲ βλέπω (X 34, XVII 19).

Ὅσο γιὰ τὸ ὕψος, ὁ λυγισμὸς στὸν Ὑμνο εἶναι πλούσιος, ὅπως καὶ στίς Ὁδές τοῦ Κάλβου.

Ἐπίσης χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ παρομοιώσεις ἀπὸ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, πού τόσο ἀφθονοῦν καὶ στίς Ὁδές.

Λέει ὁ ποιητὴς τοῦ Ὑμνου, ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη τὸν ἀναγκάζει νὰ ὑμνήσῃ τὴν ἐλιά. Ἀλλὰ στὴν πρῶτη Ὁδῇ τοῦ Κάλβου (στροφή 2) βρῖσκουμε τὴν ἴδια σκέψη, διατυπωμένη μόνον ἀντίστροφα:

ἐχθαίρουσιν οἱ ἀθάνατοι
τὴν ψυχὴν, καὶ βροντᾶουσιν
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς
τῶν ἀχαρίστων.

(1) Ἐν τούτοις στὴν Ὁδῇ XIII, 18 ἀπαντοῦμε τὸ θέλω χωρὶς ἀπαρέμφατο: «θέλωμεν εὖρεϊ».

Ἄν ὁ Ὑμνος αὐτὸς δὲν εἶναι τοῦ Κάλβου, πρέπει ν' ἀναθεωρήσουμε τὴ γνώμη πὺς ὁ Κάλβος εἶναι μέσῃ στὴν ἐφτανήσιακὴ ποίησι μόνος καὶ ἀπλησίαστος (1) καὶ νὰ δεχθούμε, πὺς βρέθηκε κάποιος, πὺς ἔμενε τὴν ἴδιαν ἐποχὴ στὴν Κέρκυρα, νὰ τὸν μιμηθῇ στὴ στιχουργικῇ, στὴ γλώσσα, στίς παρομοιώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, σὲ ὅλα. Πρέπει συγχρόνως αὐτὸς ὁ ἀγνωστός μιμητὴς τοῦ νὰ μὴν ἔγραφε τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ὑμνο.

Ἡ ἐπίθεσις τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ὑμνου κατὰ τὸ κυβερνητικὸ μέτρον δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραξενεύῃ. Ὁ Κάλβος, παρὰ τοὺς δεσμούς του μετὰ τὴν Ἀγγλία (γάμος τοῦ μετὰ Ἀγγλίδας, διαμονὴ του στὸ Λονδίνο), αἰσθάνεται πρὸ πάντων Ἕλληνα. Δὲν ἔχομε καμμιά πληροφορία — ἐκτός ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιον μετὰ τὸν γιὸ τοῦ ἀρμολοῦ (2) — γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι τῆς «Προστασίας» κατὰ τὴ διαμονὴν του στὴν Κέρκυρα. Κρίνοντας ὅμως ἀπὸ τὸν ὑπερήφανο χαρακτῆρα του καὶ τὴ στάση του ἀπέναντι κάθε «Προστασίας» γενικά, πρέπει ἀδίστακτα νὰ συμπεράνουμε πὺς ὁ Κάλβος δὲν ἦταν φίλος τῶν Ἀγγλων· Προστατῶν τῆς Ἑπτανήσου. Ἀς μὴ λησμονοῦμε τί γράφει στὴν ἀφιέρωσή του στὸ στρατηγὸν Lafayette, κάνοντας ὑπαινυγμὸ στὸ πρωτόκολλο τῆς Πετρούπολεως τοῦ 1826: «... attaqués par les offres perfides d'une protection que notre peuple ne demande pas...». Τὴν ἴδια ἰδέα, μετὰ μεγαλύτερη βιαιότητα, ἀναπτύσσει ὁ Κάλβος καὶ στὴ XVI ὁδὴ του. Ἦταν, λοιπόν, πολὺ φυσικὸ νὰ μὴ διατάσῃ νὰ διαμαρτυρηθῇ γιὰ τὸ βάρβαρον μέτρο τοῦ ξεριζώματος τῶν ἐλιῶν, πὺς τόσο τίς ἀγαποῦσε (3), ἔστω κι' ἂν ἐκινδύνευε προσωπικὰ κάτω ἀπὸ τὴ διάφανη ἀνωθυμία.

Ἔτσι, ἡ πράξις αὕτη τοῦ Κάλβου δικαιώνει τὴν ἰδέα πὺς εἶχαμε γιὰ τὸν Ποιητὴ ὡς Ἀνθρωπο, γιὰ τὸν ὑπερήφανο χαρακτῆρα του καὶ γιὰ τὴν ἀνώτερη ἀρετὴ του.

ΔΗΜ. ΓΚΙΝΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Εὐθυμες βραδυνές

Βασιλικὸ Θέατρο: Μολιέρου, «Οἱ πανουργίες τοῦ Σκαπέν», τρίπρακτὴ κωμωδία, — «Οἱ ψευτοσπουδαῖες», μονόπρακτὴ κωμωδία. Θέατρο, θίασος Κοτοπούλης: Α. ντὲ Μπενεττί. <30 δευτερόλεπτα ἔρωτος>, τρίπρακτὴ κωμωδία.

Τὸ Βασιλικὸ Θέατρο σημείωσε φέτος δυὸ ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς ἐπιτυχίας μετὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ

(1) Μ. Σιγοῦρου, στὸν πρόλογόν τῆς «Λύρας» ἔκδοσις «Στοχαστῆ» [1928] σ. 21.

(2) Πρβλ. Κ. Παλαμά, «Ἑστία», τ. 23 (1899) σ. 358.

(3) Τὸν Βύρωνα νεκρὸ παρομοιάζει μετὰ ξεριζωμένη ἐλιά: ΧΙ ὁδὴ, στροφή 1α'.

Σήμερον κεῖται, ὡς εὐφορος
πολύκλωνος ἐλαία
ἀπὸ τὸ βίαιον φύσημα
σκληρῶν ἀνέμων κεῖται
ἐκρίζωμένη.

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Μιά σκηνή από τις « Πανουργίες τοῦ Σκαπέν » τοῦ Μολιέρου.

«Αμλετ» τοῦ Σαίξπηρ καὶ τῆς «Βεντάλιας τῆς Λαίδης Οὐντερμυρ» τοῦ «Όσκαρ Οὐάιλντ. Ἡ τρίτη του παράσταση, ποὺ ἀφιερώθηκε στὸν κορυφαῖο ἀντιπρόσωπο τῆς γαλλικῆς κωμωδίας, στὸ Μολιέρου, ἂν καὶ στέκεται κι' αὐτὴ σ' ἓνα ψηλὸ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο, ἂν καὶ εἶναι μαζὶ καὶ μορφωτικὴ καὶ τερπνὴ, δὲν πιστεύω νὰ κατορθώσει ν' ἀριθμήσει κι' αὐτὴ τὸν ἴδιο μεγάλου ἀριθμὸ παραστάσεων, ὅπως οἱ δύο προηγούμενες. Τὸ κοινὸ γελᾷ, διασκεδάζει, γνωρίζει τὸν Μολιέρου, ποὺ σὲ καμιὰ σκηνὴ δὲν προδίνεται οὔτε ἀπὸ τὸ παίξιμο, οὔτε ἀπὸ τὸ ἀνέβασμα, ἀλλὰ σύγχρονα δὲν αἰσθάνεται καὶ πλεονάζει ἱκανοποιημένο, ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι καμιὰ ἀπὸ τὶς δύο κωμωδίες ποὺ εἶδε δὲν πλουτίζει οὐσιαστικὰ τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ του κόσμον.

Νομίζω ὅτι οἱ δύο κωμωδίες ποὺ ξεχωρίστηκαν ἀπὸ τὶς πολλὰς ποὺ ἔγραψε ὁ Μολιέρου, ἂν καὶ δείχνουν πολλὰ χαρακτηριστικὰ τὰ δύο διάφορες ἐκδηλώσεις τοῦ πλούσιου ταλέντου του, δὲν ἦταν οἱ πιὸ κατάλληλες νὰ ἐμφανισθοῦν μπροστὰ

σ' ἓνα κοινὸ ἀλλόεθνον, ποὺ συνεπῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη, δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ εἰσδύσει σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς γαλλικῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς.

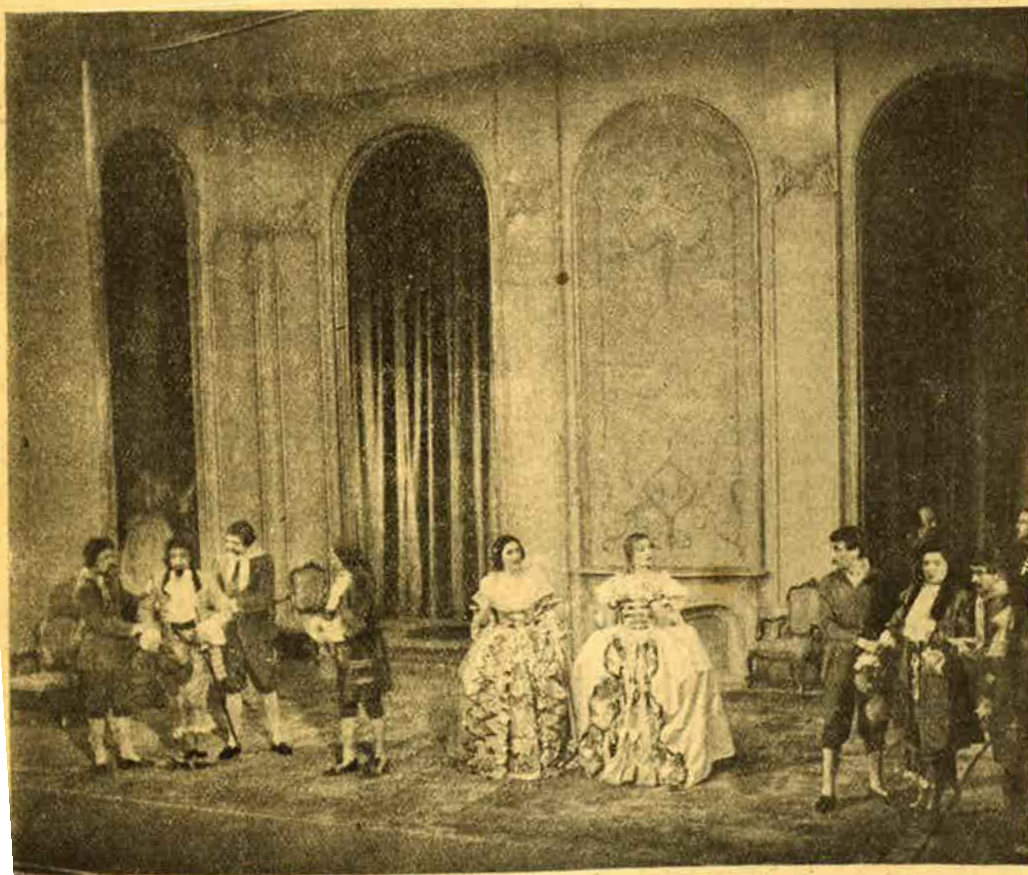
Ἡ πρώτη κωμωδία, «Οἱ πανουργίες τοῦ Σκαπέν», — περιστρέφεται ὁλόκληρη γύρω ἀπὸ τὰ τεχνάσματα ἑνὸς πονηροῦ ὑπηρετῆ, ποὺ κατορθώνει νὰ ὑφαρπάξει χρήματα ἀπὸ τοὺς κυρίους του γιὰ νὰ ἐπισπεύδει τοὺς γάμους τῶν παιδιῶν του στοὺς ὁποίους ἐναντιώνονται, — δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἓνα ἔξυπνο καὶ γοργὸ σκηNIKὸ παιχνίδι, ποὺ δείχνει μόνον πόσο ὁ Μολιέρου ἦταν κύριος τῆς θεατρικῆς τεχνικῆς, καὶ μὲ τί μῆτρο μετέφερε στὴ γαλλικὴ σκηνὴ τὰ θέματα καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἰταλικῆς κωμωδίας. Εἶναι ἓνα κομμάτι γεμάτο κέφι, καὶ τίποτα περισσότερο. Τὰ ἀλλεπάλληλα εὐρήματά του διασκεδάζουν βέβαια, ἀλλὰ καὶ στιγμὲς κουράζουν, γιὰ εἶναι κενὰ, γιὰ εἶναι δὲν ἀποβλέπουν παρὰ νὰ προκαλέσουν τὸ εὐκόλο γέλιο, καὶ τὸ σημερινὸ κοινὸ δὲν ἔχει πιά τὴν παιδικὴ ἀφέλεια τῶν

θεατῶν τοῦ 17' αἰῶνα. «Οἱ πανουργίες τοῦ Σκαπέν» εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς κωμωδίες ποὺ ἔγραψε ὁ Μολιέρος, ἀνάμεσα στὰ οὐσιαστικώτερα τοῦ ἔργου, μόνο γιὰ νὰ διασκεδάσει τὰ κοινόν του, καὶ ἴσως γιὰ ν' ἀναπανθεῖ ὁ ἴδιος . . .

Οἱ «Ψευτοσπουδαῖες»—οἱ «Précieuses Ridicules»—ἀνήκουν στὰ ἐκλεκτότερα τοῦ ἔργου, στὰ ἔργα τοῦ ποὺ τὸν ἔκαμαν ἀθάνατο, εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ ὀξύτατη καὶ λεπτότατη κοινωνικὴ σάτυρα, ἀλλὰ σατυρίζουν εἰδικὰ ἓνα τρωτὸ τῆς γαλλικῆς κοινωνίας τοῦ 17' αἰῶνα, καὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ τὶς κατανοήσῃ καὶ νὰ τὶς ἀπολαύσῃ πλὴρεια ἓνα κοινὸ ξένο, ποὺ ἀναγκαστικά δὲν ἔχει εἰσχωρήσῃ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς τους, προπάντων ὅταν τὶς παρακολουθεῖ σὲ μετάφραση. Γιὰ τὴν ἀντίληψή μου, οἱ «Précieuses Ridicules» εἶναι πάρα πολὺ συνυφασμένες μὲ τὸ γαλλικὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὴ γαλλικὴ ἱστορία γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μεταφραστοῦν. Καὶ πρῶτ'

ἀπ' ὅλα ὁ τίτλος τους: οἱ λέξεις «Précieuses Ridicules» ἔχουν προέκταση, ὀρθώνουν μόνες τους, μπροστὰ σὲ ὅσους ἔχουν μελετήσῃ τὴ γαλλικὴ κοινωνικὴ ἱστορία, ἕναν ὁλόκληρο κόσμον, ὅλα τὰ σαλόνια καὶ ὅλο τὸ περιβάλλον τῆς αὐλῆς τοῦ Λουδοβίκου 14', ἐνῶ ἡ λέξη «Ψευτοσπουδαῖες» παραμένει ἐντελῶς στατικὴ. Βέβαια μέσα ἀπὸ τὴ μερικότητα ἤγγιξε ὁ Μολιέρους τὴ γενικότητα, γιὰτὶ γυναικες φαντασμένες ποὺ αὐτο-ὕπεριμνηται, ποὺ πιστεύουν τὸν ἑαυτὸ τους πλασμένο γιὰ νὰ τὶς θαυμάζουν οἱ ἀριστοκράτες καὶ νὰ ἐμπνέουν τοὺς καλλιτέχνες, ἐνῶ πραγματικά δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ κοινότητα ὄντα, ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν παντοῦ καὶ πάντα' ἀλλ' ὁ Μολιέρους ἔφτανε στὴ γενικότητα ἐντελῶς ἀσυνείδητα καὶ ἀθέλητα' ἡ πρόθεσή του ἦταν ἀπλὰ καὶ μόνο νὰ εἰρωνευθεῖ κατὶ γελοῖες γυναῖκες ποὺ ζοῦσαν γύρω του. Ἡ προσπάθεια τοῦ μεταφραστῆ κ. Β., ποὺ μιὰ καὶ ἀνέλα-

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Μιά σκηνή ἀπὸ τὶς «Ψευτοσπουδαῖες» τοῦ Μολιέρου.

βε να μεταφράσει τις «Précieuses Ridicules» σκέφτηκε σωστά ότι έπρεπε να τις κάνει όσο είναι δυνατό πιο προσιτές στο έλληνικό κοινό και δέ διάσπασε κάπως να τις συγχρονίσει, προσθέτοντας στο κείμενό τους φράσεις όπου αναφέρονται το έλληνικό Βασιλικό Θέατρο και η Rue de la Paix, που φυσικά δεν υπήρχε στην εποχή του Λουδοβίκου ΙΔ', νομίζω ότι αισθητά αλλοίωσε το νόημα του έργου. Η μετάφρασή του ήταν δημιουργική, εξαιρετικά επιμελημένη, — ενώ ο μεταφραστής των «Πανουργιών του Σκαπέν», ο κ. Κόντογλου, μου φαίνεται ότι εργάσθηκε με κέφι, αλλά κάπως γρήγορα, κι' άφησε να του ξεφύγουν πολλές πολύ άτυχες εκφράσεις, — μερικές δυσκολώτατες να μεταφραστούν τις απέδωσε πάρα πολύ έξυπνα, όπως «les commodités de la conversation» «τα αναπαυτήρια της συνδιαλέξεως», — αλλά συνολικά η δικαιολογημένη δημιουργική του θέληση να πλησιάσει την κωμωδία προς το έλληνικό κοινό, κατέληξε στο να παρουσιάσει ένα έργο άποσπασμένο από τις ρίζες του.

Η έκλογή των δυο κωμωδιών δέ φαίνεται να έγινε ούτε γιατί ο νέος σκηνοθέτης κ. Ματσούκης, που πρωτοεμφανίσθηκε στο Βασιλικό Θέατρο με τη βραδιά του Μολιέρου, τις είχε ειδικά μελετήσει και θέλησε μέσον αυτών να εκδηλώσει τα δημιουργικά του προσόντα. Δεν κατόρθωσε να ανακαλύψει στη σκηνοθετική καμιά δημιουργικότητα. Είναι πιθανόν, και το εύχομαι, γιατί έχουμε ανάγκη από σκηνοθέτες μορφωμένους και εμπνευσμένους, να εξελιχθεί αργότερα, αλλά για την ώρα δεν έδειξε τίποτε περισσότερο παρά εύσυνειδησία. Δέ φανέρωσε ούτε μ' ένα εύρημα ότι το ανέβασμα του υπαγορευόθηκε από έσπεριτική ανάγκη. Η παράσταση ήταν απλά και μόνο σφιχτοδεμένη, χωρίς κενά και χτυπητά σφάλματα. Αλλά δεν κατόρθωσε να δώσει αυστηρή ενότητα στο παίξιμο όλων των ήθοποιών.

Στις «Πανουργίες του Σκαπέν» μόνον ο κ. Εύθυμιος ήταν άφογος. Είχε διαρκώς τη συναισθηση ότι έπαιζε κωμωδία, επιζητούσε τα κωμικά effets, αλλά με άπειρη λεπτότητα, χωρίς ούτε στιγμή να προκαλεί το χοντρό γέλιο, κι' άκριβώς γιατί ήταν τόσο συγχροτημένος και μόνο υποβλητικός, μετέδωσε μιá ζωηρότατη και διεισδυτική εὐθυμία. «Όλοι οι άλλοι ήθοποιοί έπαιξαν πάρα πολύ ψυχρά, κράτησαν απλά, χωρίς παρατονίες αλλά και χωρίς καμιά πνοή και ζωή, το ρόλο τους, και παρουσίασαν μιá χτυπητή αντίθεση με τον κ. Μαμία, που έπαιξε με άνεξάντλητο κέφι και μπρίο, που επέδειξε άπειρα εύρηματα, αλλά που χοροπηδόισε υπερβολικά και ζαλιστικά, και στιγμές μετέδινε, αντί τη διασκέδαση, και μιάν άγωνία στους θεατές, που ύπέφεραν να τον βλέπουν να άσθμαίνει και να ιδρώνει.

Το παίξιμο των «Ψευτοσπουδαίων» ήταν πιο ισορροπημένο και αισθητικό, αλλά κι' απ' αυτές έλειψε η άνάταση της δημιουργικής πνοής. Αν εξαιρεθεί η δ. Παπαδάκη, που ήταν, μporώ να πώ, έντελώς φυσικά επιτηδευμένη, που ή-

ταν στην εμφάνισή της, σε όλες τις κινήσεις της, στους χρωματισμούς της φωνής της, μιá γνήσια και εξαίσια précieuse ridicule, όλοι οι άλλοι ήθοποιοί έπαιξαν μόνον εύσυνειδητα το ρόλο τους, δέν τόν ενσάρκωσαν. Η κ. Μιράντα Μυράτ έδειχνε ότι κοιπάει για ν' αποδώσει ένα ρόλο έντελώς ξένο στην καλοζαγαθή της φύση, κι' ο κ. Δενδραμής έμοιαζε πολύ περισσότερο μ' έναν ευγενή που προσπαθεί να έχει πρόστυχους τρόπους παρά, όπως άπαιτεί το έργο, μ' ένα λακέ που μιμείται τους τρόπους των κυρίων του. Και γιατί ν' άναθεθεί ρόλος τών κ. Άβδη; Νομίζω ότι πριν είναι εμφάνισμος στη σκηνή, πρέπει πρώτ' απ' όλα να ύπερνηχίσει το πολύ ένοχλητικό του ψευδίσια.

Οι σκηνογραφίες ήταν καλλιτεχνικές, ευχάριστες στο μάτι, απέδωσαν πιστά και με έμπνευση, περιβάλλοντα του ΙΖ' αιώνα, άλλ' ήταν, υπερβολικά γυμνές. Είχαν ανάγκη να ζωντανευθούν με την προσθήκη μεριζών στολισμάτων.

Το όλο παίξιμο ήταν ρεαλιστικό, και συνεπώς δέ δικαιολογείται η σχηματοποίηση μόνο στη σκηνογραφία. Έξαιρέτα κι' εξαίσα ήταν μόνο τα κοστούμια. Ο κ. Φωκάς, που σημείωσε κιόλας αναρίθμητες επιτυχίες, ξεπέρασε τόν ίδιο τόν εαυτό του. Στη σκηνή του μπαλέτου προπάντων, που χορεύτηκε άριστα και έδωσε κι' αυτό μιá χαρά, κι' όπου ήταν πολλά πρόσωπα στη σκηνή, ο άριστουργηματικός συνδυασμός τών χρωμάτων χάρισε στο μάτι μιá σπάνια απόλαυση.

Το κοινόν έφυγε με την έντύπωση ότι πέρασε μιάν ευχάριστη και διασκεδαστική βραδιά, ότι μεταφέρθηκε στον κόσμο της Τέχνης χωρίς τίποτε να το άπομακρύνει από την περιοχή της, αλλά δέν αιστάνθηκε και την άνάτασή της.

Ο θίασος Κοτοπούλη κατόρθωσε επιτέλους κι' αυτός, ύστερ' από πολλές άποτυχίες, να προσφέρει μιá πολύ ευχάριστη βραδιά. Παρουσίασε μιá κωμωδία, έργο που δέν εμφανίζει βέβαια τίποτα το νέο, που δέ διεγείρει το πνεύμα, αλλά που μέσα σε γνωστό καλούπι χύνει μιá υπόθεση άρκετά ιδιόρρυθμη και διασκεδαστική και που στολίζεται συνεχώς με πολύ έξυπνα εύρηματα και μ' ένα διάλογο γοργό και σπινθηριστό. Η κωμωδία του Μπενενέτι έχει προπάντων το προσόν ότι δέν ύπερβαίνει τις δυνατόσεις τών ήθοποιών του θιάσου. Οι περισσότεροι ήθοποιοί έπαιξαν όχι βέβαια δημιουργικά, αλλά κράτησαν το ρόλο τους εύσυνειδητα, χωρίς παρατυπίες, και μετέδωσαν άρμονικά μιάν εύθυμη διάθεση.

Η ίδια η κ. Κοτοπούλη κι' ο κ. Παπάς, που είχαν επανεύρει τόν καλλίτερο εαυτό τους, πρόβαλλαν και Τέχνη. Ο κ. Παπάς προπάντων, σ' ένα ρόλο έντελώς σύμφωνο με την καλλιτεχνική ιδιοσυγκασία του, σ' ένα ρόλο όπου άπαιτείται πρώτ' απ' όλα ευγένεια και λεπτότητα και συγχροτημένη ειρωνεία, εμφάνισθηκε έξοχος, κατώ-

θῶσε νὰ μεταδώσει τὴν αἰσθητικὴ συγκίνησιν πού διοχετεύει πάντα κάθε τέλεια δημιουργία. Μόνο γιὰ νὰ δεῖ κανεὶς τὸν κ. Παπαῖ ἀξίζει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν παράστασιν, ἀλλὰ κι' ὅλη μαζί εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψη ἱκανοποιητικὴ.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Συναυλίες

Στὴ λαϊκὴ συναυλία τῆς Συμφωνικῆς ὀρχήστρας τοῦ Ὡδείου Ἀθηνῶν, πού δόθηκε στίς 16 Ἰανουαρίου, ἔλαβε μέρος τὸ Τρίο Ἰταλιάνο, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν διάσημο συνθέτη κ. Α. Καζέλλα (πιάνο) καὶ τοὺς ἐξαιρετικούς καλλιτέχνας κ. κ. Α. Πολτρονιέρι (βιολί) καὶ Α. Μπονούτσι (βιολοντσέλλο).

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, στὸ α' μέρος τοῦ προγράμματος, ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας, διευθυνομένης ἀπὸ τὸν κ. Φ. Οἰκονομίδην, τῆς συμφωνίας «La Reine» τοῦ Χαΐδν καὶ τῆς «Λεονώρας» ἀριθ. 3 τοῦ Μπετόβεν, παίχθηκε στὸ β' μέρος τὸ κοντσέρτο γιὰ πιάνο, βιολί καὶ βιολοντσέλλο τοῦ κ. Καζέλλα, καθὼς καὶ τὸ συμφωνικὸ ἔργο τοῦ ἰδίου «Ἰταλία».

Ὁ κ. Καζέλλα εἶναι ἓνας ἀπ' τοὺς κορυφαίους σήμερα ἰταλοὺς συνθέτας. Δὲν νομίζουμε ὅμως, ὅτι ἀποτελεῖ ἀγνή καὶ αὐθόρμητη ἐκδήλωσιν τὸ κοντσέρτο τὸν αὐτὸ γιὰ πιάνο, βιολί, βιολοντσέλλο καὶ ὀρχήστρα (ἀφοῦ ἡ ὀρχήστρα παίζει τόσο πρωτεύοντα ρόλο, ὥστε τὸ ἔργο αὐτὸ νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον συμφωνικόν, μὲ τρία ὄργανα κύρια). Εἶναι ἓν ἔργο (ἰδίως τὸ α' καὶ τὸ γ' μέρος) συγκεχυμένο στίς μουσικὰς σκέψεις, στὴν ἐκδήλωσιν, στὴν τεχνολογία· ὁ κ. Καζέλλα φαίνεται νὰ λησμονῇ ἐδῶ τί θὰ πῇ πραγματικὴ μουσική· παρασύρεται ἀπ' τὴν τεχνικὴν, παρουσιάζοντας κατὰ τὸ ἀπόλυτον σχεδὸν ἀντιαισθητικόν, μὲ τίς «ἀλγεβρικὰς ἐξισώσεις» καὶ τὸ ἄλλα τεχνικὰ «εὐρήματα», πὺν κάθε ἄλλο φυσικὰ μποροῦν νὰ θεωρηθῶν, παρὰ μουσικὴ ὑπὸ τὴν συνήθη, τὴ λογικὴ καὶ ἰσορροπημένην ἔννοια τῆς λέξεως. Πόσο διαφορετικὰ ἀκούεται καὶ τί ἐντύπωσι κάνει σ' ὠρισμένα σημεῖα τὸ β' μέρος τοῦ κοντσέρτου αὐτοῦ, ὅπου ὁ συνθέτης ἀκούει καὶ μᾶς μεταδίδει ἐλεύθερα καὶ μὲ αὐθορμητισμὸ τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς του!...

Πολὺ μετριοπαθέστερο καὶ περισσότερον εἰλικρινές, χωρὶς πάντως νὰ ἔχῃ μεγάλες ἀξιώσεις καὶ χωρὶς νὰ φανερώνῃ μιάν ἀδρὴ προσωπικότητα, εἶναι τὸ συμφωνικὸ ἔργο «Ἰταλία» τοῦ κ. Καζέλλα, πού παίχθηκε ὑπὸ τῆ διευθύνει τοῦ συνθέτου.

Πρόκειται περὶ μιᾶς συνθέσεως μὲ πολὺ χρῶμα, τεχνικὰ γραμμένης, πού ἀκούεται εὐχαρίστως· ἡ βάσις εἶναι λαϊκὰ μοτίβα σικελικὰ καὶ ναπολιτανικά (ἀπὸδοσις τῆς σικελικῆς καὶ ναπολιτανικῆς ζωῆς), τὰ ὅποια χειρίζεται ὁ συνθέτης μὲ τέχνην.

Στὸ νέο θέατρο Μ. Κοτοπούλη δόθηκε στίς

17 Δεκεμβρίου συναυλία Τουρκικῆς Μουσικῆς ἀπὸ Τοῦρκους καλλιτέχνας. Ὅσοι δὲν γνωρίζουν παρὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, μειδιῶν μὲ ἕφος συγκαταβατικόν ἢ καὶ διαμαρτύρονται κάποτε στὸ ἄκουσμα ἐνὸς ἀνατολίτικου τραγουδιοῦ. Βεβαίως, ἡ ἀνατολίτικὴ μουσικὴ, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν μουσικὴν τῆς Δύσεως, ἀποτελεῖ κατὰ τὸ πρωτόγονον ὅχι ὅμως καὶ γιὰ τοῦτο κατὰ τὸ ὀλιγώτερον εἰλικρινές καὶ αὐθόρμητον· ἄλλωστε, ἡ μουσικὴ αὐτὴ, ἢ τόσο πλούσια σ' ὅτι ἀφορᾷ τοὺς ρυθμούς καὶ τοὺς τόνους, καθρεπτίζει τὴν ψυχὴν ὀλοκλήρως λαῶν, λαῶν πού δημιουργοῦσαν ἓναν πολιτισμὸν αἰῶνων καὶ πού προσέφεραν κατὰ τὴν Τέχνην.

Ἡ Τουρκικὴ μουσικὴ ἀποτελεῖ τὸν νεώτερον κλάδον τῆς περσο-ἀραβικῆς μουσικῆς, τῆς μουσικῆς ἐκείνης, δηλαδὴ, πού ἀνθῆκε κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ κυρίως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας, τὸν Ζ' αἰῶνα. Τὸ τονικὸ τῆς σύστημα εἶναι διαφορετικόν ἀπὸ τὸ σύστημα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, καθὼς καὶ οἱ τόσο ποικίλοι ρυθμοὶ τῆς. Ὁ προσεχτικὸς καὶ χωρὶς προκάταληψιν ἀκροατὴς, ὅσο ἀπαράσκευος καὶ ἀνίδεος καὶ ἂν εἶναι, εἶναι ἀδύνατον, ἀκούοντας τὴν μουσικὴν αὐτὴν καλὰ ἐκτελεσμένην, νὰ μὴ καταλάβῃ καὶ νὰ μὴ νοιώσῃ τὸν χωματικὸν τῆς πλούτου, τὴν λεπτότητα τῆς ἐκφράσεως, τὴν ποικιλίαν τῶν ρυθμῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐμπνεύσεως, τὸ πραγματικὸ πάθος καὶ τὸν αὐθορμητισμὸν τῆς.

Οἱ Τοῦρκοι καλλιτέχνες, ἢ κυρίως Φαχίρ Ρεφίκ καὶ οἱ κ. κ. Ρεφίκ Σεμσεττίν, Σαντί Ἰσιλάτ καὶ Μινίρ Νυρεττίν (ὁ τελευταῖος αὐτὸς τραγοῦδῃσε μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ἐκείνων τρόπον τραγοῦδια παλιὰ καὶ νέα, ἀποκαλύπτοντας μιὰ ψυχὴ πραγματικὴ καλλιτέχνου), χρησιμοποίησαν στὴν συναυλίαν αὐτὴν δυὸ παλιὰ ἀραβικά ὄργανα, τὸ «κεμεντσε» (κατὰ παρεμφερὲς πρὸς τὴ σύγχρονη λαϊκὴ λύρα) καὶ τὸ «ταμποῦρ» (τῆς οἰκογενείας τοῦ λαούτου). Μὲ τὴν τέχνην τοὺς καὶ τὸ θαυμαστὸν πράγματι τρόπον ἐρμηνείας καὶ ἀποδόσεως τῆς μουσικῆς τοῦ τόπου τῶν, κατ' ὀρθωσαν νὰ δημιουργήσουν τὴν «ἀτμόσφαιραν» καὶ νὰ κρατήσουν ὥς τὸ τέλος ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ τῶν. Καὶ δὲν εἶναι, νομίζουμε, μικρὸ πρᾶγμα, νὰ κρατήσουν μιὰ ὀλόκληρη συναυλίαν τραγοῦδια, πού θὰ ἔπρεπε περισσότερον ν' ἀκούωνται ὅχι στίς αἰθούσας συναυλιῶν, ἀλλὰ ἐκεῖ πού γεννήθηκαν, στὸ ἀνάλογο περιβάλλον, καὶ τὴν ὥραν πού οἱ μινι-ρέδες, στὸ ἀμφίβολον φῶς τῆς ἡμέρας πού σβύνει, ξεπροβάλλουν ἀνάγλυφοι καὶ ἐπιβλητικοὶ στὴ μυρωμένη, στὴν παράξενον καὶ μυστηριώδη ἀτμόσφαιραν τῆς «λαγγεμένης Ἀνατολῆς».

Στίς 21 Δεκεμβρίου δόθηκε στὰ «Ὀλύμπια» ἀπὸ τὸν κ. Λώρη καὶ τὴν κ. Ἰδα Μαργαρίτη, συναυλίαν μὲ δυὸ πιάνο. Οἱ ἑξαιρετικοὶ καλλιτέχνες, πού τὸ ὄνομά τοὺς ἀπὸ καιρὸ εἶναι γνωστὸ καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ τόπου τῶν, κατ' ὀρθωσαν νὰ ὑπερνικήσουν κάθε δυσκολίαν, πού παρουσιάζει μιὰ ἐκτέλεσις γιὰ δυὸ πιάνο· κατ' ὀρθωσαν νὰ παρουσιάσουν ἓνα ὄργανον, μιὰ

ψυχή, μιὰ ἐκτέλεσι. Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι δύσκολο, νομίζουμε, νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἀρτιώτερη ἐκτέλεσι τῆς θαυμασίας σὲ ῥε μιζ, συνάτας τοῦ Μότσαρτ· οἱ ἐκλεκτοὶ καλλιτέχνες, μὲ τὸ ἀπαλὸ τουσέ, τὸ λεπτότατο, διανγές παίξιμο, τὴν τραγουδιστὴ φράσι, τὴ ρυθμικὴ καὶ χρωματικὴ ἀκριβεία, ἀπεδείχθησαν γνῶσται πραγματικοὶ τοῦ ὕφους καὶ τῆς μουσικῆς τοῦ Μότσαρτ. Ἐνδιαφέρουσες οἱ Παραλλαγές τοῦ Ρέγκερ πάνω σ' ἓνα θέμα τοῦ Μπετόβεν καὶ λαμπρὴ ἡ ἐκτέλεσίς τους ἀπ' τὸ καλλιτεχνικὸ ζεῦγος.

Με ὁρμή, μὲ πραγματικὸ πάλμο καὶ ρωμαντικὴ διάθεσι παίχθηκε τὸ διπλὸ κοντσέρτο σὲ μι ἔλασ. τοῦ Λίστ.

Θεωμάτια χειροκροτήθηκαν οἱ συνθέσεις ἐλλήνων μουσουργῶν, μὲ τις ὅποιες ἔκλεισε ἡ ὥρα αὐτὴ συναυλίας, καὶ κυρίως ἡ «Ραΐκα» ἀπὸ τὰ «Γιασεμιά καὶ Μινραέδες» τοῦ ἀειμνήστου Ριάδη, καθὼς καὶ οἱ Μακεδονικοὶ χοροὶ τοῦ κ. Λόρη Μαγαρίτη.

Στις 19 Ἰανουαρίου, στὸ Ἰταλικὸ Ἰνστιτούτο ὁ κ. Α. Καζέλλα σὲ σύντομη, ἀλλὰ πλούσια σὲ περιεχόμενον διάλεξι του, μίλησε σχετικὰ μὲ τὴ μουσικὴ ἐν γένει, ἰδίως κατὰ τὸν περασμένο αἰῶνα, καθὼς καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὶς τάσεις κατὰ τὶς διάφορες ἐποχές, τελειώνοντας μὲ τὴ σύγχρονη μουσικὴ δημιουργίαν στὴν Ἰταλία, κύριον θέμα τῆς ὁμιλίας του αὐτῆς.

Τὴν ὁμιλία ἀκολούθησε ἐκτέλεσις ὑπὸ τοῦ Τρίο Ἰταλιάνο (Καζέλλα - Μπονοῦτσι - Πολτρονιέρι) συγχρόνων Ἰταλικῶν συνθέσεων.

Ἡ σύγχρονη Ἰταλικὴ μουσικὴ δημιουργία, μέσα πάντα στὸ πλαίσιο τῆς ἐξελίξεως, μὲ τὸν ἐκπροσώπου της φωτισμένους ἀπὸ τὴ μεγάλη τέχνη τῶν μουσικῶν τοῦ 12' καὶ τοῦ 18' αἰῶνος, ἔδωσε μιὰ ὑγιᾶ ὄψις στὴ σύγχρονη μουσικὴ. Μιὰν ἔπαυσι μάλιστα, ποὺ ἡ μουσικὴ δημιουργία εἶχε καταντήσει ἰταμὴ πρόκλησις κατὰ τῶν στοιχειωδῶν καὶ θεμελιωδῶν νόμων τοῦ ὁραίου καὶ τῆς αἰσθητικῆς, ἡ Ἰταλικὴ μουσικὴ, ἡ μουσικὴ τῶν Ρεσπίγχι, Πισσέττι, Καζέλλα, Μαλιπιέρο, Καστελνουόβο, Τεντέσκο κ.ἄ. ἀπετέλεσε πραγματικὴ σνίδα σωτηρίας γιὰ κείνον ποὺ ζητοῦσε λίγο φῶς μέσα στὸ σκότος καὶ στὸ λαβύρινθο τῆς ὁμαδικῆς μεταπολεμικῆς παραφροσύνης καὶ τοῦ ἐξωφρενισμοῦ. Δὲν θὰ πῇ μὲ τοῦτο ὅμως, πὼς ἡ σύγχρονη αὐτὴ Ἰταλικὴ σχολὴ δὲν παρουσιάζει ἀρκετὲς ἀδυναμίες σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ μάλιστα τὴ φόρμα (ἀρκετὰ ἔργα παρουσιάζουν ἑλλειψι φόρμας, ἄλλα φανερόνουν καὶ κάποια ἑλλειψι «προσανατολισμοῦ»). Ἐκεῖνο ἐπίσης ποὺ κυριαρχεῖ ἀκόμα καὶ ποὺ ἔχει ἐπηρεάσει βαθύτατα τοὺς συγχρόνους Ἰταλοὺς μουσουργούς, εἶναι τὸ μελόδραμα, καὶ γενικώτερα τὸ θέατρο. Στὴ μουσικὴ τῶν συγχρόνων Ἰταλῶν συνθετῶν, εἴτε συμφωνικὴ εἶναι αὐτή, εἴτε μουσικὴ δωματίου, εἴτε ἀπλὸ τραγοῦδι, κυριαρχεῖ ὁ θεατρικισμός. Πότε θὰ ἐλευθερωθοῦν ὁλόκληρα οἱ Ἰταλοὶ μουσικοὶ ἀπὸ τὸ μελόδραμα

καὶ ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ βεριζμοῦ;

Ἀληθινόντη θὰ μᾶς μεῖνῃ τὸ ρεσιτάλ τοῦ μεγάλου Γάλλου βιολιστοῦ κ. Ζὰκ Τιμπώ, ποὺ δόθηκε στις 26 Ἰανουαρίου στὰ «Ὀλύμπια». Ἦταν πολὺ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, ἡ λεπτότατη, ἡ γεμάτη φῶς καὶ δροσία «Σονάτα τῆς Ἀνοίξεως» τοῦ Μπετόβεν νὰ εὕρῃ ἰδεωδέστερον ἐρμηνευτή.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ὁ κ. Τιμπώ ὑπῆρξε πραγματικὰ μεγάλος, ἦταν τὸ κοντσέρτο σὲ λά ἔλασ. (ἀρ. 22) τοῦ Βιόττι. Ἡ ἐκτέλεσίς του ἦταν μιὰ πραγματικὴ δημιουργία· ἡ λεπτότης, ἡ εὐγένεια, ἡ χάρις, ἡ λάμψις τοῦ παιξίματος τοῦ «φίνου» Γάλλου καλλιτέχνου, καθὼς καὶ ἡ θαυμασία, ἡ τόσο «δημιουργικὴ» φράσις του, παρουσίασαν τὸ περιφρονημένο αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μόνο τῶν ὠδόνων παιζόμενο κοντσέρτο, μὲ ὅλο τὸ πραγματικὸ κάλλος του.

Ἀληθινόντη ἐπίσης θὰ μεῖνῃ ἡ ἐρμηνεία τοῦ «Ποῆμ» τοῦ Σωισσόν, καθὼς καὶ τοῦ «Clair de lune» τοῦ Ντεμπυσσύ. Τὰ ἀφθαστα πιανίσσιμα τοῦ καλλιτέχνου ἀγγίξαν τὸ βαθύτερον εἶναι μας.

Στὸ τέλος, στὰ ἀτέλειωτα, τὰ ἐνθουσιώδη χειροκροτήματα τοῦ κοινοῦ ὁ κ. Τιμπώ ἔπαιξε καὶ τρία ἔργα ἐκτὸς προγράμματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν περίφημη «Σακόν» τοῦ Βιάλλι.

Δίπλα στὸν καλλιτέχνη αὐτὸν ὁ κ. Γιαννόπουλος, ποὺ τὸν συνοδεύει πάντα στὸ πιάνο, στάθηκε ὁ ἀξίος καὶ λαμπρὸς καθ' ὅλα «ἀκκομπανιατέρ» καὶ συνεργάτης του.

ΔΗΜ. Α. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

GERMANIA

«Λαὸς στὸ Δρόμο» («Volk auf dem Wege») εἶναι ὁ γενικὸς τίτλος στὴν ἐθνικὴ τριλογία τοῦ Josef Ponten ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴ «Χώρα τοῦ Βόλγα» («Im Wolgaland»), προχωρεῖ στὴν «Ἐκστρατεία τῶν πατέρων» («Die Vaeter rogen aus») καὶ ὁλοκληρώνεται μὲ τὸ «Ἰντερμέδιο τοῦ Ρήνου» («Rheinisches Zwischenspiel»), τὸ μυθιστόρημα τῆς γερμανικῆς ἀνυσίας, καθὼς τὸ χαρακτηρίζουν. Εἶναι μιὰ ὁλόκληρη ἐποποιία ποὺ καθρεφτίζει τοὺς ἀγῶνες ἐνὸς ἔθνους γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ του χειραφέτησι.

Σὲ ἐποχὲς κοινωνικῶν ζυμώσεων καὶ πολιτικῶν μεταβολῶν, σὲ ἐποχὲς ὅπου μπαίνει στὴν πρώτη γραμμὴ ἡ σκληρὴ καὶ κλειστὴ ἀναζήτησις γιὰ καινοὺργια ἀξιολογικὰ θεμελιώματα, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναπτύσσεται μιὰ φιλολογία μὲ γενικώτερα καὶ ὀριστικώτερα προστάγματα, ὅπου οἱ πατριωτικὲς ἰδέες πιάνουν συχνὰ τὸ πρῶτο πλάνο.

Αὐτὸ θυμίζει μιὰν ἄλλη φιλολογία τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ 18' αἰῶνα, ποὺ τῆς πάει περὶ φῆμα ὁ γενικὸς τίτλος ποὺ ἔδωσε στὰ ἔργα

του ὁ πατριώτης Koerner: «Δύρα καὶ σπαθί». Συγχρότατα, στὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κλείνουμε τὰ μάτια, σὺν δευτέρῳ προκειμένου ν' ἀκούσουμε τὸ πρῶτο. Ξεχνοῦμε τὴν πατριωτικὴν θέσιν καὶ θαυμάζουμε τὴν ἐμπνευσιν καὶ τὴν τέχνη, πράγμα πού θά ἦτανε ἴσως πρῶτιμό νὰ εἰπωθῇ γιὰ τὴν τωρινὴν περίπτωσιν, μὰ καὶ δὲν ξέχουμε ἀκόμα τί θά βγῇ ἀπ' τὴν ἐρευνα καὶ τὴν προσπάθειαν.

Πλάϊ στὴν πολιτικοκοινωνικὴ φιλολογία ἀναπτύσσεται καὶ μιὰ λαϊκὴ (Volksliteratur), μιὰ ἐθνικὴ θὰ λέγαμε καὶ μιὰ διδακτικο-εποικοδομητικὴ. Φανερῶνεται ἀκόμα ἕνας φιλοκλασικισμὸς ποὺ εἶναι ξαναγύρισμα πρὸς τὸν ἑλληνικὸ ἰδιαιτὸν παρὰ σὲ μιὰ γκαϊτικὴ λατινικότητα.

Αὐτονόητο εἶναι, στὴν περίπτωσιν τούτῃ, νὰ ἐπιστρατεύονται «πολιτικοί» καὶ «ἠθικοί» «φιλόσοφοι» — φιλόσοφοι πυγμῆς, καθὼς θὰ λέγαμε — ὅπως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Νίτσε. Ὅσο γιὰ τὸν τελευταῖον, νομίζω, πὺς μιὰ πλευρὰ κρατήσανε κι' ἀπ' αὐτόν, ὅπως κι' ἀπ' τὸν φιλόσοφον τοῦ «Συμπούλου».

Πολλὰ εἰπώθησαν καὶ λέγονται γιὰ τὴς σύγχρονες τάσεις τῆς γερμανικῆς φιλολογίας. Μῆτε τὸ χωρὸν, μῆτε τὰ στοιχεῖα ἔχουμε γιὰ νὰ μποῦμε σὲ τέτοια ἐρευνα. Ἐξ ἄλλου, ἡ ρουμπρίκα πού μᾶς παραχωρήθηκε ἀπὸ τὴ «Νέα Ἑστία» ἔχει σκοπὸ καθορισμένον, πρὸς τὸν εἰδησεολογικόν. Ὑστερα, κι' αὐτὰ ἀκόμα τὰ στοιχεῖα εἶναι σὺν γίγνεσθαι. Πῶς νὰ σχηματίσουμε γνῶμιν σταθερὰ χωρὶς στοιχεῖα καὶ χωρὶς χρονικὴν προοπτικὴν; Γιὰ τοῦτο θὰ περιοριστοῦμε γιὰ τὴν ὥρα σὲ μιὰν ἀπλή «ἐκθεσὶν πεπραγμένων», κι' ἂν ἀργότερα τὰ πράγματα τὸ θελήσουνε, πάμε καὶ μακρύτερα.

Στὸ μεταξὺ, δὲ θεωρῶ ἄσποκη μιὰ παρένθεσιν, ἀναφορικὰ μὲ τοὺς δρόμους πού ἀνοίγει ἡ σύγχρονη γερμανικὴ σκέψιν.

Γίνεται κι' ἐδῶ λόγος γιὰ κάτι «νέον», πού νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι κλασικισμὸς, πού νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶναι ρομαντισμός, μὰ κι' ἀπὸ τὰ δυὸ γέννημα καινούργιον, — καλὴ ὥρα σάν τὸν Εὐφορίωνα. Μ' ἄλλα λόγια, διώχνουμε τὸ Γκαίτε ἀπ' τὸ παρὰθυρον καὶ στερνά τὸν μάζουμε ἀπ' τὴν πόρταν. Ξεχνᾶμε ὅμως πὺς τοῦτος ὁ Γκαίτε δὲν εἶναι ὁλόκληρος μέσ' στὸ κοινωνικὸ εὐαγγέλιον τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας, καθὼς δὲν εἶναι οὔτε ὁ Ζαρατούστρας. Ἀπὸ τὸν καθένα παίρνει ὅ,τι τῆς χρειάζεται. Ἀπὸ τὸν πρῶτον τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν σφυροκοπανίαν, κι' ἀπ' τὸν ἄλλον μιὰ πνευματικὴν τάξιν μολιχασμένην μὲ λαϊκότητα (γερμανικότητα). Αὕτῃ ἡ γερμανικὴ σκέψιν σταθῆκε πάντα μιὰ ἰδιάζουσα ἀρχὴ καὶ μιὰ προσπάθεια γιὰ τὸ φτάσιμό της. Ἐλεῖ κανεὶς μογάχα τὴν ὑπόνοιαν μήπως σήμερον πρόκειται πρὸς πολλὰ γιὰ μιὰ γερμανοποίηση.

Κι' ἀκόμα κάτι: Ὁ κλασικορομαντισμὸς ἔδωκε ἀριστουργήματα, πού εἶναι καύχημα ο' ὅλους τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς τόπους («Χρυσὸς Αἰὼν» τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας). Ἀκολούθησε ὁ ρεαλισμὸς, πού δὲν ἦταν ποτὲ ρεαλισμὸς μὲ τὴν κλασικὴν του σημασίαν μὰ πραγματισμὸς μολιχασμένος μὲ μυστικισμόν. Σήμερον, τὸ γερμανικόν

πνεῦμα ρίχνεται ξανά στὴν περιπέτειαν γιὰ τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ τοῦ «νέου». Θὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἢ θὰ ξαναγεννηθῇ πρὸς πολλὸν σ' αὐτόν; Αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ δείξουν τὰ χρόνια πού θὰ κυλήσουν.

Ὡστόσο, δὲ μπορούμε νὰ μὴν παρακολουθῇ ὡς μὲ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ αγωνίαν τὴν πάλιν ἑνὸς λαοῦ πού ἀνοίχτηκε στοὺς φαρδύτερους δρόμους τοῦ πνεύματος.

Δίπλα στὸ κοινωνικὸ μυθιστόρημα καλλιεργεῖται καὶ τὸ ἀγροτικόν (Bauerroman) ἢ τὸ χωρικόν (Dorfroman). Στὸ εἶδος αὐτὸ ἀνήκει τὸ τελευταῖον βιβλίον τοῦ Καρόλου Φρειδερίκου Κούρτε, μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Χάλδερ στὴν ἀνοξιάτικη κοιλιά» («Halder im Fruehlingstal»). Ὁ συγγραφέας τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ βιβλίου εἶναι ὁ ἴδιος πού τιμήθηκε τὸ 1934 μὲ τὸ Λαϊκὸ Βραβεῖον (Volkspreis) τῆς φιλολογίας καὶ τὸ 1936 μὲ τὸ τιμητικὸν Βραβεῖον Σίλλερ τοῦ Ἑλβετικοῦ καθιδρύματος (Schweizer-Schiller Stiftung). Εἶναι ὁ ζωγράφος τοῦ νορβηγικοῦ τοπίου, τῆς νορβηγικῆς ἀγροτικῆς καὶ θαλασσινῆς ζωῆς. Ἐνας ψυχογράφος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα. Ἀνάμεικτο ἀπ' τὴς σελίδες του διακλύεται ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπον τῶν Φιδόντ πού ζεῖ σὲ μικροπολιτεῖες, σὲ ἐρημνὰς ἀκρογιαλίας, σὲ μοναχικὰ πόρτα πού μωρίζουν ἀμύδρα καὶ μόχθος, μέσ' τὴν πλάνην του τὴν ἀνθρώπινην, μέσ' στοὺς πόθους καὶ στὶς δοκιμασίες του.

Ὁ χωριάτης Χάλδερ νομίζει πὺς ἔχει τὴ δύναμιν νὰ ἐξουσιάσῃ τὴ μοῖραν του. Ὁμως, ἡ μοῖρα, κι' ὅταν ἀκόμα φαίνεται νὰ κυβερνᾶται, κυβερνᾶται. Ὁ φθόνος καὶ ἡ ζήλεια τῶν ἀνθρώπων πέφτει ἀπάνω του. Τὰ παιδιὰ του φεύγουν μιὰ μέρα γιὰ τὴν ξενιτειάν, κι' αὕτῃ τὰ κρατᾶει μέσ' στὰ δίχτυα τῆς. Ὁ χωριάτης γονατίζει μπρὸς τὴν μοῖραν του. Αὕτῃ παύει πρὸς τὸ συγγραφέαν τὸν πρῶτον ῥόλον. Εἶναι λόγος γελαστικὴ καὶ διαλλακτικὴ, τότε χλευαστικὴ καὶ ἀνένδοτη. Μπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ νὰ πάρῃ.

Εἶναι ἕνα ἔργον γραμμένον μὲ προσωπικὴν πείραν καὶ γνώσιν τῆς νορβηγικῆς ψυχῆς, σὲ μιὰ γλώσσῃ ποιητικῇ πού ἀνταποκρίνεται στὶς ἐσωτερικὰς μορφὰς πού διάλεξε νὰ ζωντανέψῃ ὁ συγγραφέας.

Ἐνα ἄλλο βιβλίον τοῦ γερμανογερμανοῦ «Αἰ-ζεκ» δείχνει τὴν προτίμησιν τῶν συγγραφέων τῆς σημερινῆς Γερμανίας γιὰ τὰ λαϊκὰ καὶ ἀγροτικὰ θέματα.

Τὸ μυθιστόρημα τιτοφορεῖται «Ποτάμι χωρὶς τέλος» («Strom ohne Ende»). Ὁ συγγραφέας του εἶχε ντεμπουτάρεῖ ἐδῶ καὶ 7-8 χρόνια μὲ μιὰ συλλογὴ διηγημάτων, «Ἡ Ταταρίνα», πού προκαλέσανε ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ βιβλίον ἐκεῖνο ἦταν ἕνα πολύπτυχον τῆς ζωῆς τῶν μικροπολιτεῶν τῆς Ρουμανίας. Μιὰ ρωμαλέα περιγραφή τῶν γυναικῶν τῶν Τατάρων, τῆς διαφθορᾶς τους, ἑνας πίνακας ὅλο ζωὴ, κίνησι

και μιζέρια, σάν' εκείνο το μεγάλο διήγημα «Παιγνίδι κάτω απ' τον ήλιο».

Ο συγγραφέας, στο τωρινό του βιβλίο, μαζεύει όλη τη διάσπαρτη πείρα του και συνθέτει ένα μνημειώδες έργο. Τόν πνίγει η άσφυκτική ατμόσφαιρα της μικροπολιτείας και τρέχει προς τον κάμπο, στο Δέλτα, ανάμεσα Ισραήλ και Κίλιας, στο στόμιο του ποταμού με τους ψαράδες. Τό θέμα παίρνει διαστάσεις και απλώνεται σε μύθο. Ο καιρός που αρχίζει η μεγάλη ψαρική. Οι άφορητες ξέστες. Οι βροχές, οι νεροποντές. Η ροή του καιρού. Τό κυματοδάρμα των χωριάτικων πεπρωμένων. Νά τό θέμα του βιβλίου. Υπόθεση χωρίς πολύ ενδιαφέρον, πού την ξεπερνάει όμως η ανάπτυξη: Μιά συνάντηση δίδυμων αδελφών πού ζουν χωρισμένοι. Ένας αίμομικτικός έρωτας. Η αναγνώριση και η τιμωρία. Αρχετές όμοιότητες με τό Σιλεσιακό μυθιστόρημα του Bischoff. Ο κεντρικός ήρωας είναι τό χωριό, ή καλύτερα ή γη. Μά στο ρομάντσο του Όσκαρ Βάλτερ Αΐτεκ κυριαρχεί ένας ρυθμός έσωτερικός (έξπρεσιονιστικός) πού δίνει ώφατα έφε μά και ξεπέφτει συχνά στην έκζητηση. Οι χαρακτήρες του είναι σχηματικοί, μά ειδυλλιακοί, όπως λ.χ. ο Φρίτς, ο Άκμ, ή Ντούνγια...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΠΟΛΩΝΙΑ (*)

Οί δυό μεγαλύτεροι ζωγράφοι του πολωνικού Ρωμαντισμού είναι ο Grottger και ο Matejko. Διαφορετικής ψυχτροπίας και τεχνοτροπίας, κατόρθωσαν κι' οι δυό νά βρουν τον άληθινό δρόμο, νά εκφράσουν τό βάθος της ψυχής όλου του έθνους. Ο Grottger θρηνεί τους ήρωες των πένθιμων χρόνων, ο Matejko δοξολογεί τους ήρωες των ένδοξων χρόνων.

Ο Άρθούρος Grottger (1837 - 1867), ρωμαντικός ιδεαλιστής και λυρικός, μπόρεσε νά δώσει με τά χρώματα την πλαστική έκφραση του μαρτυρίου του πολωνικού λαού κάτω απ' τη ρωσική καταπίεση, την τραγικήν εκείνην εποχή μεταξύ των δυό έπαναστάσεων του 1831 και του 1863. Στους πίνακές του: «Βαρσοβία», «Πολωνία», «Λιθουανία», «Πρός τη Σιβηρία», στη σειρά των συνθέσεων «Μοιρολόι», εκφράζει τό βαθύ συναίσθημα του άγώνος για τίς μάταιες — έτσι φαινόταν τότε — θυσίες, και του πόνου για την κατάπτωση του έθνους. Μιά άλλη σύνθεσή του, ο «Πόλεμος», άγοράστηκε από τον αυτοκράτορα Φραγκίσκο Ίωσηφ στην έκθεση του Παρισιού του 1867.

Ο Γιάννης Matejko (1838 - 1893) φιλοτέχνησε προσοπογραφίες και ιστορικούς πίνακες. Είναι ο μεγαλύτερος ιστορικός ζωγράφος. Τό θέμα της άλυσοδεμένης πατρίδας του δέν του φέρνει άλκυρα στά μάτια, μά του θυμίζει τό χτεσινό μεγαλειό αυτό παριστάνει στους πίνακές του, κι' έτσι ζητάει νά πλημμυρίση τίς καρ-

διές των σκλαβωμένων συμπατριωτών του με πίστη στην πολυπόθητη άπελευθέρωση. Είδα στην Πινακοθήκη της Βαρσοβίας τον καλύτερο πίνακά του, την τεράστια «Μάχη του Grunwald του 1410». Ρεαλιστική ή σύνθεση και στο φόντο της και στά πρόσωπα και στίς λεπτομέρειες. Σέ συναρπάζει ή πλαστικότητα, ή έκφραστική δραματικότητα' θαυμάζεις την έναρμόνιση του ρωμαντισμού με στοιχεία κλασικά, τον έξευγενισμένο ρεαλισμό στη μεγαλοπρέπεια των ήρώων του. Άλλοι μεγάλοι πίνακές του είναι ή «Πολωνολιθουανική Ένωση», ή «Νίκη του βασιλιά Στεφάνου Bathori στο Pskow» και «Ο βασιλιάς Jan Sobieski στη μάχη της Βιέννης», πού βρίσκεται τώρα στο Βατικανό. Η τωρινή γενεά έχει την ευτυχία νά βλέπη στους πίνακες του Matejko ζωντανεμένη την ιστορία της πατρίδας της.

Ριζώθηκε ο Ρωμαντισμός στην ψυχή των πολωνών καλλιτεχνών, των συγγραφέων, των ποιητών, των μουσουργών. Υποκειμενισμός, αλλά ένας τόσο πλατός, τόσο γενικός, τόσο όμοιος στο βασικό του γνώρισμα, τό πατριωτικό συναίσθημα! Πουθενά άλλου, στην Έδωψη δόλοκληρη, δέν πήρε ο Ρωμαντισμός αυτή τη μορφή. Τόσο βαθειά ριζώθηκε στην πολωνική ψυχή, ώστε, όταν ο Ρεαλισμός, πού άλλου είχε γεννηθή από αντίδραση στίς ακρότητες του Ρωμαντισμού, έκανε την επίσκεψή του και στην Πολωνία, οί πολωνοί ρεαλιστές δέν κατόρθωσαν νά πραγματοποιήν τά θέματά τους με ψυχρή αντικειμενικότητα. Σκέτους, ψυχρούς, γνήσιους ρεαλιστές ή Πολωνία δέν έχει. Η φύση της πολωνικής ψυχής, αλλά και οί ειδικές ιστορικές προϋποθέσεις, δέν αφήνουν νά ριζοβολήση εκεί ο Ρεαλισμός. Όταν παρατηρήση κανείς τους πίνακες των πύ άντιπροσωπευτικών ρεαλιστών της Πολωνίας, θά διακρίνη την «πολωνικότητα» του ρεαλισμού τους. Τόσο έντονος στάθηκε ο πολωνικός Ρωμαντισμός, γιατί παρουσιάστηκε σάν ένα κίνημα έθνοσωτηρίου, σάν ένα νάμα πολυπόθητο, πού τό Έθνος δόλοκληρο διαψασμένο λαχταρούσε νά πιη. Ποιός λοιπόν θά μπορούσε νά βρεθή, καλλιτέχνης μάλιστα, πού νά μείνη αδιάφορος, τελείως αδιάφορος στην τραγωδία του έθνους του, βλέποντας τη χειμωνιάτικη φύση χωρίς τη γύμνια και τό πένθος των ύποδούλων χωρικών του πολωνικού κάμπου, ή τό άνοιξιότικο τοπίο χωρίς τό φώς της έλπίδας της έθνικής Άνάστασης, και νά μη γίνη, με την όποια του τέχνη και τό όποιο του ταλέντο, έρμηνευτής του πόθου και της άπαντοχής του έθνους αυτού, πού ζούσε την εποχή του μαρτυρίου του κάτω απ' την τρομοκρατία της ξένης κυριαρχίας; Κ' ή δική μας πατρίδα έζησε πολλά πικρά χρόνια σκλαβιάς πολιτικής και κοινωνικής, κι' έτσι μπορούμε, καλύτερ' από άλλους λαούς, νά καταλάβουμε γιατί οί Πολωνοί ρεαλιστές δέν μπορούσαν ν' άποξενωθούν τελείως από τό Ρωμαντισμό.

Τέτοιος ρεαλιστής, ρωμαντικού τύπου, είναι ο Ίωσηφ Brandt (1841 - 1915), μαθητής του Kossak, και ο Kowalski, φημισμένος, στην Ά

(*) Βλ. τό α' μέρος αυτού του σημειώματος στο προηγούμενο τεύχος (άρ. 268), σελ. 275.

μερική ιδίως, για τις έξοχες πολωνικές τοπογραφίες του. Ίδια τεχνοτροπία περίπου και στους πίνακες του Czachorski και των αδελφών Ajdukiewicz, του Kirpman, του Λουδοσέφσκη, του Rosen, του Τρέμπανς, του Λουδοβίκου Στάσιακ, του Βεντρυχόβιτς και των άλλων, όσους δέχτηκαν του Ρεαλισμού τὰ κληρύματα.

Ξεχωριστά πρέπει νά τονισθῇ ἡ καλλιτεχνική ἐργασία τοῦ Siemiradzki (1843 - 1902). Σπούδασε στήν Πετρούπολη κι' ὕστερα στήν Ἰταλία καί στό Μόναχο. Περισσότερο ἀπό τοὺς ἄλλους ποτισμένος ἀπό τὸν κλασικισμό, μὰ καί ἀπό ψυχροσύνθεση γαληνός κι' ἐλεύθερος, δραματιστής ἡρεμός, εἶναι μιὰ συνισταμένη κλασικισμοῦ καὶ ρωμαντισμοῦ. Δὲν τὸν ἀρέσει ἡ δραματικότητα τοῦ Matejko, οἱ πίνακές του εἶναι πιὸ «στατικοί», ἀλλὰ ἡ πλαστικότητα τους εἶναι ἡ δόξα τῆς πολωνικῆς ζωγραφικῆς. Ἡ κλασικὴ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ρώμη εἶναι ἡ ἀνεξάντλητη πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀντλεῖ τὰ θέματά του. Τὸ ἔργο του, ὅλο σχεδόν, εἶναι μιὰ ἀπεικόνιση τῆς κλασικῆς ἐποχῆς σὲ ὅ,τι εἶναι εἶχε ἡρεμο, γαληνό, ἀρμονικὸ καὶ μεγαλόπρεπο, μὲ τοὺς θεοὺς τῆς, τοὺς ἡρώες τῆς, τοὺς ἀθλητῆς τῆς: «Ἐρως καὶ ψυχὴ», «Ἡ Φρόνη στὸν Ἀρεῖο Πάγο», «Ἡ Κρίσις τοῦ Πάρι» καὶ τόσο ἄλλοι πίνακές του δείχνουν τὴν ἀγάπην του στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, καὶ τὸ θαυμασμό του γιὰ τὴν πατρίδα μας. Κι' ὁ χριστιανισμός ὅμως ἐπίσης τὸν συγκινεῖ. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ὁ πίνακας τοῦ «Ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Σαμαρεῖτις» γιὰ τὴν ἐκφράση τῶν προσώπων, τὴν πλαστικότητα τῶν σωμάτων, τὸ ἔξοχο τοπίο ποὺ βάζει γιὰ φόντο ὁ καλλιτέχνης. Θὰ πρέπει νά συγκρίνῃ κανεῖς αὐτὸν τὸν πίνακα μὲ τὸν ὁμότιτλο τοῦ γάλλου Mignard, γιὰ νὰ κατανοήσῃ καλύτερα τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξία τοῦ Siemiradzki. Ἰσως ὅμως ὄχι ἀδίκως θὰ ζητήσῃ κανεῖς ἕναν κάποιο συμβολισμό, σὲ μερικοὺς τουλάχιστον πίνακές του. Ἐχῶ ὑπ' ὀψιν μου τὸν πίνακά του «Στὸν Ἰππόδρομο» (μικρὸ ἀντίγραφο ἔχει ἡ φοιτητικὴ Λέσχη Ἀθηνῶν, δωρεὰ τοῦ λατροῦ Λαμπίκη). Ἰσως ἡ γυμνὴ γυναῖκα ποὺ βασανίζουν νὰ συμβολίσῃ τὴν Πολωνία, κι' ὁ Νέρων, ποὺ ἀγέρωχος στέκεται μπροστά της καὶ τὴν κοιτάζει, τὰ κράτη ποὺ τὴ διαμέλισαν.

Πρέπει νά ὁμολογηθῇ, ὅτι μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ ρεαλισμοῦ κι' ὕστερα τοῦ ἔμπρεσιονισμοῦ, ἄλλοτε κάπως χαρακτῆρα ἡ πολωνικὴ Τέχνη. Μὰ κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἔμπρεσιονισμός εἶναι πατριωτικός. Τὸ τοπίο καλεῖ, λές, τοῖς ξενητεμένους κι' ἐξόριστους πολωνοὺς νὰ ξαναγυρίσουν στὴν πατρίδα.

Μερικὰ γεγονότα στὸ τέλος τοῦ 19^{ου} αἰ. εἶναι πολὺ σημαντικὰ γιὰ τὴν πολωνικὴ τέχνη. Τὸ 1893 ὁ δοξασμένος Matejko πεθαίνει. Τὴν ἔδρα του στήν Κρακοβία τὴν παίρνει ὁ Ἰουλιανὸς Falat, ποὺ μετατρέπει τὴ Σχολὴ σὲ Ἀκαδημία, γιὰ νὰ εἶναι πιὸ ἐλεύθερη. Νέα πρόσωπα, νέα στοιχεῖα πρωτοπορευτικά, νέα ζωὴ ἔρχεται στὴν ἐπίσημη αὐτὴ κίνηση, καὶ ἡ Κρακοβία γίνεται ἔν' ἀπὸ τὰ πιὸ προχωρημένα κέντρα τῆς Εὐρώπης.

Τὸ 1894 πεθαίνει ὁ Rodakowski, ποὺ εἶχε δημιουργήσει ὁλόκληρη παράδοση μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ του δόξα.

Οἱ νέες τεχνοτροπίες τῆς νοτιοδυτικῆς Εὐρώπης ἔρχονται περὶ τὸ 1890 στὴν Πολωνία, καὶ σὲ λίγο ἰδρύεται ἡ καλλιτεχνικὴ ὁργάνωσις «Sztuka» («Τέχνη»), ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὸν πολωνικὸ ἔμπρεσιονισμό, ποὺ δὲν εἶναι γνήσιος, ὅπως στὴν ἄλλην Εὐρώπῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ἕνας ὑποκειμενικὸς νατουραλισμός τοῦ ὑπαίθρου.

Ὁ τελευταῖος μεγάλος ρωμαντικὸς καλλιτέχνης εἶναι ὁ Στανίσλαος Wyspiński (1869 - 1907). ἔζησε μιὰν «ἀσάλευτη ζωὴ» μέσα στοὺς δραματισμούς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδας του. Σὰν τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες τῆς Ἀναγέννησης, ὁ Wyspiński ἦταν ζωγράφος, χαράκτης, σχεδιαστής, χρυσταλλογράφος, θεατρικὸς συγγραφέας καὶ ποιητῆς ὑπέρροχος καὶ κριτικὸς δυνατός. Ὅ,τι στάθηκε γιὰ τὴν ἐποχὴ του ὁ μεγάλος Wit Stwójk καὶ ὁ Matejko, στάθηκε καὶ ὁ Wyspiński γιὰ τὸν καιρὸ του· ἡ ἐπίδρασή του εἶναι, καὶ τῶρ' ἀκόμη, εἰκοσι, χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του, ζωερὴ στὴ σημερινὴ Πολωνία.

Τῆς «Sztuka» μέλη εἶναι πολλοὶ καλλιτέχνες μεταπολεμικοὶ ὁ Wyczkowski, ὁ Sranislawski, ὁ Mehoffer, ὁ Malczewski, ὁ Aksentowick, ἡ Boznanska, ὁ Kentz, ὁ Lizyjanowski καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὅλοι ὅμως οὗτοι ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν «ὀρθόδοξοι» ἔμπρεσιονιστές. Μᾶλλον τὸ Ρεαλισμὸ ἀκολουθοῦσαν, χωρὶς νὰ εἶναι ξένος στὰ ἔργα τους ὁ Συμβολισμός καὶ μιὰ κάποια σχηματοποίηση. Καὶ περισσότερο ὁ Mehoffer. Καὶ ὅλοι ἔχουν, ἀνεξαρτήτως θέματος καὶ μορφῆς, σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀνεπτυγμένη τὴν προσωπικὴ τους ἐκφραστικότητα, καὶ ἐπέδρασαν δυνατὰ στὴν προπολεμικὴ Πολωνικὴ Τέχνη.

Στὴ μεταπολεμικὴ Πολωνία δὲν μπορούσαν ν' ἀρχέσουν οἱ προηγούμενες αισθητικὲς θεωρίες. Νέες ἔρευνες, νέες ἀναζητήσεις, νέες ἀνησυχίες καὶ νέες θεωρίες. Τὸ πολωνικὸ ἔθνος ξαναγίνεται κράτος ἀνεξάρτητο, ἐνωμένο κι' ἐλεύθερο. Τὴν ψυχὴ τοῦ Πολωνοῦ καλλιτέχνη δὲν τὴ σφίγγει πιὰ τὸ πένθος τῆς σκληρωμένης του πατρίδας. Οὔτε τὸ θέματὰ του εἶναι περιορισμένα, — ὅλες οἱ προπολεμικὲς τεχνοτροπίες ἐξυπηρετοῦσαν ἔμμεσα καὶ ἄμεσα τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, — οὔτε οἱ πολιτικὲς πιέσεις τὸν κάνουν νὰ καταφεύγῃ συχνὰ στὸ συμβολισμό ἢ τὸν ἔμπρεσιονισμό ἢ σ' ἄλλη τεχνοτροπία γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ ἔμμεσα. Εἶν' ἐλεύθερος πιὰ νὰ φτερουγίσῃ μὲ τὰ φτερά τῆς φαντασίας του ὅπου θέλει, νὰ ἐκφρασθῇ ἐλεύθερα, νὰ δουλέψῃ ὅποιοδήποτε θέμα, ὅπου τὸν φέρνουν οἱ καλλιτεχνικές, ἠθικές καὶ κοινωνικὲς του πεποιθήσεις. Ἐτσι, ὁλόκληρη ἡ καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ τῆς νεώτερης Πολωνίας εἶναι, χρονικὰ καὶ ποιητικὰ, μεταπολεμικὴ τέχνη. Ὁ Κυβισμός τῆς Γαλλίας, ὁ Φουτουρισμός τῆς Ἰταλίας κι' ὁ Ἐξπρεσιονισμός τῆς Γερμανίας εἶχαν ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο κιόλας τὴν ἐπίδρασή τους. Τὸ 1918

ιδρύθηκε ο "Όμιλος «Formiski» («Φορμιστές») από αντίδραση κατά του Έμπρεσιονισμού. Το 1922 παρουσιάζεται ο Σύνδεσμος «Rytm» («Ρυθμός») με δικές του τάσεις νεοκλασικισμού, με πολλούς γνωστούς καλλιτέχνες, όπως ο Βλ. Skoczylas (Διευθυντής Σχολής Καλών Τεχνών στη Βαρσοβία, † 1934), η Σοφία Stryjenska, ο Zak και άλλοι. Η Σοφία Stryjenska έχει μιαν ιδιαίτερη, δική της, πρωτότυπη και ιδιότυπη τεχνοτροπία· ο νεοκλασικισμός της δέ μοιάζει και δέ μπορεί να συγκριθῇ με κανένα νεοκλασικιστή. Η άπαλή σχηματοποίηση, ο θαυμασμός, πολλὰ φορὲς εξωτικός, φωτισμός της, ἡ ἐξιδανίκευση τῶν προσώπων καὶ περισσότερο τοῦ τοπίου, τὸ πολυούνητο καὶ ἡ κίνηση τῶν μορφῶν, τῆς χαρίζουν μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴ νεοπολωνικὴ τέχνη.

Στὸ Βίλνο οἱ περισσότεροὶ καλλιτέχνες εἶναι ὁπαδοὶ ἐνὸς συντηρητικοῦ κάπως Νεοκλασικισμοῦ ὑπὸ τὸν Σλεντζίνοβιτς. Στὴν Κρακοβία ὁ "Όμιλος «Jednosc» («Μονόκερως») καὶ στὸ Πόζνι ἡ "Ένωσις «Plastyka» ἀκολουθοῦν τὶς νεώτερες κατευθύνσεις τῆς Γαλλικῆς κυρίως Τέχνης. Τὸ 1929 ἔθρυσε ὁ μεγάλος ἐμπνευστὴς τῆς «Sztuka» 'Ιουλιάνοβιτς Falat. Τὴν προσπάθειά του συνεχίζει ὁ Noskowski (Καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖο τῆς Βαρσοβίας), ὁ Γιαρότσκι (Καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖο τῆς Κρακοβίας), ὁ Πιενκόφσκι καὶ ὁ Σιχούλσκι (Καθηγητὴς στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν τῆς Κρακοβίας), ὁ Dumikowski (τῆς 'Ακαδημίας τῆς Κρακοβίας), ὁ Σοεπκόβσκι (Διευθυντὴς τῆς Διακοσμητικῆς Σχολῆς τῆς Βαρσοβίας), ὁ Βιτσλκόβσκι (ἐπίτιμο μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῆς Κρακοβίας) καὶ ἄλλοι καλλιτέχνες.

Ὁ μεγαλύτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ πολωνικοῦ ἐμπρεσιονισμοῦ, ὁ Falat, προκάλεσε, μετὰ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ κύκλου του, τὴν ἰδρυση τοῦ Νεοκλασικισμοῦ μετὰ τοῦ «Ρυθμοῦ», μετὰ τὰς πρὸ προχωρημένους ἀπὸ τὸ νεοκλασικισμὸ τοῦ Wilno.

Νεοὶ ἐπίσης ζωγράφοι, γνωστοὶ ἰδίως στὴ Γαλλία ἀπὸ τὴν ἐκεῖ ἐκθέσιν τῶν ἔργων του, εἶναι οἱ Kisling, Μαρκούσης, Λίπσκα, Hayden καὶ πολλοὶ ἄλλοι νεοί, ποὺ ἀκολουθοῦν διάφορες τεχνοτροπίας.

Δὲν εἶναι δυνατό, σὲ μιὰ σύντομην ἐπισκόπηση, νὰ γίνῃ ἐκτενέστερον καὶ λεπτομερέστερον ἀξιολόγησις τῶν διαφορῶν πολωνῶν ζωγράφων. Οὔτε καὶ ὅλους μποροῦσα ν' ἀποριθμίσω ἐδῶ. Πολλοὺς, ποὺ θὰ ἔπρεπε ἴσως ν' ἀναφέρω, τοὺς παρέλειψα· κανένα ὅμως ἀπ' ὅσους ἀνέφερα, δὲν ἔπρεπε νὰ παραλείψω· γιατί εἶναι μεγάλοι καλλιτέχνες, ὅσο κι' ἂν μᾶς εἶναι ἄγνωστοι, δυστυχῶς, ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Miecz. Treter, 'Υψηλότης τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βαρσοβίας: «Die polnische Kunst», Königsberg, 1935. — Chil. Aronson: «Art polonaise moderne», Édition Bonaparte, Paris. — Jan Topass: «L'Art et les Artistes en Pologne au moyen âge 1923», «L'Art et les Artistes de la prime-Romantisme», «L'Art et les Artistes au Pré-Renaissance» 1926, «L'Art et les Artistes du Romantisme à nos jours» 1928, Éditions

Alcan, Paris. — Daun: «Veit Stoss», Leipzig, 1903. — Essenwein: «Die mittelalterlichen Kunstdenkmale der Stadt» Krakow. — Fournier: «Les Florentins en Pologne», Lyon, 1893.

Παραλείπω τὶς πολωνικὰ γραμμένους γενικές καὶ εἰδικές μελέτες γιὰ τὴν Πολωνικὴ Τέχνη καὶ τοὺς πολλοὺς καλλιτέχνες. Σημειῶνω ὅμως τὴν «Société d'expansion de l'art polonais à l'étranger» (Chmielna 17, Warszawa), ποὺ δημοσιεύει εἰδικές μελέτες στὶς διαφορὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

I.A.Θ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κουὲτ Χάμσουν: «Ὁ Πάν». Μετάφραση ἀπὸ τὰ νορβηγικὰ Βάσου Δασκαλάκη. Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Παναγιώτῃ Κατηφόρῃ: «Σίφουνας καὶ ἄλκυονίδες». Θαλασσινὰ σκίτσα. Σχεδιάσματα καὶ ἐπιμέλεια ἐμφανίσεως Νίκου Καστανάκη. Ἐκδόσεις «Πυρρός». Δρ. 125 (ἔκδοσις πολυτέλης Δρ. 250).

Π. Ε. Φορμόζῃ: «Ὁ Λορέντζος Μαβίλης, ὁ πατριώτης καὶ ποιητής». Ἐκδοτ. Οἶκος Μιχ. Τριανταφύλλου, Θεσσαλονίκη. Δρ. 30.

Μάντα Ἑλάτου: «Ὁ Κορυδαλλός». Παιδικὰ ποιήματα. Δρ. 50.

Θαλῇ Ρητορίδῃ: «Δοκίμιο γενικῆς εἰσαγωγῆς στὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας». Ἐκδόσις Ροδάκη.

Πλάτωνος: «Συμπόσιον». Τόμος Β' Ἀρχαίων κειμένων, μετάφρασις καὶ σημειώσεις Ἀδ. Ν. Διαμαντοπούλου. Ἐκδόσις «Παπύρου». Δρ. 40.

Βάσου Καλοκάρδῃ: «Πικρά χαμόγελα». Ποιήματα. Ἰωάννης Μαλανδρινίου: «Στὸ δρόμο τοῦ ἡλίου». Πρόζες. Ἐκδόσις «Κύκλος».

Ἐτουάλ Τόνιν: «Διηγήματα». Μόσχας Ἰ. Ἀλεξίου: «Μυστικὸς δειπνός». Ποιήματα. Γραφεῖο Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν.

Ἀγγέλου Κασινόνῃ: «Ἡ ζωὴ ὅπως τὴν ἐνοιῶσα». Ἐκδόσεις Ἐρευνῆς. Δρ. 12.50.

Μαρίνας Μηλολιδάκη: «Ἀνθρώπινες ἱστορίες». Διηγήματα. Δρ. 25.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐλλείψει χώρου θὰ σχολιασθοῦν εἰς τὸ ἐρχόμενον.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

260ῇ Συνεδρίᾳ τῆς Ὀλομελείας τῆς 13 Ἰαν. 1938. Κατὰ ταύτην, μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Προεδρίας τοῦ Σώματος ἀπὸ τὸν κ. Ἀλ. Μαζαράκη εἰς τὸν νέον Πρόεδρον κ. Ἀντ. Κεραμοπούλου, καὶ τὴν προκήρυξιν μιᾶς λογοτεχνικῆς ἑδρας διὰ τὴν τάξιν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, — ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις: 1) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ἀμάντου: Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κορινθίων. 2) Ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ἐξαρχοπούλου: Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Σχολείου Ἐργασίας παρά τοις ἀρχαίοις Ἑλλήσι. 3) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ζέγγελη. Ἀνακοινώσεις τῶν κ. Ι. Παπασταματίου καὶ Γ. Μαρίνου: Ἐπὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῶν Βορείων Σποράδων. 4) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ζέγγελη. Ἀνακοινώσεις κ. Γ. Βάρβογλη: Περί νέας μεθόδου παρασκευῆς τοῦ αἰθυλονογλυκοῦ ἑστέρος.

261ῇ Συνεδρίᾳ τῆς Ὀλομελείας τῆς 27 Ἰαν. 1938. Κατὰ ταύτην ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις: 1) Ὑπὸ τοῦ κ. Σωκρ. Κουγέα: Τὸ πρωτόγραφον τοῦ «Child Harold» τοῦ Βύρωνα ἐπὶ τῇ 150ῇ ἀμειψιότητι τῆς γεννήσεώς του. 2) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ράλλη: Περί τῆς τῶν Ἐπισκόπων Ἐπιθιμίας. 3) Ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Γεωργαλά: Τὰ θησαυρὰ τῶν Λειψιδωνοῦσιν καὶ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου (Καμμένων Βουδρῶν). 4) Ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Λαμπδαρίου. Ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Δ. Γιδάρκου: Γεωλογικὴ καὶ μορφωτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῶν νησιδων Λειψιδων ἐν συσχέτισι πρὸς τὸ δρὸς Ὀλίην καὶ τὴν Λοκρίδι κὴν παραλίαν.

26α Συνεδρία της 'Ολομελείας της 17 Φεβρ. 1938. Κατά ταύτην ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ἐπιστημονικὸν μνημόσυον τοῦ Γερασίμου Φωκά ὑπὸ τοῦ κ. Μαρίνου Γερουλάνου. Ἀκολουθῶς δ' ἐγένοντο αἱ ἐξῆς ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις: 1) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ἀμάντου: Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κοινητῶν. 2) Ὑπὸ τοῦ κ. Ἀν. Κεραμοπούλου: Ν. Τράκιος· Ἀνέκδοτα ἑλληνικά ἐγγράφα περι τοῦ Γ. Σ. Ρακόφσκυ. 3) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ζέγγελη: Διμ. Α. Κισκόρα: Περί ἐξαπλοῦσως ἀνω κρητικῶν δασεολογικῶν πελαγικῆς ὁφως Ὀλωνοῦ Πίνδου, ἐν Μεσσηνίᾳ. 4) Ὑπὸ τοῦ κ. Κωνστ. Ζέγγελη: Κ. Ἀλεξοπούλου καὶ Σ. Περδικάρη: Ἐνισχυτὴς δι' ἀπαριθμητάς.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Τὴν 23ην Φεβρουαρίου εἰς τὸ θέατρον Μ. Κοτοπούλη ἐτελέσθη φιλολογικὸν μνημόσυον τοῦ Φώτη Φωτιάδῃ μετ' ὀμιλητὰς τοὺς κ. κ. Σπανοδῶν, Μ. Τριανταφυλλίδην, Α. Δελμούζην καὶ Ὁ. Μερλιέ.

— Εἰς τὴν αἰθυσαν Στρατηγοπούλου ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου μέχρι 10 Μαρτίου, ἐκθεσις ἔργων ζωγραφικῆς τῆς κ. Νίτας Μακαρόνα.

— Ὁ φιλολογικὸς σὺλλογος «Παρνασσός» ἐπρόκηρυξε τὸν Καλοκαιρινὸν δραματικὸν διαγωνισμόν διὰ τὸ 1938 μετ' βραβείον ὀρχ. 5.000. Τὰ ἔργα πρέπει νὰ εἶναι τοῦλάχιστον τριπράκτια καὶ νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Παρνασσό» μέχρι τέλους Ἀπριλίου.

— Εἰς μνήμην τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἰδρύθη ἄθλον Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν πρὸς ἐνίσχυσιν νέων λογοτεχνῶν, καλλιτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων. Αἱ πρῶται ἐξοφροαί, γονόμεναι ἀπὸ τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλεῖα καὶ τὰ μέλη τῆς Β. Οἰκονομίας, καθὼς καὶ ἀποδέκται μέλη τῆς ἀθηναικῆς κοινωνίας, πλησιάζουν τὸ ποσὸν τοῦ ἐνὸς ἑκατομυρίου δραχμῶν.

— Ἡ «Εταιρεία τῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων», πρωτοβουλία τοῦ προέδρου τῆς κ. Θ. Συναδινού, ἰδρύει θεατρικὸν Μοῦσεῖον, διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ ὁποῖου τὰ μέγιστα ἐνδεδιέθησαν ἡ Διεύθυνσις Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, τὸ Βασιλικὸν Θέατρον καὶ ὁ κ. Ν. Λάσκαρης. Μετὰ τὰς δωρεὰς τῶν τοῦ θεατρικοῦ Μοῦσεῖου ἐχομητῆται τὸν πυρῆνα τοῦ καὶ περιμένει τὸν πλουτισμὸν τοῦ καὶ δι' ἄλλων δωρεῶν. Ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Μοῦσεῖου ἀνέτελλε εἰς τὸν κ. Γιάν. Σιδέρην.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

23 Φεβρουαρίου

Ὁ κ. Κ. Μ. Μιχαηλίδης, εἰς ἀπάντησιν τοῦ σημειώματος τοῦ κ. Γ. Βαλέτα ἑΗ Πανεπιστημικῆς κριτικῆς τοῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὅπ' ἀριθ. 267 τεύχος, μὰς ἀποστείλει ἐπιστολήν, ἡ ὁποία δὲν περιλαμβάνει σημαντικὰ νέα στοιχεία. Σημειώνονται τὴν λήψιν αὐτῆς, δηλοῦμεν ὅτι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν θὰ ἐφαρμόζωμεν εἰς κάθε ἀνάλογον περίπτωσιν. Τόσον διὰ νὰ μὴ παρατείνωνται αἱ μεταξὺ συνεργατῶν μας συζητήσεις ὅσον καὶ διὰ νὰ μὴ διατίθεται χῶρος ἀπαραίτητος δι' ἄλλας ἐπειγοῦσας ἀνάγκας τοῦ περιοδικοῦ.

Κ. Σίων. Ἐνταῦθα. Τόσο μόνον; Ἄν εἶχατε τοῦλάχιστον μιὰ μικρὰ σειρὰ ἀπὸ τέτοια τετράστιχα! — Κ. Γιάν. Βαλῶ. Παιητικὴ ἡ νιοῦ, ἡ δὲ κάπως ἐξηγητὴμένη. Θὰ ἐπεριμέναμε κατὰ πᾶν πρωτότυπον εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος. — Κ. Ν. Βούλγ. Ἐνταῦθα. Θὰ εἰμεθα ἄδικοι, ἐάν τοὺς «Κουράρους» σὰς ἐχαρὰ κτηρίζαμεν ὡς ποιητικὴν παραλλαγὴν γνωστοῦ θέματος: τὸ τέλος τοὺς πρὸ πάντων, εἶναι ἀπολύτως ἰδικόν σας. Ἐάν τὸ συντομεύσατε—καλύτερα, ἐάν τὸ συμπληρώσατε, — θὰ γίνῃ κατὰ πολὺ ὠραῖον — κ. Γ. Κ. Τὰ κρατοῦμεν καὶ τὰ τρία («Ἐπιτάφιος», «Τετράστιχο», «Καμπάναν»). Ὅχι ὅμως διόλου ἐξαιρετικά, ἀλλὰ καλοκατωμένα. — Κ. Νώνταν Παπ. Ἡ τρίτη καὶ ἡ τελευταία στροφὴ ὑστεροῦν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν. Κατὰ τὰ λοιπὰ, κάπως ὑπερβολικόν: μετὰ θέμα θὰ ἐταίριαζε γλῶσσα μετριωκαθετέρα καὶ σεμνότερα, δὲν νομίζετε! — Κ. Α. Δ. Ἡράκλειον Κρήτης. Πολὺ ἀργά (μόλις σήμερα) περιήλθεν εἰς τὰ χέρια μας ἡ «Ὀδὴ τῶν Ἰδανικῶν ἡρώων» καὶ φοβοῦμεθα ὅτι ἐν τῷ μεταξύ θὰ τὴν ἐδημοσιεύσατε κάπου ἄλλου. Θὰ ἠθέλωμεν νὰ σὰς γράψωμεν καὶ

ἰδιαίτερος, ἀλλ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν εὐκαιροῦμεν, ἀτυχῶς, καθόλου. — κ. Σεραφεῖμ Καρ. Ὀνίκην θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὰ τόσα καλὰ λόγια. Εἰς τὸ «Χινόπωρον» ἀναγνωρίζομεν βαθὺ καὶ συνεχὲς ποιητικὸν ἀσθμα. Πρέπει ὅμως νὰ θυσιάζετε ἀμελίκτως μερικὰς στροφὰς (ὅπως π.χ. τὴν γ'), νὰ ξεφορτώσατε κάπως τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὴν πυκνότητα τῶν εἰκότων, νὰ διορθώσατε τὰς ἀκυρολεξείας. Εἰς τὸ «Θά θυμαίμαι» ἐπεριμέναμε κατὰ περισσώτερον. Ὅσα δὴ καὶ ἡ ἐργασία σας εἶναι πολὺ ἀξιόλογος. — κ. Ἄργον Κρατύλον, Πειραιᾷ. Ὁ «Ἐσπερινός» εἶναι ὠραϊώτατον ποίημα καὶ θὰ τὸν ἐδημοσιεύσαμεν, ἐν δὲν μὰς ἐξένιζεν ἡ ἐπιτήδεος ἀνώμαλος στιχογραφία, ἡ ὁποία, ὁμολογοῦμεν, δὲν εἶναι ὑποδειγματικὴ. Γιατὶ νὰ μὴ τὸ ξαναγράψετε κανονικώτερον; — δ. Δέσπω Παν. Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ διὰ τὰς εὐμενεῖς κρίσεις. Ὅσον διὰ τὰ «Ψυχολήματα», δὲν θὰ μὰς παρεξηγήτε ἐν σὰς ποῦμε διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου—maximes et reuses— μόνον δι' ἑνα παλαιὸν λογοτέχνην ἐκάμαμεν μέχρι τοῦδε ἐξαιρέσει, τὸν φιλόσοφον τῶν «Θυμιάτων» ἀκόμη, καὶ δι' ἑνα ἄλλον νεώτερον. Φρονοῦμεν ὅτι τὸ εἶδος ἔχει ἰδίως σημασίαν ὡς διακόσμησις εἰς τὸ ἔργον ἢ τὴν ζῶην προσωπικότητων. Ἀπὸ σὰς θὰ περιμέναμεν κατὰ... δημοσιογραφικῶν.— κ. Νάσσον Παπαδ. Εἰς τὸ «Σ' ἀγαπῶ» εὐρίσκομεν κάποιαν συμπληρωτικὴν ἀφέλειαν καὶ ἀνυπόστατον. Ὅχι ὅμως καὶ ἀρκητὴν τέχνην... — κ. Βασ. Ἀποστ. Ἐνταῦθα. Διακρίνομεν βέβαια, πρὸ πάντων εἰς τὰ «Κορίτσια», ζῶηράν καὶ θερμὴν φαντασίαν. Δὲν ἀπεκτήσατε ὅμως ἀκόμη τὴν ἀπαραίτητον στιχογραφικὴν εὐχέρειαν. Ἡ ὁμοιοκαταληξία ἐπηρεάζει τὸ λεκτικόν σας, τὸ δὲ, ἄλλως τε, ἀπολύτως ὁμαλόν. — κ. Μιχ. Θ. Ἀμαλιάδα. Ὁμοιοῦσθε διὰ εὐρίσκεισθε ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς προσαρμογῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι καὶ ὀλίγου λόγου ἀξία. — Γερῶν. Κηφισία. Τὸ α' τετρ. τῶν «Πάθων» ἀσάφες εἰς τὴν σὺνδεσιν τῶν νοημάτων καὶ τὸ λεκτικόν. Παρακάτω, ὑπάρχει ἀρκητὴ ποιητικὴ φαντασία, ἀλλ' ὅχι ἀπολύτως ὠριμος. — κ. Μιρ. Θεοφ. Σοβαρῶς, ἐστελλετε τὸ ἰδιότυπον αὐτὸ «Πλήθος» διὰ νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὴν «Ν. Ἐστία»! — κ. Τάκην Δαπερ. Δὲν θέλομεν νὰ σὰς ἀπογοητεύσωμεν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ δώσατε εἰς τὴν πεζογραφίαν σας περισσώτερον ἀνείσι καὶ ποικιλίαν, νὰ τὴν πλουτίσατε μετὰ διαλόγου, νὰ τὴν κάμψετε πρὸ ἀληθινῇ! — κ. Μιχ. Γ. Ἰωάννινα. Κάπου—κάπου, ἡ μετάφρασις τοῦ λαμπρῶν ὑποκειμένου ποιητικώτερον τὴν γλῶσσαν (τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἑλῶν), «διαγράφοντας τὸ τόξον». Κρατοῦμεν τὸ «Συνουχία μετὰ τὴν μανία μου». — Ἀλκυονίδην. Ὁρατεῖς ἰδέες, ἀλλ' ὑπὸ ἐποψιν τέχνης δὲν εὐρίσκομεν ἀκόμη ὅτι θὰ ἐπρεπε... — κ. Σωτ. Δ. Γεωργ. Ἀκράταν. Τί νὰ σὰς εἰποῦμεν; Ὀλίγα πράγματα ἀκόμη. Ἐξακολουθεῖτε! — κ. Δημ. Κρ. Ἐνταῦθα. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐκκεντροκίνητητα τοῦ τύπου σας καὶ τοῦ γραφισμάτος σας, θίγετε τὰς πλέον τραγικὰς χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως. Θὰ ἐπρωτιμούσαμε ν' ἀπονονώσατε, τρόπον τινά, τὸ διήγημα ἀπὸ τὸν μονόλογον καὶ νὰ μὰς τὸ σταλέτε παλὶ, πλουτισμένον ὅμως μετὰ κάποιαν στοιχειώδη ὑπόθεσιν. — κ. Τ. Α. Δ. ε. I a m. Ἀηδούρι. Συγκινητικώτατον τὸ γράμμα σας. Ἀλλὰ θὰ ἠθέλαμε νὰ μὰς πῆτε, διαβάσατε ποιήματα; καὶ ποῖαν ποιητὴν; — δ. Κατῆν Π. Πόρτ-Σαίτ. Εὐχέριστα εἰς τὸ γράμμα, ἀλλ' ὅχι, νομίζομεν, καὶ ἀρκητὴ ποιότητος εἰς τὰς μεταπτώσεις τῆς ψυχολογίας τῆς ἡρώιδος. Κάπως μηχανικὰ, ἐξωτερικὰ... — κ. Παν. Ν. Τσ. Πειραιᾷ. Ὅχι ἀκόμη. — κ. Ν. Μ. Σαμ. Ἐνταῦθα. Εὐχαριστίας καὶ συγχρητῆρις διὰ τὰ καλὰ καὶ τόσον μετρίφωνα πράγματα ποὺ μὰς γράφετε. Ὅσον διὰ τὴν συνεργασίαν σας, αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν μὰς ἱκανοποίησεν ὅπως ἡ προσηγορίᾳ. Τὸ ἄλλο, τὸ παρνασσικὸ σονέτο, εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ ἀπαιτοῦν ἐξαιρετικὴν τέχνην. — κ. Β. Λιουρ. Ἡ «Ἐπιστολὴ σὺν πατρὶ» διατνέεται ἀπὸ ὠραίων οἰκονομικῶν συναίσθημα, ἀλλὰ δὲν λέγει, βέβαια, πολλὰ πράγματα καινοῦργα. — κ. Γιάν. Ταρτ. Κόρινθον. Ἐδιαλέξατε πράγματα πρῶτης τάξεως πρωτότυπα ἔργα πρὸς μετάφρασιν! ἀλλὰ δὲν τὸν δισώσατε καὶ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ τὰ ἐκάμαμεν ἀπολύτως παρουσιάσιμα καὶ ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν τοὺς μορφῇ. Νὰ ἐπιμενέτε εἰς τὸν Μωπασσὸν καὶ νὰ μὰς τὸν ξανασταλέτε μαζί μετὰ τὸ γαλλικὸν κείμενον.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ, 1841

Κεφάλαια Μετοχ. και 'Αποθεματικά Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις (τῇ 30 'Ιουνίου 1937) > 10.290.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚ/ΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτε-
ρικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὁρους.

Δέχεται καταθέσεις

(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου)
μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος,
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας
Ἰόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὁλοσχερῶς καταβεβλημένα \$ 1.350.000